

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Διδακτορική Διατριβή

«Δίκτυα εκπαιδευτικής διακυβέρνησης στα Πρότυπα Σχολεία της Ελλάδας:

Η εξέλιξη του θεσμού της αριστείας στη σχολική αξιολόγηση»

Φοιτήτρια: Αναστασία Θεοδώρα Σαμαρά

Επιβλέπουσα: Δέσποινα Τσακίρη, Καθηγήτρια

Τριμελής Επιτροπή

Δέσποινα Τσακίρη (Επιβλέπουσα) Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Αθανάσιος Κατσής (Μέλος) Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Ιωάννης Ρουσσάκης (Μέλος) Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Κόρινθος, 2019

Επταμελής Εξεταστική Επιτροπή (Σύμφωνα με την απόφαση της Γενικής Συνέλευσης Ειδικής Σύθεσης του Τμήματος στην 158^η συνεδρίαση της 18^{ης} Απριλίου 2019)

- 1.**Δέσποινα Τσακίρη** (Επιβλέπουσα) Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
- 2.**Αθανάσιος Κατσής** (Μέλος Τριμελούς Επιτροπής) Καθηγητής – Πρύτανης Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
- 3.**Ιωάννης Ρουσσάκης** (Μέλος Τριμελούς Επιτροπής) Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
- 4.**Διονύσιος Γουβιάς** (Μέλος) Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου
- 5.**Λέλα Γώγου** (Μέλος) Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής
- 6.**Παναγιώτα Παπαδιαμαντάκη** (Μέλος) Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
- 7.**Νίκος Φωτόπουλος** (Μέλος) Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος – Ευχαριστίες	9
Περίληψη	13
Abstract	15
Κατάλογος Πινάκων	17
Κατάλογος Γραφημάτων	18
Συντομογραφίες	19
Συντομογραφίες Ονομάτων	20
Εισαγωγή	21
I. Το πλαίσιο της έρευνας	21
II. Η προβληματική και ο σκοπός της έρευνας	22
III. Ο σχεδιασμός της έρευνας	24
i. Ο ερευνητικός στόχος	24
ii. Τα ερευνητικά ερωτήματα	25
iii. Η περίοδος ανάλυσης	25
iv. Η μεθοδολογία	25
v. Το συλλεχθέν εμπειρικό υλικό της έρευνας τεκμηρίωσης	27
IV. Η δομή της διατριβής	28
Πρώτο Μέρος Θεωρητικό Πλαίσιο:	31
Κεφάλαιο 1: Πολιτική, Εκπαιδευτική πολιτική και Διακυβέρνηση	31
1.1. Η έννοια της πολιτικής και η κοινωνικο-ιστορική της εξέλιξη	31
1.2. Ο μετασχηματισμός του τρόπου χάραξης πολιτικής	36
1.3. Ο όρος πολιτική στην έρευνα και ιδιαίτερα στην εκπαιδευτική πολιτική	38
1.4. Από την «Κυβέρνηση» στη «Διακυβέρνηση» και την προσέγγιση των «δικτύων πολιτικής»	41
1.5. Ζητήματα διερεύνησης της δημοκρατικότητας των διεργασιών διακυβέρνησης μέσω των δικτύων πολιτικής	46
Κεφάλαιο 2: Κοινωνικό κεφάλαιο και Κοινωνικά δίκτυα	51
2.1. Η εννοιολόγηση του κοινωνικού κεφαλαίου μέσα από διαφορετικές θεωρητικές παραδοχές	51
2.1.1 Η πολυπλοκότητα του κοινωνικού κεφαλαίου	55
2.1.2. Το κοινωνικό κεφάλαιο ως κλειστότητα	55
2.1.3. Οι δομικές οπές των κοινωνικών δικτύων	57
2.2. Η προσέγγιση των κοινωνικών δικτύων μέσα από διαφορετικές θεωρητικές Σχολές	59
2.3. Οι μηχανισμοί των κοινωνικών δικτύων	63
Κεφάλαιο 3: Δίκτυα Πολιτικής	65
3.1. Ο προσδιορισμός του όρου και της ταυτότητας των ενεργών δρώντων υποκειμένων στη διαδικασία χάραξης πολιτικής	65
3.2. Οι ορισμοί των δικτύων πολιτικής	67
3.3. Οι αναλυτικές προσεγγίσεις των δικτύων πολιτικής	69
3.3.1. Η αναλυτική προσέγγιση της διαμεσολάβησης συμφερόντων	70

3.3.2. Η αναλυτική προσέγγιση των δικτύων ως διακυβέρνηση	70
3.3.3. Η αναλυτική διοργανωτική προσέγγιση	72
3.4. Ο ρόλος του κράτους στα δίκτυα πολιτικής	72
3.4.1. Η προσέγγιση των πολιτικών πλαισίων συνεργασίας μιας κυβέρνησης και των δικτύων πολιτικής	72
3.4.2. Η αναλυτική προσέγγιση της διαχείρισης των δικτύων από τις κυβερνήσεις	73
3.5. Η πολυπλοκότητα των δικτύων πολιτικής	76
3.6. Κριτική αποτίμηση της θεωρίας των δικτύων πολιτικής	76
Δεύτερο Μέρος	81
Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική : Δίκτυα Εκπαιδευτικής πολιτικής και Αριστεία	81
Κεφάλαιο 4: Η διακυβέρνηση μέσω των Δικτύων Εκπαιδευτικής Πολιτικής	81
Κεφάλαιο 5: Οι πολλαπλές εκφάνσεις της ιδιωτικοποίησης στη νεοφιλελεύθερη εκπαιδευτική πολιτική	87
5.1. Μορφές Ιδιωτικοποίησης της Εκπαίδευσης	87
5.2. Ο ρόλος και η χρησιμότητα των ιδιωτικών φορέων στην άσκηση εκπαιδευτικής πολιτικής	90
5.3. Η «νέα φιλανθρωπία»	91
Κεφάλαιο 6: Ο ανταγωνισμός και η αριστεία στο παγκοσμιοποιημένο εκπαιδευτικό σύστημα	95
6.1. Ο ανταγωνισμός μεταξύ και εντός των εκπαιδευτικών συστημάτων	95
6.2. Πολιτικές Αριστείας	100
6.3. Η θεωρία των ελίτ και η έννοια της αξιοκρατίας	103
Τρίτο Μέρος	107
Το ελληνικό πλαίσιο: Αριστεία και Πρότυπα Σχολεία	107
Κεφάλαιο 7: Η αριστεία στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα	107
7.1. Τα σχολεία αριστείας και οι πολιτισμικές αντιλήψεις για τον θεσμό των Πρότυπων Σχολείων	107
7.2. Τα Πρότυπα Σχολεία	117
7.2.1. Η Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων	117
7.2.2. Η Βαρβάκειος Σχολή	119
7.2.3. Η Ιωνίδειος Σχολή Πειραιά	124
7.2.4. Η Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης	127
7.2.5. Η Πρότυπος Σχολή Αναβρύτων	129
Κεφάλαιο 8: Ενέργειες των Συλλόγων Αποφοίτων των Πρότυπων σχολείων στη διαχρονική εξέλιξη του ιστορικού χρόνου	131
8.1. Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής	131
8.1.1. Βασικοί σκοποί και αντιλήψεις του συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής	131
8.1.2. Ενέργειες του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής	138
8.2. Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής	151
8.2.1. Βασικοί σκοποί και αντιλήψεις του Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής	151
8.2.2. Ενέργειες του Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής	156

8.3. Σύνδεσμος αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά	159
8.3.1. Βασικοί σκοποί και αντιλήψεις του Συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά	159
8.3.2. Ενέργειες του Συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά	163
8.4. Κοινές προτάσεις και ενέργειες συλλόγων αποφοίτων	165
Τέταρτο Μέρος	177
Το Μεθοδολογικό Πλαίσιο της Έρευνας	177
Κεφάλαιο 9: Εισαγωγή στο αντικείμενο της εμπειρικής έρευνας τεκμηρίωσης	177
9.1. Στόχοι της εμπειρικής διερεύνησης	177
9.2. Υποθέσεις εργασίας	178
9.3. Περιγραφή του ερευνητικού προβλήματος της εμπειρικής έρευνας	180
9.4. Ερευνητικά ερωτήματα της εμπειρικής έρευνας τεκμηρίωσης	183
9.5. Βασικές Παραδοχές και μεθοδολογικές υποθέσεις	185
9.6. Μεθοδολογική προσέγγιση	187
9.7. Ανάλυση αρχειακού υλικού	191
9.7.1. Βασικά μεθοδολογικά βήματα για την ανάλυση των δεδομένων αντλούμενων από αρχειακό υλικό	192
9.7.2. Ποιοτική και ποσοτική ανάλυση	193
9.7.2.1. Ποιοτική ανάλυση	194
9.7.2.2. Ποσοτική ανάλυση	195
9.7.3. Μεθοδολογικά εργαλεία	196
9.7.3.1. Μεθοδολογικά εργαλεία για την ανάλυση περιεχομένου	196
9.7.3.2. Μεθοδολογικά εργαλεία για τη χαρτογράφηση του δικτύου πολιτικής	197
9.7.4. Έλεγχοι μεθόδων και μεθοδολογικών εργαλείων – εγκυρότητα και αξιοπιστία	201
9.7.4.1. Έλεγχος των μεθόδων συλλογής και κατάταξης των δεδομένων	202
9.7.4.2. Έλεγχος των μεθοδολογικών εργαλείων της χαρτογράφησης	202
9.7.4.3. Έλεγχος της συμβολής της χαρτογράφησης στην ανάλυση των δικτύων πολιτικής	203
9.8. Προσδιορισμός των ενεργών δρώντων υποκειμένων	205
9.9. Επιλογή κατάλληλων κλιμάκων ανάλυσης	206
9.9.1. Χρονικές κλίμακες ανάλυσης	206
9.9.2. Δομικές κλίμακες στην οργάνωση των ενεργειών και των δράσεων	207
Κεφάλαιο 10: Αναπαράσταση της δομής των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής – Ποσοτική και ποιοτική ανάλυση	209
10.1. Το πλέγμα ανάλυσης	212
10.2. Η χαρτογράφηση των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής	213
10.2.1. Αναπαράσταση των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής στη χρονική τομή του Ν.3966/11	216
10.2.1.1. Δίκτυο ego net Συλλόγου αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής	216

10.2.1.2. Δίκτυο για την επαναφορά Ζωσιμαίας Σχολής ως Πρότυπο σχολείο	227
10.2.1.3. Δίκτυο ego net Συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής	237
10.2.1.4. Αναπαράσταση του συνολικού δικτύου Εκπαιδευτικής διακυβέρνησης για την επαναφορά των Πρότυπων Σχολείων στην χρονική τομή του Ν.3966/11	243
10.2.2. Αναπαράσταση του δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης ego net στη χρονική τομή του Ν.4327/15 με κέντρο την ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας	254
10.3. Αποτίμηση των ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων του πλέγματος ανάλυσης και της χαρτογράφησης	264
Πέμπτο Μέρος	269
Παρουσίαση Ερευνητικών Ευρημάτων	269
Κεφάλαιο 11: Αποτελέσματα Έρευνας	269
11.1. 1 ^{ος} άξονας: Η ανάδυση των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής στο ελληνικό πλαίσιο και η προσπάθεια επαναφοράς και διατήρησης των Πρότυπων Σχολείων	269
11.2. 2 ^{ος} άξονας: Η δομή των δικτύων πολιτικής και τα αποτελέσματά της στη διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής	271
11.3. 3 ^{ος} άξονας: Η πρόσκτηση κοινωνικού κεφαλαίου από τη φοίτηση στα Πρότυπα Σχολεία και το κοινωνικό φαντασιακό των ενεργών δρώντων υποκειμένων των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής που προωθούν τη διατήρησή τους	272
11.4. 4 ^{ος} άξονας: Η αριστεία ως όχημα για την ιδιωτικοποίηση των σχολείων του δημόσιου τομέα και τη δημιουργία μιας εκπαιδευτικής «ελίτ»	273
Κεφάλαιο 12: Γενικά Συμπεράσματα	275
Προκύπτοντα ζητήματα προς περαιτέρω μελέτη	281
Βιβλιογραφικές Αναφορές	283
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	283
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία	300
Ηλεκτρονικές Πηγές	302
Νομοθεσία	303
Παραρτήματα	305
Παράρτημα Α - Αρχειακό Υλικό	305
Παράρτημα Β - Πλέγμα ανάλυσης	315
Παράρτημα Γ - Επεξήγηση όρων	318

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω καταρχήν τα αφυπηρετήσαντα μέλη της αρχικά ορισμένης τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, τα οποία συνέβαλαν καθοριστικά στην προσέγγιση ενός σύνθετου θέματος κατά τη διαδικασία εκπόνησης της διατριβής. Θα ήθελα να ευχαριστήσω συγκεκριμένα, την καθηγήτρια κ. Άννα Τσατσαρώνη για τα εποικοδομητικά της σχόλια στο σύνολο της διατριβής καθώς και για την ενθάρρυνση και την βοήθειά της από τα χρόνια του μεταπτυχιακού κύκλου έως σήμερα και τον καθηγητή κ. Παναγιώτη Παπακωνσταντίνου για την συμβολή του στην ολοκλήρωση της διατριβής.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω την καθηγήτρια κ. Δέσποινα Τσακίρη, επιβλέπουσα της διατριβής, για την επιστημονική καθοδήγηση προκειμένου να διερευνηθούν οι ποικίλες διαστάσεις κατά τη χάραξη της Ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής οι οποίες είτε ανάγονται σε ευρύτερα φαινόμενα είτε σε ιδιαιτερότητες της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Θέλω να την ευχαριστήσω από καρδιάς για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε στο να ακολουθήσω νέες κατευθύνσεις έρευνας, αλλά και για την επιμονή της να παραμείνω στο πεδίο της μελέτης, όταν άλλες κρίσιμες υποχρεώσεις δυσχέραιναν τη διαθεσιμότητα του χρόνου. Η φιλία με την οποία με τιμά στάθηκε καθοριστικός παράγοντας για την ολοκλήρωση της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της νέας τριμελούς επιτροπής, τον καθηγητή και πρύτανη του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου κ. Αθανάσιο Κατσή για την καθοδήγησή του στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας και τον επίκουρο καθηγητή κ. Ιωάννη Ρουσσάκη, μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής Πρότυπων και Πειραματικών Σχολείων (Ε.Ε.Π.Π.Σ) για τη βοήθειά του σχετικά με ζητήματα που αφορούσαν τον θεσμό των Πρότυπων Σχολείων. Επιπλέον, ευχαριστώ τον αναπληρωτή καθηγητή του Πανεπιστημίου Αιγαίου κ. Διονύση Γουβιά, την καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής κ. Λέλα Γώγου, την αναπληρώτρια καθηγήτρια κ. Γιούλη Παπαδιαμαντάκη και τον επίκουρο καθηγητή κ. Νίκο Φωτόπουλο του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου για τη συμμετοχή τους στην επταμελή εξεταστική επιτροπή της παρούσας διατριβής.

Ακόμα θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους/ες, που αναφέρονται στο κείμενο της διατριβής, που με τις δημοσιεύσεις τους, τις αναφορές σε γεγονότα και έγγραφα,

καθώς και τις δημόσιες τοποθετήσεις τους, παρείχαν σημαντικές εισροές στο εμπειρικό ερευνητικό έργο της διατριβής. Δεν θα μπορούσα επίσης να παραλείψω τις ευχαριστίες μου προς τον φιλόλογο κ. Παναγιώτη Αθανασούλη για την φιλολογική επιμέλεια του κειμένου.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω:

Τους γονείς μου για την συμπαράσταση σε όλα τα στάδια αυτής της διαδρομής και κυρίως για το παράδειγμά τους.

Τον σύζυγό μου Γιώργο για την ουσιαστική συμβολή του και τους γονείς του Παναγιώτη και Κατερίνα για την ενθάρρυνση, αλλά και τη βοήθειά τους σε πρακτικά ζητήματα, καθώς η κόρη μου Μαργαρίτα είναι μόνο ενός έτους και θα ήταν αδύνατο να ολοκληρώσω αυτή τη διατριβή χωρίς τη βοήθειά τους.

Στους γονείς μου,
Βασίλη και Μαργαρίτα

Περίληψη

Η παρούσα διατριβή συνιστά μια συμβολή στη μελέτη των δικτύων πολιτικής ενώ συγχρόνως στοχεύει στη διερεύνηση μιας ιδιαίτερης μορφής διακυβέρνησης στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική που αφορά στο ζήτημα της επαναφοράς και διατήρησης των Πρότυπων Σχολείων.

Πιο συγκεκριμένα, τις τελευταίες δεκαετίες στο παγκοσμιοποιημένο πολιτικό περιβάλλον διαπιστώνεται ότι στη διαδικασία χάραξης πολιτικής, παράλληλα με την κυβέρνηση, συμμετέχουν δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς. Η ευρύτερη αυτή μετάβαση από την «κυβέρνηση» στη «διακυβέρνηση» εντοπίζεται τόσο στις χώρες με αποκεντρωμένες μορφές διοίκησης όσο και σε αυτές με συγκεντρωτικές.

Στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική παρατηρείται μια ιδιαίτερη μορφή ανάδυσης μη θεσμισμένων δικτύων εκπαιδευτικής διακυβέρνησης που εμπλέκουν δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς με στόχο την επαναφορά και διατήρηση του θεσμού των Πρότυπων σχολείων χρησιμοποιώντας ως ιδεολογικό όχημα την αριστεία και την ανάγκη δημιουργίας «ποιοτικών σχολείων» που κατά την άποψή τους εξασφαλίζουν οι εξετάσεις εισαγωγής στα εν λόγω σχολεία.

Τα δίκτυα αυτά μελετώνται τόσο ως προς τις στοχεύσεις τους, τη διάρθρωσή τους, τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων όσο και ως προς την επιρροή που ασκούν στη διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής. Η μελέτη αυτή εστιάζεται στην ανάδειξη, ανάλυση και ερμηνεία των νοηματοδοτήσεων που δίνουν τα κύρια ενεργά δρώντα υποκείμενά τους, εν προκειμένω οι σύλλογοι αποφοίτων των Πρότυπων Σχολείων, όταν επιχειρούν να εκλογικεύσουν τις δράσεις τους ως προς τον τρόπο χάραξης της εκπαιδευτικής πολιτικής και τους προσανατολισμούς της.

Η υιοθετήσα μεθοδολογία θεμελιώνεται στο συνδυασμό ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων. Μέσω των ποσοτικών μεθόδων αναπαρίστανται τα συγκεκριμένα δίκτυα εκπαιδευτικής διακυβέρνησης (με την χρήση του UCINET 6 και του NetDraw 2.114) ενώ μέσω των ποιοτικών μεθόδων φωτίζεται η πολυπλοκότητά τους. Παράλληλα αναλύεται και ερμηνεύεται τόσο ο τρόπος λειτουργίας αυτών των δικτύων εντός ενός συγκεντρωτικού εκπαιδευτικού συστήματος όπως είναι το ελληνικό όσο και οι επιπτώσεις της δομής τους στη διαδικασία χάραξης της εκπαιδευτικής πολιτικής στο συγκεκριμένο εθνικό συγκείμενο.

Από την εμπειρική έρευνα προκύπτει ότι σχηματίζονται μη θεσμισμένα δίκτυα εκπαιδευτικής διακυβέρνησης που σχετίζονται με την επαναφορά και διατήρηση των Πρότυπων Σχολείων και στα οποία εμπλέκονται κυβερνητικοί, δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς. Παρά το γεγονός της ύπαρξης ενός συγκεντρωτικού εκπαιδευτικού συστήματος, τα δίκτυα αυτά εκμεταλλεύονται τις αδυναμίες του για να προωθήσουν, με όχημα την αριστεία και την ανάγκη αναβάθμισης της Παιδείας, μια ιδιαίτερη μορφή ιδιωτικοποίησης για ένα τμήμα της δημόσιας δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Από την ανάλυση των δικτύων αυτών φαίνεται ότι η διάρθρωσή τους σχετίζεται με την αποτελεσματικότητα ως προς τους στόχους τους και την επιρροή τους στην εκπαιδευτική πολιτική. Τα βασικά ενεργά δρώντα υποκείμενα της έρευνας εκλογικεύουν τη συμμετοχή τους στα δίκτυα αυτά αναφερόμενα στην ιστορικότητα των συγκεκριμένων σχολείων, στο χρέος για την εκπλήρωση της βούλησης των ευεργετών καθώς και στην ανάγκη ύπαρξης ποιοτικών σχολείων με εξετάσεις εισαγωγής.

Abstract

This thesis constitutes a contribution to the study of policy networks while at the same time it aims at exploring a particular form of governance in the Greek educational policy concerning the issue of the restoration and maintenance of Model (Selective) Schools in the public sector.

More specifically, over the last decades in the globalized political environment, public and private actors are involved in the policy-making process alongside the government. This transition from ‘government’ to ‘governance’ is found in countries with decentralized and centralized systems of management.

In Greek educational policy there is a particular form of emergence of non-institutionalized networks of educational governance involving public and private actors aiming at restoring and preserving the institution of Model Schools using as an ideological vehicle the excellence and the need to create ‘quality schools’ which in their view, is reassured by examinations for admission to those schools.

These networks are studied both in terms of their aims, structure, interactions between the active actors and the influence they exercise in the educational policy-making process. This study focuses on highlighting, analyzing and interpreting the meanings given by the main active actors underlying them, in this case, the Associations of Graduates of the Model Schools, when attempting to rationalize their actions as to how education policy and its orientations are shaped.

The adopted methodology is based on the combination of quantitative and qualitative methods. These networks (using UCINET 6 and NetDraw 2.114) are represented by quantitative methods, while the qualitative methods highlight the complexity of the specific educational governance networks. At the same time, both the way these networks operate within a centralized education system such as the Greek one and the implications of their structure in the educational policy-making process in the particular national context are analyzed and interpreted.

Empirical research has shown that non-instituted education governance networks are related to the restoration and maintenance of Model Schools, involving governmental, public and private actors. Despite the existence of a centralized education system, these networks exploit its weaknesses in order to promote, with excellence as a pretext and the need to upgrade Education, a particular form of privatization for a part

of public secondary education. From the analysis of these networks it appears that their structure is related to their effectiveness in terms of their objectives and their influence on educational policy. The main actors underlying the survey rationalize their participation in these networks, by referring to the history of the particular schools, to the duty to fulfill the will of the benefactors, and to the need for quality schools with admission examinations.

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 3.1: Αναλυτικές προσεγγίσεις δικτύων πολιτικής

Πίνακας 5.1.: Σχηματική αναπαράσταση της έννοιας της «Ιδιωτικοποίησης» στην εκπαίδευση

Πίνακας 7.1.: Υποψήφιοι-επιτυγχόντες μαθητές για τα Π.Π.Σ. κατά τα έτη 2013 και 2014

Πίνακας 7.2.: Υποψήφιοι-επιτυγχόντες μαθητές για τα Πρότυπα Γυμνάσια το 2018

Πίνακας 7.3.: Απεικόνιση των βασικών Πρότυπων Σχολείων

Πίνακας 9.1.: Αρχεακό υλικό της εμπειρικής έρευνας τεκμηρίωσης

Πίνακας 9.2.: Βασική ορολογία της ανάλυσης κοινωνικών δικτύων

Πίνακας 10.1.: Πλέγμα ανάλυσης δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής

Πίνακας 10.2: Κατηγορίες των ΕΔΥ που συμμετείχαν στο δίκτυο ego net με κέντρο τον Σύλλογο αποφοίτων Βαρβακείου στη χρονική τομή του Ν. 3966/2011

Πίνακας 10.3.: Κατηγορίες ΕΔΥ που συμμετείχαν στο δίκτυο για την επαναφορά της Ζωσιμαίας Σχολής ως Πρότυπο Σχολείο στην χρονική τομή του Ν.3966/2011

Πίνακας 10.4: Κατηγορίες των ενεργών δρώντων υποκειμένων που συμμετείχαν στο δίκτυο ego net του Συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου για την επαναφορά των σχολείων της Ιωνιδείου Σχολής στο θεσμό των προτύπων στη χρονική τομή του Ν.3966/2011

Πίνακας 10.5.: Κατηγορίες ΕΔΥ του συνολικού δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης για την πιλοτική επαναφορά των τριών ιστορικών σχολείων στην χρονική τομή του Ν.3966/11

Πίνακας 10.6.: Κατηγορίες ΕΔΥ του δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης ego net στη χρονική τομή του Ν.4327/15 με κέντρο (ego) την ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 1.1.: Αναπαράσταση της μετεξέλιξης της πολιτικής πραγματικότητας

Γράφημα 2.1.: Μεταφορά κοινωνικού κεφαλαίου

Γράφημα 3.1.: Αναπαράσταση εννοιολογικού πλαισίου που αφορά στον τρόπο διαχείρισης των δικτύων πολιτικής από τις κυβερνήσεις

Γράφημα 9.1.: Προσαρμογή πλαισίου εργασίας για την ανάλυση της πολυπλοκότητας στα δίκτυα πολιτικής

Γράφημα 10.1.: Δείκτες κλειστότητας του δικτύου

Γράφημα 10.2.: Αναπαράσταση δικτύου ego net Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου για την επαναφορά των σχολείων της Βαρβακείου Σχολής στο θεσμό των Προτύπων στη χρονική τομή του Ν.3966/11.

Γράφημα 10.3.: Αναπαράσταση δικτύου για την επαναφορά της Ζωσιμαίας Σχολής ως Πρότυπο Σχολείο στην χρονική τομή του Ν.3966/2011

Γράφημα 10.4.: Αναπαράσταση δικτύου ego net στο τοπικό επίπεδο με κέντρο τον Σύνδεσμο αποφοίτων Ιωνιδείου για την επαναφορά των σχολείων της Ιωνιδείου Σχολής στο θεσμό των προτύπων στη χρονική τομή του Ν.3966/2011

Γράφημα 10.5.: Αναπαράσταση του συνολικού δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης για την πιλοτική επαναφορά των τριών ιστορικών σχολείων στην χρονική τομή του Ν.3966/11

Γράφημα 10.6.: Αναπαράσταση του δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης ego net στη χρονική τομή του Ν.4327/15 με κέντρο (ego) την ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας

Συντομογραφίες

ACF: Advocacy Coalition Framework

EACEA: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency

EDEN: European Destinations of Excellence

GAF: Governance Analytical Framework

GCSE: General Certificate of Secondary Education

IAD: Institutional Analysis and Development framework

KNWS: Keynesian National Welfare State

PISA: Programme for International Student Assessment

PNA: Policy Network Analysis

PSI: Private Sector Involvement

SNA: Social Network Analysis

SWS: (post-Fordist) Schumpeterian Workfare State

ΔΕΠΠΣ: Διοικούσα Επιτροπή Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων

ΕΔΥ: Ενεργό Δρών Υποκείμενο

ΕΠΕΣ: Επιστημονικό Εποπτικό Συμβούλιο

ΕΣΥΠ: Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΠΠΣ: Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία

Συντομογραφίες Ονομάτων

A.B.: Αιμιλία Βλαχογιάννη	Θ.Ξ.: Θεμιστοκλής Ξανθόπουλος
A.Δ.: Αθανάσιος (Σάκης) Δάλλας	Θ.Ο.: Θανάσης Οικονόμου
A.K.: Αλέκος Καχριμάνης	Θ.Π.: Θεόδωρος Πάγκαλος
A.K.: Απόστολος Κατσίκης	Θ.Τ.: Θανάσης Τσούρας
A.Λ.: Ανδρέας Λυκουρέντζος	I.M.: Ίνης Μεσαρές
A.M.: Αριστείδης Μπαλτάς	K.B.: Κυριακή Βλησίδου
A.Π.: Αλέκος Παπαδόπουλος	K.M.: Κωνσταντίνος Μπουρλετίδης
A.Σ.: Άρης Σπηλιωτόπουλος	K.Σ.: Κυριάκος Σαμπατακάκης
A.Φ.: Αντώνης Φούσας	K.T.: Κώστας Τασούλας
Αλ.Δ.: Αλέξανδρος Δερμεντζόπουλος	Λ.Ζ.: Λευτέρης Ζαγορίτης
Αν.Δ.: Άννα Διαμαντοπούλου	Λ.Μ.: Λεωνίδα Μάντζος
Αν.Μ.: Αναστάσιος Μαρίνος	Μ.Α.: Ματθαίος Αντωνίνης
Απ.Π.: Απόστολος Παπαθεοδώρου	Μ.Γ.: Μαριέττα Γιαννάκου
B.A.: Βαγγέλης Αργύρης	Μ.Μ.: Μάριος Μπαχάς
Γ.Α.: Γεράσιμος Αρσένης	Μ.Π.: Μιχάλης Παντούλας
Γ.Κ.: Γεώργιος Καλός	N.Γ.: Νίκος Γκόντας
Γ.Μ.: Γεώργιος Μπαμπινιώτης	N.K.: Νίκος Κωνσταντόπουλος
Δ.Γ.: Δημήτρης Γλάρος	N.P.: Ναπολέων Ροντογιάννης
Δ.Μ.: Δημήτρης Ματθαίου	N.Φ.: Νικόλαος Φίλης
Δ.Π.: Δημήτρης Πανοζάχος	Σ.Α.: Σταύρος Δερματάς
E.P.: Επαμεινώντας Ριστάνης	Σ.Κ.: Σταύρος Καλογιάννης
E.Σ.: Ευριπίδης Στυλιανίδης	Σ.Τ.: Σπύρος Ταλιαδούρος
Z.M.: Ζωή Μπέλλα	T.K.: Τάσος (Αναστάσιος) Κουράκης
Θ.Β.: Θάνος Βερέμης	Φ.Φ.: Φίλιππος Φίλιος
Θ.Μ.: Θωμάς Μπέκος	X.N.: Χρήστος Ντούμας

Εισαγωγή

I. Το πλαίσιο της έρευνας

Η χάραξη πολιτικής συνιστά απαύγασμα όλων των συλλογικών κοινωνικών δραστηριοτήτων, επίσημων και ανεπίσημων, δημόσιων και ιδιωτικών, σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, θεσμούς και κοινωνίες. Είναι το προϊόν μιας αλληλεπίδρασης μεταξύ ανθρώπου και κοινωνίας που επιλύει τις συγκρούσεις, μέσω συμβιβασμού και διαπραγμάτευσης, χωρίς προσφυγή στη βία. Τόσο οι φιλελεύθερες, όσο και οι μαρξιστικές προσεγγίσεις που ασχολούνται με τη διαμόρφωση της πολιτικής, την μελετούν ως μέρος αυτής της κοινωνικής διαδικασίας. Στο πλαίσιο αυτό, αναγνωρίζεται ο ρόλος των μη τυπικών θεσμών, όπως οι ομάδες πίεσης, η κοινή γνώμη, οι ομάδες συμφερόντων, τα πολιτικά κόμματα κλπ. που επιδιώκουν να πετύχουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους σκοπούς τους υιοθετώντας συγκεκριμένες δράσεις, που συνδέονται με τις πολιτικές τις οποίες θέλουν να προωθήσουν για την επίτευξη των σκοπών τους.

Η χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής, ακολουθεί το προαναφερθέν σχήμα και η διαμόρφωση της είναι αποτέλεσμα της εμπλοκής της κεντρικής εξουσίας (Υπουργείο Παιδείας), των περιφερειακών διοικητικών οργάνων (τοπικές διευθύνσεις, σύλλογοι διδασκόντων), των συνδικάτων και των κοινωνικών ομάδων που αναγνωρίζονται και εμπλέκονται στον προσδιορισμό των αρχών, των στόχων της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στο σχεδιασμό και υλοποίηση των δράσεων και των δραστηριοτήτων της. Οι εν λόγω κοινωνικές ομάδες αφορούν τα συνδικαλιστικά όργανα εκπαιδευτικών, τους συλλόγους αποφοίτων, τους φορείς του δημοσίου τομέα όπως ΝΠΔ (Νομικά πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου) και του ιδιωτικού τομέα (χορηγούς, ιδιωτικές εταιρείες) καθώς και εθελοντικές οργανώσεις. Με τον τρόπο αυτό εμφανίζονται ή καθιερώνονται δίκτυα κοινωνικών σχέσεων, θεσπισμένα ή όχι, τα οποία επηρεάζουν, τροφοδοτούν και διαμορφώνουν την πολιτική σκέψη για την εκπαίδευση, ασκώντας επιρροή στη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της λειτουργίας και ανάπτυξης αυτών των δικτύων αναδείχθηκε στην Ελλάδα και συνδέθηκε με τη συντονισμένη προσπάθεια επαναφοράς της λειτουργίας των Πρότυπων Σχολείων κατά τη χρονική περίοδο από το 2005 έως σήμερα (2019). Τα εν λόγω δίκτυα έχουν ένα ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον γιατί εμφανίζουν ειδικά δομικά χαρακτηριστικά αναδυόμενων μη

θεσμισμένων δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής που ασκούν επιρροή στη εκπαιδευτική όπωση και στην κοινωνική πραγματικότητα. Ανέπτυξαν μια εκπαιδευτική ρητορική υπεράσπισης και διατήρησης αυτών των σχολείων, η οποία βασίστηκε στους πλούσιους πόρους της ιστορικής, πολιτισμικής¹ και εκπαιδευτικής κληρονομιάς, καθώς επίσης και στις μεταλλαγές του θεσμικού καθεστώτος της διαχείρισης της κινητής και ακίνητης περιουσίας των Πρότυπων ιστορικών σχολείων, που ήταν συνδεδεμένα με τη χρηματοδότηση της λειτουργίας τους. Επίσης, τα δίκτυα αυτά, ανέδειξαν το ζήτημα της αριστείας και του ελιτισμού, το οποίο μέσα από συγκεκριμένες νοηματοδοτήσεις κατέστη μείζον πρόβλημα για την εκπαίδευση και την εκπαιδευτική διαδικασία γενικότερα. Τα συγκεκριμένα δίκτυα εκλαμβάνονται ως τρόποι προσπάθειας επηρεασμού της πολιτικής εξουσίας και αποτελούν σημαντικές παραμέτρους κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης προτύπων άσκησης εκπαιδευτικής πολιτικής στον ελληνικό χώρο και κυρίως στα Πρότυπα σχολεία, τα οποία προσβλέπουν σε μαθητικό δυναμικό με υψηλές επιδόσεις.

Στις παραπάνω παραμέτρους προστίθεται μετά τον νόμο Ν.3966/11 και η δυναμική αυξητική τάση του αριθμού υποψηφιοτήτων μαθητών, για την εισαγωγή τους με εξετάσεις στα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία. Συγκεκριμένα το 2013 υπήρχαν 9.997 αιτήσεις για 3.230 θέσεις, ενώ το 2014 αυξήθηκαν σε 13.017 για 3.350 θέσεις². Τα σχολεία αυτά φαίνεται να συνδέονται με ιστορικές εκπαιδευτικές μνήμες, αποκτώντας μια συμβολική αξία στο φαντασιακό των γονεϊκών προσδοκιών (Τσακίρη, 2018) η οποία είναι συνυφασμένη με την αύξηση της μελλοντικής αξίας του κοινωνικού κεφαλαίου των μαθητών με τις άριστες επιδόσεις, ως αποφοίτων τέτοιων τύπων σχολείων, κάτι που μπορούν να προσδώσουν μόνο ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα με υψηλή εκπαιδευτική παράδοση.

II. Η προβληματική και ο σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι αφενός μεν να διερευνήσει τους τρόπους οργάνωσης συγκεκριμένων άτυπων κοινωνικών δομών που συνιστούν τους βασικούς πυλώνες του σύγχρονου μοντέλου κυβερνησιμότητας, τη διακυβέρνηση, στις διεργασίες χάραξης πολιτικής και πιο συγκεκριμένα εκπαιδευτικής πολιτικής, με στόχο να επηρεάσουν πολιτικές αποφάσεις, αφετέρου δε να διερευνήσει τους τρόπους

---

¹Πολιτισμικά πλαίσια (αξιακές πλαισιώσεις) ως πόροι

²Οι αριθμοί καταγράφονται στο άρθρο με τίτλο «Ανθούν και πάλι τα πειραματικά σχολεία», (30.09.2014) <http://www.kathimerini.gr/>

με τους οποίους οι διάφορες μορφές οργάνωσης των σχέσεων ανάπτυξης και εξάπλωσης των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής, δύνανται να ασκήσουν επίδραση στο πλαίσιο του ελληνικού πολιτικού συστήματος με στόχο την εξυπηρέτηση των ίδιων συμφερόντων τους. Με τον τρόπο αυτόν αναδεικνύονται τα ειδοποιά χαρακτηριστικά αυτών των κοινωνικών δομών, των λεγομένων «κοινωνικών δικτύων» σε ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον της ελληνικής επικράτειας όπως είναι τα Πρότυπα σχολεία.

Στο πλαίσιο αυτό διερευνάται ο τρόπος μετεξέλιξης των ενεργειών και των δράσεων αυτών των κοινωνικών δικτύων, που δραστηριοποιούνται τις τελευταίες δεκαετίες στον ελληνικό χώρο υπέρ της επανίδρυσης και διατήρησης των ιστορικών Πρότυπων Σχολείων, σε σχέση με τους μετασχηματισμούς των κοινωνικών και πολιτικών δομών της χώρας, προκειμένου να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις που αφορούν την διαμορφούμενη εκπαιδευτική πολιτική των εν λόγω σχολείων. Οι διεργασίες μεταξύ των κοινωνικών δικτύων είναι συνυφασμένες αφενός με τις προσδοκίες των γονέων μαθητών/τριών, που διαμορφώνουν ένα κοινωνικό φαντασιακό (Τσακίρη, 2018) του οποίου τα οργανωτικά στοιχεία συναποτελούν οι υψηλές επιδόσεις για την απόκτηση προστιθέμενης αξίας κοινωνικού κεφαλαίου, μέσω της υποκρυπτόμενης ιδιωτικοποίησης τμήματος της δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Tsakiris, Samara & Kallimani, 2016), αφετέρου συνδέονται με τις ενέργειες και δράσεις των συλλόγων αποφοίτων των ιστορικών Πρότυπων Σχολείων και ιστορικών Πειραματικών, προκειμένου να ασκήσουν πίεση στην ασκούμενη εκπαιδευτική πολιτική των σχολείων αυτών. Η διερεύνηση των ανωτέρω λαμβάνει υπόψη τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες αλλά και το κοινωνικο-ιστορικό συγκείμενο εντός του οποίου αναπτύσσεται και εξελίσσεται η δράση των υπο διερεύνηση κοινωνικών δικτύων των Προτύπων σχολείων. Συγκεκριμένα, οι συνθήκες αυτές είναι συνυφασμένες με την παρατεταμένη οικονομική κρίση στην Ελλάδα και τις πολιτικές αποφάσεις για την εκπαίδευση που έχουν εκπορευτεί από τις Ευρωπαϊκές οδηγίες αλλά δεν έχει επιτευχθεί άρτια η εφαρμογή τους. Έτσι το σύγχρονο εκπαιδευτικό συγκείμενο στην ελληνική επικράτεια χαρακτηρίζεται από την εγγραφή μεγάλου αριθμού μαθητών/τριών προσφύγων και μεταναστών, χωρίς προηγούμενη απαίτηση βασικής γνώσης της ελληνικής γλώσσας, συμπερίληψη ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, μη ρύθμιση ζητημάτων σχετικών με τους χαρισματικούς/κές μαθητές/τριες κλπ. Στο δυσμενές αυτό εκπαιδευτικό τοπίο με

πολλά άλυτα προβλήματα εξετάζεται το ζήτημα της αριστείας και του ελιτισμού το οποίο κατέστη μήλο της έριδος τόσο στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής αντιπαράθεσης όσο και στο ευρύτερο πεδίο της πολιτικής αντιπαράθεσης γενικότερα.

Η διατριβή εστιάζει στην αναπαράσταση των κοινωνικών δομών σε διαφορετικές χωρικές κλίμακες (διεθνές επίπεδο, εθνικό με έμφαση στο θεσμό του Πρότυπου Σχολείου και τοπικό επίπεδο) και χρονικές περιόδους (από το 2005 μέχρι το 2018, πριν και μετά τους νόμους Ν.3966/2011, Ν.4327/2015). Συζευγνύει μεθόδους ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης προκειμένου να φωτισθεί τόσο ο εσωτερικός τρόπος οργάνωσης των συνδέσεων και των ενεργειών των υπο-μελέτη κοινωνικών δικτύων, όσο και του τρόπου οργάνωσης των εξωτερικών τους διασυνδέσεων με πολιτικούς φορείς, προκειμένου να αναδειχθεί ο προσανατολισμός, η ισχύς και τα επιτεύγματα των ενεργειών και δράσεων τους στο πλαίσιο του ελληνικού πολιτικού συστήματος.

Και ενώ στη διεθνή βιβλιογραφία οι εν λόγω κοινωνικές δομές παραπέμπουν στα δίκτυα πολιτικής τα οποία έχουν μελετηθεί από την πολιτική και κοινωνιολογική επιστήμη, ιδιαίτερα σε συστήματα με αποκεντρωμένες διοικητικές δομές, ωστόσο σε χώρες όπως η Ελλάδα, με συγκεντρωτικά συστήματα διοίκησης, οι εν λόγω μελέτες είναι ιδιαίτερα περιορισμένες. Υπό αυτή την προοπτική, προσδοκούμε μέσα από την ανάλυση της κυβερνητικής διαχείρισης του δικτύου να διαφωτισθεί η μορφή διακυβέρνησης στην Ελλάδα, δηλαδή οι σχέσεις κυβέρνησης-κοινωνίας-αγοράς σε συνάρτηση με τον βαθμό επιρροής της δράσης του «δικτύου» στη χάραξη πολιτικής και το μέγεθος εξυπηρέτησης των συμφερόντων των εμπλεκόμενων συντελεστών.

III. Ο σχεδιασμός της έρευνας

i. Ο ερευνητικός στόχος

Στόχο της παρούσας διατριβής συνιστά η μελέτη των αναδυόμενων μη θεσμισμένων δικτύων τα οποία συναρθρώθηκαν, προκειμένου να επηρεάσουν την εκπαιδευτική πολιτική σχετικά με την επαναφορά και διατήρηση των ιστορικών Πρότυπων Σχολείων. Τα δίκτυα αυτά εξετάζονται ως προς τη δομή τους, τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων τους, τους τρόπους δράσης τους και τα βαθύτερα κίνητρά τους εντός του συγκεκριμένου κοινωνικο-ιστορικού περιβάλλοντος.

ii. Τα ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα πάνω στα οποία εδράζεται ο μεθοδολογικός σχεδιασμός της παρούσας διατριβής είναι τα εξής:

- Πώς οργανώνονται οι κοινωνικές συλλογικότητες στην Ελλάδα στα πλαίσια ενός παγκοσμιοποιημένου μετασχηματισμού του τρόπου χάραξης της πολιτικής που μεταβαίνει από την κυβέρνηση στη διακυβέρνηση;
- Με ποιους τρόπους διαμορφώνεται η διακυβέρνηση μέσω των δικτύων πολιτικής γενικότερα και μέσω των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής ειδικότερα σε ένα συγκεντρωτικό εκπαιδευτικό σύστημα όπως το ελληνικό;
- Ποια είναι τα βαθύτερα κίνητρα των δρώντων υποκειμένων που εμπλέκονται ενεργά στα δίκτυα πολιτικής που αναπτύσσονται και εξαπλώνονται στα Πρότυπα Σχολεία, με ποιο τρόπο εκλογικεύουν τις δράσεις τους και ποιες νοηματοδοτήσεις αναδεικνύονται από την ανάλυσή τους τόσο σε σχέση με τους προσανατολισμούς της εκπαιδευτικής πολιτικής όσο και με τους τρόπους χάραξής της;

iii. Η περίοδος ανάλυσης

Η έρευνα πραγματοποιείται σε δύο διαφορετικές χρονικές περιόδους, που έχουμε θέσει, κατά τις οποίες συντελέστηκαν οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις (Ν.3966/2011, Ν.4327/2015) που αφορούν τα Πρότυπα Σχολεία. Στο πλαίσιο αυτό συλλέγονται όλα τα επίσημα κείμενα και συνδυαστικά καταγράφουμε τον δημόσιο (διά)λογο όπως αυτός εκφέρεται από επίσημους φορείς και θεσμικούς παράγοντες ως προς τους στόχους και τις στρατηγικές των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων. Σημειώνουμε εκ νέου ότι η επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων σχολείων αποτέλεσε κύριο σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ των διαφορετικών προσανατολισμών της εκπαιδευτικής πολιτικής και αναπτύχθηκε μια ιδεολογική αντιπαράθεση γενικότερα για την «παιδεία».

iv. Η μεθοδολογία

Η παρούσα έρευνα, εστιάζοντας στην μελέτη του δικτύου εκπαιδευτικής πολιτικής, το εκλαμβάνει ως αναλυτικό εργαλείο μέσω του οποίου αξιοποιούνται τόσο οι ποσοτικές όσο και οι ποιοτικές προσεγγίσεις (Börzel, 1997). Όπως σημειώνουν οι Kenis & Schneider (1991), η ανάλυση δικτύων αποτελεί μια εργαλειοθήκη για την περιγραφή και τη μέτρηση των σχεσιακών διαμορφώσεων και των δομικών τους χαρακτηριστικών. Στη συγκεκριμένη έρευνα αντιλαμβανόμαστε το

δίκτυο πολιτικής ως μια σύνθετη κοινωνική δομή μέσα σε ένα σύνθετο ευρύτερο περιβάλλον, η οποία έχει δυναμικό χαρακτήρα (Börzel, 1998).

Η μορφή ενός δικτύου πολιτικής δομείται από την αλληλεπίδραση διαφορετικών δυναμικών που αποδίδουν ένα περισσότερο ή λιγότερο υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας στο δίκτυο που υπερκερά την προσέγγιση του απλού «συστήματος». Η πολυπλοκότητα στην περίπτωση των δικτύων πολιτικής παράγεται από την αλληλεπίδραση των ενεργών δρώντων υποκειμένων κατά την διαδικασία οργάνωσης, προκειμένου να επηρεασθεί η διαδικασία χάραξης πολιτικής και να επιτευχθεί ένα πολιτικό αποτέλεσμα (επίλυση ενός συγκεκριμένου προβλήματος) σε ένα πλαίσιο διακυβέρνησης (Korpenjan & Klijn, 2004).

Η μελέτη της πολυπλοκότητας του δικτύου εδράζεται στα βασικά ενεργά δρώντα υποκείμενα του δικτύου πολιτικής και εξετάζεται με βάση τρεις άξονες. Ο πρώτος αφορά την ετερογένειά τους (διαφορετικοί τύποι ΕΔΥ που περιέχονται), ο δεύτερος την οργάνωση ή συνδετικότητα τους (αλληλεπίδραση μεταξύ των ΕΔΥ) και ο τρίτος την ιστορική εξέλιξη (μεταβολή ΕΔΥ στον χρόνο).

Στο επίπεδο της ποσοτικής προσέγγισης αποτυπώνεται η δομή του δικτύου, ο τύπος του, καθώς και οι σχέσεις του κράτους με τα ενεργά δρώντα υποκείμενα κατά τη διεργασία χάραξης πολιτικής και εφαρμογής των πολιτικών αποφάσεων (Lehmbruch, 1991). Προσβλέπουμε, με αυτό τον τρόπο, να αναδείξουμε τη θεσμοθέτηση των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των σημαντικών κοινωνικών ενεργών δρώντων υποκειμένων που εμπλέκονται στο συγκεκριμένο δίκτυο (Marsh and Smith, 2000).

Η ανάλυση των δικτύων ως ειδική μορφή διακυβέρνησης, εδράζεται επιπλέον και στην ποιοτική προσέγγιση προκειμένου να εντοπίσουμε και να ερμηνεύσουμε τους τρόπους αλληλεπίδρασης μεταξύ των δημόσιων και ιδιωτικών ενεργών δρώντων υποκειμένων που συμμετέχουν στην χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής σχετικά με την επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων σχολείων. Στο πλαίσιο αυτό εστιάζουμε στους τρόπους με τους οποίους τα δρώντα υποκείμενα που κατέχουν ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των δράσεων του δικτύου, εκλογικεύουν τη συμμετοχή τους στα συγκεκριμένα δίκτυα καθώς και τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύουν και νοηματοδοτούν τις δράσεις τους (Borzel, 1997; Rhodes, 2006).

v. Το συλλεχθέν εμπειρικό υλικό της έρευνας τεκμηρίωσης

Τα δεδομένα έχουν συλλεχθεί από ένα αρχειακό υλικό το οποίο λήφθηκε από πρακτικά κοινοβουλίου, επιτροπών μορφωτικών υποθέσεων, έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, ιστοσελίδες, συνέδρια, ημερίδες και άλλες δημόσιες τοποθετήσεις κατά τη διαδικασία του δημόσιου διαλόγου στην Ελλάδα από το 2005 έως το 2018.

Τα αρχειακό υλικό αναλύεται ως προς το περιεχόμενό του, ώστε σε πρώτο επίπεδο να προσδιοριστεί ο αριθμός και οι τύποι των ενεργών δρώντων υποκειμένων, η δομή και η λειτουργία των αναδυόμενων δικτύων πολιτικής που σχετίζονται με την επαναφορά και διατήρηση του θεσμού των Πρότυπων σχολείων και να αναλυθούν οι σχέσεις εξουσίας και οι όροι της συνεργασίας που ενυπάρχουν σε αυτά (van Waarden, 1992). Επίσης σε ένα δεύτερο επίπεδο, μέσα από την ανάλυση περιεχομένου, εξετάζονται τα ζητήματα που απαιτούν πολιτική επίλυση καθώς και οι ενέργειες και οι δράσεις των δικτύων προς αυτή την κατεύθυνση. Τέλος, γίνεται η απεικόνιση των συγκεκριμένων δικτύων πολιτικής.

Συνοψίζοντας, η αξιοποίηση τόσο της ποσοτικής όσο και της ποιοτικής μεθοδολογίας στην ανάλυση των δικτύων αλληλοσυμπληρώνονται επιτρέποντας με αυτό τον τρόπο μια πληρέστερη κατανόηση και ερμηνεία των προς μελέτη ζητημάτων. Τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την ανάλυση του συλλεχθέντος εμπειρικού υλικού αφορούν την ανάλυση περιεχομένου και τη χαρτογράφηση του δικτύου.

Ως προς την ανάλυση περιεχομένου το υλικό κατατάσσεται με τη βοήθεια ενός πλέγματος ανάλυσης (analysis grid) που αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος, η θεματική ανάλυση, αφορά τα στοιχεία των ενεργών δρώντων υποκειμένων, τις ημερομηνίες και το είδος των δηλώσεων που έχουν κάνει ενώ το δεύτερο μέρος, η ερμηνευτική ανάλυση, αφορά τα διακυβεύματα, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της θέσης τους, τις σχέσεις τους με άλλα ενεργά δρώντα υποκείμενα κ.τ.λ. (Bernoux, 1985).

Στη συνέχεια, με τη διαδικασία της χαρτογράφησης του δικτύου, δημιουργούνται γραφήματα αναπαράστασης δικτύων πολιτικής βασισμένα στην ανάλυση των κοινωνικών δικτύων (SNA). Τα δεδομένα αναλύονται με τη βοήθεια του UCINET6 (Borgatti et al., 2002) και οι οπτικοποιήσεις των δικτύων πραγματοποιούνται στο πρόγραμμα Netdraw 2.114 (ο.π.,2002).

IV. Η δομή της διατριβής

Η παρούσα διατριβή δομείται σε πέντε μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει το θεωρητικό πλαίσιο και πιο συγκεκριμένα τις θεωρητικές προσεγγίσεις για τα κοινωνικά δίκτυα και τα δίκτυα πολιτικής. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τον μετασχηματισμό στη χάραξη της ευρωπαϊκής πολιτικής καθώς και τις κατευθύνσεις της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής όσον αφορά τα ζητήματα του ανταγωνισμού, της ιδιωτικοποίησης της εκπαίδευσης και της προώθησης της αριστείας. Στο τρίτο μέρος γίνεται η παρουσίαση της εξέλιξης του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων στην Ελλάδα και των Συλλόγων Αποφοίτων τους. Τέλος, ακολουθούν το τέταρτο μέρος, που περιλαμβάνει το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας, την ανάλυση περιεχομένου και τη χαρτογράφηση των δικτύων και το πέμπτο στο οποίο παρουσιάζονται τα ερευνητικά ευρήματα.

Πιο αναλυτικά, στο πρώτο κεφάλαιο η διατριβή, μέσα από το σώμα της βιβλιογραφίας, διερευνά τις διαστάσεις της έννοιας της πολιτικής και της διακυβέρνησης μέσω δικτύων πολιτικής και προσεγγίζει αναλυτικά τους όρους και τις προϋποθέσεις δημοκρατικής λειτουργίας των δικτύων πολιτικής. Η διατριβή εστιάζεται στο πώς ακριβώς τίθεται το ζήτημα της διακυβέρνησης στη σύγχρονη πραγματικότητα και στο αν η πρόκληση των «δικτύων» (αυτόβουλες πρωτοβουλίες στη βάση με διαφορετικές μορφές οργάνωσης συνδέσεων) και ιδιαίτερα των δικτύων πολιτικής είναι η απάντηση στα σύνθετα σύγχρονα προβλήματα χάραξης πολιτικής. Το επίπεδο αυτό διερευνάται μέσα από τις επιστημονικές περιοχές της Πολιτικής Επιστήμης και της Πολιτικής Κοινωνιολογίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο διερευνά την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, ως μια σχεσιακή έννοια, η οποία μπορεί να εξηγήσει τους μηχανισμούς διαμόρφωσης των διαφορετικών μορφών των σύνθετων κοινωνικών σχέσεων. Η παρούσα εργασία ξεκινά από την παραδοχή ότι τα δίκτυα συνιστούν περιγραφικά εργαλεία, τα οποία αναπαριστούν τις δομές των κοινωνικών σχέσεων και για το λόγο αυτό θεωρεί, ότι η ανάλυσή τους μπορεί να γίνει κατανοητή, μόνο αν συνδυαστεί τόσο με τους ενδογενείς παράγοντες επιρροής, όπως το κοινωνικό, πολιτικό, εκπαιδευτικό, οικονομικό, πολιτισμικό περιβάλλον, όσο και με τους εξωγενείς παράγοντες που αφορούν σε εισροές από το εξωτερικό περιβάλλον, όπως ευρύτερες τάσεις που κυριαρχούν σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα ζητήματα της ενότητας διερευνώνται μέσα από

τις επιστημονικές περιοχές της Κοινωνιολογίας, της Κοινωνιολογίας των Οργανώσεων και της Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης.

Στο τρίτο κεφάλαιο η διατριβή προσεγγίζει αναλυτικά τα δίκτυα πολιτικής, τα οποία θεωρεί ως υποσύνολο των κοινωνικών δικτύων, περιγραφικά επίσης εργαλεία, που πέραν της ανάλυσης την οποία επιδέχονται ως κοινωνικά δίκτυα, οι σύνθετες σχέσεις που αναπαριστούν γίνονται κατανοητές στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου τύπου διακυβέρνησης και στο πλαίσιο της επίλυσης ενός συγκεκριμένου πολιτικού προβλήματος. Ως βασική μεταβλητή της ανάλυσης θεωρείται η δομή του δικτύου πολιτικής. Η διατριβή προσεγγίζει σύνθετες μεθόδους ταξινόμησης και ερμηνείας αφ' ενός μεν των διαφορετικών μορφών και τύπων οργάνωσης των σχέσεων, οι οποίες συνιστούν τα δίκτυα πολιτικής, αφ' ετέρου δε των διαφορετικών πλαισίων διακυβέρνησης συναρτημένων με το ρόλο του κράτους. Τα ζητήματα διερευνώνται μέσα από την επιστημονική περιοχή της Πολιτικής Επιστήμης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια της διακυβέρνησης στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής και η αντανάκλασή της στα διάφορα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα μέσα από τη νεοφιλελεύθερη προσέγγιση της εκπαίδευσης.

Στο πέμπτο κεφάλαιο η διατριβή εστιάζεται στους τρόπους που καθιερώνονται τα δίκτυα κοινωνικών σχέσεων ανάμεσα σε πολιτικούς, δημόσιους φορείς και εταιρείες, καθώς και φιλανθρωπικές και εθελοντικές οργανώσεις, τα οποία επηρεάζουν και τροφοδοτούν την πολιτική σκέψη για την εκπαίδευση μέσα από την εμπλοκή φορέων του ιδιωτικού τομέα στην διαδικασία χάραξης πολιτικής.

Στο έκτο κεφάλαιο η διατριβή αναλύει την άνοδο του ανταγωνισμού μεταξύ και εντός των εκπαιδευτικών συστημάτων και την συνδυάζει με την προώθηση των πολιτικών αριστείας καθώς και τη δημιουργία μιας εκπαιδευτικής «ελίτ» με την «πρόφαση» της αξιοκρατίας.

Στο έβδομο κεφάλαιο η διατριβή εστιάζεται στο καθεστώς λειτουργίας του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων καθώς και των ιδεολογικών του διαστάσεων στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική.

Στο όγδοο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι Σύλλογοι αποφοίτων των Πρότυπων Σχολείων και οι ενέργειές τους διαχρονικά καθώς αποτελούν τα κεντρικά ενεργά δρώντα υποκείμενα της εμπειρικής έρευνας.

Στο ένατο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι στόχοι, οι υποθέσεις, τα ερευνητικά ερωτήματα, η μεθοδολογία και τα μεθοδολογικά εργαλεία, τα ενεργά δρώντα

υποκείμενα της εμπειρικής έρευνας και καθορίζονται τόσο το πλαίσιο ανάλυσης του αρχειακού υλικού, βάσει των θεωριών της πολυπλοκότητας και της ιεραρχικής θεωρίας, όσο και οι χρονικές και δομικές κλίμακες.

Στο δέκατο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ανάλυση περιεχομένου τόσο μέσω του πλέγματος ανάλυσης όσο και μέσω της χαρτογράφησης του δικτύου και αποτιμώνται τα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία της έρευνας.

Στο κεφάλαιο 11 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της εμπειρικής μελέτης και η ερμηνεία τους και απαντώνται τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα της διατριβής.

Τέλος, στο κεφάλαιο 12 παρουσιάζονται γενικά συμπεράσματα και τα προκύπτοντα ζητήματα για περαιτέρω μελέτη.

Πρώτο Μέρος Θεωρητικό Πλαίσιο:

Κεφάλαιο 1: Πολιτική, Εκπαιδευτική πολιτική και Διακυβέρνηση

Στο κεφάλαιο αυτό, προσεγγίζεται διαχρονικά η έννοια της πολιτικής, καθώς κρίνεται ως προϋπόθεση για τη μελέτη του μετασχηματισμού στη χάραξη πολιτικής και της μετάβασης από την κυβέρνηση στη διακυβέρνηση που θα αναλυθεί στη συνέχεια.

1.1. Η έννοια της πολιτικής και η κοινωνικο-ιστορική της εξέλιξη

Η πολιτική, μια λέξη ετυμολογικά προερχόμενη από την λέξη «πόλις» και συσχετιζόμενη με την έννοια του πολίτη, είναι παγκοίμως γνωστόν, ότι προέρχεται από την αρχαία ελληνική Φιλοσοφία. Διαπιστώνεται μάλιστα στενή σχέση ανάμεσα στη δημιουργία της έννοιας του πολίτη και στην γέννηση της φιλοσοφίας. Ο Vernant (1980) επισημαίνει, ότι η πόλη πραγματώνει τον χωρισμό φύσης και κοινωνίας, που αποτελεί την προϋπόθεση για την άσκηση μιας ορθολογικής σκέψης στο επίπεδο των νοητικών μορφών.

Η έννοια της πολιτικής και του πολίτη, πιο ολοκληρωμένα, προσεγγίζονται μέσα από κοινές και διαφορετικές διαστάσεις στο έργο των δύο σημαντικών Ελλήνων φιλοσόφων, του Πλάτωνα (Πολιτεία) και του Αριστοτέλη (Πολιτικά).

Η αντίληψη του Πλάτωνα για την πολιτική και την ιδιότητα του πολίτη συνυφαίνεται με την δική του θεωρία των Ιδεών και περιγράφεται μέσα από την ιδανική πολιτεία που κυβερνάται με το πολίτευμα της αριστοκρατίας από ιδανικούς ηγέτες. Η πλατωνική αντίληψη προϋπέθετε ακέραιους ηθικά πολιτικούς ηγέτες, κυρίως ως προστάτες-φύλακες της πόλης και του δημοσίου συμφέροντος, γεγονός που συνιστά μια κοινωνική ουτοπία.

Ιδιαίτερη σημασία και πολύ κοντά στην σύγχρονη αντίληψη για τον πολίτη, είναι ο αριστοτελικός ορισμός του πολίτη. Η φράση «μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς» (Αριστοτέλης, Πολιτικά III.I, 1275a22-23) σημαίνει, ότι ο πολίτης δεν αρκεί να ενδιαφέρεται απλά για τα κοινά, αλλά είναι αναγκαίο να ασκεί εξουσία. Κατά τον Αριστοτέλη το είδος και ο βαθμός της συμμετοχής του πολίτη στην εξουσία ορίζεται από το είδος του πολιτεύματος (πολιτεία στα Αρχαία Ελληνικά).

Ο Αριστοτέλης, στα Πολιτικά, υποστηρίζει επίσης ότι υπάρχει απόλυτη συνάφεια ηθικής και πολιτικής, θεωρώντας, ότι ο θεσμός της πόλης θα έπρεπε να

καλλιεργεί την ηθική και ως προς αυτό η αντίληψή του ευρίσκεται στην ίδια κατεύθυνση με τον Πλάτωνα.

Ο Αριστοτέλης ήταν ο πρώτος που όρισε το πολίτευμα ως «...την τάξιν ταις πόλεσι την περί τας αρχάς, τίνα τρόπον νενέμνται και τι το κύριον της πολιτείας, και τι το τέλος της εκάστης κοινωνίας εστί...», (Αριστοτέλης, Πολιτικά Γ' 5). Βασίζει την πολιτική θεωρία του στα υπάρχοντα πολιτεύματα τα οποία κατατάσσει σε δύο ομάδες των τριών: τα ορθά (Βασιλεία, Αριστοκρατία, «Πολιτεία») και τις παρεκκλίσεις τους (Τυραννία, Ολιγαρχία και «Δημοκρατία» αντίστοιχα).

Αποδομεί τα επί μέρους στοιχεία των πολιτευμάτων, με κριτήριο τον τελεολογικό τους προσανατολισμό, ώστε να εξάγει συμπεράσματα και να θεμελιώσει θεωρήσεις για το σύνολο. Κατά τον Αριστοτέλη, «ο άνθρωπος είναι από τη φύση του πολιτικό ζώο» (Αριστοτέλης, Πολιτικά, 1253a), και ο σκοπός της ύπαρξης της πόλης είναι το κοινό όφελος των πολιτών σε μια οργανωμένη συνύπαρξη που εξασφαλίζει το «ευ ζην» (Αριστοτέλης, Πολιτικά, 1252b30-34).

Κατά τη διάρκεια της ακμής της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, διάσημοι ιστορικοί τεκμηρίωσαν την άνοδο της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας και την οργάνωση και την ιστορία άλλων εθνών, ενώ πολιτικοί όπως ο Ιούλιος Καίσαρας, ο Σενέκας και άλλοι μας έδωσαν παραδείγματα της πολιτικής της δημοκρατίας και της αυτοκρατορίας της Ρώμης του πολέμου. Η μελέτη της πολιτικής κατά τη διάρκεια αυτής της εποχής ήταν προσανατολισμένη στην κατανόηση της ιστορίας, στην κατανόηση των μεθόδων διακυβέρνησης και στην περιγραφή της λειτουργίας των κυβερνήσεων.

Η αρχαία πολιτική φιλοσοφία και ιδιαίτερα ο Αριστοτέλης επηρέασε την πολιτική σκέψη στην Ευρώπη από τη ρωμαϊκή εποχή και το Μεσαίωνα μέχρι τη σύγχρονη εποχή με σημαντικούς εκπροσώπους κατά εποχή, που δεν είναι όμως αντικείμενο της παρούσας παραγράφου (Ουμανισμός-Αναγέννηση με σημαντικότερο εκπρόσωπο τον Machiavelli, Μεταρρύθμιση, Διαφωτισμός). Υπάρχουν αρκετοί συγγραφείς που αναφέρονται στην εξέλιξη της πορείας της πολιτικής σκέψης στην Ευρώπη, όπως ο Quentin Skinner (1978), ο οποίος μελετά την σύνδεση των πολιτικών θεωριών με την ιστορική ζωή των πολιτικών ιδεών.

Στο σημείο αυτό, έχει ενδιαφέρον να αναφερθούμε στις καινοτομίες της αρχαίας ελληνικής πολιτικής φιλοσοφίας και στην κριτική που έχει ασκήσει ο Κορνήλιος Καστοριάδης στην πλατωνική θεώρηση της πολιτικής.

Ο Κορνήλιος Καστοριάδης (1982) γενικά υποστηρίζει ότι δεν έχει υπάρξει μέχρι τώρα πραγματική πολιτική σκέψη. Θεωρεί ότι υπήρξε σε ορισμένες ιστορικές περιόδους πραγματική πολιτική δράση καθώς και η υπόρρητη σκέψη πάνω στην οποία βασίστηκε η δράση αυτή. Η ρητή όμως πολιτική σκέψη ήταν απλώς πολιτική φιλοσοφία, δηλαδή τομέας της φιλοσοφίας υποκείμενος σε αυτή, έρμαιο της μεταφυσικής, δέσμιος των ασυνείδητων αρχών της φιλοσοφίας και βεβαρημένος με τις αμφισημίες της. Όπως ο ίδιος επισημαίνει, η πρόταση αυτή «θα φανεί λιγότερο παράδοξη, αν θυμηθούμε ότι με τον όρο πολιτική εννοώ τη διαυγή δραστηριότητα που έχει ως στόχο της τη θέσμιση της κοινωνίας από την ίδια την κοινωνία, και ότι μια τέτοια δραστηριότητα, ως διαυγής δραστηριότητα, έχει νόημα μόνο μέσα στο πλαίσιο του ερωτήματος: Τι είναι κοινωνία; Τι σημαίνει η θέσμισή της; Προς τι η θέσμιση αυτή; Ωστόσο, οι απαντήσεις στις ερωτήσεις αυτές ήταν ανέκαθεν σιωπηρά δανεισμένες από τη φιλοσοφία, η οποία, με τη σειρά της, τις εξέταζε πάντα παραβιάζοντας την ιδιαιτερότητά τους βασιζόμενη σε άλλες θεωρήσεις. Για το είναι της κοινωνίας, η ιστορία βασίστηκε στο φυσικό ή ορθολογικό θείο ον, για τη δημιουργική και θεσμίζουσα δραστηριότητα βασίστηκε στη συμβατότητα προς κάποιο δεδομένο εκ των έξω κανόνα... Το παράδοξο όμως είναι πραγματικό. Η γέννηση της φιλοσοφίας στην Ελλάδα είναι σύγχρονη και ομοούσια με τη γέννηση του ρητού (δημοκρατικού) πολιτικού κινήματος. Και τα δύο αναδύονται ως αμφισβήτηση του θεσπισμένου κοινωνικού φαντασιακού. Αναφύονται ως ερωτήματα βαθύτατα συνδεδεμένα με το αντικείμενό τους, δηλαδή την κατεστημένη θέσμιση του κόσμου και της κοινωνίας και τη σχετικοποίησή της μέσω της αναγνώρισης της δόξης και του νόμου – πράγμα που συνεπάγεται αμέσως τη σχετικοποίηση αυτής της σχετικοποίησης» (Καστοριάδης, 1982).

Με βάση τα ανωτέρω ο Κορνήλιος Καστοριάδης επισημαίνει, ότι η αρχική φιλοσοφική διερεύνηση της έννοιας της πολιτικής ανάγεται στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία, μέσα από τη μελέτη της οποίας, έχει εστιάσει και αναλύσει ο ίδιος τη διάκριση μεταξύ της «πολιτικής» και της διάστασης του «πολιτικού». Η διάσταση του «πολιτικού» αναφέρεται ως η διάσταση της θεσμισμένης κοινωνίας, που αφορά τη ρητή εξουσία, δηλαδή την ύπαρξη αρχών που μπορούν να εκφέρουν κυρώσιμες επιταγές. Οι Έλληνες λοιπόν δεν ανακάλυψαν το «πολιτικό», σύμφωνα με αυτή την έννοια, αλλά δημιούργησαν κάτι τελείως διαφορετικό, την «πολιτική» (Καστοριάδης, 1990, σ.56).

Σύμφωνα με τον Οικονόμου (2003) οι προσεγγίσεις του Καστοριάδη για την «πολιτική» αντιτίθενται στις πλατωνικές θεωρήσεις. Κατά τον Καστοριάδη, οι απόψεις του Πλάτωνα διαστρεβλώνουν την ελληνική και πολιτική σκέψη, ενώ η εισαγωγή της «ορθής πολιτείας» θεωρείται ως μια αρνητική πρωτοτυπία, καθώς όλα τα υπάρχοντα πολιτεύματα εμφανίζονται ως ατελή στην προσπάθειά τους να μιμηθούν την υποτιθέμενη «ορθή πολιτεία» (σ.469-478).

Κατά τον Καστοριάδη (1990), η έννοια της πολιτικής, όπως έγινε αντιληπτή από τους Έλληνες ήταν η «θέση, υπό ρητή αμφισβήτηση της θεσμισμένης κοινωνίας ως τέτοιας και σε διάφορες όψεις και διαστάσεις της». Ορίζεται συνεπώς ως «η ρητή συλλογική δραστηριότητα που θέλει τον εαυτό της διαυγασμένο, δηλαδή ανακλαστικό, στοχαστικό και βουλευτικό και που έχει ως αντικείμενο τη θέσμιση της κοινωνίας ως τέτοιας» (σ.57).

Κατά τον Καστοριάδη λοιπόν, οι ρίζες της δημιουργίας της πολιτικής από τους αρχαίους Έλληνες συνίστανται στο ότι ένα μέρος από τη θεσμίζουσα εξουσία και συγκεκριμένα το μέρος που αφορά στη νομοθεσία και το δημόσιο και ιδιωτικό δίκαιο, έγινε ρητό και τυποποιήθηκε, ενώ παράλληλα δημιουργήθηκαν άλλοι ειδικοί θεσμοί για να υποβάλλουν τη ρητή πλευρά της εξουσίας έτσι ώστε να συμμετέχουν όλοι οι πολίτες, όλα τα μέλη του πολιτικού σώματος στον καθορισμό του νόμου, στην απονομή δικαιοσύνης και στην κυβέρνηση των Αθηνών. Άρα η πολιτική αφορά «όλα όσα μέσα στην κοινωνία είναι μεθέξιμα και κατανεμητά. Μέσω της πολιτικής με την έννοια αυτή, ο άνθρωπος μπορεί να αμφισβητεί και να μετασχηματίζει τον τρόπο του είναι του καθώς και το είναι του ως κοινωνικού ανθρώπου» (ο.π., σ.62-63).

Άρα, σύμφωνα με αυτή την άποψη, η πολιτική εξαρτάται και απαιτεί «τη συνειδητή δράση των ανθρώπων και έχει ως αντικείμενο τη δημιουργία θεσμών που, με την εσωτερική τους από τους ανθρώπους, τους επιτρέπουν και διευκολύνουν την ατομική τους αυτονομία και τη δυνατότητα της πραγματικής συμμετοχής τους σε κάθε ρητή εξουσία που υπάρχει εντός της κοινωνίας» (Castoriadis, 1997).

Ο Παπανούτσος (1974), αναφέρει επηρεασμένος από τους αρχαίους φιλοσόφους όπως ο Αριστοτέλης, ότι «η πολιτική είναι η τέχνη του άρχειν αλλά και του άρχεσθαι, η τέχνη του τρόπου με τον οποίο οφείλει να μετέχει κανείς αποτελεσματικά στα κοινά, στο δημόσιο βίο της χώρας του, είτε ως άρχων είτε ως αρχόμενος, αφού οι ευθύνες όπως και τα έργα μοιράζονται τόσο στους διοικούντες όσο και στους διοικούμενους» (σ.148).

Στις σύγχρονες προσεγγίσεις, με το γενικό σύγχρονο όρο πολιτική (politics) εννοούμε τις δραστηριότητες της κυβέρνησης ή των ανθρώπων που προσπαθούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο κυβερνάται μία χώρα. Ο όρος εφαρμόζεται τόσο σε κοινωνικές ομάδες ανθρώπων όσο και σε κυβερνήσεις κρατών για τον τρόπο διακυβέρνησης και χειρισμού των διαφόρων υποθέσεων. Επίσης, ο όρος πολιτική (policy) με διαφορετική έννοια, σημαίνει ένα σχέδιο δράσης ή ένα σύνολο κανόνων που συμφωνούνται από μια επιχείρηση, μια πολιτική ομάδα ή μια κυβέρνηση, λέγοντας τί θα κάνουν σε μια συγκεκριμένη κατάσταση (<https://dictionary.cambridge.org/>).

Σε άρθρο του ο Warren (1999) αναφέρει, ότι η πολιτική (politics) ευρίσκεται στην «τομή της ισχύος και της σύγκρουσης». Ενώ σύμφωνα με τον Kenneth Minogue (2000) οι σύγχρονοι πολιτικοί επιστήμονες θεωρούν την πολιτική (politics) ως μια διαδικασία που επικεντρώνεται γύρω από την εξουσία και την επιρροή. Αφορά όχι μόνο το κράτος και την κυβέρνηση, αλλά και τη μελέτη και αξιολόγηση των πολιτικών δραστηριοτήτων, της πολιτικής εξουσίας, των διαδικασιών και των μη κυβερνητικών θεσμών. Ο Adrian Leftwich (1984) θεωρεί ότι η πολιτική (politics) είναι ο πυρήνας όλων των συλλογικών κοινωνικών δραστηριοτήτων, επίσημων και ανεπίσημων, δημόσιων και ιδιωτικών, σε όλες τις ανθρώπινες ομάδες, θεσμούς και κοινωνίες.

Ο Andrew Heywood (1997, pp. 23-31) συνοψίζει τις διαφορετικές απόψεις για την Πολιτική (politics) σε τέσσερις κατηγορίες:

α. την πολιτική ως τέχνη της κυβέρνησης, που συνδέεται με την κλασική δραστηριότητα λήψης και εφαρμογής συλλογικών αποφάσεων. Το κράτος ως κεντρική έννοια της πολιτικής έχει μακρά ιστορία και κατέχει το μονοπώλιο της καταναγκαστικής εξουσίας. Υπό αυτές τις συνθήκες, η πολιτική γίνεται αντιληπτή ως η μελέτη του κράτους. Μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το κράτος χρησίμευσε ως η κύρια οργανωτική ιδέα της πολιτικής (p.24).

β. την πολιτική ως δημόσια υπόθεση, σύμφωνα με την οποία η έννοια της πολιτικής μπορεί να επεκταθεί πέρα από το στενό πεδίο της κυβέρνησης σε μια ευρύτερη έννοια της «δημόσιας ζωής» ή των «δημόσιων υποθέσεων», λόγω του «δημόσιου» χαρακτήρα της (p.27).

γ. την πολιτική ως συμβιβασμό και συναίνεση (μελέτη αλληλεπίδρασης μεταξύ ομάδων συμφερόντων) όπου η πολιτική κατέχει ένα ευρύτερο πεδίο. Η

πολιτική θεωρείται ως πράξη σύγκρουσης και συνεργασίας μεταξύ ατόμων και διαφόρων ομάδων της κοινωνίας για την εξασφάλιση αξιών όπως η ελευθερία, η ισότητα, η δικαιοσύνη κ.τ.λ., καθώς και η οργάνωση και η χρήση δημόσιας εξουσίας για το σκοπό αυτό (Crick, 1962, όπ. αναφ. στο Heywood, 1997, p.30).

δ. την πολιτική ως μελέτη της εξουσίας, άποψη που θεωρεί ότι αφού η πολιτική ως μελέτη του κράτους έχει κριθεί ως ανεπαρκής στις μέρες μας, οι σύγχρονοι στοχαστές προσπαθούν να εντοπίσουν τον κεντρικό άξονα της πολιτικής και να τον προσδιορίσουν σε σχέση με την έννοια της εξουσίας. Η νέα αντίληψη της πολιτικής είναι ότι πρόκειται για ένα αγώνα μοιράσματος ή επηρεασμού της κατανομής της εξουσίας (p.31).

1.2. Ο μετασχηματισμός του τρόπου χάραξης πολιτικής

Ενδιαφέρον σημείο στην αναπτυχθείσα συζήτηση διαδραματίζει ο ρόλος του μετασχηματισμού στον τρόπο χάραξης της πολιτικής.

Ο David Hazlehurst (2001) αναφέρεται στην «χάραξη της σύγχρονης πολιτικής υπό πίεση», θεωρώντας, ότι οι κυβερνήσεις βρίσκονται υπό καθεστώς πίεσης στην άσκηση της εκτελεστικής εξουσίας. Ισχυρίζεται ότι αυτό το γεγονός οφείλεται στις ολοένα και μεγαλύτερες προσδοκίες των πολιτών και στη μειωμένη ικανότητα των κυβερνήσεων να επιτύχουν αποτελέσματα που να ικανοποιούν τους πολίτες τους. Αναφέρεται σε διάφορους παράγοντες που σχετίζονται συγκεκριμένα με την «υπό πίεση χάραξη πολιτικής», όπως την αύξηση της κοινωνικής και πολιτικής ετερογένειας, την τομεακοποίηση, τον συνωστισμό στη χάραξη πολιτικής (overcrowded policy making)³, την πολιτική υπερφόρτωση⁴, τα λιγότερο διαπραγματεύσιμα θέματα⁵ καθώς και τα όρια της μεμονωμένης χάραξης πολιτικής (individual policy making)⁶.

Πιο αναλυτικά, η αύξηση της κοινωνικής και πολιτικής ετερογένειας, η μεγάλη ποικιλία συμφερόντων και αναγκών που απαιτούν ικανοποίηση, δοκιμάζουν

---

³Ο συνωστισμός στη χάραξη πολιτικής αναφέρεται στην ύπαρξη πολλών αντικρουόμενων συμφερόντων κατά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής (Hanf & O'Toole, 1992).

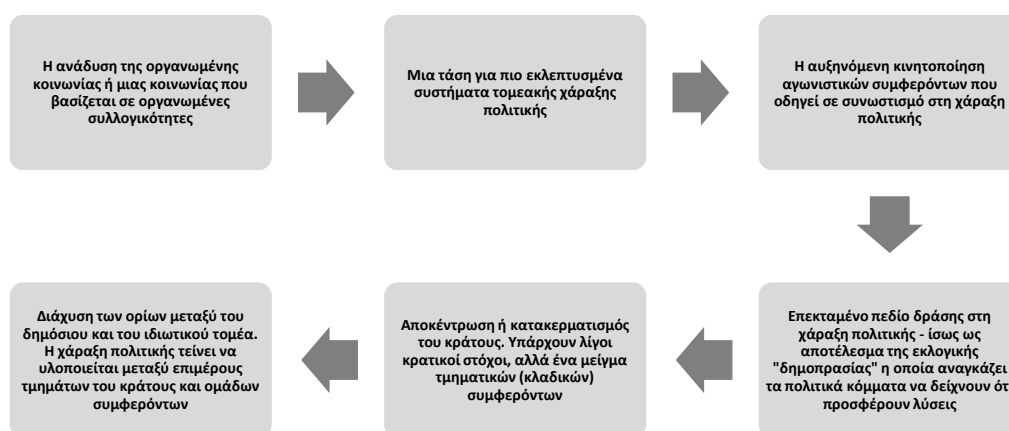
⁴Η τομεακοποίηση έχει κινητοποιήσει τα συμφέροντα και έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη πολιτικής σε κάθε τομέα, η οποία έχει τροφοδοτήσει την πολιτική υπερφόρτωση (Jordan & Richardson, 1983).

⁵Τα λιγότερο διαπραγματεύσιμα θέματα αναφέρονται σε ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι κυβερνήσεις όπως μετα-υλιστικές αξίες και θέματα που σχετίζονται με τη φυλή, τη συμμετοχή των φύλων και την ισότητα που τείνουν να απαιτούν απόλυτες θέσεις (Peters, 1996).

⁶Κανένας μεμονωμένος φορέας, δημόσιος ή ιδιωτικός, δεν διαθέτει όλες τις γνώσεις και τις πληροφορίες που απαιτούνται για την επίλυση πολύπλοκων δυναμικών και διαφοροποιημένων προβλημάτων (Kooiman, 1993).

την ικανότητα μιας κυβέρνησης να ενσωματώσει τις αξίες και τα συμφέροντα των πολιτών. Επιπλέον, πολύ περισσότερα οργανωμένα συμφέροντα επιθυμούν να συμμετάσχουν στις πολιτικές διεργασίες και οι κυβερνήσεις βρίσκουν όλο και πιο δύσκολο το να νομιμοποιήσουν τις πράξεις τους χωρίς την ενεργό συμμετοχή του κοινού (Peters, 1996).

Από την άλλη πλευρά η τομεακοποίηση και ο κατακερματισμός της χάραξης πολιτικής έχουν αναδειχθεί ως σημαντικά θέματα και από άλλους συγγραφείς όπως οι Hanf και O'Toole (1992, p.166), που περιγράφουν «τα συστήματα αποφάσεων στα οποία η χωρική και η λειτουργική διαφοροποίηση κατακερματίζουν την αποτελεσματική ικανότητα επίλυσης προβλημάτων σε μια σειρά υποσυστημάτων ενεργών δρώντων υποκειμένων με εξειδικευμένα καθήκοντα αλλά περιορισμένες ικανότητες και πόρους». Είναι αμφισβητήσιμο αν ο κατακερματισμός και η εξειδίκευση, που προορίζονταν να στηρίξουν την κυβερνητική διαχείριση της πολυπλοκότητας, έχουν στην πραγματικότητα, οδηγήσει σε μεγαλύτερη πίεση. Η τομεακοποίηση όπως περιγράφεται, έχει κινητοποιήσει συμφέροντα και έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη πολιτικής σε κάθε τομέα, ο οποίος έχει τροφοδοτήσει με τη σειρά του την πολιτική υπερφόρτωση και τη «διακυβέρνηση υπό πίεση» (Hazlehurst, 2001, p.2). Υπάρχει επίσης αυξημένη αναγνώριση ότι η απομόνωση σημαντικών αποφάσεων από τη συμμετοχή του κοινού στερεί στους υπεύθυνους για τη λήψη αποφάσεων και διαμορφωτές των προκυπτουσών πολιτικών σχετικές πληροφορίες. (Kooiman, 1993). Οι Kenis και Schneider (1989) καταγράφουν αυτές τις εξελίξεις στον «μετασχηματισμό της πολιτικής πραγματικότητας», όπως αναπαρίστανται στο ακόλουθο γράφημα:

Γράφημα 1.1. Αναπαράσταση της μετεξέλιξης της πολιτικής πραγματικότητας (Kenis & Schneider, 1989)

1.3. Ο όρος πολιτική στην έρευνα και ιδιαίτερα στην εκπαιδευτική πολιτική

Η «πολιτική (policy)», ως έννοια, σύμφωνα με τον Ball (1993, p.11) δεν θα έπρεπε να λαμβάνεται ως δεδομένη, διότι σε αυτή την περίπτωση οι ερευνητές αποτυγχάνουν να περιγράψουν, να διερευνήσουν και να ερμηνεύσουν θέματα και ζητήματα που σχετίζονται με την πολιτική. Ο Ball (1993) θεωρεί ότι το νόημα ή τα πιθανά νοήματα που αποδίδονται στην «πολιτική» σχετίζονται με τον τρόπο (το «πώς») της έρευνας και της συνακόλουθης ερμηνείας.

Όσον αφορά στην εκπαιδευτική πολιτική, ο Stephen Ball, το 1993 στο άρθρο του “What is policy? Texts, trajectories and toolboxes” σχολιάζει το άρθρο της Ozga (1990 p.359) και συμφωνεί με την ανάγκη συνδυασμού της δομικής ανάλυσης των εκπαιδευτικών συστημάτων και της εκπαιδευτικής πολιτικής σε μακρο-επίπεδο, με την έρευνα σε μικρο-επίπεδο που λαμβάνει υπόψη τις αντιλήψεις και τις εμπειρίες των ατόμων. Όμως, διαφωνεί με την κριτική που κάνει η Ozga στην ύπαρξη προσεγγίσεων, που γενικεύουν μια θεωρία χάραξης πολιτικής και τονίζουν επί τούτου την αδράνεια, τη σύγχυση και τη διαπραγματέυση. Ο Ball θεωρεί ότι αυτές οι προσεγγίσεις αναδεικνύουν τις πτυχές της πολυπλοκότητας. Στο συγκεκριμένο άρθρο του λοιπόν ο Ball συνεχίζει δίνοντας τον δικό του ορισμό, ο οποίος τονίζει τη διττή έννοια της πολιτικής ως «κειμένου» (policy as text) και της πολιτικής ως «λόγου» (policy as discourse) και εξηγεί για ποιον λόγο όταν μελετά κανείς την πολιτική πρέπει να τη μελετά και ως «κείμενο» και ως «λόγο» (Ball, 1993).

Πιο συγκεκριμένα, η πολιτική «ως κείμενο» δημιουργεί περιστάσεις και βασίζεται σε αντικείμενα όπως η δέσμευση, η κατανόηση, οι πόροι, οι πρακτικοί περιορισμοί και η δια-λειτουργικότητα. Όλα αυτά περιλαμβάνουν τη δημιουργική κοινωνική δράση. Η αντίληψη της πολιτικής ως κειμένου, όπως ισχυρίζεται ο Ball, βασίζεται στις θεωρητικές προσεγγίσεις της βιβλιογραφίας, η οποία θεωρεί τις πολιτικές (policies) ως «αναπαραστάσεις που κωδικοποιούνται με σύνθετους τρόπους (μέσα από τους αγώνες, τους συμβιβασμούς, τις αυθεντικές δημόσιες ερμηνείες και επανερμηνείες) και αποκωδικοποιούνται με σύνθετους τρόπους μέσα από ενεργά δρώντα υποκείμενα, που τις ερμηνεύουν και τις αποκωδικοποιούν σε σχέση με την ιστορία, τις εμπειρίες, τις δεξιότητες, τους πόρους και το περιβάλλον τους» (Ball, 1993, p. 16). Επιπλέον, το πρόβλημα της ερμηνείας των πολιτικών είναι περίπλοκο γιατί όπως λέει χαρακτηριστικά ο συγγραφέας «σε όλα τα στάδια της πολιτικής διαδικασίας βρισκόμαστε αντιμέτωποι με διαφορετικές ερμηνείες» (Ball, 1993, p. 17)

και με «ερμηνείες ερμηνειών» (Rizvi & Kemmis, 1987). Ο Ball (1993) υποστηρίζει ότι η πολιτική ως κείμενο αντικατοπτρίζει την θεώρηση της πολιτικής ως προϊόν συμβιβασμών μεταξύ διαφορετικών διατάξεων και συμφερόντων. Επιπλέον, επισημαίνει ότι οι πολιτικές δεν είναι ποτέ ολοκληρωμένες. Ως εκ τούτου, ένας ερευνητής ασχολείται πάντοτε με μια συγκεκριμένη πολιτική που πρέπει να εξεταστεί σε σχέση με άλλα κείμενα πολιτικής και το ιστορικό των ανταποκρίσεων σε αυτήν την πολιτική.

Όμως η ανάλυση πολιτικής δεν μπορεί να βασίζεται μόνο σε περιορισμούς, αλλά και στις μεταβαλλόμενες σχέσεις μεταξύ περιορισμών και φορέων πολιτικής. Στο σημείο αυτό λοιπόν ο Ball αναφέρει ότι πρέπει να μελετήσουμε την πολιτική και «ως λόγο» με την έννοια της πρακτικής που σχηματοποιεί συστηματικά τα αντικείμενα για τα οποία μιλά και ενσωματώνει το νόημα και τη χρήση προτάσεων και λέξεων. Κατ' αυτόν τον τρόπο είμαστε οι υποκειμενικότητες, οι φωνές, οι σχέσεις εξουσίας που δημιουργεί και μας επιτρέπει ένας λόγος (Ball, 1993).

Ο καθορισμός της πολιτικής ως κειμένου αποτρέπει την αναγνώριση του όρου της Ozga (2000) «ευρύτερη εικόνα», ο οποίος περιλαμβάνει όχι μόνο αυτό που σκέφτονται και ενσωματώνουν στις πολιτικές ατζέντες, αλλά και αυτό που δεν πιστεύουν και αποκλείουν σκόπιμα από αυτές. Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις κριτικές, ο Ball (1994, p.21) υποδηλώνει, ότι η πολιτική δεν είναι μόνο ένα κείμενο, αλλά και μια σχέση εξουσίας, όπου η εξουσία ασκείται μέσω της «παραγωγής της αλήθειας και της γνώσης, ως λόγου».

Στην κατανόηση της πολιτικής ως λόγου, ο Ball βασίζεται στον δημοφιλή ορισμό του Foucault (2001): «Οι λόγοι είναι πρακτικές που συστηματικά διαμορφώνουν τα αντικείμενα για τα οποία γίνεται η συζήτηση. [...] Οι συζητήσεις δεν αφορούν αντικείμενα. Δεν ταυτίζουν τα αντικείμενα, τα συνθέτουν και στην πράξη αποκρύπτουν την πρόθεσή τους» (Foucault, 2001, p. 49). Ο Ball προσθέτει σε αυτόν τον ορισμό ότι οι λόγοι δεν είναι μόνο σχετικά με το τι μπορεί να αρθρωθεί και να τεθεί ως σκέψη, αλλά και για το «ποιος μπορεί να μιλήσει, πότε, πού και με ποια εξουσία» (Ball, 1994, p.22). Σύμφωνα με τον Foucault (1971, pp.11-12), οι λόγοι συνδυάζονται με την «επιθυμία και τη δύναμη» και είναι «ανεπίδεκτοι αλλοίωσης στη γλώσσα και στην ομιλία» (Foucault, 2001, p. 49). Η σχέση μεταξύ των λόγων και των υποκειμένων που διενεργούν τις συζητήσεις, περιγράφεται από τον Ball ως εξής: «Δεν μιλάμε με ένα λόγο, αυτός μας μιλάει. Είμαστε οι υποκειμενικότητες, οι φωνές,

η γνώση, οι σχέσεις εξουσίας που μια συζήτηση δομεί και επιτρέπει. [...] μιλάμε με πολιτικές, αναλαμβάνουμε τις θέσεις που δομούνται για εμάς μέσα στις πολιτικές» (Ball, 1994, p.22).

Αναπτύσσοντας την άποψη του Ball, ο Trowler (1998, p.132) υπογραμμίζει ότι ο λόγος όχι μόνο αντιπροσωπεύει μια κοινωνική πραγματικότητα, αλλά και τη μεταμφιέζει, αποκρύπτοντας τον τρόπο που διαμορφώθηκε, αρνούμενος τις εναλλακτικές λύσεις. Οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής μπορούν λοιπόν να περιορίσουν τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε την εκπαίδευση σε σχέση με τις γενικές και εξειδικευμένες εκπαιδευτικές πολιτικές, ειδικότερα μέσω του λόγου με τον οποίο διαμορφώνουν τις πολιτικές αυτές. Η χρήση διαλογικών ρεπερτορίων που προέρχονται από τις επιχειρήσεις, το μάρκετινγκ και τη χρηματοδότηση είναι ένας από τους τρόπους με τους οποίους αυτό επιτυγχάνεται. Η δικαιοχρησία (franchising), η συσσώρευση πιστώσεων, η κατανομή μαθησιακών αποτελεσμάτων, η κατοχή δεξιοτήτων και ικανοτήτων, ο έλεγχος δεξιοτήτων και άλλοι αντίστοιχοι όροι μπορούν να γίνουν μέρος του καθημερινού λόγου και να αρχίσουν να δομούν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι σκέφτονται για την εκπαίδευση. «Ίσως το πιο σημαντικό είναι, ότι προσπαθούν να αποκλείσουν άλλους πιθανούς τρόπους για να κατανοήσουν το χαρακτήρα της εκπαίδευσης» (Trowler, 1998, p.133).

Σύμφωνα με την προσέγγιση του Ball, η επίδραση της πολιτικής ως «λόγου» μεταβάλλει και αποκλείει τις πιθανότητες διαφορετικής σκέψης, περιορίζοντας έτσι τις ανταποκρίσεις μας στην αλλαγή (Ball, 1994, p. 23). Ωστόσο, ο Foucault δεν βλέπει μόνο την επιβολή και την κυριαρχία ενός λόγου στο έργο, αλλά και τη δυνατότητα αντίστασης, διότι «ο λόγος μπορεί να είναι τόσο το όργανο, όσο και μια επίδραση της δύναμης, αλλά και ένα εμπόδιο, ένα σημείο αντίστασης και ένα σημείο εκκίνησης για μια αντίθετη στρατηγική» (Foucault, 1998, p.101).

Σε άρθρο της η Olena Fimyar (2014) ασχολείται με τις διαφορετικές έννοιες της πολιτικής που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην έρευνα πολιτικής. Βασίζεται στην προαναφερόμενη παρατήρηση του Ball (1993), ότι δηλαδή το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν πολλοί αναλυτές είναι η αποτυχία να προσδιοριστεί εννοιολογικά η «πολιτική». Αυτή η αποτυχία έχει ως αποτέλεσμα να θεωρείται δεδομένη η έννοια της πολιτικής και να οδηγεί σε αδυναμίες στην «αναλυτική δομή της έρευνας». Θεωρεί λοιπόν, ότι «προκειμένου να αποφεύγει την κριτική, όποιος

ξεκινά την ανάλυση πολιτικής, πρέπει να προσεγγίσει το έργο της επιλογής ενός ορισμού εργασίας της πολιτικής με σοβαρότητα»(p.11).

Κατά την Fimyar (2014) μια θετικιστική άποψη της πολιτικής ως προϊόντος κυβερνητικής δράσης είναι αυτή που πολλοί βρίσκουν εννοιολογικά ελλιπή και μεθοδολογικά περιορισμένη. Αναγνωρίζοντας αυτή την κριτική, μια μετα-δομιστική προσέγγιση, θεωρεί ότι η χάραξη πολιτικής υπερβαίνει το έργο των επίσημων (κρατικών) θεσμών και περιλαμβάνει τόσο τα υλικά όσο και τα δυσδιάκριτα πλαίσια μέσα στα οποία ασκείται η πολιτική.

Η Ozga (2000) υποστηρίζει ότι η πολιτική περιλαμβάνει όχι μόνο πολιτικές οδηγίες αλλά «διαπραγμάτευση, αμφισβήτηση ή αγώνα μεταξύ διαφορετικών ομάδων που μπορεί να βρίσκονται εκτός του τυπικού μηχανισμού της επίσημης χάραξης πολιτικής». Πιο συγκεκριμένα, η Ozga, σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική εξηγεί: «Η εκπαιδευτική πολιτική δεν περιορίζεται στις επίσημες σχέσεις και διαδικασίες της κυβέρνησης, ούτε μόνο στα σχολεία και τους εκπαιδευτικούς και τη νομοθεσία που τις επηρεάζει» (p.113). Ο ευρύς ορισμός της πολιτικής απαιτεί να την κατανοούμε στο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο, ώστε να απαιτείται επίσης και η μελέτη των συγκεκριμένων πλαισίων, λόγω των τρόπων με τους οποίους τα πλαίσια αυτά διαμορφώνουν την εκπαιδευτική πολιτική (Ozga, 2000, p. 113).

1.4. Από την «Κυβέρνηση» στη «Διακυβέρνηση» και την προσέγγιση των «δικτύων πολιτικής»

Στα πλαίσια του μετασχηματισμού στη χάραξη της πολιτικής, οι Sørensen & Torfing (2007), αντιλαμβάνονται την πολιτική ως «αποτέλεσμα κυβερνητικών διαδικασιών που δεν ελέγχονται πλέον από την κυβέρνηση, αλλά υπόκειται σε διαπραγματεύσεις μεταξύ ενός ευρέος φάσματος δημόσιων, ημι-κρατικών και ιδιωτικών φορέων, των οποίων οι αλληλεπιδράσεις δημιουργούν ένα σχετικά σταθερό μοντέλο χάραξης πολιτικής, που αποτελεί μία συγκεκριμένη μορφή ρυθμίσεων ή τρόπου συντονισμού» (pp.3-4). Η διάκριση κράτους και κοινωνίας δεν είναι πλέον ευδιάκριτη και ο ευρύτερος όρος από αυτόν της κυβέρνησης (government) που χρησιμοποιείται για να δηλώσει αυτές τις διαδικασίες με τις οποίες οργανώνονται οι σύγχρονες κοινωνίες, είναι αυτός της «Διακυβέρνησης (Governance)». Κυρίαρχο ρόλο στον τρόπο διακυβέρνησης διαδραματίζουν οι αγορές, οι ιεραρχίες και τα

δίκτυα. Η διακυβέρνηση συνήθως συνδέεται με μία στροφή από τους μηχανισμούς εξουσίας και ελέγχου σε μορφές διαλόγου και διαπραγμάτευσης (Heywood, 2006).

Οι Olmedo & Ball (2015) αναγνωρίζουν ότι υπάρχει άμεση ανάγκη να αναπτυχθούν νέες έννοιες και μέθοδοι που να αντιμετωπίζουν και να έχουν πρόσβαση σε αυτές τις διαπραγματεύσεις και σε αυτόν τον νέο τρόπο συντονισμού.

Ο όρος «διακυβέρνηση (governance)», υπό την ευρεία έννοια αναφέρεται σε όλες τις μορφές παραγωγής και καθοδήγησης της κοινωνικής τάξης (Börzel & Risse, 2004). Υπό το πρίσμα αυτό η διακυβέρνηση συγκροτείται από τα δίκτυα πολιτικής (βλέπε κεφάλαιο 3) τα οποία καθορίζονται, δεσμεύονται, και ελέγχονται από επίσημους θεσμούς όπως οι κυβερνήσεις. Υπάρχει όμως και η ακραία περίπτωση, η διακυβέρνηση να γίνεται αντιληπτή ως «διακυβέρνηση χωρίς κυβερνήσεις» (Rosenau & Czempiel 1992; Rhodes, 1997), ή ως ένας τρόπος διακυβέρνησης ευθυγραμμισμένος περισσότερο με τον συνεταιριστικό και όχι παρεμβατικό χαρακτήρα του κράτους, όπου τα κρατικά και μη κρατικά ενεργά δρώντα υποκείμενα συμμετέχουν σε μεικτά δίκτυα δημόσιας / ιδιωτικής πολιτικής (Mayntz, 2002, p.21).

Στο πλαίσιο αυτό, ένα δίκτυο πολιτικής μπορεί να περιγραφεί: «από τα ενεργά δρώντα υποκείμενά του, τους συνδέσμους τους και τα όριά του. Περιλαμβάνει ένα σχετικά σταθερό σύνολο κυρίως δημόσιων και ιδιωτικών εταιρικών δρώντων υποκειμένων. Οι δεσμοί μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων χρησιμεύουν ως διάλογοι επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών, εμπειρογνωμοσύνης, εμπιστοσύνης και άλλων πόρων πολιτικής. Το όριο ενός συγκεκριμένου δικτύου πολιτικής δεν είναι πρωτίστως αυτό που καθορίζεται από τα επίσημα θεσμικά όργανα, αλλά προκύπτει από μια διαδικασία αμοιβαίας αναγνώρισης και εξαρτάται από τη λειτουργική συνάφεια και τη δομική ενσωμάτωση (structural embeddedness)» (Kenis & Schneider, 1991, pp.41-42).

Ο Schneider (2005) επισημαίνει, ότι δύο έννοιες «δίκτυο» και «διακυβέρνηση» έχουν αφήσει μακρόχρονα ίχνη στις σύγχρονες πολιτικές επιστήμες. Και οι δύο αυτές έννοιες εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 στην κοινωνιολογία, όπως για παράδειγμα στην έρευνα για τις οργανώσεις και την κοινοτική εξουσία, και στη συνέχεια επεκτάθηκαν σε όλη την πολιτική κοινωνιολογία, τις πολιτικές επιστήμες και διάφορους τομείς της οικονομίας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και της δεκαετίας του 1990. Παρόλο που ουσιαστικά μπορούν να θεωρηθούν ως πολύ παλιές έννοιες, αμφότερες

χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν το φαινόμενο της μεταλλαγής της σύγχρονης κρατικής εξουσίας. Ισχυρίζεται ότι ο θεωρητικός λόγος των πολιτικών επιστημών της δεκαετίας του 1980 και του 1990 εμπλουτίστηκε με νέες έννοιες και έτσι οι παλιές αυτές έννοιες μετεξελίχθηκαν σε έννοιες, που υπαινίσσονται διαρθρωτικές αλλαγές στις σύγχρονες κοινωνίες, καθώς και σε μια μετεξελισσόμενη σχέση μεταξύ κράτους και κοινωνίας. Υποστηρίζει επίσης ότι έχουν ιδιαίτερη σημασία για την επίλυση σχετικών πολιτικών προβλημάτων μέσω δημόσιων πολιτικών. Αυτή η προβληματική, λοιπόν, της κοινωνικής αλλαγής και των νέων κρίσιμων ιδιοτήτων της σύγχρονης κοινωνίας απαιτεί την εννοιοποίηση των δικτύων πολιτικής ως νέας μορφής πολιτικής διακυβέρνησης και την αναπαράσταση της σχέσης τους με τις θεωρίες του κράτους, καθώς και με τη δημόσια τάξη (Schneider, 2005).

Οι Thompson & Pforr (2005) υποστηρίζουν ότι η εννοιολογική προέλευση των δικτύων πολιτικής μπορεί να ανιχνευτεί στις διαρθρωτικές αλλαγές των κοινωνικοπολιτικών συστημάτων που συνέβησαν στις δυτικές βιομηχανοποιημένες κοινωνίες μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και συνέβαλαν στη συνεχώς αυξανόμενη διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού. Μετά από μια προοδευτική επέκταση των κρατικών ευθυνών οι κυβερνήσεις αντιμετώπισαν δυσκολίες στην επίσημη εφαρμογή της δημόσιας πολιτικής και την παροχή δημόσιων υπηρεσιών και άρχισαν έτσι να μοιράζονται τις εξουσίες τους με μη κρατικούς φορείς. Οι Atkinson & Coleman (1992, pp.155-156) αναφέρονται σε αυτές τις μεταλλαγές ως «Κεϋνσιανή κληρονομιά» – μια γενική θεώρηση, εννοώντας ότι οι κυβερνήσεις εκ των πραγμάτων θα έπρεπε να αρχίσουν να μοιράζονται την ευθύνη, προκειμένου να αποκαταστήσουν τις λειτουργίες τους μέσω μιας νέας δέσμευσης προς τον ιδιωτικό τομέα και τις δυνάμεις της αγοράς.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Schneider (2005), η κοινωνία έχει αλλάξει και το κράτος δεν είναι μόνο αντιμετώπιμο με άτομα αλλά και με όλο και περισσότερους εταιρικούς φορείς και επίσημες οργανώσεις, που αφήνουν το αποτύπωμα τους στο πρόσωπο της σύγχρονης κοινωνίας (Coleman, 1974). Έτσι, παρατηρούμε ότι την ίδια χρονική περίοδο, κατά την οποία το μέγεθος του κράτους αυξάνεται ραγδαία σε όλα τα προηγμένα βιομηχανικά κράτη, αναπτύσσονται παράλληλα μεγάλοι οργανισμοί, ιδιαίτερα μεγάλες εταιρείες και όμιλοι συμφερόντων, που μεθοδεύουν την ικανοποίηση ποικίλων συμφερόντων. Είναι δε εντυπωσιακή σε αυτή την εποχή, η

διασυνοριακή επέκταση των επιχειρήσεων και η ανάπτυξη διεθνών οργανισμών, η οποία έχει περιγραφεί από έννοιες όπως η «παγκοσμιοποίηση» και η «διεθνοποίηση».

Αυτές οι διαδικασίες οδηγούν στην κατάργηση των εθνικών συνόρων και στην διακρατικοποίηση της δημόσιας τάξης (Reinicke, 1999). Το αποτέλεσμα είναι ότι οι δομές εξάρτησης του κράτους είναι πλέον υπερκαλυμμένες από τις διεθνείς δομές αλληλεξάρτησης, στις οποίες αμφισβητείται η κυριαρχία των εθνικών κρατών σε διεθνές επίπεδο (Reinicke, 1999). Το κάθε έθνος κράτος είναι όλο και λιγότερο ικανό να κυβερνά και να ελέγχει τόσο την επικράτειά του όσο και το παγκόσμιο σύστημα των κρατών και βασίζεται στη διαπραγμάτευση, την ανταλλαγή, το συντονισμό και τη συνεργασία. Κατά συνέπεια, η χάραξη πολιτικής άρχισε να βασίζεται λιγότερο στον πολιτικο-διοικητικό μηχανισμό με τις τοπικές διαδικασίες του⁷ και περισσότερο στη συνεργασία με τον τρόπο που προσεγγίζεται από τα πλουραλιστικά και εταιρικά μοντέλα διακυβέρνησης. Με στόχο να αιτιολογήσουν αυτές τις μεταλλαγές, οι αναλυτές της πολιτικής επιστήμης άρχισαν να αναπτύσσουν συγκεκριμένες έννοιες, μοντέλα και πλαίσια εργασίας για να βελτιώσουν τις ερμηνείες της ανάλυσης (Rhodes, 1986; Coleman & Skogstad, 1990; Rhodes, 1990; Dowding, 1998; Börzel, 1998).

Ως αποτέλεσμα όλων αυτών προέκυψε ο γενικός όρος «δίκτυο πολιτικής» ή, συνηθέστερα, «προσέγγιση δικτύων πολιτικής», έχοντας πλέον καταστεί μια από τις σημαντικότερες έννοιες στην πολιτική επιστήμη.

Ο Peterson (2003) υποστηρίζει, ότι από τη δεκαετία του 1970 οι ακαδημαϊκοί χρησιμοποιούν τις έννοιες των δικτύων πολιτικής και των κοινοτήτων για να ερμηνεύσουν την επιρροή κυβερνητικών και μη κυβερνητικών ενεργών δρώντων υποκειμένων σε συγκεκριμένες αποφάσεις ή πολιτικές θέσεις (στάσεις). Οι έννοιες προέκυψαν από τις συζητήσεις με σκοπό τον καλύτερο τρόπο περιγραφής των πολιτικών και κοινωνικών διεργασιών. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο κοινός παρονομαστής των πρώιμων ερευνών για τα δίκτυα, οι οποίες προηγήθηκαν της εμφάνισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως ευρύτερης πολιτείας, ήταν η προσπάθεια αιτιολόγησης του πώς και γιατί τα συμφέροντα διαμεσολαβούν για ρυθμίσεις, οι οποίες δεν φαίνονταν να αφορούν ούτε αποκλειστικά τις ανοιχτές συναλλακτικές «αγορές» μεταξύ ανεξάρτητων οντοτήτων ούτε μόνο τις ιεραρχίες μέσω των οποίων οι κυβερνήσεις – ή

---

⁷Βλέπε τα γραφειοκρατικά μοντέλα που βασίζονται στο ιεραρχικό μοντέλο του Weber (1978).

οποιοσδήποτε άλλος παράγοντας εξουσίας – επέβαλαν έλεγχο. Ο συγγραφέας αναφέρεται συνοπτικά σε μια μακρά ιστορία σχετική με τις διεθνείς πολιτικές εξελίξεις στη δεκαετία του 1990 αλλά και μετά – παγκοσμιοποίηση, αποκέντρωση (στην Ευρώπη και αλλού) και οικονομική απελευθέρωση – οι οποίες δημιούργησαν νέες και διαφορετικές μορφές διακυβέρνησης, στις οποίες η εξουσία φαίνεται να συμμετέχει όλο και περισσότερο οριζόντια. Οι προσεγγίσεις των δικτύων πολιτικής έγιναν κατ’ αυτόν τον τρόπο αρκετά συνήθεις στη βιβλιογραφία της πολιτικής επιστήμης και προοδευτικά πιο φιλόδοξες όσον αφορά στην ερμηνεία της χάραξης των πολιτικών μέσω διακυβέρνησης. Τα τελευταία χρόνια δε ο Peterson (2003) θεωρούσε ότι δεν κυριαρχούσαν πλέον οι υποστηρικτές που αντιλαμβάνονταν τα δίκτυα πολιτικής ως απλές «μεταφορές (metaphors)»⁸.

Ο Rhodes (2013) συμπληρώνει την έννοια του δικτύου με τον όρο της «εμπιστοσύνης». Πιο συγκεκριμένα, τα δίκτυα είναι, κατά τον ορισμό του, ένας ιδιαίτερος συντονιστικός μηχανισμός και ως εκ τούτου μια ξεχωριστή δομή διοίκησης από τις αγορές και τις ιεραρχίες, διότι η εμπιστοσύνη είναι ο κεντρικός μηχανισμός συντονισμού τους με τον ίδιο τρόπο που οι εντολές και ο ανταγωνισμός των τιμών είναι οι βασικοί μηχανισμοί για τις γραφειοκρατίες και τις αγορές αντίστοιχα. Η εμπιστοσύνη είναι απαραίτητη για τη συνεργατική συμπεριφορά και, ως εκ τούτου, για την ύπαρξη του δικτύου. Είναι το καθοριστικό χαρακτηριστικό. Τα δίκτυα χαρακτηρίζονται επίσης από διπλωματία και αμοιβαιότητα.

Ο Peterson (2003) ισχυρίζεται ότι το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις μορφές δικτύων διακυβέρνησης αντικατοπτρίζει τον τρόπο με τον οποίο η σύγχρονη κοινωνία και η οικονομία συνιστούν, όλο και περισσότερο, προϊόντα των σχέσεων που χαρακτηρίζονται από την αμοιβαιότητα και την αλληλεξάρτηση, και όχι την ιεραρχία και την ανεξαρτησία. Για τον λόγο αυτό πολλοί κοινωνικοί επιστήμονες έχουν εστιασθεί αναλυτικά στις διασυνδέσεις μεταξύ των οργανώσεων και όχι στις ίδιες τις οργανώσεις.

Στο ίδιο πνεύμα η Börzel (1998) αναφέρει ότι οι επιχειρηματολογίες σχετικά με την διασφάλιση της δημόσιας τάξης δεν εστιάζουν πλέον στα παραδοσιακά μοντέλα γραφειοκρατίας / ιεραρχίας και στις αγορές ως τόπους χάραξης πολιτικής. Στη θέση τους προέκυψε πληθώρα αντιλήψεων για το «δίκτυο πολιτικής». Ενώ οι

---

⁸Με τον όρο μεταφορά εδώ υποδηλώνεται η προσπάθεια να θεωρητικοποιήσουμε οποιοδήποτε σχήμα κοινωνικής ή χωρικής διαδικασίας, προκειμένου αυτή να γίνει κατανοητή (Demeritt, 1994).

Βρετανοί και Αμερικανοί μελετητές συνήθως αντιλαμβάνονται τα δίκτυα πολιτικής ως πρότυπο σχέσεων κράτους – κοινωνίας σε ένα δεδομένο θέμα, ορισμένες νέες προσεγγίσεις τείνουν να αντιμετωπίζουν τα δίκτυα πολιτικής ως μια ολόκληρη εναλλακτική μορφή διακυβέρνησης. Η έννοια των δικτύων πολιτικής συμβάλλει σε μια νέα προσέγγιση της ανάπτυξης μοντέλων χάραξης πολιτικής, ανάλυσης και ερμηνείας. Τα «δίκτυα» έχουν γίνει ένα σύγχρονο ζήτημα τα τελευταία χρόνια σε διάφορους κλάδους όπως η μικροβιολογία, η επιστήμη των υπολογιστών, η οικολογία, η κοινωνιολογία, η οικονομία και η διοίκηση επιχειρήσεων, καθώς και η δημόσια πολιτική. Χρησιμοποιούνται συχνά ως «νέο πρότυπο για την αρχιτεκτονική της πολυπλοκότητας». Η υπόθεση που διατρέχει μεγάλο μέρος αυτής της σκέψης είναι ότι εάν ένα ζήτημα ή ένα πρόβλημα είναι περίπλοκο, οποιαδήποτε λύση είναι πιθανό να απαιτεί μια προσέγγιση «δικτύου πολιτικής» (Börzel, 1998).

1.5. Ζητήματα διερεύνησης της δημοκρατικότητας των διεργασιών διακυβέρνησης μέσω των δικτύων πολιτικής

Τα δίκτυα πολιτικής θεωρούνται ότι περικόπτουν τις τυπικές θεσμικές ρυθμίσεις και υπογραμμίζουν τη σημασία των άτυπων αποκεντρωμένων διαδικασιών και σχέσεων στη χάραξη πολιτικής. Η λειτουργία των δικτύων αντικατοπτρίζει, όπως προαναφέρθηκε, την απομειούμενη διάκριση μεταξύ κράτους και κοινωνίας των πολιτών.

Το ζήτημα, το οποίο προκύπτει, είναι αν τα δίκτυα πολιτικής είναι δημοκρατικά κατά την δόμησή τους και τις λειτουργίες τους (Thompson & Pfoff, 2005). Υπό την οπτική της αύξησης του επιπέδου συνεργασίας μεταξύ των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η διακυβέρνηση μέσω των δικτύων πολιτικής αντιπροσωπεύει πιο δημοκρατικές μορφές, αντίθετα με την κυβέρνηση που αντανακλά έννοιες όπως «διαχείριση», «έλεγχος», «εξουσία» κ.τ.λ. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, τα δίκτυα πολιτικής, ακόμη και σε αυτό το πλαίσιο, είναι εξίσου ευάλωτα στη διαφθορά, την έλλειψη διαφάνειας και τη μετατόπιση των αρμοδιοτήτων, όπως για παράδειγμα και στις πιο παραδοσιακές μορφές διακυβέρνησης. Επομένως, η δημοκρατική τους νομιμότητα είναι αμφισβητήσιμη. Για παράδειγμα, υπήρξαν δίκτυα πολιτικής χαρακτηριζόμενα από τους επικριτές τους ως «μια παράνομη μορφή κυβέρνησης ιδιωτικού συμφέροντος που αναθέτει τον κυρίαρχο ρόλο λήψης αποφάσεων στα χέρια ισχυρών ομάδων πίεσης και

κατεστραμμένων οικονομικά ελίτ» (Sørensen & Torfing, 2004, p.2; Rhodes, 2002 ; Nölke, 2004) ενώ άλλοι επίσης επισημαίνουν ορισμένες προβληματικές πλευρές των δικτύων σχετικές με τη δημοκρατική λειτουργία των δικτύων πολιτικής, ιδίως όσον αφορά στα ζητήματα της λογοδοσίας, της διαφάνειας και της ολοκλήρωσης. Τα δίκτυα πολιτικής θεωρούνται επομένως, κατά περιόδους, ως «σοβαρή απειλή για τη δημοκρατία, διότι αμφισβητούν μερικές από τις πιο θεμελιώδεις αρχές οργάνωσης των παραδοσιακών θεσμών αντιπροσώπευσης της δημοκρατίας» (Sørensen & Torfing, 2004, p.21). Οι Sørensen & Torfing (2004) συνεχίζουν με μία σειρά προβληματισμών σχετικά με αυτά τα ζητήματα, όπως για παράδειγμα αν οι παραδοσιακοί θεσμοί και διαδικασίες μπορούν να προσφέρουν ορθολογικότερη χάραξη πολιτικής και λήψη αποφάσεων ώστε να εφαρμόζουν αποτελεσματικά τη δημόσια πολιτική σε σύνθετα κοινωνικοπολιτικά συστήματα ή αν είναι απαραίτητο να αμφισβητηθεί το status quo των δημοκρατικών κανόνων και αξιών και να γίνει ευρέως αποδεκτή η παρουσία των δικτύων πολιτικής (Sørensen & Torfing 2004, p.22).

Άλλοι ερευνητές υποδηλώνουν στο ίδιο πνεύμα, ότι η διακυβέρνηση δικτύων δημιουργεί ένα «δημοκρατικό έλλειμμα» καθώς οι διαδικασίες πολιτικής και διακυβέρνησης γίνονται πιο διασκορπισμένες και λιγότερο διαφανείς και οι πολιτικοί χώροι κυβερνούνται «ήπια» και με «πειθώ» (Lawn & Grek, 2012; Skelcher,1998). Όπως αναφέρουν οι Olmedo & Ball (2015, p.27) τα δίκτυα πολιτικής δε θολώνουν μόνο τα όρια μεταξύ κράτους και κοινωνίας, αλλά εκθέτουν επίσης τη διαδικασία χάραξης πολιτικής σε εξειδικευμένα παιχνίδια εξουσίας. Στο πλαίσιο της λειτουργίας τους είναι ασαφές τί μπορεί να ειπώθηκε σε ποιον, πού, με ποιο αποτέλεσμα και με τι αντάλλαγμα.

Οι Galey & Youngs (2014) θεωρούν, ότι από οργανωτική άποψη οι ρυθμίσεις αυτές (της διακυβέρνησης μέσω δικτύων) εμφανίζονται σε τεταμένα πολιτικά περιβάλλοντα, όπου τα θεσμικά συστήματα χάραξης πολιτικής εξαρτώνται από εξωτερικούς πόρους μέσα σε σύνθετα συστήματα εξάρτησης πόρων. Από πολιτική άποψη, οι ιδιωτικοί οργανισμοί, εξαιτίας της συγκριτικής προώθησης των διαδικασιών πληροφόρησης και της «θεσμικής ευελιξίας», της ικανότητας δηλαδή να πιέζουν εύκολα κυβερνητικούς παράγοντες σε πολλαπλούς χώρους, έχουν όλο και μεγαλύτερη επιρροή στη διαμόρφωση και εφαρμογή πολιτικών. Σε ένα δομικό πλαίσιο, «τα δίκτυα πολιτικής παρουσιάζονται ως μια λύση στα προβλήματα

συντονισμού που είναι τυπικά για τις σύγχρονες κοινωνίες» (Börzel, 1997, p.5). Άλλοι επιστήμονες, ωστόσο, εκφράζουν την ανησυχία τους για το γεγονός ότι τέτοιου είδους ρυθμίσεις μπορούν να επιτρέψουν την υπερβολική επιρροή στην πολιτική από ιδιωτικές, μη δημοκρατικές οντότητες με τρόπο που να βλάπτει το δημοκρατικό πολίτευμα (Ball, 2008).

Οι Thompson & Pforr (2005, p.1) διερευνούν τον δημοκρατικό χαρακτήρα των δικτύων πολιτικής και θεωρούν τα δίκτυα πολιτικής ως σημαντικό μηχανισμό διακυβέρνησης για τη χάραξη μιας πολιτικής συνεργασίας. Στη μελέτη τους υποστηρίζεται ότι θα έπρεπε να γίνεται διάχυση της πολιτικής εξουσίας και επιρροής στην κοινωνία των πολιτών, η οποία θα έπρεπε να συμμετέχει πιο ουσιαστικά στην χάραξη πολιτικής και στη λήψη αποφάσεων, δηλαδή, όχι μόνο «διακυβέρνηση, με κερδοσκοπικές επιχειρήσεις και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις» (Linder & Rosenau 2000, p.5 οπ. αναφ. στο Thompson & Pforr 2005, σ.1) αλλά και με λιγότερο προνομιούχα άτομα και κοινωνικές ομάδες. Με αυτόν τον τρόπο, τα δίκτυα πολιτικής θα μπορούσαν να αποκτήσουν δημοκρατική νομιμότητα στο πλαίσιο του υφιστάμενου πολιτικο-συνταγματικού πλαισίου. Σύμφωνα με τους Boedeltje & Cornips (2004) υπό την προϋπόθεση της συμμετοχής της ευρύτερης κοινότητας στη χάραξη πολιτικής, που επιτυγχάνεται μέσω δικτύων πολιτικής, αυτά μπορεί να θεωρηθούν ως μια μορφή «χρηστής διακυβέρνησης».

Ο David Hazlehurst (2001) θεωρεί ότι υπάρχουν και θετικές και αρνητικές πλευρές κατά τις διεργασίες χάραξης πολιτικής μέσω διακυβέρνησης. Οι αρνητικές είναι, ότι οι κυβερνήσεις παραμελούν ή διακυβεύουν τα συμφέροντα της «σιωπηλής» πλειοψηφίας, προκαλείται καταστολή της καινοτομίας στην πολιτική με τις καθιερωμένες διαδικασίες και τα κεκτημένα συμφέροντα, οι διαδικασίες πολιτικής καθίστανται αδιαφανείς (ανεπίσημη αλληλεπίδραση και περίπλοκοι μηχανισμοί διαβούλευσης καθιστούν δύσκολη την περιγραφή του τί και του ποιος έχει επηρεάσει συγκεκριμένες αποφάσεις) και η διακυβέρνηση λαμβάνει χώρα σε πλαίσιο ανεπαρκούς δημοκρατικής νομιμότητας (η αλληλεπίδραση μεταξύ δημοσίων φορέων και ομάδων ιδιωτικών συμφερόντων οδηγεί σε συμφωνία πολιτικής που είναι δύσκολο να μεταβάλει η εκλεγμένη κυβέρνηση). Από την άλλη πλευρά, τα πλεονεκτήματα είναι η ενσωμάτωση πρόσθετων γνώσεων και πληροφοριών κατά τις διεργασίες χάραξης πολιτικής και η συμμετοχή ενός αριθμού ατόμων, ομάδων και οργανισμών που σημαίνει ότι εξετάζονται διαφορετικά συμφέροντα και αξίες.

Επίσης, η συμμετοχή που προαναφέρθηκε, μπορεί να αυξήσει την κοινωνική αποδοχή μιας πολιτικής και να διευκολύνει την εφαρμογή της. Τέλος, ένα σημαντικό πλεονέκτημα είναι η βελτίωση της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων και επομένως η αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης.

Η Börzel (1998, p.263) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα δίκτυα πολιτικής «μειώνουν το κόστος των πληροφοριών και των συναλλαγών και δημιουργούν αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των φορέων, μειώνοντας την αβεβαιότητα και συνεπώς τον κίνδυνο απομάκρυνσης. Λόγω των λειτουργιών αυτών, τα δίκτυα χρησιμεύουν ως ιδανικό θεσμικό πλαίσιο για τον οριζόντιο αυτο-συντονισμό μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, στους οποίους βασίζεται η χάραξη πολιτικής σε ένα όλο και πιο πολύπλοκο, δυναμικό και διαφοροποιημένο περιβάλλον, όπου ο ιεραρχικός συντονισμός καθίσταται δυσλειτουργικός». Σύμφωνα με την ίδια, οι κυβερνήσεις θα έπρεπε να είναι σε θέση να διαχειριστούν τα δίκτυα πολιτικής προς όφελός τους. Μόλις πρόσφατα δόθηκε μεγαλύτερη προσοχή στη χρήση των δικτύων πολιτικής για την επίλυση δημόσιων προβλημάτων και την κοινωνική διακυβέρνηση. Αυτό ίσως αντικατοπτρίζει την ευρύτερη υιοθέτηση της ιδέας του δικτύου σε όλη τη διαχείριση και την επιστημονική βιβλιογραφία (Börzel, 1998, p.264).

Κεφάλαιο 2: Κοινωνικό κεφάλαιο και Κοινωνικά δίκτυα

Θεωρώντας, ότι τα δίκτυα πολιτικής είναι μια ειδική κατηγορία σύνθετων κοινωνικών δικτύων, η εργασία εξετάζει αρχικά την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, μιας σχεσιακής έννοιας, η οποία είναι συναρτημένη με την άρθρωση και συνάρθρωση κοινωνικών δομών και των μεταξύ τους συνδέσεων, με τρόπο ώστε να παράγεται αποτέλεσμα, καθώς η έννοια αυτή προσθέτει επεξηγηματική δύναμη κατά την ανάλυση των δικτύων. Στην συνέχεια γίνεται σύντομη αναλυτική προσέγγιση των κοινωνικών δικτύων και των μηχανισμών που τα διέπουν.

2.1. Η εννοιολόγηση του κοινωνικού κεφαλαίου μέσα από διαφορετικές θεωρητικές παραδοχές

Σε γενικές γραμμές, το κοινωνικό κεφάλαιο αναφέρεται στις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων που επιτρέπουν την παραγωγή αποτελεσμάτων (Szreter, 2000). Ο όρος κοινωνικό κεφάλαιο αναφέρεται σε εκείνα τα αποθέματα κοινωνικής εμπιστοσύνης, κανόνων και δικτύων από τα οποία οι άνθρωποι μπορούν να αντλήσουν κατάλληλους πόρους για την επίλυση κοινών προβλημάτων. Παρά τους διαφορετικούς ορισμούς του κοινωνικού κεφαλαίου, υπάρχει υψηλό επίπεδο συμμόρφωσης στην αντίληψη, ότι η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, σε αντίθεση με άλλες έννοιες που σχετίζονται με την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, είναι μοναδική γιατί είναι σχεσιακή (Džunić, 2008, p.80). Σύμφωνα με τους Duru-Bellat et al. (2013), το κοινωνικό κεφάλαιο περιλαμβάνει «την πυκνότητα των κοινωνικών δικτύων, την κοινωνική ζωή και τους σχετικούς πόρους των ανθρώπων» (p.247). Οι πόροι που σχετίζονται με το κοινωνικό κεφάλαιο υπάρχουν μέσα στο δίκτυο αμοιβαίων σχέσεων ατόμων και ομάδων σε μια κοινωνία. Τα άτομα είναι ενσωματωμένα στο σύνθετο δίκτυο των σχέσεων, είναι μέλη μιας άμεσης και μιας ευρύτερης οικογένειας, ανήκουν σε καθορισμένες θρησκευτικές και γλωσσικές ομάδες, έχουν εθνική και φυλετική ταυτότητα και ανήκουν σε μια ορισμένη τοποθεσία. Κάθε άτομο έχει τη δική του θέση σε μια κοινωνία και η θέση του στο δίκτυο των κοινωνικών σχέσεων επηρεάζει σημαντικά την πρόσβαση σε διάφορους πόρους. Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, συνεπώς, συνδέεται άρρηκτα με τα κοινωνικά δίκτυα και αντιπροσωπεύει μια βασική ιδέα για την ανάλυσή τους. Το κοινωνικό κεφάλαιο αποτελεί μια πολύ σημαντική εννοιολογική καινοτομία για τη διεπιστημονική θεωρητική ολοκλήρωση, ιδιαίτερα μεταξύ κοινωνιολογίας και

οικονομικών (Adam & Roncevic, 2003). Η δημιουργία της έννοιας του κοινωνικού κεφαλαίου υιοθετήθηκε ως εννοιολογικό εργαλείο για την προσέγγιση κοινωνικών προβλημάτων τόσο διαφορετικών, όσο η αστική φτώχεια και η εγκληματικότητα, η οικονομική υπανάπτυξη και η αναποτελεσματική διακυβέρνηση (Boix & Posner, 1998).

Ένας αυξανόμενος αριθμός ερευνητικών άρθρων και κεφαλαίων βιβλίων για το κοινωνικό κεφάλαιο έχει αρχίσει να εμφανίζεται στη βιβλιογραφία (π.χ. Sandefur & Laumann, 1998; Adler & Kwon, 2000). Πολλά βιβλία είναι επίσης αφιερωμένα σε αυτό (π.χ. Leenders & Gabbay, 1999; Lin et al., 2001). Σύμφωνα με τον Claridge (2004) το κοινωνικό κεφάλαιο συνδέεται με έννοιες όπως η κοινωνία των πολιτών και η κοινωνική συνοχή (Adam & Roncevic, 2003). Οι Duru-Bellat et al. (2013) παρουσιάζουν μάλιστα την κοινωνική συνοχή ως σύνθεση τριών συστατικών, από τη μια πλευρά του κοινωνικού κεφαλαίου, που μετρά την ένταση της συντροφικής ζωής και από την άλλη, της εμπιστοσύνης και της ανοχής που αναφέρονται σε μια σειρά από πεποιθήσεις και στάσεις (p.248).

Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου προσφέρεται για διαφορετικές εφαρμογές, καθώς είναι πολύ ευρεία και μπορεί να προσεγγίσει σχεδόν κάθε κοινωνική οντότητα ή κατάσταση μέσω του εννοιολογικού της πλαισίου (Grootaert & Van Bastelaer, 2002)

Οι Isham et al. (2002) υποστηρίζουν, ότι το κοινωνικό κεφάλαιο είναι μια παλιά έννοια, αλλά ο όρος έχει εμπλουτισθεί πρόσφατα. Η πνευματική του ιστορία έχει βαθιές και ποικίλες ρίζες που μπορούν να ανιχνευθούν στον δέκατο όγδοο και τον δέκατο ένατο αιώνα (Adam & Roncevic, 2003). Συνδέεται κύρια με σημαίνοντες συγγραφείς όπως οι Durkheim, Simmel, Marx και Weber και με θεωρίες όπως η θεωρία των κοινωνικών ανταλλαγών και η θεωρία των ψυχολογικών συμβάσεων (Watson & Papamarcos, 2002).

Παρόλο που οι συγγραφείς φαίνεται να συμφωνούν για την ιστορική προέλευση της έννοιας, υπάρχουν διαφορετικές απόψεις στη βιβλιογραφία σχετικά με την πρώτη χρήση του όρου «κοινωνικό κεφάλαιο». Για τους περισσότερους συγγραφείς, η πρώτη χρήση του όρου έγινε από τον Hanifan το 1916. Ωστόσο, άλλοι αποδίδουν την πρώτη χρήση του όρου στην οικονομολόγο Jane Jacobs (1961) (Putnam, 1995) και άλλοι στον οικονομολόγο Loury (1977) (Coleman, 1988).

Ο L.J. Hanifan, ένας κοινωνικός μεταρρυθμιστής, επέλεξε το 1916 τον όρο κοινωνικό κεφάλαιο για να αναφερθεί στην «καλή θέληση, την αμοιβαία συμπάθεια και την κοινωνική επαφή μεταξύ μιας ομάδας ατόμων και οικογενειών» (MacGillivray & Walker, 2000). Οι Routledge & von Amsberg (2003) αναγνώρισαν ότι ο Hanifan χρησιμοποίησε τον όρο «κεφάλαιο» ειδικά για να υπογραμμίσει τη σημασία της κοινωνικής δομής σε ανθρώπους που έχουν επιχειρηματική και οικονομική προοπτική. Οι Woolcock & Narayan (2000) έδωσαν μια πιο λεπτομερή περιγραφή του έργου του Hanifan, προσδιορίζοντας ότι ο όρος χρησιμοποιήθηκε για να εξηγήσει τη σημασία της συμμετοχής στην κοινότητα για τη βελτίωση της σχολικής επίδοσης, περιγράφοντάς την ως εξής: «Αυτές οι αξίες θεωρούνται ως οι σημαντικότερες στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, δηλαδή η καλή θέληση, η κοινωνία, η συμπαράσταση και η κοινωνική επαφή μεταξύ των ατόμων και των οικογενειών, που αποτελούν μια κοινωνική ενότητα. Εάν ένα άτομο έλθει σε επαφή με τον γείτονά του και με άλλους γείτονες, θα υπάρξει συσσώρευση κοινωνικού κεφαλαίου που μπορεί να ικανοποιήσει άμεσα τις κοινωνικές του ανάγκες και που μπορεί να φέρει μια κοινωνική δυνατότητα, επαρκή για τη σημαντική βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης σε ολόκληρη την κοινότητα » (Woolcock & Narayan, 2000, p. 227).

Η Jane Jacobs (1961), σε μια από τις πιο σημαντικές εργασίες για την μεταπολεμική ανάπτυξη του αστικού σχεδιασμού στο βιβλίο: “The Death and Life of Great American Cities”, το οποίο περιέχει μια έντονη επίθεση στον ορθολογισμό του μοντερνισμού, ασχολείται με τη σημασία του κοινωνικού κεφαλαίου. Η Jane Jacobs εισάγει επίσης μια πρώιμη συστημική θεώρηση για τα κοινωνικά δίκτυα αναγνωρίζοντας τη πολυπλοκότητα των κοινωνικών φαινομένων. Η ίδια δηλαδή βλέπει ως πυρήνα αυτού που ονομάζει κοινωνικό κεφάλαιο, την ύπαρξη κοινωνικών δικτύων στις γειτονιές των μεγαλουπόλεων των Η.Π.Α, τα οποία θεωρεί ότι έχουν δημιουργήσει μια υποκείμενη τάξη. Ισχυρίζεται ότι αποτελούν τον πραγματικό πλούτο των πόλεων, διότι ενισχύουν την εμπιστοσύνη και την κοινωνική συνοχή. Η χαλάρωση ή η κατάρρευσή τους πιστεύει ότι συνυφαίνονται με την πορεία της οικονομικής ανάπτυξης, καθώς επισημαίνει ότι η απώλεια του κοινωνικού κεφαλαίου συνδέεται με την απώλεια του εισοδήματος (Jacobs, 1961).

Οι θεωρητικές καταβολές του όρου, όπως αυτός προσδιορίζεται σήμερα, εντοπίζονται και στο έργο του οικονομολόγου Greg Loury. Ο Loury (1977)

χρησιμοποιεί τον όρο στο πλαίσιο της μελέτης του αναφορικά με τις δομημένες κοινωνικές ανισότητες και υποστηρίζει ότι για την άμβλυνσή τους δεν αρκούν εστιασμένες παρεμβάσεις που σχετίζονται με περισσότερες ευκαιρίες για εκπαίδευση ή εργασία, αλλά απαιτείται και η παράλληλη ενίσχυση του κοινωνικού κεφαλαίου των μειονεκτούντων πληθυσμών (Loury, 1977; Woolock, 1998).

Κατά την δεκαετία του 1980, η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου θεμελιώνεται από τους τρεις βασικότερους θεωρητικούς, τους Bourdieu, Coleman και Putnam, με πολλούς άλλους συγγραφείς έκτοτε να συμβάλλουν στην τρέχουσα διεπιστημονική θεώρηση και στον εμπλουτισμό του όρου, στην διαμόρφωση της μεθοδολογίας μελέτης και στη μέτρησή του. Οι Bankston & Zhou (2002) έκαναν μια ιδιαίτερη αναφορά στις σχέσεις μεταξύ της κανονιστικής κοινωνιολογίας του Durkheim και της σκέψης του Coleman πάνω στο θέμα. Αυτό υποστηρίζεται και από τους Portes & Landolt (1996), οι οποίοι πίστευαν ότι η προέλευση της έννοιας βρίσκεται στους κλασσικούς της κοινωνιολογίας του 19ου αιώνα. Ο Portes επεσήμανε την έμφαση του Durkheim στην ομαδική ζωή ως αντίδοτο στην ανωνυμία και την αυτοκαταστροφή (Portes, 1998). Ο Heffron (2000) έκανε μια αδύναμη σύνδεση με τις πρώτες ανθρώπινες κοινωνίες που προσπάθησαν να συσσωρεύσουν παραγωγικά περιουσιακά στοιχεία, δημιουργώντας έτσι κοινωνικό κεφάλαιο.

Σύμφωνα με τον Burt (2000), το κοινωνικό κεφάλαιο έχει καταστεί σε σύντομο χρόνο μια βασική ιδέα στις επιχειρήσεις, τις πολιτικές επιστήμες και την κοινωνιολογία και αποτελεί το συναφές συμπλήρωμα του ανθρώπινου κεφαλαίου. Θεωρεί ότι οι άνθρωποι που επιτυγχάνουν περισσότερο είναι κατά κάποιους τρόπους επιτυχέστερα συνδεδεμένοι. Ορισμένα άτομα ή ομάδες συνδέονται με κάποιους άλλους είτε βασιζόμενοι στην εμπιστοσύνη σε αυτούς, είτε βασιζόμενοι στην υποχρέωση να τους υποστηρίξουν, είτε επειδή εξαρτώνται από αυτούς λόγω των πόρων που χρειάζεται να ανταλλάξουν. Το να κρατά κανείς μια ορισμένη θέση στη δομή αυτών των ανταλλαγών, μπορεί να είναι ένα «περιουσιακό στοιχείο» από μόνο του. Αυτό το «περιουσιακό στοιχείο» είναι το κοινωνικό κεφάλαιο. (Burt, 2000).

Ο Bourdieu (1980) ορίζει το κοινωνικό κεφάλαιο ως πόρους που προέρχονται από την κοινωνική δομή ενώ ο Coleman, ορίζει το κοινωνικό κεφάλαιο ως συνάρτηση της κοινωνικής δομής που παράγει πλεονέκτημα (Coleman, 1990, p. 302). Ο Coleman (1988) θεωρεί δηλαδή ότι το κοινωνικό κεφάλαιο είναι έννοια σύμφυτη με την κοινωνική δομή, διευκολύνει την ατομική δράση και τη νοηματοδοτεί στο

κοινωνικό πλαίσιο. Αντιστοιχώντας το κοινωνικό κεφάλαιο στη θεωρία των κοινωνικών δικτύων ο Coleman το χαρακτήρισε ως κάτι εγγενές στη δομή των σχέσεων μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων. Το κοινωνικό κεφάλαιο συντίθεται από επικαλυπτόμενα κοινωνικά δίκτυα τα οποία μοιράζονται κοινές αξίες, εμπιστοσύνη και κοινά κριτήρια αποφάσεων. Σε δίκτυα με υψηλό επίπεδο κοινωνικού κεφαλαίου επικρατεί η αρχή της αμοιβαιότητας, που συμβάλλει στην ατομική ευημερία, δεδομένου ότι οι συμμετέχοντες διευκολύνονται στην πρόσβαση στην πληροφορία ή σε άλλους πόρους, οι οποίοι αυξάνουν τις ευκαιρίες ατομικής ολοκλήρωσης (Coleman, 1988).

Ο Coleman (1988) ανέδειξε επίσης δύο χαρακτηριστικά του κοινωνικού κεφαλαίου: την πολυπλοκότητα (complexity) και την κλειστότητα (closure).

2.1.1 Η πολυπλοκότητα του κοινωνικού κεφαλαίου

Ο Coleman (1988) έδωσε μεγάλη έμφαση στην πολυπλοκότητα του κοινωνικού κεφαλαίου. Για να εξηγήσει την πολυπλοκότητα, αναφέρθηκε αρχικά στη σχέση δύο ενεργών δρώντων υποκειμένων που εμπεριέχει πολλαπλές διαστάσεις, όπως στην περίπτωση δύο φίλων που ανήκουν στην ίδια ενορία και των οποίων τα παιδιά παρακολουθούν το ίδιο σχολείο. Αναζητώντας εμπειρικά αποδεικτικά στοιχεία για το οικογενειακό κοινωνικό κεφάλαιο, ανέλυσε δεδομένα σχετικά με τις σχολικές διαρροές. Τα στοιχεία αποκάλυψαν ότι στα παιδιά σε μικρότερες, πυρηνικές (δηλαδή δύο γονέων) οικογένειες, όπου η μητέρα προσδοκά από τα παιδιά να φοιτήσουν στο κολέγιο, διαπιστώνεται χαμηλότερο ποσοστό εγκατάλειψης. Η εξήγηση που έδωσε ήταν, ότι κάποια παιδιά επωφελούνται σε μεγαλύτερο βαθμό από το κοινωνικό κεφάλαιο που εκφράζεται ως προσοχή και υποστήριξη από τους γονείς τους. Ο Coleman μέτρησε επίσης τα χαμηλά ποσοστά εγκατάλειψης των παιδιών στα ενοριακά σχολεία και αποδίδει το γεγονός αυτό στο αυξημένο κοινωνικό κεφάλαιο που οφείλεται στους δεσμούς μεταξύ γονέων, συμμαθητών και εκπαιδευτικών. Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα σε αυτό το στενό περιβάλλον θα αναμενόταν να έχουν πιθανώς πολλαπλούς δεσμούς και κλειστότητα.

2.1.2. Το κοινωνικό κεφάλαιο ως κλειστότητα

Το κοινωνικό κεφάλαιο ως κλειστότητα αναφέρεται στην παραδοχή του Coleman (1990) σχετικά με το πλεονέκτημα της περιχαράκωσης εντός των κοινωνικών δομών. Ένα δίκτυο που χαρακτηρίζεται από κλειστότητα έχει υψηλό

επίπεδο διασύνδεσης. Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα συνδέονται άμεσα με πολλές και ισχυρές σχέσεις ή έμμεσα μέσω μιας ενιαίας επαφής (Burt, 2000). Είχε προηγηθεί βέβαια η άποψη του Bourdieu (1986) που θεωρούσε επίσης το κοινωνικό κεφάλαιο ως επένδυση, επισημαίνοντας τη σημασία των «Κλειστών δικτύων» ως τρόπο να διατηρήσει το πλεονέκτημά της στην κοινωνία η κυρίαρχη ομάδα (Lin, 2001).

Η βασική θεώρηση είναι ότι η κλειστότητα διευκολύνει τις αλληλεπιδράσεις, λόγω μιας ενισχυμένης επικοινωνίας μεταξύ των συμμετεχόντων. Δεδομένων των πολλών διαύλων πληροφόρησης, σε όλο το δίκτυο διατίθενται πλούσιες και ακριβείς πληροφορίες. Μέσα σε ένα καλά συνδεδεμένο δίκτυο οι πληροφορίες ρέουν ελεύθερα, προωθώντας τη δημιουργία κοινών κανόνων και κοινών αξιών, τόσο ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη μιας κοινής δράσης (Coleman, 1987). Σχετικά με την πρόσβαση στις πληροφορίες ο Coleman (1990) υποστηρίζει: «Μια σημαντική μορφή κοινωνικού κεφαλαίου σχετική με τις έννοιες των κοινωνικών σχέσεων[...] είναι η δυνατότητα πληροφόρησης[. . .] ένα άτομο που δεν ενδιαφέρεται πολύ για τα τρέχοντα γεγονότα, αλλά ενδιαφέρεται να ενημερωθεί για τις σημαντικές εξελίξεις, μπορεί να εξοικονομήσει τον απαιτούμενο χρόνο που χρειάζεται για να διαβάσει μια εφημερίδα, εφόσον μπορεί να πάρει τις πληροφορίες που επιθυμεί από ένα φίλο του που δίνει προσοχή σε τέτοια θέματα» (p.310). Ένα άτομο ενταγμένο σε αυτό το είδος δομής θεωρείται πλούσιο σε κοινωνικό κεφάλαιο. Τα δίκτυα με υψηλά επίπεδα κλειστότητας διαθέτουν μεγαλύτερο κοινωνικό κεφάλαιο και, κατά συνέπεια, έχουν μεγαλύτερη επιτυχία στην επίτευξη συλλογικής δράσης από άλλα (ο.π., 1990).

Ο Burt (2000) επιχειρηματολογεί πάνω στην άποψη του Coleman σχετικά με την κλειστότητα και θεωρεί, ότι τα δίκτυα στα οποία όλοι συνδέονται – με λειτουργικούς όρους αναφέρονται ως πυκνά δίκτυα – είναι η πηγή του κοινωνικού κεφαλαίου.

Η εμπιστοσύνη και η αμοιβαιότητα είναι λέξεις-κλειδιά και η συνεργασία διευκολύνεται περαιτέρω, καθώς η σύνδεση επιτρέπει τη χρήση κυρώσεων για την πρόληψη και τη συγκράτηση της ευκαιριακής συμπεριφοράς (Burt, 2000, Coleman, 1990, Lin, 2001). Πιο συγκεκριμένα, το όφελος για το δίκτυο, που προέρχεται από την κλειστότητα, είναι ότι διασφαλίζει τις κυρώσεις που το καθιστούν λιγότερο επικίνδυνο για τους ανθρώπους του δικτύου, ώστε να εμπιστεύονται ο ένας τον άλλο. Ο Coleman (1988, 1990) επικεντρώνεται επίσης στους σχετικούς κινδύνους όσον

αφορά στις ελλειπείς πληροφορίες και τους κινδύνους παραπληροφόρησης από τον τρόπο μετάδοσης της πληροφορίας.

Ο Putnam (1993, p.167) βασίζει την δουλειά του πάνω στις θέσεις του Coleman, διατηρώντας την εστίαση στη δράση που διευκολύνεται από την κοινωνική δομή. Το κοινωνικό κεφάλαιο εδώ αναφέρεται «στα χαρακτηριστικά της κοινωνικής οργάνωσης, όπως η εμπιστοσύνη, οι κανόνες και τα δίκτυα, που μπορούν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα της κοινωνίας διευκολύνοντας τη συντονισμένη δράση». Κατά τον Putnam (2000), το κοινωνικό κεφάλαιο είναι ίδιον των κοινωνικών σχηματισμών και αναφέρεται στα κοινωνικά δίκτυα, στις κανονιστικές ρυθμίσεις και στην αμοιβαιότητα και εμπιστοσύνη που διευκολύνει τη δράση και τη συνεργασία με στόχο το κοινό όφελος (Putnam, 2000). Ο Putnam εξετάζει επίσης τον τρόπο με τον οποίο οι εν λόγω κανονιστικές ρυθμίσεις και τα κοινωνικά δίκτυα εξελίσσονται, επισημαίνοντας ότι οι θετικές επιδράσεις του κοινωνικού κεφαλαίου αυξάνονται με την ανάπτυξη και διατήρηση των κοινωνικών σχέσεων τους και μειώνονται αντίστοιχα με την αδρανοποίησή τους. Οι κοινωνικές σχέσεις εξασθενούν, εάν δεν ανατροφοδοτούνται, και οι κανονιστικές ρυθμίσεις βασίζονται στη συχνή και ποιοτική επικοινωνία μεταξύ ατόμων και ομάδων.

Με βάση την ανωτέρω διερεύνηση, διαπιστώνεται ότι υπάρχει ένα σημείο γενικής συμφωνίας πάνω στις εννοιολογικές προσεγγίσεις του κοινωνικού κεφαλαίου. Οι αναφερόμενες διαστάσεις του κοινωνικού κεφαλαίου διαφοροποιούνται ως προς την προέλευση και τον τύπο των συνοδευτικών αποδεικτικών στοιχείων, αλλά συμφωνούν σε μια μεταφορά του κοινωνικού κεφαλαίου, στην οποία η κοινωνική δομή είναι ένα είδος κεφαλαίου που μπορεί να δημιουργήσει για ορισμένα άτομα ή ομάδες ατόμων ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την επιδίωξη των στόχων τους. Καταλληλότερα συνδεδεμένοι άνθρωποι απολαμβάνουν υψηλότερες αποδόσεις (Burt, 2000).

2.1.3. Οι δομικές οπές των κοινωνικών δικτύων

Ο Burt (2000) ενισχύοντας τις θέσεις του Coleman και του Bourdieu εισάγει την έννοια των δομικών οπών στα κοινωνικά δίκτυα ως πλεονέκτημα για απόκτηση κοινωνικού κεφαλαίου. Οι οπές είναι απομονωτές και ορίζονται ως η απουσία συνδέσεων ή ως η παρουσία ασθενέστερων συνδέσεων μέσα στα δίκτυα. Μεταφορικά, είναι ο μονωτήρας σε ένα ηλεκτρικό κύκλωμα. Οι άνθρωποι εκατέρωθεν μιας δομικής οπής κυκλοφορούν ανάμεσα σε διαφορετικές ροές

πληροφοριών (Burt 2000, p.353). Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα που είναι σε θέση να γεφυρώνουν αυτές τις οπές αποκτούν ένα στρατηγικό πλεονέκτημα, καθώς οι δομικές οπές προσφέρουν «την ευκαιρία να διανέμουν τη ροή πληροφοριών μεταξύ ανθρώπων και να ελέγχουν τις ενέργειες των ενεργών δρώντων υποκειμένων που ανήκουν σε κοινωνικές δομές εκατέρωθεν της οπής» (Burt 2000, p.353). Έτσι, η ίδια η ύπαρξη οπών θεωρείται ότι παρέχει ορισμένες ευκαιρίες. Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα που επιτυγχάνουν να επωφεληθούν από αυτές, απολαμβάνουν το πλεονέκτημα της διαμεσολάβησης μεταξύ των υπόλοιπων ενεργών δρώντων υποκειμένων ώστε να αποκτήσουν πληροφορίες από την κάθε πλευρά. Οι πληροφορίες αυτές αντιπροσωπεύουν νέους πρόσθετους πόρους, που διατίθενται κατά τις διαπραγματευτικές δραστηριότητες. Ο Burt (2000) έδωσε έμφαση στην ανταλλαγή πληροφοριών, αν και άλλου είδους πόροι ενδέχεται να είναι αντικείμενα της ανταλλαγής. Έτσι, το επιχείρημα της δομικής οπής εφαρμόζεται και σε άλλους τύπους πόρων εκτός από τις πληροφορίες.

Η θεμελιώδης ιδέα της θεωρίας των δομικών οπών είναι ότι οι άνθρωποι που αποτελούν γέφυρες ανάμεσα στις διαρθρωτικές οπές είναι πλούσιοι σε κοινωνικό κεφάλαιο, επειδή έχουν πρόσβαση σε νέα και πιο διαφοροποιημένα σύνολα πόρων. Κατά συνέπεια, τα δίκτυα που αξιοποιούν τις δομικές οπές, θεωρούνται πλούσια σε κοινωνικό κεφάλαιο, πλούσια σε ευκαιρίες και, ως εκ τούτου, μπορούν να έχουν καλύτερες αποδόσεις.

Η συμμετοχή και ο έλεγχος στην διάχυση της πληροφορίας αποτελούν τη βάση για την προσέγγιση των δομικών οπών, από τις οποίες είναι δυνατόν να προκύψει κοινωνικό κεφάλαιο (Burt, 1992). Η θεώρηση αυτή περιγράφει το κοινωνικό κεφάλαιο ως συνάρτηση των ευκαιριών διαμεσολάβησης και βασίζεται στις έννοιες του δικτύου που εμφανίστηκαν στην κοινωνιολογία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970. Πιο συγκεκριμένα το άρθρο του Granovetter (1973) με τίτλο «Το δυνατό σημείο των αδύναμων δεσμών», έστρεψε την προσοχή των μελετητών των κοινωνικών δικτύων στη σημασία των αδύναμων δεσμών, που θα μπορούσαν να λειτουργούν ως γέφυρες μεταξύ ξεχωριστών ομάδων. Οι αδύναμοι δεσμοί υποτίθεται ότι προσφέρουν πλεονεκτήματα από πολλές απόψεις, όπως η παροχή ευκαιριών απασχόλησης. Αυτές οι τρύπες στην κοινωνική δομή ή πιο απλά, δομικές οπές, δημιουργούν ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για ένα άτομο του οποίου οι

σχέσεις καλύπτουν τις οπές (Burt, 2000).

Προφανώς, οι δύο διαστάσεις του κοινωνικού κεφαλαίου είτε ως κλειστότητα δικτύου είτε ως διαρθρωτικές οπές, είναι φαινομενικά αντιφατικές. Ενώ η ιδέα της κλειστότητας του δικτύου δείχνει τη σημασία των διαύλων πληροφόρησης μέσα σε μια ομάδα ενεργών δρώντων υποκειμένων, η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου μέσω των δομικών οπών υπογραμμίζει τη σημασία της διάδοσης πληροφοριών μεταξύ διαφορετικών ομάδων ενεργών δρώντων υποκειμένων. Οι ιδέες αυτές αποδίδονται στον Burt (2000), ο οποίος συμπληρώνει τη θεωρητική προσέγγιση που παρουσιάστηκε παραπάνω με μια εκτενή συλλογή εμπειρικής έρευνας που έχει ως αντικείμενο την πιθανή σχέση μεταξύ δομής δικτύου και κοινωνικού κεφαλαίου. Τα ευρήματα που προκύπτουν από αυτή την επισκόπηση υποδηλώνουν ότι, αν και επαληθεύεται η υπόθεση σχετικά με τις διαρθρωτικές οπές, θα μπορούσε να αμφισβητηθεί η αντίληψη του κοινωνικού κεφαλαίου ως συνάρτηση της κλειστότητας.

Ωστόσο, τα πλεονεκτήματα που συνδέονται με το επιχείρημα της κλειστότητας έδωσαν έναυσμα σε μια προσπάθεια ενσωμάτωσης των δύο προτάσεων σε μια ολοκληρωμένη κατανόηση της κοινωνικής διάρθρωσης του κοινωνικού κεφαλαίου σε επίπεδο δικτύου.

2.2. Η προσέγγιση των κοινωνικών δικτύων μέσα από διαφορετικές θεωρητικές Σχολές

Δεδομένου ότι η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου συνδέεται άρρηκτα με τα κοινωνικά δίκτυα, θα προσπαθήσουμε εδώ να αποσαφηνίσουμε την έννοια του κοινωνικού δικτύου καθώς και τη λειτουργία του.

Η ανάλυση των κοινωνικών δικτύων έχει τις θεωρητικές της ρίζες στη δουλειά των πρώιμων κοινωνιολόγων όπως ο Georg Simmel (1950) και ο Émile Durkheim (1964), οι οποίοι έγραψαν για τη σπουδαιότητα της μελέτης των σχέσεων που συνδέουν τα ενεργά δρώντα υποκείμενα.

Ένας πρώτος ορισμός του κοινωνικού δικτύου είναι αυτός του Mitchell ως «ένα συγκεκριμένο σύνολο δεσμών μεταξύ ενός ορισμένου συνόλου προσώπων με την πρόσθετη ιδιότητα ότι τα χαρακτηριστικά αυτών των δεσμών στο σύνολό τους μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ερμηνεία της κοινωνικής συμπεριφοράς των εμπλεκόμενων ατόμων» (1969, p.2). Επίσης, ένα κοινωνικό δίκτυο ορίζεται ως ένα

σύνολο κόμβων και το σύνολο των δεσμών μεταξύ τους. Στην περίπτωση των κοινωνικών δικτύων, οι κόμβοι αντιπροσωπεύουν ενεργά δρώντα υποκείμενα (δηλ. άτομα, ομάδες, οργανώσεις) τα οποία μπορεί να συνδέονται μεταξύ τους με πολλά διαφορετικά είδη δεσμών (Golubović, 2009).

Η έρευνα σε πολλά επιστημονικά πεδία έχει δείξει, ότι τα κοινωνικά δίκτυα λειτουργούν σε πολλά επίπεδα, από το επίπεδο της οικογένειας μέχρι το επίπεδο των εθνών, και διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στον καθορισμό του τρόπου επίλυσης των προβλημάτων, στον τρόπο που λειτουργούν οι οργανώσεις και στο βαθμό στον οποίο τα άτομα κατορθώνουν να επιτύχουν τους στόχους τους. Το δίκτυο μπορεί επίσης να χρησιμοποιείται για τη μέτρηση του κοινωνικού κεφαλαίου, της αξίας που αποκτά ένα άτομο από το κοινωνικό δίκτυο.

Σύμφωνα με την θεώρηση των Tichy et al. (1979), στο άρθρο τους με τίτλο “Social Network Analysis For Organizations”, το κοινωνικό δίκτυο είναι το πρότυπο ενός θεωρητικού πλαισίου, το οποίο έχει αναπτυχθεί τόσο στην κατεύθυνση της συλλογής δεδομένων όσο και στην ανάλυση δεδομένων. Με διαφορετικές μεθόδους, τα δεδομένα δικτύου μπορούν να οργανωθούν και να εξεταστούν για να γίνουν αντιληπτές σημαντικές οργανωτικές διαδικασίες σε διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης. Επομένως, το κοινωνικό δίκτυο είναι ικανό να συνδέει τις προσεγγίσεις μικρο- και μακρο-οργανωτικής συμπεριφοράς (Crozier, 1972).

Όπως προαναφέραμε, η προσέγγιση του κοινωνικού δικτύου αντιλαμβάνεται τα δίκτυα στην κοινωνία ως ένα σύστημα υποκειμένων (π.χ. ανθρώπων, ομάδων, οργανώσεων) που συνδέονται με μια ποικιλία σχέσεων. Όλα τα ζεύγη υποκειμένων δεν συνδέονται άμεσα ενώ μερικά συνδέονται με πολλαπλές σχέσεις. Η ανάλυση δικτύων ασχολείται με τη δομή και τους τύπους οργάνωσης αυτών των σχέσεων και επιδιώκει να εντοπίσει τόσο τα αίτια της δημιουργίας τους όσο και τις συνέπειές των ενεργειών και των δράσεών τους.

Η προσέγγιση του δικτύου δεν είναι καινούργια. Η εννοιολογική της προέλευση μπορεί να ανιχνευθεί σε τρεις μεγάλες θεωρητικές σχολές:

1. Κοινωνιολογία: Θεωρητικοί όπως οι Park (1924) και Cooley (1956), και πιο παλιά ο Simmel (1950), εστίαζαν στα πρότυπα της αλληλεπίδρασης και της επικοινωνίας ως το κλειδί για την κατανόηση της κοινωνικής ζωής. Η δημοτικότητα του λειτουργισμού (Parsons, 1960; Mitchell, 1969) οδήγησε στην ενοποίηση της

θεώρησής τους με εστίαση στους υποκείμενους προσδιοριστικούς παράγοντες των επαναλαμβανόμενων κοινωνικών σχέσεων.

2. Ανθρωπολογία: οι θεωρίες ανταλλαγής του Levi-Strauss (1969), Malinowski (1922) και Frazer (1919) έδωσαν έμφαση στο περιεχόμενο των σχέσεων που ενώνουν τα άτομα, δηλαδή τους όρους υπό τους οποίους θα μπορούσαν να υπάρξουν και την εξέλιξη αυτών των σχέσεων στον χρόνο (Homans, 1961; Blau, 1964; Ekeh, 1974).

3. Θεωρία ρόλων: Οι Katz & Kahn (1966) προσδιορίζουν τις κοινωνικές δομές ως «δίκτυα αλιείας» που αλληλοσυνδέουν τα ενεργά δρώντα υποκείμενα. Αν και οι έννοιες του δικτύου εδώ εμπλέκονται με τα συστήματα των ρόλων, η σχετική βιβλιογραφία με την ανάλυση ρόλων έχει περιοριστεί στα σύνολα πρώτης τάξεως ρόλων (δηλαδή τα άτομα που συνδέονται άμεσα με το πρόσωπο στο οποίο γίνεται εστίαση) και υποδηλώνει έτσι μια μεμονωμένη προκατάληψη (Kadushin, 1968; Gross, Mason & McEachern, 1958).

Από την οπτική των συστημικών εννοιών (Katz & Kahn, 1966; Thompson, 1967), οι θεωρητικοί των οργανώσεων επικεντρώθηκαν στην αλληλεπίδραση των συνθηκών οργάνωσης και των διαδικασιών των οργανώσεων στην παραγωγή συμπεριφοράς. Ωστόσο, ενώ μερικά εννοιολογικά μοντέλα οργανωτικής συμπεριφοράς ήταν προσανατολισμένα στη διαδικασία (Child, 1972; Weick, 1969), οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνταν για να αξιολογήσουν αυτές τις διαδικασίες ήταν γενικά στατικού χαρακτήρα (εκτός φυσικά από κάποιες μελέτες περιπτώσεων). Εκεί, επομένως, υπήρχε μια διάσταση μεταξύ των πλαισίων που χρησιμοποιούνταν για την αντίληψη των οργανώσεων και των μεθόδων που χρησιμοποιούνταν για να αποτυπώσουν την πολυπλοκότητα της οργάνωσης.

Οι Tichy et al. (1979) υποστήριζαν ότι η ανάλυση δικτύων θα έπρεπε να είναι μια μέθοδος που αντιλαμβάνεται και αναλύει τη διασταύρωση τόσο των στατικών όσο και των δυναμικών πτυχών των οργανώσεων, εστιάζοντας στις σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών υποκειμένων με την πάροδο του χρόνου. Τοποθετούσαν δηλαδή επιπλέον και τη διάσταση του χρόνου στην ανάλυση. Για τον λόγο αυτό οι θεωρίες της πολυπλοκότητας και της ιεραρχίας έχουν χρησιμοποιηθεί τα τελευταία χρόνια για να ξεπεραστεί αυτή η δυσκολία και να αναλυθούν οι δυναμικές πλευρές των σύνθετων κοινωνικών δομών και των συμπεριφορών που εμφανίζουν.

Παρατηρούμε στο σημείο αυτό ότι τα βασικά δομικά στοιχεία της ανάλυσης του κοινωνικού δικτύου είναι οι μεταξύ τους κοινωνικές σχέσεις και όχι τα ίδια τα ενεργά δρώντα υποκείμενα. Αν και οι μετρήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να περιγράψουν ένα συγκεκριμένο σύνδεσμο μεταξύ δύο ενεργών δρώντων υποκειμένων, μπορούν επίσης να εστιαστούν και να προσδιορίσουν ένα συγκεκριμένο ενεργό δρών υποκείμενο ή να χρησιμοποιηθούν για να περιγράψουν ολόκληρο το δίκτυο.

Οι μετρήσεις του κοινωνικού δικτύου που προσδιορίζουν τα άτομα δεν είναι ιδιότητες απομονωμένων δρώντων υποκειμένων αλλά αναπαριστούν τη σχέση του ενεργού δρώντος υποκειμένου στο δίκτυο. Αν μεταβληθεί οποιαδήποτε πτυχή του δικτύου, η σχέση του ενεργού δρώντος υποκειμένου στο δίκτυο αλλάζει επίσης.

Σύμφωνα με την Golubović (2009), οι δεσμοί μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων περιλαμβάνουν συχνά κάποια μορφή αλληλεπίδρασης, σκόπιμη ή μη σκόπιμη, όπως η επικοινωνία, ή αντιπροσωπεύουν μια πιο αφηρημένη σύνδεση, όπως η εμπιστοσύνη ή η φιλία, που συνεπάγεται αλληλεπίδραση. Η αλληλεπίδραση μπορεί να είναι σκόπιμη, συμπτωματικά τυχαία, ή τα ενεργά δρώντα υποκείμενα να αναγκάζονται ή να περιορίζονται από εξωτερικούς παράγοντες. Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν (π.χ. για να ικανοποιήσουν τις κοινωνικές αλλά και άλλες ανάγκες, να αποκτήσουν επιθυμητά αποτελέσματα και ούτω καθεξής). Με μια γενική έννοια, θα μπορούσε να συνοψίσει κανείς τους λόγους αυτούς, υποθέτοντας ότι οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν, γιατί αυτή η κατάσταση νοσηματοδοτεί και συμβάλλει ώστε να λειτουργούν νιώθοντας ή προκαλώντας ικανοποίηση στο περιβάλλον τους. Όταν η αλληλεπίδραση είναι ευχάριστη και χρήσιμη από την άποψη αυτή, τότε συνεχίζεται και σχηματίζεται μια σχέση. Όταν η αλληλεπίδραση είναι επιβλαβής ή δυσάρεστη, τότε δημιουργείται αρνητική σχέση και συνήθως αποφεύγεται η συνεχιζόμενη αλληλεπίδραση. Αν και η αρχική αλληλεπίδραση μπορεί να είναι τυχαία, η επαναλαμβανόμενη αλληλεπίδραση δεν είναι. Η επαναλαμβανόμενη αλληλεπίδραση και η αδράνεια οδηγούν στην κοινωνική δομή.

Όσον αφορά το ιδιαίτερο περιεχόμενο των σχέσεων που αντιπροσωπεύουν οι δεσμοί, οι πιο συζητημένες είναι οι ροές της πληροφορίας (επικοινωνία), οι εκφράσεις της αγάπης (φιλία), αγαθά και υπηρεσίες (ροή εργασίας) και η επιρροή

(συμβουλές). Όπως προκύπτει, υπάρχουν δεσμοί που επαναλαμβάνονται με την πάροδο του χρόνου δημιουργώντας έτσι ένα σχετικά σταθερό σχέδιο οργάνωσης των διασυνδέσεων του δικτύου (Golubovici, 2009).

2.3. Οι μηχανισμοί των κοινωνικών δικτύων

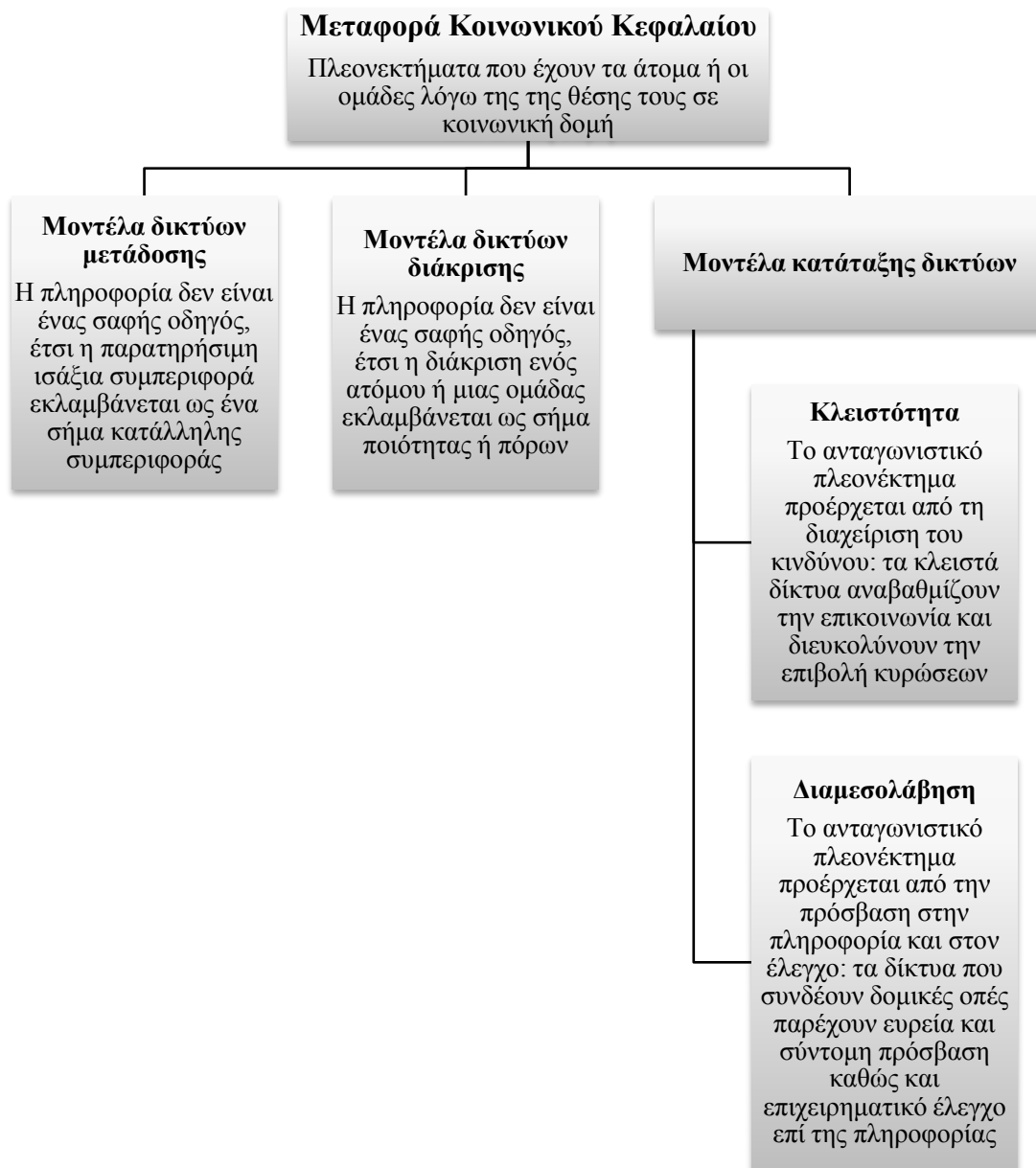
Σύμφωνα με τον Burt (2000), στα κοινωνικά δίκτυα αναπτύσσονται μηχανισμοί (Γράφημα 2.1.), όπως οι μηχανισμοί μετάδοσης και οι μηχανισμοί διάκρισης που περιγράφουν το κοινωνικό κεφάλαιο. Η μετάδοση της πληροφορίας μπορεί να αποτελέσει πλεονέκτημα, δεδομένου ότι η κοινωνική δομή εξασφαλίζει τη μετάδοση των πεποιθήσεων και των πρακτικών πιο εύκολα ανάμεσα σε ορισμένους ανθρώπους και οργανισμούς (ένα θέμα στη συζήτηση του Bourdieu σχετικά με το πολιτισμικό κεφάλαιο⁹) και φυσικά η σημασία τους στο δίκτυο έχει μελετηθεί από καιρό ως πλεονέκτημα για τους ανθρώπους (π.χ. Brass, 1992, οπ. αναφ. στο Burt, 2000) και για τους οργανισμούς (π.χ. Podolny, 1993, οπ. αναφ. στο Burt, 2000).

Οι άλλοι δύο μηχανισμοί στο Γράφημα 2.1. είναι η κλειστότητα (αναλύθηκε στην ενότητα 2.1.2) και η διαμεσολάβηση. Και οι δύο αυτοί μηχανισμοί αρχίζουν με την υπόθεση ότι η επικοινωνία απαιτεί χρόνο. Έτσι, οι προηγούμενες σχέσεις επηρεάζουν το «ποιος ξέρει τι;» πιο νωρίς. Οι πληροφορίες μπορεί να αναμένεται να εξαπλωθούν σε όλους τους ανθρώπους σε ένα κοινωνικό δίκτυο, αλλά θα κυκλοφορήσουν μέσα στις ομάδες πριν κυκλοφορήσουν μεταξύ των ομάδων.

Το αποτέλεσμα είναι ότι οι άνθρωποι δεν γνωρίζουν τις ευκαιρίες σε όλες τις ομάδες ταυτόχρονα και το γεγονός ότι η διάχυση συμβαίνει σε ένα χρονικό διάστημα, σημαίνει ότι τα άτομα που ενημερώνονται νωρίτερα ή περισσότερο έχουν γενικά πλεονέκτημα (Burt, 2000).

---

⁹Ο Bourdieu (1986) αναφέρεται στο πολιτισμικό κεφάλαιο για να περιγράψει την προδιάθεση, τις γνώσεις, τις στάσεις, τα εκπαιδευτικά εφόδια και τις δεξιότητες που ένα άτομο έχει αποκτήσει κυρίως από το οικογενειακό του περιβάλλον και προσδιορίζει την κοινωνική προέλευση του ατόμου.

Γράφημα 2.1 : Μεταφορά κοινωνικού κεφαλαίου

Πηγή: Burt (2000)

Κεφάλαιο 3: Δίκτυα Πολιτικής

Στο κεφάλαιο αυτό προσεγγίζονται αναλυτικά τα στοιχεία που προσδιορίζουν ένα δίκτυο πολιτικής, μία ειδική μορφή των κοινωνικών δικτύων που σύμφωνα με τους Kenis & Schneider (1991), όπως προαναφέραμε (βλ. ενότητα 1.4.), «μπορεί να περιγραφεί από τα ενεργά δρώντα υποκείμενά του, τις συνδέσεις του και τα όριά του» (pp.41-42). Πιο συγκεκριμένα, ερευνούμε αρχικά στο σώμα της βιβλιογραφίας την ανάπτυξη σχετικών θεωριών για τα δίκτυα πολιτικής. Ωστόσο, αναπτύσσονται κυρίως στο κεφάλαιο αυτό οι αναλυτικές προσεγγίσεις που προέρχονται από δύο διαφορετικές σχολές σκέψης και από τις οποίες εκπορεύονται οι τυπολογίες των δικτύων πολιτικής, που αφορούν τόσο στην μορφή τους όσο και στο πλαίσιο λειτουργίας τους. Τέλος, εξετάζονται οι μορφές των πολιτικών πλαισίων μέσα στα οποία λειτουργούν τα δίκτυα αυτά και τα οποία προσδιορίζουν, ως ένα βαθμό, τη λειτουργία τους και τα όριά τους και αναλύεται ο σημαντικός ρόλος του κράτους στη διαχείριση των δικτύων κατά τις διαδικασίες χάραξης πολιτικής.

3.1. Ο προσδιορισμός του όρου και της ταυτότητας των ενεργών δρώντων υποκειμένων στη διαδικασία χάραξης πολιτικής

Στον κόσμο της τεχνολογίας, η έννοια ενός “actor” ή ενός «ενεργοποιητή» είναι αποκλειστικά μια κυβερνητική - τεχνική έννοια, όπως στην ηλεκτροτεχνία, που η έννοια αναφέρεται σε έναν μετατροπέα, που μετατρέπει τα ηλεκτρικά σήματα σε μηχανικές κινήσεις ή σε άλλα φυσικά μεγέθη. Επηρεασμένος ο Deutsch από τον μαθηματικό Norbert Wiener, χρησιμοποιεί τις έννοιες της κυβερνητικής για να αναπτύξει επιχειρησιακούς δείκτες, οι οποίοι θα μπορούν να μετρήσουν τη συνοχή των πολιτικών συστημάτων. Για αυτόν, η έννοια του “actor” αναφέρεται σε ένα μηχανισμό που μετατρέπει τα σήματα, που καταγράφονται από έναν αισθητήρα, σε συγκεκριμένες ενέργειες και παράγει μια επιθυμητή κατάσταση πραγμάτων ή μια «θέση» σε έναν κρατικό χώρο (Deutsch, 1966). Αυτή η έννοια της κυβερνητικής μπορεί να μας βοηθήσει καλύτερα στην κατανόηση του όρου “actor” και στην απόδοσή του στην ελληνική γλώσσα. Τα «ενεργά δρώντα υποκείμενα» (actors) θα πρέπει να θεωρούνται ταυτόχρονα «αισθητήρες» και «δρώντες».

Η διαδικασία χάραξης πολιτικής περιλαμβάνει μια περίπλοκη σειρά επιμέρους διαδικασιών. Συγκεκριμένα, συνεπάγεται τη διαμόρφωση πολιτικής, την εφαρμογή και την αξιολόγηση. Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα που εμπλέκονται στη διαδικασία

αυτή μπορεί να αποτελούν κρίσιμους παράγοντες και να διαδραματίζουν σημαντικούς ρόλους. Ο Anderson (1979) ταξινόμησε τους κρίσιμους παράγοντες στη διαδικασία χάραξης πολιτικής σε δύο κατηγορίες και συγκεκριμένα στους επίσημους και ανεπίσημους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής.

Οι δύο κατηγορίες συμμετεχόντων εμπλέκονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στην πολιτική και οι επιρροές τους είναι κρίσιμες στις υπο-διαδικασίες της έναρξης πολιτικής, των επιλογών, της διατύπωσης των πολιτικών προβλημάτων, της εφαρμογής και της αξιολόγησης. Πιο αναλυτικά,

- **Επίσημοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής:**

Σύμφωνα με τον Anderson (1979), οι επίσημοι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής είναι εκείνοι που έχουν νομική εξουσία να συμμετάσχουν στη διατύπωση της δημόσιας πολιτικής. Αυτοί που εμπλέκονται σε αυτήν την κατηγορία είναι οι νομοθέτες, οι ανήκοντες στην εκτελεστική εξουσία, οι διοικητικοί υπάλληλοι και η δικαστική εξουσία. Καθένας από αυτούς αναλαμβάνει ευθύνες για την χάραξη πολιτικής με διαφορετικό τρόπο από τους άλλους. Είναι κυβερνητικοί φορείς, οι οποίοι κατέχουν επίσημες δημόσιες θέσεις και λειτουργούν ως πραγματικοί φορείς χάραξης πολιτικής. Οι επίσημοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής με τη σειρά τους ταξινομούνται από τους Anderson (1979) και Egonmwan (1991) σε:

- ✓ Πρωταρχικούς φορείς χάραξης πολιτικής, που είναι συνταγματικά εξουσιοδοτημένοι να συμμετέχουν στη χάραξη πολιτικών. Είναι δική τους συνταγματική ανάθεση και ευθύνη. Κατά συνέπεια, δεν χρειάζεται να εξαρτώνται από άλλες κυβερνητικές υπηρεσίες ή δομές για την εκτέλεση των ρόλων τους στη χάραξη πολιτικής
- ✓ Συμπληρωματικούς φορείς χάραξης πολιτικής, οι οποίοι αναμένουν να λάβουν την εξουσιοδότησή τους για να ενεργήσουν στη διαδικασία χάραξης πολιτικής. Παραδείγματα συμπληρωματικών φορέων χάραξης πολιτικής είναι τα πρόσωπα, οι οργανισμοί ή οι φορείς που χρειάζονται εξουσιοδότηση από άλλους για να ενεργούν καθώς εξαρτώνται ή ελέγχονται από άλλους. Περιλαμβάνουν υπουργεία, και άλλες κυβερνητικές υπηρεσίες που δρομολογούν πολιτικές και πιέζουν για αυτές.

- **Ανεπίσημοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής:**

Οι ανεπίσημοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής δεν καταλαμβάνουν επίσημες δημόσιες θέσεις ή πολιτικά αξιώματα. Δεν είναι στην κυβέρνηση, αλλά αντλούν το

ενδιαφέρον τους και τους ρόλους τους κατά τη χάραξη πολιτικής από την κυβέρνηση και τους επίσημους φορείς χάραξης πολιτικής. Κυρίως, αυτοί προσπαθούν να ικανοποιήσουν τα αιτήματά τους, να τα εναρμονίσουν και να επηρεάσουν τους επίσημους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής για να τους εμπλέξουν στη διαδικασία χάραξης πολιτικής.

3.2. Οι ορισμοί των δικτύων πολιτικής

Αντικατοπτρίζοντας μια μετεξελισσόμενη σχέση μεταξύ κράτους και κοινωνίας και την ανάδειξη ενός νέου συστήματος στο οποίο η ρύθμιση παράγεται με συμμετοχικό τρόπο από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, που συνεργάζονται μεταξύ τους (Mele & Baccaro, 2008, p.1), η χάραξη της πολιτικής ενεργοποιεί ένα πλήθος δημόσιων, ιδιωτικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων (βλέπε ενότητα 1.4.). Οι διαδικασίες πολιτικής (από τη δημιουργία και την εξάπλωση των ιδεών πολιτικής μέσω της δυναμικής του σχεδιασμού και της οργάνωσης έως τις στρατηγικές υλοποίησης και υιοθέτησής τους) παίρνουν μια παγκόσμια δικτυωμένη μορφή, που έχει χαρακτηριστεί ως διακυβέρνηση δικτύων (Sørensen & Torfing, 2007).

Οι κυρίαρχες θεωρήσεις περιγράφουν τα δίκτυα πολιτικής ως:

- Δίκτυα σχετικά σταθερών και συνεχών σχέσεων που κινητοποιούν και συγκεντρώνουν διάσπαρτους πόρους με σκοπό να ασκήσουν επιρροή σχετικά με τον τρόπο αξιοποίησής τους και κατανομής τους για συλλογικούς σκοπούς.
- Άτυπες αλληλεπιδράσεις μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων με διακριτά, αλλά αλληλεξαρτώμενα συμφέροντα που επιδιώκουν να λύσουν προβλήματα συλλογικής δράσης με συντονισμένο αλλά μη ιεραρχημένο τρόπο.
- Διαμεσολαβητική λειτουργία μεταξύ των αγορών και της ιεραρχικής γραφειοκρατίας (Bevir & Rhodes, 2003).

Σύμφωνα με τον Schneider (2005) η εννοιολογική «καινοτομία των δικτύων πολιτικής» έχει ενισχυθεί αποφασιστικά από τρεις αναπτυξιακές δυναμικές (Kenis & Schneider, 1991). Αυτές συνεπάγονται:

- (1) τους σημερινούς μετασχηματισμούς στην πολιτική πραγματικότητα
- (2) τους μετασχηματισμούς στις εννοιολογικές και θεωρητικές εξελίξεις στις πολιτικές επιστήμες γενικά και συγκεκριμένα στην ανάλυση πολιτικής, καθώς και
- (3) την χρησιμοποίηση των «δομικών προσεγγίσεων» στις κοινωνικές επιστήμες.

Διάφοροι ορισμοί έχουν δοθεί τα τελευταία χρόνια για τα δίκτυα πολιτικής. Οι Peterson & O'Toole (2001) ισχυρίζονται ότι ο όρος «δίκτυο» χρησιμοποιείται συχνά για να περιγράψει θύλακες διαφορετικών τύπων ενεργών δρώντων υποκειμένων (ατομικών ή συλλογικών), οι οποίοι συμπλέκονται μεταξύ τους στην πολιτική, κοινωνική ή οικονομική ζωή. Τα δίκτυα ενδέχεται να είναι σφιχτά ή χαλαρά δομημένα. Επίσης επισημαίνουν ότι δύναται να διοχετεύουν πληροφορίες ή να συμμετέχουν σε συλλογική δράση. Κατ' αυτούς, οι ακαδημαϊκές εργασίες που σχετίζονται με τα δίκτυα είναι συχνά αόριστες ή αφηρημένες ή και τα δύο. Για τους Peterson & Bomberg (1999), ο όρος «δίκτυο πολιτικής» υποδηλώνει «ένα σύνολο ενεργών δρώντων υποκειμένων (ατομικών ή συλλογικών), καθένα από τα οποία έχει συμφέρον ή «διακύβευμα» σε ένα δεδομένο τομέα πολιτικής και την ικανότητα να συμβάλει στον προσδιορισμό της επιτυχίας ή της αποτυχίας της συγκεκριμένης πολιτικής» (σ. 8). Σύμφωνα με τους Bevir & Richards (2009) τα δίκτυα πολιτικής αποτελούνται από κυβερνητικούς και κοινωνικούς παράγοντες των οποίων οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους δημιουργούν πολιτικές. Είναι ενεργά δρώντα υποκείμενα που συνδέονται μέσω άτυπων πρακτικών καθώς και μέσω επίσημων θεσμών. Συνήθως λειτουργούν μέσω αλληλοεξαρτώμενων σχέσεων με σκοπό την προσπάθεια επίτευξης των ατομικών στόχων τους μέσω της αμοιβαίας συνεργασίας.

Σύμφωνα με τη θεώρηση του John (2003, p. 486), «η δομή των συνασπισμών σε πολλούς τομείς πολιτικής καθορίζει τα αποτελέσματα της πολιτικής (μακροπρόθεσμες σχέσεις μεταξύ ομάδων συμφερόντων και εκτελεστικών οργανισμών), που εξελίσσονται σε πιο πολύπλοκα δίκτυα μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών, καθώς ο αριθμός των θεσμικών οργάνων και των συμμετεχόντων έχει αυξηθεί».

Ο Phillips (1991) υποστηρίζει ότι και τα κοινωνικά κινήματα μπορούν να θεωρηθούν δίκτυα, που παρέχουν δομές, μέσα στις οποίες οι οργανώσεις διαπραγματεύονται το νόημα κατασκευάζοντας συλλογικές ταυτότητες.

Σύμφωνα με τους Marsh & Rhodes (1992) ένα δίκτυο πολιτικής είναι ένας «θύλακας ή σύμπλεγμα οργανώσεων που συνδέονται μεταξύ τους με εξαρτήσεις πόρων και διακρίνονται από άλλες ομάδες ή συμπλέγματα, που χαρακτηρίζονται από ασυνέχειες στη δομή των εξαρτήσεων των πόρων» (p.182). Αυτός ο ορισμός δίνει μια περαιτέρω επεξεργασία σε διαφορετικούς τύπους δικτύων, που κυμαίνονται από εξαιρετικά έως λιγότερο ολοκληρωμένα δίκτυα, διαφοροποιημένα ανάλογα με την

συναδελφικότητα ή τις ιδιότητες των μελών τους. Σε έναν πιο πρόσφατο ορισμό, ο Rhodes (2013), αναφέρει ότι το δίκτυο πολιτικής είναι ένας θύλακας εννοιών και ζητημάτων, που εστιάζονται στους κυβερνητικούς δεσμούς και την εξάρτηση από άλλους κρατικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Πιο συγκεκριμένα τα ορίζει ως τα σύνολα των τυπικών θεσμικών και άτυπων δεσμών μεταξύ κυβερνητικών και άλλων κοινωνικών παραγόντων, που διαρθρώνονται γύρω από κοινές, αν και ατελείωτες διαπραγματεύσεις, πεποιθήσεις και συμφέροντα σχετικά με τη διαμόρφωση και υλοποίηση της δημόσιας πολιτικής.

Οι Olmedo & Ball (2015, pp.32-33), σε μια προσπάθεια να συνοψίσουν όλους αυτούς τους ορισμούς που υπάρχουν στη βιβλιογραφία για τα δίκτυα πολιτικής τα θεωρούν ως:

A. μια μέθοδο, δηλαδή μια αναλυτική τεχνική για την εξέταση της δομής των κοινοτήτων πολιτικής (δίκτυα πολιτικής με ισχυρούς δεσμούς και κλειστότητα) και των κοινωνικών τους σχέσεων από τη μία πλευρά και

B. ένα εννοιολογικό κατασκεύασμα, που χρησιμοποιείται για να αντιπροσωπεύει ένα σύνολο «πραγματικών αλλαγών» στις μορφές διακυβέρνησης, τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο (Ball, 2012, p.6, οπ. αναφ. στο Olmedo & Ball, 2015, p.32) από την άλλη.

3.3. Οι αναλυτικές προσεγγίσεις των δικτύων πολιτικής

Για πολλούς συγγραφείς, τα δίκτυα πολιτικής περιγράφουν συγκεκριμένες μορφές κυβερνητικής χάραξης πολιτικής. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις στην αντιμετώπισή τους συνοψίζονται από την Börzel (1998) προσφέροντας ένα χρήσιμο σημείο εκκίνησης για την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας.

Τα δίκτυα πολιτικής αντιμετωπίζονται στο σώμα της βιβλιογραφίας:

- ως μέσα διαμεσολάβησης συμφερόντων (interest intermediation)

Ο όρος διαμεσολάβηση συμφερόντων ορίστηκε σε μια προσέγγιση που αναπτύχθηκε από τη βιβλιογραφία για τον πλουραλισμό των ΗΠΑ. Συχνά αναλύει τα δίκτυα πολιτικής προκειμένου να προσδιοριστούν οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν τη λήψη κυβερνητικών αποφάσεων. Από αυτή την άποψη, μια αξιολόγηση βασισμένη στο δίκτυο είναι χρήσιμη για να περιγράψει τις θέσεις της εξουσίας, τη δομή του ολιγοπωλίου στις πολιτικές αγορές και τους φορείς διαπραγμάτευσης συμφερόντων.

- ως μέσα για την ανάλυση του πλαισίου διακυβέρνησης (governance)

Ο όρος διακυβέρνηση (governance) εδώ περιγράφει τα γενικά πρότυπα της χάραξης πολιτικής, τα επίσημα θεσμικά όργανα κατανομής της εξουσίας μεταξύ κυβέρνησης, ανεξάρτητων κρατικών φορέων και εκπροσώπων συμφερόντων εργοδοτών και εργατικού δυναμικού (Nielsen & Pedersen, 1988 οπ.αναφ. στο Börzel, 1998).

3.3.1. Η αναλυτική προσέγγιση της διαμεσολάβησης συμφερόντων

Οι κοινωνικοί επιστήμονες συχνά αντιμετωπίζουν τα δίκτυα πολιτικής ως έννοια μεσο-επίπεδου. Συνδέουν το μικρο-επίπεδο της ανάλυσης, που ασχολείται με το ρόλο των συμφερόντων και της κυβέρνησης, με την συγκεκριμένη πολιτική αποφάσεων και με το μακρο-οικονομικό επίπεδο της ανάλυσης, που ασχολείται με ευρύτερα ερωτήματα σχετικά με τη κατανομή της δύναμης στη σύγχρονη κοινωνία (Rhodes, 2006, p.426). Η ανάλυση του δικτύου πολιτικής εντοπίζει τη σημασία στις οργανωτικές μάλλον παρά στις προσωπικές σχέσεις και επικεντρώνεται στο βαθμό, στον οποίο υπάρχει συνέχεια στις αλληλεπιδράσεις ομάδων συμφερόντων και κυβερνητικών υπηρεσιών. Αυτές οι αλληλεπιδράσεις συνιστούν μια διαδικασία διαμεσολάβησης συμφερόντων (Bevir, 2009). Τα δίκτυα απεικονίζονται ως σύνολα αλληλεξαρτώμενων οργανώσεων που πρέπει να ανταλλάσσουν πόρους για την επίτευξη των στόχων τους (Marsh & Rhodes 1992, pp. 10-11). Η συγκεκριμένη προσέγγιση των δικτύων πολιτικής απαιτεί την αναγνώριση της πολυπλοκότητας των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των διαφόρων οργανισμών που συμμετέχουν στην αρένα χάραξης της πολιτικής.

3.3.2. Η αναλυτική προσέγγιση των δικτύων ως διακυβέρνηση

Κατά την άποψη του Scharpf (1999), η θεωρία των δικτύων πολιτικής, σύμφωνα με τη σχολή διακυβέρνησης, παρέχει μια πιο θεωρητική προσέγγιση στην έρευνα δικτύων πολιτικής με την πρόταση νέων μοντέλων ή χρησιμοποιώντας τα υπάρχοντα, για να ερμηνεύσουν πληρέστερα το πώς διαμορφώνονται τα δίκτυα πολιτικής και το πώς μπορούν να συνεχίζουν να διαμορφώνονται. Με άλλα λόγια, η σχολή διακυβέρνησης προτείνει ότι για να υπάρξουν δίκτυα πολιτικής που λειτουργούν με ορθή διαδικασία, τόσο τώρα όσο και στο μέλλον, απαιτούνται πολύ βαθύτερα επίπεδα κατανόησης, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στη βελτίωση των γνώσεων και της κατανόησης των δικτύων πολιτικής.

Δυο προσεγγίσεις στη μελέτη των δικτύων πολιτικής	
Σχολή διαμεσολάβησης συμφερόντων (Δίκτυα πολιτικής ως αναλυτική εργαλειοθήκη)	Σχολή διακυβέρνησης (Δίκτυα πολιτικής ως μορφή διακυβέρνησης)
<p>ΟΡΙΣΜΟΣ Ένα γενικό πλαίσιο για την ανάλυση των αλλαγών στις σχέσεις κράτους/κοινωνίας στη χάραξη της δημόσιας πολιτικής.</p>	<p>ΟΡΙΣΜΟΣ Μια ιδιαίτερη μορφή διακυβέρνησης, μια πραγματική αλλαγή στη δομή της πολιτείας που αντικατοπτρίζει τις αλλαγές στις σχέσεις κράτους/κοινωνίας.</p>
<p>ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ Χρησιμοποιείται για να εξηγήσει κάθε είδους σχέσεις μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών ενεργών δρώντων υποκειμένων στη χάραξη της δημόσιας πολιτικής.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα σχηματίζουν δεσμούς (σχέσεις παρόμοιες με αυτές σε επιχειρήσεις/ αμοιβαία συμφέροντα), προκειμένου να διαπραγματευθούν και να εφαρμόσουν πολιτικές. • Οι συνδέσεις αποτελούν τη δομή της πολιτικής των δικτύων. • Οι συνδέσεις αναλύονται στο πλαίσιο αυτό. • Τα δίκτυα πολιτικής αντικατοπτρίζουν την κατάσταση και την ισχύ των ιδιαίτερων συμφερόντων. • Επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της πολιτικής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και τα αποτελέσματα. 	<p>ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ Ένας συνδυασμός σχετικών θεωριών (μια μετα-θεωρητική προσέγγιση) χρησιμοποιείται για να εξηγήσει συγκεκριμένα είδη σχέσεων μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών ενεργών δρώντων υποκειμένων της δημόσιας πολιτικής.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα σχηματίζουν ευέλικτες σχέσεις για την κατανομή των πόρων και τη συλλογική δράση στη χάραξη πολιτικής. • Οι ευέλικτες σχέσεις είναι μέρος μιας συνεχιζόμενης διαδικασίας χάραξης πολιτικών. • Αναγνωρίζεται η δυσκολία προσδιορισμού της επίδρασης των δικτύων πολιτικής στην αποτελεσματικότητα των διαδικασιών χάραξης πολιτικής και στα αποτελέσματα.
<p>ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ Ένα σχετικά απλό μοντέλο που μπορεί να περιγράψει αποτελεσματικά τα δίκτυα πολιτικής όπως είναι.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Περιγραφικό • Πρακτικό 	<p>ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ Ένα μοντέλο που μπορεί να βοηθήσει στην περιγραφή των δικτύων πολιτικής όπως θα έπρεπε να είναι.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συντακτικό • Θεωρητικό
<p>ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Στατικό • Δεν μπορεί να εξηγήσει πώς τα δίκτυα πολιτικής μεταβάλλονται. • Δεν είναι δυνατή η συστηματική σύνδεση του χαρακτήρα του δικτύου πολιτικής με τον χαρακτήρα και τα αποτελέσματα της διαδικασίας πολιτικής. 	<p>ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ιδανικό • Δεν συνιστά κατάλληλη θεωρία και έτσι εξακολουθεί να έχει περιορισμένη ερμηνευτική ισχύ. • Δεν λαμβάνει υπόψη την αντίσταση στην αλλαγή και άλλες ασάφειες και ελλείψεις

Πίνακας 3.1: Αναλυτικές προσεγγίσεις δικτύων πολιτικής Πηγή: Προσαρμοσμένος από Börzel (1998)

3.3.3. Η αναλυτική διοργανωτική προσέγγιση

Η διοργανωτική ανάλυση συνιστά ένα άλλο τμήμα της περιγραφικής βιβλιογραφίας (προέκυψε από τη μελέτη της ευρωπαϊκής πολιτικής) που αποσκοπεί στην κατανόηση της αλληλεξάρτησης στη λήψη αποφάσεων μεταξύ των επίσημων πολιτικών θεσμών και των αντίστοιχων οργανωτικών δομών. Αυτή η άποψη τονίζει τη σημασία της αλληλοεπικάλυψης των οργανωτικών ευθυνών και της κατανομής της εξουσίας στη διαμόρφωση συγκεκριμένων πολιτικών αποτελεσμάτων (Rhodes, 1999).

- Η πρώτη άποψη στη συγκεκριμένη βιβλιογραφία είναι ότι η κυβέρνηση κατευθύνει την κοινωνία από υπερυψωμένη κεντρική θέση, από την κορυφή (Hazlehurst, 2001).
- Η εναλλακτική άποψη που αναφέρεται στη συγκεκριμένη βιβλιογραφία της διοργανωτικής προσέγγισης είναι ότι η πολιτική προκύπτει από τη βάση προς τα πάνω (Borzel, 1998).

3.4. Ο ρόλος του κράτους στα δίκτυα πολιτικής

Στη βιβλιογραφία και στις αναλυτικές προσεγγίσεις που προηγήθηκαν, παρατηρούμε, την διαφορετική οπτική γωνία από την οποία βλέπει κάθε ερευνητής τον ρόλο του κράτους στη λειτουργία των δικτύων. Υπάρχουν πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις στη βιβλιογραφία τις οποίες παρουσιάζουμε συνοπτικά στις επόμενες παραγράφους.

3.4.1. Η προσέγγιση των πολιτικών πλαισίων συνεργασίας μιας κυβέρνησης και των δικτύων πολιτικής

Οι κυβερνήσεις επιδιώκουν συχνά να επιτύχουν ισορροπία μεταξύ της συμμετοχής των ενδιαφερομένων στη χάραξη πολιτικής και τη διατήρηση του συνολικού ελέγχου. Για τα σύγχρονα κράτη, το πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί είναι πώς θα διατηρήσουν τον απόλυτο έλεγχο, αλλά και θα μοιράζονται την άσκηση δημόσιας εξουσίας. Οι ανώτεροι δημόσιοι υπάλληλοι θέλουν από τη μία πλευρά να ξεφύγουν από την ευθύνη, θέλουν όμως και να διαχειριστούν την πολιτική εξουσία. (Atkinson & Coleman, 1992).

Συνήθως οι κυβερνήσεις εξισορροπούν αυτούς τους παράγοντες με το να συμμετέχουν σε δίκτυα μόνο εφόσον παραμένουν υπό τον έλεγχό τους. Οι κυβερνήσεις, δηλαδή, χρησιμοποιούν τα δίκτυα με έναν οργανικό τρόπο για να

επιτύχουν τους καθιερωμένους στόχους τους. Η δέσμευση με τα δίκτυα μπορεί να εκπληρώσει τον σημαντικό σκοπό, αυτόν της συνεργασίας για την απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων στη διαδικασία πολιτικής (Hazlehurst, 2001). Μπορεί επίσης να παίζει ένα ρόλο σχετικά με τις αρχικά εχθρικά διακείμενες ομάδες και έτσι να τις προσαρμόσει αποτελεσματικά στους κανόνες συμπεριφοράς κατά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής (Jordan & Richardson, 1983, pp.607-608). Με την εργασία μέσα σε ένα δίκτυο, η κυβέρνηση μπορεί να επιφέρει αλλαγές χωρίς αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις.

3.4.2. Η αναλυτική προσέγγιση της διαχείρισης των δικτύων από τις κυβερνήσεις

Σύμφωνα με τη «λέσχη διακυβέρνησης» των Kickert, Kooiman και των συναδέλφων τους στο Πανεπιστήμιο Erasmus του Ρότερνταμ, η έλλειψη νομιμότητας, η πολυπλοκότητα των διαδικασιών πολιτικής και το πλήθος των εμπλεκόμενων φορέων μειώνουν τη θέση του κράτους και το καθιστούν ως ένα από τα πολλά ενεργά δρώντα υποκείμενα που λαμβάνουν μέρος στη διαδικασία χάραξης πολιτικής (Kooiman, 1993; Kickert, 1997). Το κράτος, σύμφωνα με την άποψη αυτή, κατευθύνει τις πολιτικές από μια απόσταση.

Υπάρχουν τρεις κύριες προσεγγίσεις για τη διαχείριση των δικτύων από τις κυβερνήσεις:

- η οργανική προσέγγιση
- η διαδραστική προσέγγιση
- η θεσμική προσέγγιση

Η οργανική προσέγγιση είναι μια μορφή «από πάνω προς τα κάτω» κατεύθυνσης του συστήματος. Συγκεντρώνει τρόπους με τους οποίους η κυβέρνηση μπορεί να ασκήσει τη νόμιμη εξουσία της. Η οργανική προσέγγιση υποστηρίζει ότι η λειτουργία διοίκησης της κυβέρνησης συνδέεται από μια συμβατική άποψη με τους ειδικούς ρόλους και τις εξουσίες του κράτους σε ένα δημοκρατικό σύστημα. Ως εκ τούτου, τυπικά θεωρεί ότι ένα κυβερνητικό τμήμα είναι η κεντρική οργάνωση σε ένα δίκτυο. Το έργο του κεντρικού κράτους είναι να επινοήσει και να επιβάλει εργαλεία που να ενθαρρύνουν την ενοποίηση μέσα και μεταξύ των δικτύων ώστε να επιτρέψουν στο κράτος να επιτύχει καλύτερα τους στόχους του. Το δίκτυο χρησιμοποιείται με τον τρόπο αυτό για τη διευκόλυνση της επίτευξης των κυβερνητικών στόχων. Πολύ μικρή σημασία έχουν οι αξίες και οι στόχοι των μη κρατικών φορέων εκτός από το βαθμό

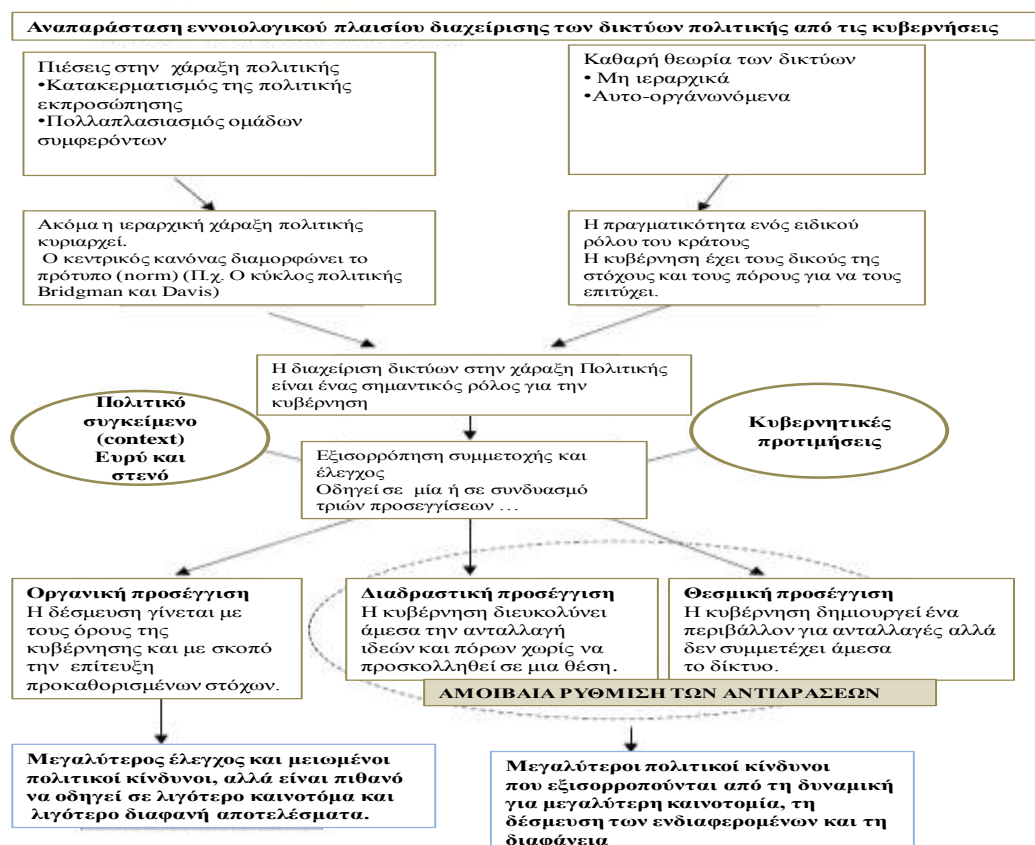
που είναι συμβατοί με το κράτος. Ένα πρόβλημα με την οργανική προσέγγιση είναι, βεβαίως, ότι βασίζεται στην ικανότητα της κυβέρνησης να ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, όταν το σύνολο των μελετών των δικτύων και της διακυβέρνησης έχουν εκθέσει το πάντα παρόν πρόβλημα της έλλειψης ελέγχου (Kickert et al., 1997).

Η διαδραστική προσέγγιση στη διαχείριση του δικτύου απομακρύνεται από τους ιεραρχικούς τρόπους ελέγχου. Δεν είναι η περίπτωση του ελεγκτή και του ελεγχόμενου, αλλά μια συγκέντρωση ενεργών δρώντων υποκειμένων που ασκούν αμοιβαία επιρροή. Οι στρατηγικές και οι στόχοι μπορούν να αλλάζουν, καθώς η αλληλεπίδραση μεταξύ των φορέων αντλεί κοινά ενδιαφέροντα και διευκρινίζει τα σημεία των διαφορών. Η κυβέρνηση διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διαμεσολάβηση και τη διαπραγμάτευση των αποτελεσμάτων συμβάλλοντας στον εντοπισμό νέων λύσεων. Ταυτόχρονα, υποθέτει την αμοιβαία εξάρτηση των ενεργών δρώντων υποκειμένων μέσα στα δίκτυα. Η συλλογική δράση εξαρτάται από τη συνεργασία με στόχους και στρατηγικές που αναπτύσσουν την αμοιβαία μάθηση. Η διαχείριση απαιτεί, συνεπώς, στην προσέγγιση αυτή διαπραγματεύσεις και διπλωματία. Υπάρχει ανάγκη να κατανοηθούν οι στόχοι και να οικοδομηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης σχετικά με αυτούς. Αυτή βέβαια η προσέγγιση είναι συχνά δαπανηρή και η συνεργασία χρονοβόρα. Οι στόχοι μπορεί επίσης να είναι θολοί και τα αποτελέσματα να καθυστερούν (ο.π.,1997).

Τέλος, η θεσμική προσέγγιση της διαχείρισης δικτύων επικεντρώνεται στους κανόνες και τις δομές έναντι του ιστορικού περιβάλλοντος στη βάση του οποίου πραγματοποιούνται οι αλληλεπιδράσεις. Οι στρατηγικές διαχείρισης προσπαθούν να αλλάξουν τις σχέσεις μεταξύ των παραγόντων, την κατανομή των πόρων, τους κανόνες του παιχνιδιού, ακόμη και τις αξίες και τις αντιλήψεις. Σύμφωνα με τη θεσμική προσέγγιση, η κυβέρνηση συμμετέχει λιγότερο άμεσα στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ φορέων και ενδιαφέρεται λιγότερο για συγκεκριμένους στόχους. Αντίθετα, επικεντρώνεται στους κανόνες της αλληλεπίδρασης και των οργανωτικών πλαισίων που θέτει στο στάδιο της διαμόρφωσης της στρατηγικής και των αλληλεπιδράσεων. Ο στόχος είναι να αναπτυχθούν οι σωστές δομές και κανόνες που θα διευκολύνουν την αλληλεπίδραση και όχι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι οι διαδραστικές και θεσμικές προσεγγίσεις υπογραμμίζουν τη διαδικασία ενώ οι οργανικές την επίτευξη των κυβερνητικών στόχων.

Στο γράφημα 3.1. που δανειζόμαστε από τον Hazlehurst (2001) γίνεται αντιληπτό ότι οι νέες πιέσεις στη χάραξη της πολιτικής και ο ειδικός ρόλος της κυβέρνησης στη διαχείριση των δικτύων πολιτικής συναντώνται σε ορισμένες θεμελιώδεις επιλογές προσέγγισης. Οι κυβερνητικές προτιμήσεις καθώς και το πολιτικό πλαίσιο επηρεάζουν αυτές τις επιλογές. Οι Atkinson & Coleman (1992) εισηγούνται ότι η προσέγγιση που θα αναλάβει η κυβέρνηση στη δέσμευσή της με τα δίκτυα, μπορεί να εξαρτάται από τη «δύναμή» της (ιδίως με τη στενή πολιτική έννοια που περιγράφεταινωρίτερα). Σε τομείς με ισχυρά κρατικά χαρακτηριστικά οι ομάδες εργασίας, οι συντονιστικές επιτροπές ή οι συνεργαζόμενες ομάδες ενθαρρύνονται να εκφράζουν την ανεξάρτητη σκέψη και την ευρύτερη προοπτική που απαιτείται για το μακροπρόθεσμο σχεδιασμό της πολιτικής. Αντίθετα, στις αδύναμες κρατικές δομές, όπου ένα ευρύ φάσμα πολιτικών και γραφειοκρατών μπορούν να διεκδικούν κάποια δικαιοδοσία, δεν υπάρχει κανένα θεσμικό όργανο που να συνδέει τις δραστηριότητές τους, ενώ επικρατεί ένας πιο παραδοσιακός καταμερισμός της εργασίας.

Γράφημα 3.1.: Αναπαράσταση εννοιολογικού πλαισίου που αφορά στον τρόπο διαχείρισης των δικτύων πολιτικής από τις κυβερνήσεις (Hazlehurst, 2001)

3.5. Η πολυπλοκότητα των δικτύων πολιτικής

Όπως έχουμε προαναφέρει, τα δίκτυα πολιτικής αντικατοπτρίζουν και χρησιμοποιούνται συχνά ως ένα «νέο πρότυπο της αρχιτεκτονικής της πολυπλοκότητας» (Kenis and Schneider, 1991, p.25).

Η πολυπλοκότητα που χρησιμοποιείται ως έννοια από τους μελετητές της πολιτικής (Ball, 1993, 2007, 2009; Kenis and Schneider, 1991) αντικατοπτρίζει τη δυναμική φύση των συνιστωσών ενός συστήματος και των σχέσεών του, καθιστώντας πολύ δύσκολο να προβλεφθεί πώς θα συμπεριφέρεται το σύστημα και ποια αποτελέσματα θα έχει. Η πολυπλοκότητα μπορεί να αποδομηθεί με την ανάπτυξη της γνώσης για αυτά τα στοιχεία και τις σχέσεις τους.

Σύμφωνα με τους Schneider & Bauer (2007), κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 και του 1960 χρησιμοποιήθηκαν αρκετές παραλλαγές της θεωρίας των συστημάτων για να εξηγήσουν πώς οι κοινωνίες ελέγχουν και ρυθμίζουν τους εαυτούς τους χρησιμοποιώντας μηχανισμούς που κατευθύνονται από συλλογικά δεσμευτικές αποφάσεις για μη συντονισμένη εθελοντική δράση. Από τη δεκαετία του 1950, η θεωρία των συστημάτων έχει προχωρήσει μέσα από διάφορες ανατροπές και στροφές προς μια λεπτότερη κατανόηση του κοινωνικού συντονισμού.

Η κυρίαρχη θεωρία της διακυβέρνησης έχει τονίσει ορισμένους πρωτότυπους μηχανισμούς συντονισμού (π.χ. αγορές, δίκτυα, ιεραρχίες) και αναγνωρίζει ότι οι κοινωνίες δημιουργούν όχι μόνο μέσω κεντρικής λήψης αποφάσεων και ελέγχου από την κορυφή προς τα κάτω, αλλά και μέσω της τοπικής αλληλεπίδρασης και του οριζόντιου συντονισμού.

Η πολυπλοκότητα της διακυβέρνησης, όπως τονίζεται στο μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας των δικτύων, θα μπορούσε να οφείλεται και μόνο στο γεγονός ότι τα ενεργά δρώντα υποκείμενα είναι παρόντα στο πλαίσιο της διακυβέρνησης. Ωστόσο, η πολυπλοκότητα της συμπεριφοράς των ενεργών δρώντων υποκειμένων δεν μπορεί εύκολα να αναλυθεί και να προβλεφθεί (Kickert et al., 1997).

3.6. Κριτική αποτίμηση της θεωρίας των δικτύων πολιτικής

Υποστηρίζεται συχνά ότι η θεωρία των δικτύων πολιτικής έχει πολλές ελλείψεις και δεν παρέχει μια ολοκληρωμένη κατανόηση αυτών των διαδικασιών ούτε αιτιολογεί ή ερμηνεύει το πώς διαμορφώνονται τα συγκεκριμένα δίκτυα (Dowding, 1995; Thompson & Pforr, 2005; Cerna, 2013).

Για τον λόγο αυτό μάλιστα, οι Kenis & Schneider (1996), σημειώνουν ότι η ανάλυση δικτύων δεν είναι μια θεωρία με τη στενή έννοια (*stricto sensu*), αλλά ένα κιβώτιο εργαλείων για την περιγραφή και τη μέτρηση των σχεσιακών διαμορφώσεων και των δομικών τους χαρακτηριστικών.

Η Cerna (2013) σε πρόσφατο άρθρο της, υποστηρίζει ότι η ολοκλήρωση της θεωρίας των δικτύων πολιτικής θα ήταν χρήσιμη για την ανάδειξη πολύπλοκων αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ενδιαφερομένων (τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα), οι οποίες μπορούν να καλύψουν μεγάλο αριθμό ενεργών δρώντων υποκειμένων. Τα δίκτυα είναι δυνατόν να έχουν ρευστή μορφή, αλλά και να μετασχηματίζονται με την πάροδο του χρόνου σε μια πιο θεσμοθετημένη δομή. Επικαλείται την κριτική της Dowding (1995) για τη θεωρία του δικτύου πολιτικής. Η Dowding (1995) αναφέρει ότι για την ίδια δεν είναι σαφές τι είναι ένα δίκτυο πολιτικής και περιγράφει τα δίκτυα ως μεταφορές (όπως αναπτύχθηκαν με όρους όπως το «τρίγωνο σιδήρου» στις Ηνωμένες Πολιτείες) και όχι ως μοντέλα. Η Dowding (1995) δηλαδή επικρίνει τις μελέτες δικτύων πολιτικής που είναι μεταφορικές και όχι θεωρητικές. Ισχυρίζεται, ότι: «Ενώ έχουμε μάθει πολλά για τη διαδικασία πολιτικής, καταγράφοντας τον κόσμο των πολιτικών σε διαφορετικά είδη δικτύων, η συγκεκριμένη προσέγγιση δεν θα μας οδηγήσει πολύ παραπέρα. Η ανάλυση του δικτύου πολιτικής άρχισε ως μεταφορά και μπορεί να εξελιχθεί σε μια θεωρία, αναπτύσσοντας την πορεία της ανάλυσης του κοινωνιολογικού δικτύου, όπου οι ιδιότητες του δικτύου και όχι οι ιδιότητες των μελών μπορούν να καθοδηγούν την αιτιολόγηση. Η πολιτική επιστήμη πρέπει να χρησιμοποιεί την παράδοση του κοινωνιολογικού δικτύου, να δανειστεί και να τροποποιήσει τις αλγεβρικές μεθόδους του (pp.136-137)». Όπως υποστηρίζει η Dowding (1995) μια «αληθινή» θεωρία πρέπει να γενικεύεται σε όλα τα αντικείμενα και να εξηγεί τη διακύμανση καθώς και τις ομοιότητες μεταξύ αυτών των αντικειμένων. Ωστόσο, επισημαίνει, ότι το μοντέλο των δικτύων πολιτικής αδυνατεί να το πραγματώσει, αφού παρέχει μάλλον ένα χάρτη της διαδικασίας χάραξης πολιτικής παρά εστιάζει σε προβλέψεις για την αναμενόμενη συμπεριφορά των διαφορετικών ενεργών δρώντων υποκειμένων σε πλαίσιο διαφορετικών θεσμικών ρυθμίσεων (Dowding 1995, p.141). Η μελέτη δηλαδή των δικτύων κατά την συγγραφέα μπορεί να θεωρηθεί ως μια ταξινόμηση παρά ως μια θεωρητική οικοδόμηση. Η Dowding (1995) εξηγεί αυτό το κενό ισχυριζόμενη ότι οι αναπτυξιακές θεωρίες βασίζονται λανθασμένα στις ιδιότητες των

ενεργών δρώντων υποκειμένων και όχι στα ζητήματα που αφορούν στα δίκτυα πολιτικής. Ως αποτέλεσμα, δημιουργούν νέους τύπους για κάθε πιθανό συνδυασμό παραμέτρων ενεργού δρώντος υποκειμένου και δικτύου, αντί να εξηγούν πώς θα συμπεριφερόταν ένα διαφορετικό ενεργό δρών υποκείμενο στο ίδιο δομικό πλαίσιο.

Αξιοσημείωτο είναι ότι ο Rhodes (2006) περιγράφει την θεώρηση της Dowding ως μια «καταιγίδα» στη βιβλιογραφία του δικτύου, που προκάλεσε μια μεγάλη σειρά απαντήσεων από τους μελετητές δικτύων πολιτικής, παρά το γεγονός ότι πολλές από τις επικρίσεις της Dowding παραμένουν έγκυρες.

Ο Thatcher (1998) υποστηρίζει ότι οι περισσότερες θεωρίες εξηγούν τη μορφή των δικτύων εστιάζοντας στα αποτελέσματα που έχουν αυτά τα σχήματα στη χάραξη πολιτικής, γεγονός που μπορεί επίσης να οδηγήσει σε προβλήματα. Ενώ η μελέτη των δικτύων είναι δυνητικά χρήσιμη, χρειάζεται να αναπτυχθεί μια πιο επίσημη ανάλυση των δικτύων και να βελτιωθούν τα δεδομένα, προκειμένου να αποκομιστούν τα οφέλη αυτά.

Σύμφωνα με τον Scharpf (1999), η θεωρία των δικτύων πολιτικής προσπαθεί μόνο να προσδιορίσει τη διαμόρφωση της δομής των δικτύων σε κάθε τομέα πολιτικής και κατ' αυτόν τον τρόπο να συμβάλει στην αιτιολόγηση και την πρόβλεψη των πολιτικών αποτελεσμάτων.

Στη σχετική βιβλιογραφία υπάρχουν αρκετές κριτικές απόψεις τόσο για τις θεωρητικές όσο και για τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις της θεωρίας των δικτύων. Ένα σημαντικό μειονέκτημα θεωρείται το γεγονός ότι οι σχετικές έννοιες με τα δίκτυα δεν είναι επαρκείς για να αιτιολογήσουν πώς δημιουργούνται τα δίκτυα και πώς μετεξελίσσονται. Οι περισσότερες αποτιμήσεις του μετασχηματισμού των δικτύων βασίζονται σε εξωγενείς διαταραχές, όπως η αλλαγή της κυβερνητικής πολιτικής, οι οικονομικές ρήξεις ή οι φυσικές καταστροφές (Dowding 1995; Thatcher 1998). Όπως συμβαίνει στην κριτική της Dowding (1995), έτσι και άλλες κριτικές της προσέγγισης του δικτύου πολιτικής υπογραμμίζουν γενικά τους θεωρητικούς περιορισμούς, αφού όλες οι θεωρητικές προσεγγίσεις θα έπρεπε να παρέχουν έναν οδηγό για αιτιώδεις υποθέσεις με εμπειρικά συμπεράσματα, τα οποία να τις ελέγχουν.

Οι Thompson & Pforr (2005) ωστόσο θεωρούν ότι η προσέγγιση της περιγραφικής πολιτικής που αναδύθηκε στις ΗΠΑ και στο Ηνωμένο Βασίλειο, θα έπρεπε να εκλαμβάνεται σε γενικές γραμμές ως γενικό πλαίσιο για την ανάλυση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ιδιαίτερα των σχέσεων

μεταξύ του κράτους και των διαφόρων ομάδων συμφερόντων. Επομένως, για να καταστεί περισσότερο κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνονται τα δίκτυα ή πώς θα έπρεπε να σχηματίζονται, απαιτούνται θεωρητικές ερευνητικές προσεγγίσεις. Αυτό το γεγονός συμβαίνει, διότι στην πραγματικότητα οι διαδικασίες χάραξης πολιτικής εξ αιτίας μεταβαλλόμενων σχέσεων μεταξύ ατόμων, κοινοτήτων, οργανισμών και κυβερνήσεων μπορεί να διαφέρουν αρκετά σημαντικά ανάλογα με το πλαίσιο και είναι συχνά δύσκολο να προβλεφθούν.

Οι θεωρητικές φιλοδοξίες του πεδίου της Ανάλυσης Δικτύων Πολιτικής (PNA) συνεχίζουν να υπερβαίνουν τα εμπειρικά στοιχεία για τα δίκτυα πολιτικής και τις επιπτώσεις τους στις διαδικασίες πολιτικής.

Δεύτερο Μέρος

Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική : Δίκτυα Εκπαιδευτικής πολιτικής και Αριστεία

Κεφάλαιο 4: Η διακυβέρνηση μέσω των Δικτύων Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στο κεφάλαιο αυτό, θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε το πώς η διακυβέρνηση μέσω των δικτύων μεταφράζεται στις εκπαιδευτικές πολιτικές των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης νεοφιλελεύθερης εκπαίδευσης.

Η άνοδος της νεοφιλελεύθερης προσέγγισης της εκπαίδευσης έθεσε στο επίκεντρο νέες μορφές ελέγχου και επιτήρησης του εκπαιδευτικού μηχανισμού. Μέσα σε αυτή τη λογική, ο ρόλος του εθνικού κράτους στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής θεωρείται ότι έχει αποδυναμωθεί. Όπως αναφέρει η Τσακίρη (2018), «το κράτος ολισθαίνει στην άσκηση της εκτελεστικής εξουσίας αποποιούμενο τις εξουσίες και τις ευθύνες του ως κυβερνητική αρχή και αναδεικνύονται άλλοι πόλοι διακυβέρνησης» (σ.184).

Η κρατική εξουσία, λοιπόν, υποχωρεί και τη θέση της παίρνουν νέες δικτυωμένες μορφές εξουσίας που διαμορφώνουν με πολύπλοκους και έμμεσους τρόπους την εκπαιδευτική πολιτική. Οι διαδικασίες εκπαιδευτικής πολιτικής παίρνουν δηλαδή μία παγκόσμια δικτυωμένη μορφή (Ball, 2007). Το δίκτυο αυτό συγκροτείται από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, προωθούνται νέες στρατηγικές που βασίζονται στη διευκόλυνση της δημιουργίας αγορών στην εκπαίδευση καθοδηγούμενες από τις αρχές της επιλογής και του ανταγωνισμού (βλ. κεφ. 6), στην εισαγωγή μιας νοοτροπίας νέας διοίκησης καθώς και στην απόδοση. Αυτές τις νέες στρατηγικές ο Ball (2008) τις χαρακτηρίζει ως «νέες τεχνολογίες πολιτικής». Οι προωθούμενες αυτές αλλαγές σχετίζονται με το φαινόμενο της μετάβασης «από την κυβέρνηση στη διακυβέρνηση» (Mele & Baccaro, 2008, p. 1). Ορισμένοι αναλυτές υποστηρίζουν ότι αυτές οι μορφές του συντονισμού που βασίζονται στη λειτουργία των δικτύων, μετατοπίζουν την ιεραρχία και τις αγορές και αναπτύσσονται ως ο κυρίαρχος τρόπος διακυβέρνησης και κοινωνικής οργάνωσης (Kooiman, 1993; Rhodes, 1997). Με αυτή

την έννοια, η διεθνής βιβλιογραφία βλέπει τα δίκτυα πολιτικής ως μία πραγματική αλλαγή στη δομή της πολιτείας (Besussi, 2006, p.6)

Ένα σημαντικό μέρος της προαναφερθείσας βιβλιογραφίας διερευνά την ανάπτυξη πολυεπίπεδων μορφών διακυβέρνησης στην Ευρώπη. Έτσι, η ευρωπαϊκή πολιτική θεωρείται ότι αναπτύσσεται μέσω δικτύων, που χαρακτηρίζονται από ένα υβριδικό μείγμα μεμονωμένων ενεργών δρώντων υποκειμένων ενσωματωμένων σε ένα σύστημα εθνικών, υποεθνικών, υπερεθνικών, διακυβερνητικών και διακρατικών σχέσεων. Επιπλέον τονίζεται ότι για την ανάπτυξη των δικτύων διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο οι υπερεθνικοί οργανισμοί, όπως ο ΟΟΣΑ και η ΕΕ (Olmedo & Ball, 2015).

Ειδικότερα στο πεδίο της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, σύμφωνα με τους Lawn & Grek, (2012, pp.12-13) «ο αναδύμενος πολιτικός χώρος της εκπαίδευσης στην Ευρώπη συνιστά μία διαδικασία σύνθετης δικτυακής διακυβέρνησης, χρειάζεται ενεργά δρώντα υποκείμενα που να αναλαμβάνουν τις λειτουργίες της διακυβέρνησης, να εισάγουν και να ανανεώνουν τις γλώσσες των «εξωτερικών» φορέων, να απορροφώνται σε αρένες πολιτικής και να ενεργούν υπέρ των υβριδικών ατζέντων πολιτικής».

Οι Olmedo & Ball (2015) προσφέρουν μερικά λεπτομερή παραδείγματα και περιπτώσεις που υποδεικνύουν διάφορους τρόπους με τους οποίους οι διαδικασίες της εκπαιδευτικής πολιτικής παίρνουν μία παγκόσμια δικτυωμένη μορφή (Sørensen & Torfing, 2007 οπ. αναφ. στο Olmedo & Ball, 2015). Στο πνεύμα αυτό, παρουσιάζουν με βάση τα ερευνητικά δεδομένα τρεις πτυχές της μετάβασης «από την κυβέρνηση στη διακυβέρνηση» στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Πρώτον, υποστηρίζουν ότι ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάζεται η εκπαιδευτική πολιτική και η έρευνα για την εκπαιδευτική πολιτική πρέπει να επανεξεταστεί σε σχέση με αυτή τη μετάβαση. Δεύτερον, πιστεύουν ότι πρέπει να επανεξετάσουν το πλαίσιο εντός του οποίου μελετούνται τα νέα πολιτικά ενεργά δρώντα υποκείμενα, οι λόγοι, οι διασυνδέσεις, οι ατζέντες, οι πόροι και οι λύσεις ώστε να αποφύγουν αυτό που ο Beck (2006) αποκαλεί «μεθοδολογικό εθνικισμό» και να επεκτείνουν την έρευνά τους πέρα από τα όρια του εθνικού κράτους. Τρίτον, αναφέρονται στη σημασία που πρέπει να δοθεί στους τρόπους με τους οποίους ασκείται η πολιτική και στον νέο τρόπο ρύθμισης της κοινωνίας από το κράτος, τη «μη υπερβολική ρύθμιση» (Foucault, 2010a, οπ. αναφ. στο Olmedo & Ball, 2015) λόγω της συμμετοχής άλλων

δημόσιων και ιδιωτικών φορέων στη χάραξη πολιτικής, που κάποιοι ερευνητές αντιλαμβάνονται ως «ανατροπή» και επαναπροσδιορισμό της σχέσης των πολιτών με το κράτος και με τον εαυτό τους (Peters, 2001 οπ. αναφ. στο Olmedo & Ball, 2015).

Όπως αναφέρει ο Jessop (1998), «τα δίκτυα έχουν επεκταθεί εις βάρος των αγορών και των ιεραρχιών και η διακυβέρνηση εις βάρος της κυβέρνησης. Αυτό δεν αποτελεί ένα διαδοχικό σχήμα στον τρόπο χάραξης πολιτικής [...] αλλά μια μετατόπιση του κέντρου βάρους γύρω από το οποίο κινείται ο κύκλος πολιτικής» (p.32).

Μοντέλα, όπως ο «δημιουργικός καπιταλισμός» του Bill Gates στην Αμερική ή η «Μεγάλη Κοινωνία» του David Cameron στο Ηνωμένο Βασίλειο, δείχνουν ότι η κρατική οργάνωση κινείται προς λιγότερο ιεραρχικές και λιγότερο συγκεντρωτικές μορφές αλλά ταυτόχρονα το κράτος διαδραματίζει βασικό ρόλο ως «διαμορφωτής της αγοράς» (Ball, 2007), αναδιατάσσοντας και αποκαθιστώντας τα όρια της οικονομίας και του οικονομικού χώρου ως έναν «συγκεκριμένο και πραγματικό χώρο στον οποίο λειτουργεί η τυπική δομή του ανταγωνισμού» (Foucault, 2010b, p.19)

Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, υπάρχουν πολλά παραδείγματα για τη λειτουργία αυτών των διαδικασιών. Σύμφωνα με τον Jessop, (2002) οι τρεις νέες μορφές συντονισμού στο χώρο της εκπαιδευτικής πολιτικής είναι:

- η μετα-ανταλλαγή
- η μετα-οργάνωση και
- η μετα-ετεροαρχία

Πιο αναλυτικά, η μετα-ανταλλαγή «περιλαμβάνει τον αντανεκλαστικό επανασχεδιασμό των επιμέρους αγορών ή/και την αντανεκλαστική αναδιάταξη των σχέσεων μεταξύ των αγορών με την τροποποίηση της λειτουργίας και της δομής τους» (pp.240-241). Η εισαγωγή προγραμμάτων επιλογής σχολείου ως εργαλείου ανταγωνισμού μεταξύ των οικογενειών και των σχολείων, τα κουπόνια, τα προγράμματα χρηματοδότησης των συμβάσεων και οι μορφές αξιολόγησης και απόδοσης είναι καλά παραδείγματα αυτών των νέων μορφών συντονισμού. Οι τεχνολογίες αυτές ευνοούν νέες συμμαχίες και νέες δυνατότητες για τους παλιούς και νέους φορείς, ώστε να αναπροσανατολίσουν τις δραστηριότητές τους αντιπροσωπεύοντας στρατηγικές συντονισμού, που αναδιοργανώνουν τις εκπαιδευτικές αγορές (Ball, 2007). Από την άποψη αυτή, η θέσπιση διαφορετικών

πολιτικών σχολικής ευθύνης, η εισαγωγή νέων μορφών δημόσιας διαχείρισης και ο επαναπροσδιορισμός και η ενίσχυση των εθνικών (μέσω των διαφόρων οργανισμών επιθεώρησης και αξιολόγησης) και των διεθνών οργανισμών (όπως ο ΟΟΣΑ/ Πρόγραμμα Διεθνούς Αξιολόγησης Μαθητών PISA, ο Ευρωπαϊκός Σύνδεσμος Διασφάλισης της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση κτλ.) είναι προσπάθειες να κατευθύνουν την αλλαγή στην εσωτερική οργάνωση, τη δομή, τη διαχείριση και τη μικρο-κουλτούρα των εκπαιδευτικών οργανισμών. Στην παρούσα χρονική στιγμή, για παράδειγμα, υπάρχουν πολλές απόπειρες σε ολόκληρη την Ευρώπη να εισαχθεί ένα νέο καθεστώς πληρωμών το οποίο να επιτρέπει σε περιφερειακά γραφεία ή/και σε μεμονωμένα σχολεία να καθορίζουν τους μισθούς των δασκάλων με βάση τις επιδόσεις, οι οποίες θα μετρηθούν άμεσα με βάση τα αποτελέσματα των μαθητών τους (Olmedo & Ball, 2015).

Αυτές οι αλλαγές συνδέονται στενά με τη δεύτερη μορφή συντονισμού, τη μετα-οργάνωση, η οποία περιλαμβάνει «τον αντανακλαστικό επανασχεδιασμό των οργανισμών, τη δημιουργία ενδιάμεσων οργανώσεων, την αναδιάταξη των οργανωτικών σχέσεων και τη διαχείριση των οργανωσιακών οικολογιών» (Jessop, 2002, p.241). Τα “Charter Schools” στις ΗΠΑ, τα Ισπανικά κρατικά επιδοτούμενα ιδιωτικά σχολεία, τα Σουηδικά «Ελεύθερα Σχολεία» και το ανανεωμένο πρόγραμμα των «Ακαδημιών» στην Αγγλία, για παράδειγμα, αποτελούν πολιτικές λύσεις που συγκεντρώνουν ενεργά δρώντα υποκείμενα από διαφορετικά υπόβαθρα (δημόσιους φορείς, κερδοσκοπικούς και μη κερδοσκοπικούς ιδιωτικούς οργανισμούς και ιδιώτες), ενισχύοντας τη δυναμική του ανταγωνισμού στον δημόσιο τομέα (Ball & Youdell, 2007). Ένα βασικό χαρακτηριστικό κοινό σε όλα τα προηγούμενα παραδείγματα διαμόρφωσης δικτύων είναι το γεγονός ότι αυτά τα δίκτυα δημόσιων θεσμών, η «νέα φιλανθρωπία» (βλ. ενότητα 5.3.), οι επιχειρήσεις της εκπαίδευσης, οι επιχειρηματίες της πολιτικής κτλ. αποτελούν στρατηγική συνιστώσα και εργαλείο μόχλευσης για τον επαναπροσδιορισμό όσων αναφέρθηκαν εδώ ως κράτος» (Olmedo & Ball, 2015).

Τέλος η μετα-ετεροαρχία αναφέρεται στην οργάνωση των συνθηκών αυτό-οργάνωσης «επαναπροσδιορίζοντας το πλαίσιο για την ετεροαρχία ή την

αντανακλαστική οργάνωση» (Jessop, 2002, p.241).¹⁰ Οι ετεροαρχίες αποτελούνται από διαφορετικές μορφές συντονισμένων σχέσεων, διαπροσωπική δικτύωση, διά-οργανωτικές σχέσεις ή/και ενδο-συστημικά επίπεδα καθοδήγησης. Οι ετεροαρχικοί τρόποι συντονισμού είναι σύνθετοι, πολυμορφικοί και μερικές φορές ασταθείς. Η ετεροαρχική κυβέρνηση ασκεί τη στρατηγική επιρροή στην ατζέντα και τις εσωτερικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, συχνά με τεχνικές διαχείρισης της απόδοσης ή σύναψης συμβάσεων, αποφεύγοντας παράλληλα την άμεση συμμετοχή της στις «κύριες λειτουργίες» αυτών των διαδικασιών (Olmedo & Ball, 2015). Το νέο αυτό μοντέλο συνεπάγεται την ανάπτυξη νέων μορφών διακυβέρνησης, ήτοι τη δημιουργία νέων δομών και τεχνολογιών διακυβέρνησης που επαναπροσδιορίζουν τους ρόλους και τις ευθύνες του κράτους, αλλά την ίδια στιγμή επανατοποθετούν το κράτος στρατηγικά τόσο από κανονιστική όσο και από θεσμική άποψη (Jessop, 1998).

Τα παραπάνω παραδείγματα δείχνουν τους τρόπους με τους οποίους διευκολύνεται η δημιουργία νέων μορφών υβριδικών και διασυνδεδεμένων συνόλων μέσω των οποίων φιλανθρωπικά ιδρύματα, μη κερδοσκοπικά ταμεία επιχειρηματικών συμμετοχών και επιχειρήσεις ενώνονται για να ανταγωνιστούν τους παραδοσιακούς δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς παροχής εκπαίδευσης (Olmedo & Ball, 2015).

Συνοψίζοντας το κεφάλαιο αυτό και τις αλλαγές στις διαδικασίες εκπαιδευτικής πολιτικής, αξίζει να αναφέρουμε ότι αυτή νέα ομάδα παραγόντων πολιτικής αντιπροσωπεύει και ενσωματώνει το νεοφιλελευθερισμό σε ποικίλους τρόπους και μορφές (Shamir, 2008). Αυτά τα νέα ενεργά δρώντα υποκείμενα πολιτικής εμπλέκονται στην ενεργό δημιουργία χώρων πολιτικής και επιδιώκουν να νομιμοποιήσουν τη νεοφιλελεύθερη πολιτική λογική μέσα από λόγους και πρακτικές. Η μετατόπιση που βασίζεται στην αγορά και απεικονίζεται παραπάνω δεν συμβαίνει στο κενό ή ως μέρος μιας αβλαβούς διαδικασίας παγκόσμιας σύγκλισης. Είναι, όπως

---

¹⁰Με τον όρο ετεροαρχία αναφερόμαστε στη μορφή διοίκησης ή τον κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο οποιαδήποτε μονάδα μπορεί να κυβερνά ή να κυβερνάται από άλλους, ανάλογα με τις περιστάσεις και, ως εκ τούτου, καμία μονάδα δεν κυριαρχεί στις υπόλοιπες. Η εξουσία μέσα σε μια ετεροαρχία διανέμεται. Μια ετεροαρχία διαθέτει μια ευέλικτη δομή αποτελούμενη από αλληλεξαρτώμενες μονάδες και οι σχέσεις μεταξύ αυτών των μονάδων χαρακτηρίζονται από πολλαπλές πολύπλοκες συνδέσεις που δημιουργούν κυκλικές διαδρομές και όχι ιεραρχικές. Οι ετεροαρχίες περιγράφονται καλύτερα ως δίκτυα ενεργών δρώντων υποκειμένων, καθένα από τα οποία μπορεί να αποτελείται από μία ή περισσότερες ιεραρχίες και ταξινομούνται σε διάφορα επίπεδα σύμφωνα με διαφορετικές μετρήσεις. Από ετυμολογική άποψη, ο όρος αποτελείται από τις ελληνικές λέξεις έτερος, που σημαίνει «ο άλλος», και «ἀρχειν», που σημαίνει «να διοικείς» (McCulloch, 1945).

λέει ο Bourdieu (2003, p.12) το αποτέλεσμα ενός παρατεταμένου και συνεχιζόμενου έργου από ένα τεράστιο πνευματικό εργατικό δυναμικό συγκεντρωμένο και οργανωμένο σε ό, τι είναι πραγματικά επιχειρήσεις παραγωγής, διάδοσης και παρέμβασης. Με άλλα λόγια, ο νεοφιλελευθερισμός δεν το κάνει απλά μόνος του. Υπάρχει μία ενεργός καλά χρηματοδοτούμενη και περίπλοκη υποδομή υποστήριξης και πολιτικής επιχειρηματικότητας μέσω της οποίας επαναλαμβάνονται, διαδίδονται και νομιμοποιούνται οι αρχές και οι μέθοδοι του νεοφιλελευθερισμού (Ball & Youdell, 2007).

Κεφάλαιο 5: Οι πολλαπλές εκφάνσεις της ιδιωτικοποίησης στη νεοφιλελεύθερη εκπαιδευτική πολιτική

Στο κεφάλαιο αυτό, ξεκινώντας από μία ιστορική αναδρομή στην έννοια της «ιδιωτικοποίησης» θα προσπαθήσουμε αναδείξουμε τις διαφορετικές έννοιες που λαμβάνει ο όρος ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο τον αντιλαμβανόμαστε. Μέσα από αυτή την ανάλυση θα αναδειχθεί και ο ρόλος των ιδιωτικών φορέων της «νέας φιλανθρωπίας» (Ball, 2007) στην διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

5.1. Μορφές Ιδιωτικοποίησης της Εκπαίδευσης

Είναι σαφές ότι η ιδιωτικοποίηση έχει μία μακρά ιστορία. Είναι μία έννοια παλιά αλλά και πρόσφατα σχετικά επανήλθε στο προσκήνιο (Ball, 2007). Αποτελεί έναν όρο ομπρέλα, που περιγράφει μία πληθώρα κυβερνητικών πρωτοβουλιών, οι οποίες αποσκοπούν στην αύξηση του ρόλου του ιδιωτικού τομέα. Στην κυριολεκτική της έννοια, όπως χρησιμοποιήθηκε από την κυβέρνηση Thatcher στη Αγγλία τη δεκαετία του 1980, αναφερόταν στη μεταβίβαση της κρατικής ιδιοκτησίας στις εθνικοποιημένες βιομηχανίες του ιδιωτικού τομέα. Στόχος ήταν να εισαχθεί μεγαλύτερος ανταγωνισμός στις εν λόγω βιομηχανίες βελτιώνοντας έτσι την αποδοτικότητα και μειώνοντας το κόστος για το κοινό (Ascher, 1987, p.4). Από τότε ο όρος έχει υποστεί αρκετές νοηματικές μετατροπές. Η σύγχρονη ιδιωτικοποίηση αποτελεί μέρος μιας πολύ ευρύτερης και πιο θεμελιώδους μεταρρύθμισης του δημόσιου τομέα (Ball, 2007, p 17).

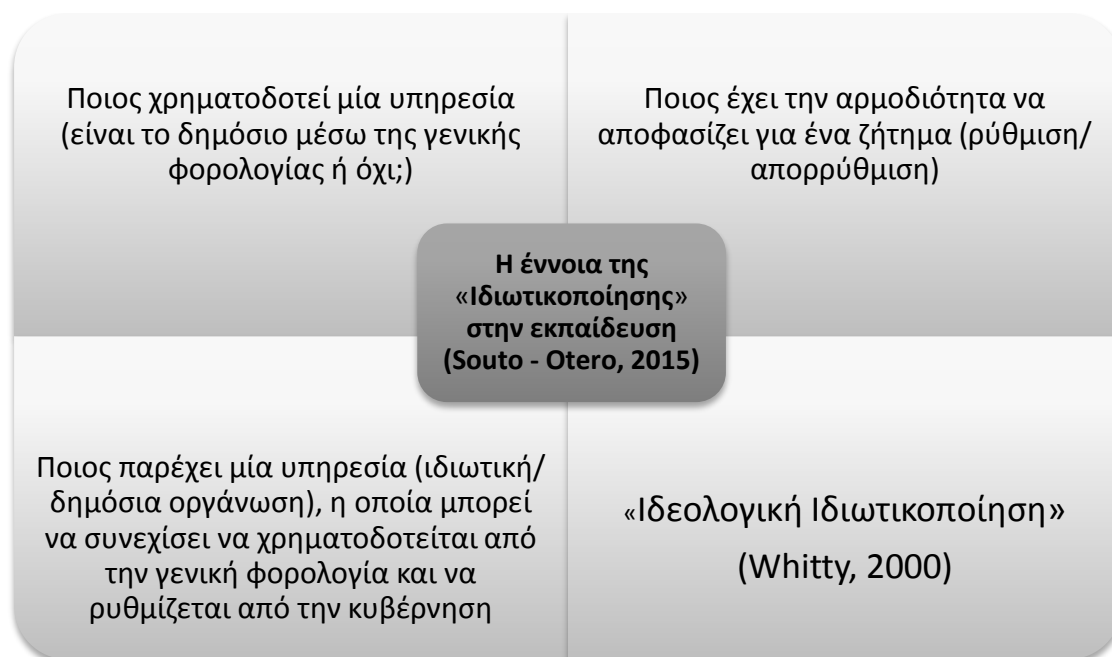
Ωστόσο, όσον αφορά την βιβλιογραφία για την εκπαίδευση και τη εκπαιδευτική πολιτική, η «ιδιωτικοποίηση» είναι ένας πανταχού παρών όρος και χρησιμοποιείται με πολλές διαφορετικές έννοιες δημιουργώντας μια συνήθη σύγχυση (Robertson & Dale, 2013). Ως εκ τούτου, μερικές φορές

- σχετίζεται με το ποιος χρηματοδοτεί μία υπηρεσία (είναι το δημόσιο μέσω της γενικής φορολογίας ή όχι;), άλλοτε
- σχετίζεται με το ποιος έχει την αρμοδιότητα να αποφασίζει για ένα ζήτημα (ρύθμιση / απορρύθμιση) ενώ άλλες φορές
- αναφέρεται στο ποιος παρέχει μία υπηρεσία (ιδιωτική / δημόσια οργάνωση), η οποία μπορεί να συνεχίσει να χρηματοδοτείται από την γενική φορολογία και να ρυθμίζεται από την κυβέρνηση (Souto – Otero, 2015, p.7).

Στο σημείο αυτό αξίζει να κάνουμε ιδιαίτερη μνεία στην ιδέα της «ιδεολογικής (σχηματικής) ιδιωτικοποίησης» του Geoff Whitty (2000), που ξεπερνά τη χρηματοδότηση, τη ρύθμιση και την παράδοση, και σχετίζεται περισσότερο με τα προς μελέτη ζητήματα της συγκεκριμένης διατριβής, ήτοι τη λειτουργία σχολείων του δημόσιου τομέα με όρους που συναντούνται στα ιδιωτικά σχολεία τόσο προς την επιλογή των μαθητών (εξετάσεις εισαγωγής) όσο και προς τη λειτουργία (γονεϊκή παρέμβαση). Συγκεκριμένα αναφέρει ότι ορισμένες πτυχές της εμπορικής προώθησης των σχολείων (όπως για παράδειγμα στη συγκεκριμένη διατριβή, η πρόσκτηση κοινωνικού κεφαλαίου από τα σχολεία αυτά και η μετέπειτα επιτυχημένη πορεία των αποφοίτων) συμβάλλουν στην ιδιωτικοποίηση σε μία ιδεολογική (σχηματική), και όχι αυστηρά οικονομική έννοια.

Οι πτυχές της ιδεολογικής ιδιωτικοποίησης περιλαμβάνουν:

- την ενίσχυση της πεποίθησης ότι η προσέγγιση του ιδιωτικού τομέα είναι ανώτερη από εκείνη που υιοθετείται παραδοσιακά από τον δημόσιο τομέα,
- την απαίτηση από τους δημόσιους οργανισμούς να λειτουργούν περισσότερο όπως εκείνοι του ιδιωτικού τομέα,
- την ενθάρρυνση της λήψης αποφάσεων από ιδιώτες (άτομα / οικογένεια) αντί των πολιτικών και επαγγελματικών κρίσεων (Whitty, 2000, p.2, οπ. αναφ. στο Souto – Otero, 2015).

Πίνακας 5.1. Σχηματική αναπαράσταση της έννοιας της «Ιδιωτικοποίησης» στην εκπαίδευση (Souto-Otero, 2015)

Σύμφωνα με τον Ball (2007), οι πρόσφατες κινήσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής έχουν δημιουργήσει ένα πλαίσιο νομιμότητας για την ιδιωτικοποίηση. Ο «λόγος της ιδιωτικοποίησης» επαναπροσδιορίζει τις δημόσιες υπηρεσίες ως εμπορεύματα που μπορεί να αγοράζονται και να πωλούνται αλλά διευκολύνουν επίσης τον εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού συστήματος και την ανακατασκευή του από την άποψη των απαιτήσεων της διεθνούς ανταγωνιστικότητας. Στο πλαίσιο των νεοφιλελεύθερων προσεγγίσεων, «η εκπαίδευση δεν αντιμετωπίζεται πια ως εθνικό διακύβευμα υπό την έννοια του συστατικού στοιχείου της εθνικής συγκρότησης και της κοινωνικής συνοχής [...] αλλά υπό το πρίσμα του (ιδιωτικού) οικονομικού οφέλους» (Σταμέλος κ.α., 2015, σ.28). Ο λόγος της ιδιωτικοποίησης και του ιδιωτικού είναι πανταχού παρών στις δηλώσεις εκπαιδευτικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτού του λόγου η εκπαίδευση ανασυντάσσεται ως πόρος για την οικονομία τόσο παραγωγικός όσο και προσοδοφόρος αλλά και ως εμπόρευμα. Οι βασικοί όροι στο πλαίσιο των επαναλαμβανόμενων συζητήσεων «επιχειρηματικότητα», «εταιρικές σχέσεις», «εταιρείες», «καινοτομία», «ιδιωτικές επιχειρήσεις» και «οικονομία της γνώσης» είναι σε μεγάλο βαθμό αποδεδειγμένες. Αυτές οι λέξεις αντιπροσωπεύουν νέους τρόπος σκέψης για την εκπαίδευση, νέους τρόπους δράσης και σχέσεων για τους εργαζόμενους της εκπαίδευσης (Ball, 2007).

Μεγάλο μέρος της εκπαιδευτικής βιβλιογραφίας υποστηρίζει ότι ενώ τα αποτελέσματα της ιδιωτικοποίησης και του νεοφιλελευθερισμού ως πολιτικού σχεδίου διαφέρουν κάπως από χώρα σε χώρα, η μορφή με την οποία εμφανίζεται και η ανάγκη για τη νομιμοποίησή του δεν διαφέρει. Αυτοί που υποστηρίζουν το νεοφιλελευθερισμό χρησιμοποιούν λόγους που περιστρέφονται γύρω από τις έννοιες του εθνικού συμφέροντος και της παγκόσμιας οικονομικής ανταγωνιστικότητας, αντιμετωπίζοντάς τον ως εργαλείο για τη μείωση της φτώχειας και την τόνωση της ανάπτυξης. Αυτές οι τάσεις εξηγούνται ως αποτέλεσμα των «κοινοτήτων πολιτικής», συμβούλων και γραφειοκρατών, που δρουν σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις μορφές πολιτικής (Mahony et al., 2004). Σε γενικό επίπεδο αυτό είναι σωστό. Ωστόσο, υπάρχει ο κίνδυνος η μακροοικονομική ανάλυση να συγκαλύπτει μερικές από τις διαφορές που υπάρχουν στα χαμηλότερα μέσο - επίπεδα (Ball, 2009).

Τα πρότυπα των ιδιωτικοποιήσεων επηρεάζονται φυσικά από τις ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου εθνικού πλαισίου. Υπάρχει μια ιδιαίτερα σημαντική σχέση ανάμεσα στις πολιτικές δομές και τον πολιτισμό του εθνικού

κράτους. Μερικά από τα ζητήματα που εξετάζονται εντός των εθνικών πλαισίων είναι:

- οι παραδόσεις δημοκρατικών αντιλήψεων
- η ύπαρξη κεντρικής ή αποκεντρωμένης διοίκησης
- η παράδοση κοινωνικής πρόνοιας
- η έκταση της υφιστάμενης εκπαιδευτικής πρόβλεψης
- ο βαθμός εξάρτησης από βοηθούς και/ή δάνεια για παροχή εκπαίδευσης.

Αυτές οι «εξαρτώμενες διαδρομές» είναι σημαντικές για την εκτίμηση των διαφορών μεταξύ των χωρών όσον αφορά την έκταση ή την ταχύτητα υιοθέτησης των μορφών ιδιωτικοποίησης και τον βαθμό αντίστασης σε αυτή την υιοθέτηση. Επομένως είναι σημαντικό να έχουμε κατά νου ότι οι τάσεις ιδιωτικοποίησης μπορεί να έχουν διαφορετικές σημασίες σε διαφορετικά πλαίσια, επηρεασμένες από την πολιτική και κοινωνική ιστορία για τους κανόνες αυτών των πλαισίων (Ball & Youdell, 2007, pp. 43-44).

5.2. Ο ρόλος και η χρησιμότητα των ιδιωτικών φορέων στην άσκηση εκπαιδευτικής πολιτικής

Αυτές οι διαδικασίες ιδιωτικοποίησης που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, δεν συνεπάγονται μια αδιαμφισβήτητη υπεροχή της αγοράς και την απόσυρση του δημοσίου, αλλά επαναπροσδιορίζουν τα όρια μεταξύ αγοράς – δημοσίου. Σε αυτές τις διαφορετικές διαδικασίες το κράτος θεωρείται ότι παραμένει κεντρικός παράγοντας χάρη στις ρυθμιστικές εξουσίες του και στην ικανότητά του να διαμορφώνει στρατηγικά δίκτυα διακυβέρνησης και να τα χρησιμοποιεί για την επίτευξη των στόχων του (Jessop, 2002). Βέβαια, η πολυπλοκότητα που προστίθεται είναι στο κατά πόσο τα συμφέροντα των ατόμων εντός του κράτους μπορεί να ανταγωνίζονται και σε ορισμένες περιπτώσεις να υπερισχύουν των συμφερόντων του κράτους ως οργανισμού ή των συμφερόντων εκείνων της «κοινότητας πολιτικής» στην οποία βασίζεται (Souto-Otero, 2015, p.6).

Στην εκπαίδευση, οι Power & Taylor (2013) δείχνουν πως η «γλώσσα» του τι θεωρείται δημόσιο και ιδιωτικό επηρεάζεται από ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία και είναι ιδεολογικά φορτισμένη. Υποστηρίζουν ότι το δημόσιο και το ιδιωτικό δεν είναι ξεκάθαρα αντίθετα και ότι η κοινωνική δικαιοσύνη έχει σύνθετες σχέσεις με τη δημόσια και ιδιωτική συμμετοχή στην εκπαίδευση. Αντίστοιχα ο Whitty (2000)

διευκρινίζει ότι δεν αντιτίθεται στη συμμετοχή ιδιωτικών εταιρειών στην εκπαίδευση και σε εταιρικές σχέσεις δημόσιου – ιδιωτικού τομέα, αλλά υπογραμμίζει, ότι πρέπει να γνωρίζουμε τα κίνητρα των διαφόρων εταίρων.

Για παράδειγμα, ο Huisman (2015) αναφέρει, όσον αφορά στην παροχή συμβουλών εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ότι η φήμη των ερευνητών του δημόσιου τομέα και του ιδιωτικού τομέα κατασκευάζεται με διαφορετικούς τρόπους. Οι ερευνητές του δημόσιου τομέα βασίζουν την αναγνώρισή τους σε μία ομότιμη εκτίμηση της δουλειάς τους, ενώ οι ερευνητές του ιδιωτικού τομέα στην ικανοποίηση των πελατών τους, κάτι που θα μπορούσε να καταστήσει τις συγκεκριμένες συμβουλές ύποπτες. Το ζήτημα που εγείρεται εδώ είναι ότι τα κίνητρα μπορούν να διαμορφώνουν και τις προτεινόμενες λύσεις.

Στην περίπτωση αυτή υπάρχει ένας συνδυασμός δικτύων και αγορών, ανταγωνισμού και συνεργασίας, κάτι που οι Osborne και Gaebler (1992) περιγράφουν με τον όρο «επιχειρηματική διακυβέρνηση» και υποδηλώνει τη μεταβίβαση της ευθύνης στους οργανισμούς, που ευθύνονται ξεχωριστά από την κυβέρνηση για τους προϋπολογισμούς τους και τις επιδόσεις τους σε σχέση με τους στόχους και τις απαιτήσεις της σύμβασης. Τα όρια μεταξύ του τι είναι κράτος και τι είναι ιδιωτικός τομέας είναι θολά. Παρατηρούμε τον επανασχεδιασμό των σχολείων, των κολλεγίων, των πανεπιστημίων, οργανωτικό και διαλογικό, ο οποίος μετατοπίζει τη δομή και το σκοπό τους. Βλέπουμε στιγμιότυπα της παγκόσμιας οικονομίας, της αγοράς των εκπαιδευτικών υπηρεσιών και της παραγωγής νέων μορφών μαθητευόμενων και εργαζομένων. Η εκπαίδευση δεν είναι πλέον «έξω-οικονομική» (Ball, 2007).

5.3. Η «νέα φιλανθρωπία»

Ο Ball (2007) χρησιμοποιεί τον όρο «νέα φιλανθρωπία» (p.122) για να υποδηλώσει την προώθηση μιας εταιρικής φιλανθρωπίας σε αμερικάνικο στυλ μέσω των «κοινοτήτων πολιτικής» και τη χρήση «επενδύσεων θέσης» από επιχειρηματικές οργανώσεις στον χώρο της εκπαίδευσης.

Οι Coleman & Skogstad (1990) χρησιμοποιούν τον όρο «κοινότητα πολιτικής» για να αναφερθούν στο σύνολο των φορέων, δημόσιων και ιδιωτικών, που συγκεντρώνονται γύρω από μία περιοχή ζητημάτων και μοιράζονται ένα κοινό συμφέρον για τη διαμόρφωση της ανάπτυξής του. Αυτό το κοινό συμφέρον μπορεί να είναι τόσο ατομιστικό όσο και αλτρουιστικό. Με άλλα λόγια αυτές οι κοινότητες

αποτελούνται από «προσωπικές σχέσεις με ένα κοινό πλαίσιο» (Rhodes & Marsh, 1992, p.17). Έχουν τις δικές τους «εσωτερικές σχέσεις εμπιστοσύνης και εκτίμησης» (McPherson & Raab, 1988, p. 405) και φέρνουν διαφορετικά μέλη της «αριστοκρατίας της εξουσίας» σε μία πολύ συγκεκριμένη σχέση με την κρατική παιδεία και την εκπαιδευτική πολιτική. Όπως αναφέρει ο Wright-Mills (1959) σε κάθε εποχή και σε κάθε κοινωνική δομή πρέπει να αναζητούμε μία απάντηση στο ζήτημα της «αριστοκρατίας της εξουσίας» καθώς και «της σύνθεσης, της ενότητάς της, της δύναμής της» (p.23).

Αυτές οι νέες κοινότητες πολιτικής, που αναπτύσσονται μέσα στην εκπαιδευτική πολιτική, αποτελούν οδούς επιρροής και πρόσβασης στις επιχειρηματικές φωνές και ταυτόχρονα νέους τρόπους υλοποίησης, διάδοσης και θέσπισης πολιτικής. Έχουν την ιδιότητα να παρακάμπτουν και να ενσωματώνουν, καθώς και να επεκτείνονται πέρα από το να αντικαταστήσουν πλήρως τους καθιερωμένους φορείς πολιτικής. Οι Coleman και Skogstad (1990, p.4) αναφέρουν σχετικά ότι όλο και περισσότερο, «αυτές οι αποκεντρωμένες και περισσότερο ή λιγότερο τακτοποιημένες και συντονισμένες αλληλεπιδράσεις μεταξύ κρατικών και κοινωνικά ενεργών δρώντων υποκειμένων είναι αυτές που αναπτύσσουν πολιτική»

Υπάρχει μία πολύπλοκη αλληλοεπικάλυψη της φιλανθρωπίας, της επιρροής και των επιχειρηματικών συμφερόντων. Μέσω αυτών των κοινωνικών σχέσεων η εμπιστοσύνη καθιερώνεται και επιτυγχάνεται «η κοινωνικότητα, η έγκριση, το καθεστώς και η εξουσία» (Granovetter 1985, p.506). Έχουμε με τον τρόπο αυτό μία νέα μορφή «θεσμικής μηχανής» (Wright-Mills 1959, p.20). Σε αυτά τα δίκτυα διακυβέρνησης, «εξετάζοντας τα δίκτυα, εξετάζουμε τη θεσμοθέτηση των σχέσεων εξουσίας» (Marsh & Smith, 2000, p.6). Βέβαια, τέτοιες επιρροές και σχέσεις δεν είναι εξολοκλήρου νέες.

Παρατηρούμε τη διασύνδεση μεταξύ των επιχειρήσεων, της φιλανθρωπίας, των οιονεί μη κυβερνητικών οργανώσεων και των μη κυβερνητικών οργανώσεων, καθώς και των επιχειρήσεων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και την επανειλημμένη εμφάνιση συγκεκριμένων εταιριών και ανθρώπων που σχετίζονται με συγκεκριμένα είδη πολιτικών. Αυτές οι κοινότητες απεικονίζουν επίσης μία αυξανόμενη αλληλεξάρτηση μεταξύ κρατικού, ιδιωτικού και εθελοντικού τομέα και τις περίπλοκες αλληλεπιδράσεις τους κατά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής (Ball, 2007).

Ο Ball (2007) αναγνωρίζει ένα ερμηνευτικό πρόβλημα του τρόπου που λειτουργούν τα δίκτυα στην εκπαίδευση, στην περίπτωση της εμπλοκής των επιχειρήσεων με τη μορφή φιλανθρωπίας. Το πρόβλημα είναι πού τελειώνει η επιχείρηση και αρχίζει η φιλανθρωπία και αν τα κίνητρα της φιλανθρωπίας αυτής στοχεύουν στην επιρροή και / ή την αυτο-επιβεβαίωση. Δηλαδή, παρουσιάζεται μία πολυδιάστατη αλληλοδιείσδυση της εκπαίδευσης και των επιχειρήσεων μέσα και μέσω μιας πολιτικής που αναπτύσσει, διατηρεί και νομιμοποιεί συγκεκριμένα οράματα πολιτικής πέρα από την ίδια την κοινότητα πολιτικής.

Κεφάλαιο 6: Ο ανταγωνισμός και η αριστεία στο παγκοσμιοποιημένο εκπαιδευτικό σύστημα

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναλύσουμε την έννοια του ανταγωνισμού, όπως αυτή υπαγορεύεται από τον διακηρυγμένο λόγο του φιλελευθερισμού και μεταφράζεται στις πολιτικές για την εκπαίδευση σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε τη συνύφανση του ανταγωνισμού τόσο με την «αριστεία» όσο και με την «αριστοκρατία».

6.1. Ο ανταγωνισμός μεταξύ και εντός των εκπαιδευτικών συστημάτων

Η κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού στο παγκοσμιοποιημένο εκπαιδευτικό σύστημα υπαγόρευσε σημαντικές αλλαγές στις εκπαιδευτικές πολιτικές των εθνικών κρατών. Ως νέοι στόχοι τέθηκαν η βελτιστοποίηση της αποτελεσματικότητας, η αποδοτικότητα και η ελαχιστοποίηση των δαπανών. Στην ουσία υπήρξε μια μεταφορά και επέκταση των μεθόδων από την ιδιωτική οικονομία ως προτεινόμενη λύση, έτσι ώστε τα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών να καταστούν ανταγωνιστικά μέσα σε ένα παγκοσμιοποιημένο εκπαιδευτικό σύστημα. Σε χώρες όπως η Αγγλία και η Σουηδία, οι γονείς παρουσιάζονται ως «καταναλωτές» της εκπαιδευτικής υπηρεσίας μέσω της γονεϊκής επιλογής, κάτι που ώθησε σε αλλαγές στο μοντέλο οργάνωσης και διοίκησης των σχολείων οι οποίες επέιχαν μια τεχνοκρατική αντίληψη. Στις χώρες αυτές ενισχύθηκε η αυτονομία των σχολικών μονάδων και του ρόλου των τοπικών αρχών. Το σχολείο οφείλει πλέον να είναι αποτελεσματικό μπαίνοντας σε μια διαδικασία κοινωνικής λογοδοσίας για επίτευξη στόχων και για τη διαχείριση των δημόσιων πόρων. Οι στόχοι που τίθενται ποσοτικοποιούνται και διαμορφώνονται δείκτες αποτελεσματικότητας. Οι σχολικές μονάδες, τα πανεπιστήμια, τα εθνικά συστήματα, τίθενται υπό σύγκριση και ανταγωνισμό, όπως θα αναλύσουμε παρακάτω.

Μέσα σε όλες αυτές τις αλλαγές, τίθεται το ερώτημα αν δημιουργούνται οι δυνατότητες για νέες υποκειμενικότητες οι οποίες κινούνται και παράγονται από τις νέες ελευθερίες και τους νεοφιλελεύθερους «υπολογισμούς» (Foucault, 2001). Στο πλαίσιο αυτό φαίνεται να αναπτύσσεται μία νέα πολιτική ανατομία, μία κίνηση από το άτομο ως πολίτη στο άτομο ως πελάτη, αυτό-επιχειρηματικό, να δικτυώνει και να δικτυώνεται, να δρα σε όλες τις συνθήκες και τις περιστάσεις σύμφωνα με τις αρχές της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής και / ή να συγχέεται με συμπεριφοριστικά

οικονομικά κίνητρα (Bradbury et al., 2013). Μέσα από αυτά το άτομο γίνεται αυτοκυβερνούμενο και αναλαμβάνει την ευθύνη για τον ανταγωνισμό και την αυτοβελτίωση μέσω τεχνικών «πειθαρχημένης αυτοδιαχείρισης» (Ozga, 2009, p.152). Αυτές οι νέες υποκειμενικότητες και οι σχετικές ιδέες για την ανθρώπινη φύση και τον εαυτό, τον κίνδυνο και την αντανάκλαστικότητα, την ανθρώπινη ηθική και την ελευθερία, δεν είναι ούτε έξω από την εξουσία ούτε ανταγωνιστές της ίδιας και των τεχνολογιών της. Αντίθετα είναι τα αποτελέσματα των διαμορφώσεων εξουσίας, των τεχνολογικών της εφευρέσεων, των πολιτικών λογικών και των τεχνικών αυτοδιακυβέρνησης. Στο πλαίσιο αυτό η ανθρώπινη υποκειμενικότητα αναγορεύεται ως το κινητό αποτέλεσμα μιας πληθώρας ανθρώπινων τεχνολογιών (Olmedo & Ball, 2015).

Η νέα διαμόρφωση της διακυβέρνησης που παρουσιάστηκε παραπάνω συνεπάγεται τόσο κάποιες συνέχειες με το παρελθόν όσο και κάποιους νέους ορίζοντες και ιστορικά γεγονότα που ανοίγουν νέες δυνατότητες για την πολιτική και για την κυβέρνηση. Μία τέτοια μεταστροφή στις λογικές της διοίκησης συνεπάγεται νέες μορφές οικονομικών, πολιτικών και θεσμικών σχέσεων και ταυτόχρονα νέες ταυτότητες και νέους ρόλους για άτομα και ομάδες (Rose, 1996). Ωστόσο, αυτό δεν είναι μία απλή και απότομη ρήξη με τους προηγούμενους τρόπους διακυβέρνησης. Οι μετασχηματισμοί στις υπάρχουσες μορφές διακυβέρνησης και στις σχέσεις εξουσίας έχουν βαθιές ρίζες στην τοπική πολιτική οικονομική ιστορία. Παρ' όλα αυτά στην καρδιά αυτών των αλλαγών υπάρχει μία νέα νεοφιλελεύθερη κοινωνική σύμβαση η οποία διαφέρει από τις πιο παραδοσιακές μορφές φιλελευθερισμού (Olmedo & Ball, 2015). Ενώ ο φιλελευθερισμός βασίζεται στην αρχή της ανταλλαγής, ο νεοφιλελευθερισμός διαρθρώνεται γύρω από την αρχή του ανταγωνισμού (Foucault, 2010a).

Ο Ball (2007) αναφέρεται «στο κράτος ανταγωνισμού» μέσα από τον ιδιαίτερο συνδυασμό της οικονομικής γεωγραφίας και της πολιτικής κοινωνιολογίας του Jessop (1997, 1998a, 1998b, 2001, 2002, 2004 οπ. αναφ. στο Ball, 2007) και από τις αναλύσεις του για το καπιταλιστικό κράτος και την κρατική παρέμβαση. Συγκεκριμένα αναφέρεται στη συν-εξέλιξη των οικονομικών και των πολιτικών πτυχών αυτού που ονομάζει “the Keynesian National Welfare State (KNWS) και την «ενδεχόμενη αντικατάστασή» του από αυτό που ονομάζει “the Schumpeterian

Workfare State (SWS)» η «κράτος ανταγωνισμού», όρος που χρησιμοποιείται επίσης από τον Cerny (1990, pp. 220-231 οπ. αναφ. στο Ball, 2007).

Το κράτος ανταγωνισμού αποσκοπεί στην εξασφάλιση της οικονομικής ανάπτυξης εντός των συνόρων του και / ή στην εξασφάλιση ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων για τα κεφάλαια που βρίσκονται στα σύνορά του, προωθώντας τις οικονομικές και εξω-οικονομικές συνθήκες που είναι απαραίτητες για την ανταγωνιστική επιτυχία. Εδώ, οι συνθήκες που εξετάζονται είναι εκείνες που παράγονται στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος. Η μορφή της σχέσης πολιτείας / οικονομίας στο KNWS, ήτοι «ο διακανονισμός», όπως ονομάζεται μερικές φορές ή η «χωρο-χρονική διόρθωση» όπως την ονομάζει ο Jessop (2002), έγινε εμπόδιο στη διεθνή ανταγωνιστικότητα. Ο Cerny (1990) δημιούργησε έναν όρο για αυτό που ονομάζει «υπερφορτωμένο κράτος», που προσπαθεί αναποτελεσματικά να διαχειριστεί μία «κοπτική» οικονομία διοίκησης δημιουργώντας «ακαμψίες που εμποδίζουν το ιδιωτικό κεφάλαιο να διαδραματίσει τον κατάλληλο ρόλο στη δική του σφαίρα» (p.221). Κατά συνέπεια, το KNWS καθίσταται σταθερά παραμετροποιημένο και υποκείμενο σε συστηματική αλλά όχι πλήρη διάλυση, αλλά και βρίσκεται σε διαδικασία αντικατάστασης ή μερικής αναχαίτισης από τα SWS των οποίων η λογική και η λειτουργία συνιστούν μία νέα «κοινωνική διόρθωση». Το νέο SWS, ο νέος «διακανονισμός» δεν εμφανίστηκε απλά κάποια στιγμή, ούτε είναι ένας σταθερός και πλήρης διακανονισμός. Ο αρχικός αισιόδοξος ρεφορμισμός αντικαταστάθηκε από μία ριζική μεταμόρφωση, η οποία περιορίζεται πάντοτε από την πολιτική εμβέλεια της ρύθμισης. Ο βαθμός επίλυσης των κρίσεων ή η προσπάθεια επίλυσης κρίσεων στο πλαίσιο ενός υφιστάμενου καθεστώτος ποικίλλει μεταξύ των εθνών (Ball, 2007).

Μία από τις πτυχές του SWS είναι η μετατόπιση από το κράτος ως παράγοντα αποικοδόμησης στην επανεμφάνιση του κράτους ως «εμπορευματικού παράγοντα», δηλαδή την επανατοποθέτηση του κράτους ως επιτρόπου και επιτηρητή των δημοσίων υπηρεσιών και μεσολαβητή κοινωνικών και οικονομικών καινοτομιών παρά ως δια-μοιραστή ή ακόμα και ως ιδιοκτήτη και χρηματοδότη (Cerny, 1990, p.230). Σε αυτό το νέο κράτος ανταγωνισμού εντάσσεται και η εκπαίδευση η οποία είναι αυτή τη στιγμή σε σχεδόν μόνιμη κρίση, καθώς έχει επικεντρωθεί στις πολύπλοκες σχέσεις μεταξύ του κράτους και της «φανταστικής οικονομίας», μιας οικονομίας πολύ απλούστερης από την πραγματική οικονομία (Ball, 2007).

Οι πολιτικές απαντήσεις σε όλα αυτά περιλαμβάνουν νέες μορφές κρατικών σχέσεων, νέους θεσμούς και επίπεδα δραστηριοτήτων, νέους παράγοντες και παράγοντες πολιτικής παρέμβασης, νέες πολιτικές αφηγήσεις και ανάπτυξη νέων μορφών διακυβέρνησης. Τα κράτη ανταγωνισμού έχουν συνήθως μία «εικόνα του εαυτού τους ως ενεργών παραγόντων στην προώθηση της ανταγωνιστικότητας των οικονομικών τους χώρων» (Jessor, 2002). Πράγματι, η εθνική ανταγωνιστικότητα έχει γίνει ολοένα και περισσότερο κεντρική μέριμνα για τις στρατηγικές διακυβέρνησης σε ολόκληρο τον κόσμο. Ο Jessor (2002) θεωρεί την αντικατάσταση του KNWS από το SWS ως πραγματοποιούμενη «μέσω μία σειράς διαδοχικών στρατηγικών μετατοπίσεων σε νέες στρατηγικές συσσώρευσης, κρατικά και ηγεμονικά έργα που αποπροσανατολίζουν και αναπροσαρμόζουν το κράτος και παράγουν νέα ρυθμιστικά καθεστώτα» (p.132).

Σύμφωνα με τους όρους του Giddens (1997) η κυβέρνηση έχει να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στην επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό και την υποδομή που απαιτείται για την ανάπτυξη μιας επιχειρηματικής κουλτούρας. Η επίτευξη και η εφαρμογή του SWS απαιτεί τη μετάβαση «από την κυβέρνηση στη διακυβέρνηση» μία μετάβαση από την ιεραρχία προς τη μεγαλύτερη έννοια των δικτύων και της αυτο-οργάνωσης ή της αυτονομίας και της ευθύνης ως εναλλακτικών λύσεων τόσο του κοινωνικού σχεδιασμού όσο και των ελεύθερων αγορών (Ball, 2007).

Στην εκπαίδευση, η αρχή του ανταγωνισμού διαδραματίζεται με διάφορους τρόπους. Σε διεθνές επίπεδο (PISA / συντάσσεται από τον ΟΟΣΑ και αποτελεί προσπάθεια αποτύπωσης της σχολικής επίδοσης των μαθητών και της κατάταξής της στον δυτικό κόσμο), σε εθνικό (πρακτική διεθνών οργανισμών να συντάσσουν ανά τακτά χρονικά διαστήματα λίστες με τα καλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου / κατάταξη πανεπιστημίων σε σχέση με τις «εκροές» και τις «επιπτώσεις τους») και σε τοπικό (μέσω της σχολικής επιλογής) (Grek & Ozga, 2010; Olmedo & Ball, 2015). Με αυτούς και πολλούς άλλους τρόπους οι νεοφιλελεύθερες αρχές ενσωματώνονται στις πρακτικές μας, στις σχέσεις μας με τους άλλους και με τους εαυτούς μας. Ο στόχος είναι να βελτιώνουν τα άτομα την παραγωγικότητά τους επενδύοντας στον εαυτό τους και να κάνουν τον εαυτό τους ανταλλάξιμο (Olmedo & Ball, 2015).

Στο πλαίσιο αυτό, οι υπερεθνικές αρχές προτάσσουν την «επιτελεστικότητα» και την «ποιότητα», ενώ συγχρόνως επιδιώκεται η συμμετοχή των εκπαιδευτικών

θεσμών στη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής «πολιτειότητας». Η Τσακίρη (2018) αναφέρει ότι «ενώ επιζητούνται η κινητοποίηση και συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση ενός εκπαιδευτικού προτάγματος, συν τω χρόνω αυτή η προτροπή ακυρώνεται όταν επιβάλλεται από τις αρχές ένα επιτελεστικό πλαίσιο δράσης το οποίο φυσικά δεν είναι ουδέτερο ούτε ως προς τις κοινωνικές αξίες που προσβέυει ούτε και ως προς τις συνυποδηλούμενες πολιτικές που διακηρύττει και που, εντέλει, αντιβαίνει στη λογική της πολιτειότητας και κατ' επέκταση της κοινωνικής αυτονομίας [...] ο εκφερόμενος προταγματικός λόγος των υπερεθνικών θεσμών αποτυπώνει ένα αμάλγαμα ιδεολογικών προτύπων που στρέφονται γύρω από τις αρχές της «ανάπτυξης», της «ανταγωνιστικότητας», της «ποιότητας» και της «αυτονομίας των εκπαιδευτικών θεσμών» [...] αντίθετα η άσκηση εκπαιδευτικής πολιτικής εκ των πραγμάτων ως πεδίο πράξης εκφράζει το απαύγασμα των ποικίλων διαφοροποιήσεων λιγότερο ή περισσότερο έντονων ανάλογα με τις κοινωνικές δυναμικές των διαφορετικών ομάδων συμφερόντων, όπως επίσης ανάλογα με τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των εθνικών κρατών και κοινωνιών που έρχονται να κάνουν πράξη ένα πραγματικό λόγο εκπαιδευτικής παγκοσμιοποίησης»(σ.51-52).

Στο όνομα του «ανταγωνισμού» όμως, αποκρύπτονται επίσης σοβαρά κοινωνικά ζητήματα που θα έπρεπε να απασχολούν την εκπαιδευτική πολιτική των χωρών. Σε εθνικό επίπεδο, στις χώρες που οι αγορές εκπαίδευσης υπαγορεύουν τον ανταγωνισμό μεταξύ των σχολείων, έχει παρατηρηθεί σε πολλές περιπτώσεις ως αποτέλεσμα η γενική αύξηση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων, όπως καθορίζονται από τους εξωτερικούς δείκτες απόδοσης. Ωστόσο αυτά τα πρότυπα συνολικής «βελτίωσης» έχουν καλύψει το αυξανόμενο χάσμα μεταξύ των πλέον ευνοημένων κοινωνικοοικονομικών ομάδων και των λιγότερο ευνοημένων ομάδων καθώς και μεταξύ εθνοτικών πλειοψηφιών και συγκεκριμένων μειονοτικών εθνοτικών ομάδων. Οι οικονομίες της αξίας των μαθητών και των πρακτικών της εκπαιδευτικής ταξινόμησης έχουν εντοπισθεί ως βασικοί παράγοντες για την παραγωγή και επιδείνωση αυτού του χάσματος. Αυτές οι «βελτιώσεις» στις επιδόσεις συχνά δε συνιστούν μακροχρόνια κοινωνική και εκπαιδευτική αξία όσον αφορά την μάθηση και την προσωπική ανάπτυξη των μαθητών (Ball & Youdell, 2007).

6.2. Πολιτικές Αριστείας

Τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότερο προωθούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση βραβεία «αριστείας» σε όλους τους τομείς. Μερικά παραδείγματα είναι το πρόγραμμα Jean Monnet (κέντρα αριστείας στην ανώτατη εκπαίδευση), Seal of Excellence (ετικέτες ποιότητας για μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις – Horizon 2020), EDEN (European Destinations of Excellence) στον τομέα του τουρισμού (<https://ec.europa.eu/programmes/>). Συγκεκριμένα στον τομέα της εκπαίδευσης, η διαδικασία της Μπολόνια, που εγκαινιάστηκε με τη διακήρυξη της Μπολόνια (1999) και αξιολογείται ανά τριετία σε υπουργική συνδιάσκεψη, έχει ως στόχο την εισαγωγή ενός πιο συγκρίσιμου, συμβατού και συνεκτικού συστήματος για την ευρωπαϊκή τριτοβάθμια εκπαίδευση μέσω διαδικασιών διασφάλισης της ποιότητας και αξιολόγησης (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018). Η ποιότητα ως έννοια είναι πολυδιάστατη και περιλαμβάνει ποικίλα χαρακτηριστικά, που καθιστούν δύσκολη την εφαρμογή της και την κατανόησή της με έναν ενιαίο τρόπο. Ποιοτικό θεωρείται οτιδήποτε ικανοποιεί τις επιθυμίες ή τις επιδιώξεις των αποδεκτών των εκπαιδευτικών προϊόντων και γι' αυτό το λόγο δύναται να αποτιμηθεί ποσοτικά (Υφαντή & Βοζαΐτης, 2009).

Σχετικά με τον ορισμό της ποιότητας, οι Harvey & Green (1993) αναλύουν την ποιότητα και τη διακρίνουν σε τέσσερα είδη:

- ποιότητα ως αριστεία (διαδικασία ανάδειξης του πρώτου ή έστω των καλύτερων)
- ποιότητα ως εστίαση στον τρόπο (συνδέεται με την ικανότητα ενός θεσμού να θέτει στόχους και να τους υλοποιεί)
- ποιότητα ως ανταποδοτική αξία (η ποιότητα νοείται ως αποδοτικότητα) και
- ποιότητα ως μετασχηματισμό (οπ. αναφ. στο Σταμέλος κ.α., 2015)

Στην περίπτωση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μιας χώρας, η ποιότητα ως αριστεία αντανάκλα τη λογική των ταξινομήσεων και τη θεώρηση των ιδρυμάτων ως μεμονωμένων μονάδων που ανταγωνίζονται μεταξύ τους με στόχο την πρωτιά (αριστεία), σε έναν διαγωνισμό με έπαθλο μία εξατομικευμένη διάκριση η οποία δεν ενδιαφέρεται για τη διασφάλιση της ποιότητας ενός συστήματος. Η λογική αυτή προσομοιάζει στο αμερικάνικο πρότυπο και αποσταθεροποιεί τις ευρωπαϊκές παραδόσεις των εθνικών κρατών οι οποίες δομούνται στην ιδέα της εθνικής εκπαίδευσης (Σταμέλος κ.α.2015).

Βέβαια, και εντός των εθνικών κρατών, σε χώρες όπως η Ελλάδα, η διάκριση μεταξύ των σχολείων υφίσταται χωρίς απαραίτητα να είναι συνδεδεμένη με μια θεσμική διαδικασία αξιολόγησης που διαμορφώνει συνθήκες έντονου ανταγωνισμού όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Αγγλίας που θα αναλύσουμε παρακάτω. Σε αυτή τη μη θεσμοθετημένη διάκριση, η διάκριση μεταξύ των σχολείων είναι ένα προϊόν παράγωγο της φήμης που διαμορφώνει το σχολείο ανάλογα με τους μαθητές που υποδέχεται (Τσακίρη 2018, Τσακίρη, Θεοχάρη & Σαμαρά, 2016). Η van Zanten (2015) αναφέρει για τη φήμη της σχολικής μονάδας ότι οι πολιτικές για την επιδίωξη της αριστείας διαμορφώνονται με όρους ελιτισμού.

Συγκεκριμένα, στη Γαλλία, αναπτύσσεται τις δύο τελευταίες δεκαετίες ένας δημόσιος διάλογος σχετικά με τα λύκεια της «αριστείας», τα οποία στην κατάταξη των σχολείων βρίσκονται στις πρώτες θέσεις. Τα υπόλοιπα σχολεία, λόγω αυτής της κατάταξης, προσπαθούν να μην κριθούν αρνητικά από κάποια επαναλαμβανόμενα πιθανά μη ικανοποιητικά αποτελέσματα (Duru-Bellat & VanZanten, 2002). Τα λύκεια αυτά λοιπόν, όπως το Louis-Le-Grand και το Henri-IV απολαμβάνουν ένα ειδικό καθεστώς, αφού τους επιτρέπεται να επιλέγουν τους μαθητές τους από όλη την περιφέρεια του île-de-France. Η επιλογή γίνεται με εξετάσεις, δίνοντας προτεραιότητα στους υπότροφους και η φοίτηση στα λύκεια αυτά διευκολύνει την εισαγωγή στις προπαρασκευαστικές τάξεις των Grands Écoles. Τα σχολεία αυτά παρέχουν επιπλέον, μέσω του επίσημου αλλά και του «κρυφού» προγράμματος σπουδών τους, ένα ισχυρό δευτερεύον μοντέλο κοινωνικοποίησης για τους μαθητές το οποίο θα επηρεάσει αποφασιστικά τη δημόσια και ιδιωτική ζωή τους ως ενήλικες (Faguer, 1991 οπ.αναφ. στο VanZanten, 2014). Η van Zanten (2010) υποστηρίζει ότι ενώ το γαλλικό κράτος προτάσσει την κοινωνική μίξη, την ισότητα των ευκαιριών που υποτίθεται πως προσφέρεται με τις υποτροφίες και τις θέσεις των προγραμμάτων για την «αριστεία», οι πολιτικές αυτές δεν έχουν ως στόχο την παροχή πρόσβασης στην εκπαιδευτική «ελίτ» για όλους τους μαθητές, αλλά τη διαφοροποίηση της κοινωνικής της σύνθεσης μέσω της υποστήριξης ορισμένων μόνο «επιλεγμένων» μαθητών, προσφέροντάς τους τη χορηγία αντισταθμιστικά ώστε να αποφευχθεί η ρητορική των «ελίτ» σχολείων. Οι μαθητές αυτοί που δεν ανήκουν στην κοινωνική «ελίτ», εξυπηρετούν τις πολιτικές που θέλουν ένα ελεγχόμενο «ελίτ» σχολείο και έχουν ως αποτέλεσμα να επηρεάζουν τους γονείς της μεσαίας τάξης, οι οποίοι προσπαθούν να επιτύχουν την πρόσβαση στα σχολεία αυτά αντί να αγωνίζονται για

τη βελτίωση των σχολείων της γειτονιάς τους. Μια πολιτική λοιπόν σαν αυτή σίγουρα δεν μπορεί να αποτελέσει πολιτική ενάντια στην ανισότητα (Allouch et VanZanten, 2008). Άλλωστε συστηματικές έρευνες στη Γαλλία έχουν δείξει ότι η ομαδοποίηση των καλύτερων μαθητών από προνομιούχα κοινωνικά στρώματα σε ομοιογενή σχολεία, οξύνει το χάσμα μεταξύ καλών και αδύναμων μαθητών (Broccolichi & van Zanten, 2000).

Στην Αγγλία, μετά την Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1988 ενισχύθηκε η πλαισίωση του κρατικού ελέγχου μέσω μιας ορατής παιδαγωγικής προσανατολισμένης στην αγορά που αντανακλάται στους εθνικούς πίνακες κατάταξης με βάση την επιτυχία στην εξέταση των επιδόσεων GCSE (General Certificate of Secondary Education) (Bernstein, 1990, p.87 οπ. αναφ. στο Arnot & Reay, 2006). Όπως αναφέρει ο Ball (2004), βασικός στόχος όλων των σχολείων είναι τα καλά αποτελέσματα στις εξετάσεις GCSE από τα οποία καθορίζεται ο πίνακας κατάταξης των σχολείων του Ηνωμένου Βασιλείου. Η έμφαση στην αριστεία αναγκάζει τα σχολεία να επικεντρωθούν αποκλειστικά στους μαθητές που μπορούν να βοηθήσουν στην κατάταξη αυτή, παραμελώντας εκείνους που δεν είναι πιθανό να επιτύχουν (Tsatsaroni et al, 2011). Η λογική της αγοράς που επικρατεί μεταφράζεται στο ότι κάθε σχολείο, που μπορεί να επιλέξει είτε επίσημα είτε ανεπίσημα τους μαθητές του, είναι σε θέση να ελέγξει και τη θέση του στην κατάταξη και τη φήμη του γενικά. Οι μαθητές που απειλούν τη φήμη ή την απόδοση του σχολείου αποκλείονται από το σχολείο αυτό. Ο κοινωνικός διαχωρισμός φαίνεται σύμφωνα με έρευνες να αυξάνεται στις περιοχές όπου υπάρχουν “Selective Schools”, δηλαδή σχολεία που επιλέγονται αλλά και επιλέγουν τους μαθητές τους (Gorard et al., 2001, Noden, 2002 οπ. αναφ. στο Golstein & Noden, 2003).

Καταλήγοντας, μπορούμε μέσα από την παρακολούθηση των Εκπαιδευτικών Συστημάτων της Γαλλίας, της Αγγλίας και άλλων χωρών να εντοπίσουμε τις διεθνείς τάσεις και τους παράλληλους μετασχηματισμούς που σχετίζονται με τις εκάστοτε πολιτικές εξισοροποιητικές τάσεις (Hess, 2005), οι οποίες καθορίζουν τα επίπεδα του ανταγωνισμού, της «αριστείας» και της αποτελεσματικότητας παράλληλα με την διατήρηση μιας ρητορικής για την ισότητα, και να παρουσιάσουμε στη συνέχεια μια ανάλυση για τις εκπαιδευτικές ελίτ.

6.3. Η θεωρία των ελίτ και η έννοια της αξιοκρατίας

Όπως αναφέραμε παραπάνω, συχνά υπάρχουν αναφορές σε εκπαιδευτικές έρευνες σε ελίτ ιδρύματα, ελίτ σχολεία, πανεπιστήμια κλπ. Πολλές πρόσφατες έρευνες έχουν ασχοληθεί με την εκπαίδευση των ελίτ (van Zanten, Ball & Darchy-Koechlin, 2015) όπως αυτή φανερώνεται είτε σε σχέση με την αριστεία είτε σε σχέση με τα προνόμια και την εξουσία που παρέχεται από αυτά τα ιδρύματα στους μαθητές και μετέπειτα ενεργούς πολίτες.

Όσον αφορά την έννοια των ελίτ, δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός. Συνδέεται όμως με την έννοια της αριστοκρατίας σε παλιότερες κοινωνίες και την υπεροχή των ανώτερων κοινωνικών ομάδων (πολίτευμα στο οποίο εξουσιάζουν οι άριστοι εκ καταγωγής ή οικονομικά), κάτι που στις νεότερες κοινωνίες δεν υφίσταται λόγω της κοινωνικής κινητικότητας. Άρα, πλέον η αριστοκρατία με τη στατική της ιστορική μορφή δεν μπορεί να αποδώσει τη σημερινή πραγματικότητα.

Η προέλευση της θεωρίας των ελίτ ανιχνεύεται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στα πλαίσια της κοινωνικής και πολιτικής θεωρίας με τις θεωρητικές προσεγγίσεις των Mosca (1939), Pareto ([1935] 1963) και Michels ([1911] 1962).

Το έργο τους αποτελεί μια προσπάθεια να καταστεί κατανοητό γιατί μια μειοψηφία ανθρώπων μπορεί να κυβερνά την πλειοψηφία και στην περίπτωση του Pareto η πραγματεία του εξηγεί τη χρησιμότητα και την αξία των ελίτ, που θα έπρεπε να αποτελούνται από τα πιο ταλαντούχα και αξιόλογα άτομα (Maxwell, 2015).

Ο Mosca αναφέρει, ότι «σε όλες τις κοινωνίες [...] δύο μόνο τάξεις εμφανίζονται, μία τάξη που κυριαρχεί και μία που κυριαρχείται». Οι «πολιτικές τάξεις» – ο όρος που χρησιμοποιεί ο Mosca για τις πολιτικές ελίτ – έχουν συνήθως «κάποια υλική, πνευματική ή ακόμη και ηθική υπεροχή» σε σχέση με αυτές που κυβερνούν (1939, p.51).

Στην προσέγγισή του ο Pareto (1935) υποστηρίζει όπως προαναφέρθηκε, ότι σε μια κοινωνία με πραγματικά απεριόριστη κοινωνική κινητικότητα οι ελίτ θα έπρεπε να αποτελούνται από τα πιο ταλαντούχα άτομα, αλλά στις πραγματικές κοινωνίες οι ελίτ είναι εκείνοι που είναι πιο έμπειροι στη χρήση των δύο τρόπων πολιτικής εξουσίας, της δύναμης και της πειθούς και οι οποίοι συνήθως απολαμβάνουν σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως ο κληρονομικός πλούτος και οι οικογενειακές σχέσεις. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «...ας φτιάξουμε μια τάξη

ανθρώπων που έχουν τους υψηλότερους δείκτες στον κλάδο της δραστηριότητάς τους και σε αυτή την τάξη ας δώσουμε το όνομα ελίτ» (Pareto, 1935, παρ. 2031).

Σε μια προσπάθεια κατηγοριοποίησης των ελίτ, ο Pareto προσδιόρισε δύο τύπους ελίτ, την κυβερνητική και τη μη-κυβερνητική: «για τη συγκεκριμένη έρευνα [...] θα βοηθήσει αν διαιρέσουμε περαιτέρω την ελίτ σε δύο τάξεις: σε μια κυβερνητική ελίτ, η οποία περιλαμβάνει άτομα που άμεσα ή έμμεσα παίζουν έναν αξιοσημείωτο ρόλο στην κυβέρνηση και στη μη-κυβερνητική ελίτ, που περιλαμβάνει τους υπόλοιπους» (Pareto, 1935, παρ. 2032). Επίσης, διαχώρισε την ελίτ σε άλλους δύο τύπους, τους οποίους παρομοίασε, κατά τον Machiavelli, ως «λιοντάρια», δηλαδή άτομα που διατηρούν το status quo υπό συνθήκες κοινωνικής και πολιτικής σταθερότητας λόγω της κυριαρχία τους με τη βία και τον καταναγκασμό και ως «αλεπούδες», άτομα ευέλικτα και προσαρμοστικά που απαιτούνται σε περιόδους κρίσης και κοινωνικοπολιτικής αλλαγής γιατί μπορούν να χειραγωγούν και να ελέγχουν τις μάζες (Pareto, 1935).

Σύμφωνα με τον Parsons (1961, p.517), ο Pareto είναι ένας από τους νεότερους συγγραφείς που θέλει να τονίσει την κινητικότητα, καθώς η γενετική συνέχεια δεν είναι δεδομένη και υπάρχουν πολύπλοκες διαδικασίες επιλεκτικών εισόδων στις ελίτ ομάδες των διάφορων ειδών. Από αυτή την άποψη, η θεωρία του Pareto αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας σημαντικής φάσης της εξέγερσης ενάντια στην αποκλειστική οικονομική μαρξιστική έμφαση, μιας εξέγερσης υπέρ της αυτονομίας των πολιτικών διαδικασιών.

Ο Michels (1962) υποστηρίζει, ότι σε κάθε οργάνωση ισχύει ο «σιδερένιος νόμος της ολιγαρχίας» και αναζητεί τις ρίζες των ελίτ στην ανάγκη των μεγάλων οργανώσεων να αναδείξουν ηγέτες και εμπειρογνώμονες, προκειμένου να λειτουργήσουν αποτελεσματικά. Καθώς αυτά τα άτομα αποκτούν τον έλεγχο των κεφαλαίων και των ροών πληροφοριών σε μεγάλο βαθμό η επιρροή στους φορείς της εξουσίας συγκεντρώνεται στα χέρια τους.

Σε έναν πιο πρόσφατο ορισμό του Khan (2012), «ελίτ είναι εκείνοι που έχουν εξαιρετικά δυσανάλογη πρόσβαση ή έλεγχο σε έναν κοινωνικό πόρο. Οι πόροι αυτοί έχουν μεταβιβάσιμη αξία – η πρόσβαση ή ο έλεγχος σε ένα χώρο της κοινωνικής ζωής μπορεί να οδηγήσει σε πλεονεκτήματα σε άλλους. Αυτός ο έλεγχος ή η πρόσβαση σε μεταβιβάσιμους κοινωνικούς πόρους δημιουργεί τις ελίτ με δυσανάλογη κοινωνική δύναμη και πλεονεκτήματα. Οι αποφάσεις και οι ενέργειές

τους επηρεάζουν τεράστιο αριθμό ανθρώπων. Μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε τις ελίτ με τα είδη των πόρων στους οποίους έχουν πρόσβαση ή τον έλεγχο. Μπορούμε να μιλάμε για «οικονομικές» ελίτ, που έχουν χρήματα ή έλεγχο της οικονομίας. «πολιτικές» ελίτ, που επηρεάζουν ή λαμβάνουν αποφάσεις εντός του κράτους, «κοινωνικές» ελίτ, των οποίων οι προσωπικοί δεσμοί τους παρέχουν πληροφορίες και πρόσβαση σε άλλους πόρους, «πολιτιστικές» ελίτ, οι οποίες επηρεάζουν τις κοινωνικές προτιμήσεις, τις διαθέσεις και την πολιτιστική ανάπτυξη και «ελίτ της γνώσης», που ελέγχουν ή επηρεάζουν την κοινωνική γνώση (p. 362 οπ. αναφ. στο Ball, 2015).

Σήμερα το ενδιαφέρον των ερευνητών στρέφεται στη θέση των ελίτ εντός των οικονομικών σφαιρών και στις ομάδες που διαμορφώνουν τις πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις εστιάζοντας στις διακρατικές ελίτ. Πιο συγκεκριμένα, στο χώρο της εκπαίδευσης, οι ερευνητές ασχολούνται με την εκπαίδευση των ελίτ και τη σύνθεση των ελίτ εκπαιδευτικών συστημάτων σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο (Maxwell, 2015).

Οι Brown et al. (2015) δείχνουν μέσα από την έρευνά τους τη σύνδεση των ελίτ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την αγορά εργασίας και αυτές που αναφέρονται ως «ελίτ θέσεις εργασίας». Τα ελίτ ιδρύματα έχουν συσχετιστεί με την ανάπτυξη κάποιων δεξιοτήτων, γνωστών ως “soft skills”, όπως ηγετικές ικανότητες, ικανότητα επικοινωνίας και ανάπτυξη της ικανότητας δημιουργίας αποτελεσματικών δικτύων, δεξιότητες δηλαδή που απαιτούν αυτές οι θέσεις. Αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι «αυτοί που πηγαίνουν σε ελίτ σχολεία, κολλέγια και πανεπιστήμια συχνά φαίνεται να αναπτύσσουν το πολιτιστικό και κοινωνικό κεφάλαιο που ψάχνουν οι εταιρείες ώστε να προσλάβουν υποψηφίους υψηλών δυνατοτήτων, οδηγώντας με αυτόν τον τρόπο σε κοινωνικές ανισότητες» (Brown et al., 2015, p.224).

Το γεγονός αυτό, που περιγράφεται παραπάνω, συνδέεται άμεσα με την παρερμηνεία της «αξιοκρατίας», όρου που επινόησε ο Young (1958) για να περιγράψει την ιδεολογία εκείνη που μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση μιας κοινωνίας η οποία εκτιμά κάθε άτομο εξίσου αλλά στην πράξη αντικαθιστά μια μορφή προνομίου με μια άλλη, αποτελώντας μία άλλη μορφή ελιτισμού. Η αύξηση της ανισότητας οφείλεται στο γεγονός ότι οι αξιокράτες, ως επωφελοόμενοι της αξιοκρατίας ενθαρρύνονται να πιστεύουν ότι έφτασαν στο σημείο που βρίσκονται με την αξία τους (Τσακίρη, 2018). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που αναφέρει η

van Zanten (2015), ότι δηλαδή οι μαθητές που θεωρούν πως έχουν αξιοκρατικά επιλεγεί σε ελίτ ιδρύματα, πιστεύουν στην πλειοψηφία τους ότι αξίζουν τις εκπαιδευτικές ελίτ και συσχετίζουν την πρόσβαση στην ελίτ ως ιδιότητα μέλους συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων. Με άλλα λόγια, γίνονται μεγάλοι υποστηρικτές της αντιληπτικής αξιοκρατίας του γαλλικού εκπαιδευτικού συστήματος ελίτ, ενώ την κατανοούν ως τάξη αξιοκρατίας (Power et al., 2003 οπ. αναφ. στο van Zanten, 2015).

Η αξιοκρατία «ως ιδεολογικό εργαλείο λειτουργεί με τη μορφή της νομιμοποίησης των κοινωνικών ανισοτήτων ενεργοποιώντας ορισμένους μηχανισμούς μέσω των οποίων το σχολείο ως θεσμός και οι εκπαιδευτικοί ως επαγγελματική ομάδα του εν λόγω θεσμού προσβλέπουν στην άσκηση σημαντικής εξουσίας στην κοινωνία με την επιλογή των καλύτερων» (Τσακίρη, 2018, σ.152)

Τρίτο Μέρος

Το ελληνικό πλαίσιο: Αριστεία και Πρότυπα Σχολεία

Κεφάλαιο 7: Η αριστεία στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

Στο κεφάλαιο αυτό, θα παρουσιάσουμε το καθεστώς λειτουργίας του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων, τις ιδεολογικές του διαστάσεις στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική καθώς και την ιστορική εξέλιξη των πέντε Πρότυπων Σχολείων του Ν. 4327/2015.

7.1. Τα σχολεία αριστείας και οι πολιτισμικές αντιλήψεις για τον θεσμό των Πρότυπων Σχολείων

Τα τελευταία χρόνια γύρω από τις μεταρρυθμίσεις που λαμβάνουν χώρα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα Ν. 1566/85 (ΦΕΚ 167Α/85), Ν. 3966 (ΦΕΚ 118 Α', 24-05-2011), Ν. 4327/2015- (ΦΕΚ 50/Α'/14-5-2015) προηγείται και ακολουθεί ένας ιδεο-πολιτικός δημόσιος διάλογος που φέρνει την αριστεία στον αντίποδα της ισότητας και των ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση. Κάθε κυβέρνηση χρησιμοποιεί το θεσμό των Πρότυπων και Πειραματικών Σχολείων για να ξεδιπλώσει μια ρητορική γύρω από τα θέματα της «αριστείας», η οποία εξυπηρετεί συγκεκριμένους ιδεολογικούς σκοπούς ώστε να ικανοποιούνται οι αντίστοιχες ομάδες πίεσης.

Η συντηρητική προσέγγιση αντιλαμβάνεται την αριστεία ως επιβράβευση της ατομικής διάκρισης και μιας λειτουργιστικής αντίληψης της «αξιοκρατίας» (van Zanten, 2015) ενώ οι πιο δημοκρατικές προσεγγίσεις επιμένουν στην αρχή των ίσων ευκαιριών και της κοινωνικής δικαιοσύνης μέσα από ένα ποιοτικό σχολείο για όλους και χαρακτηρίζουν τα συγκεκριμένα σχολεία «ελιτίστικά» (Καρύδας, 2013).

Στην Ελλάδα, η λειτουργία των Πρότυπων Σχολείων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορία του ελληνικού κράτους καθώς αμέσως μετά την απελευθέρωσή της από τους Οθωμανούς, έχοντας ως στόχο τη μόρφωση του λαού, αναδείχθηκε το μεγάλο πατριωτικό κίνημα των Εθνικών Ευεργετών οι οποίοι ήταν κυρίως μνημένοι στη Φιλική εταιρεία. Έτσι, διέθεσαν την περιουσία τους για την μόρφωση και την πνευματική ανύψωση των Ελλήνων (Δάλλας, 2009). Στην περίοδο αυτή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, κατά τον 19^ο αιώνα, ιδρύθηκαν και λειτούργησαν οι τρεις πρώτες Πρότυπες Σχολές (Βαρβάκειος, Ζωσιμαία και Ιωνίδειος), με τις δωρεές εθνικών ευεργετών, προκειμένου οι απόφοιτοι να στηρίζουν τη λειτουργία του νεοσύστατου ελληνικού κράτους (Γκίκα κ.α., 2008).

Οι αδελφοί Ζωσιμάδες ο Κωνσταντίνος Ιωνίδης και ο Ιωάννης Βαρβάκης έδωσαν τα χρήματα ώστε να ιδρυθούν οι τρεις παλαιότερες ιστορικές σχολές (Ζωσιμαία, Ιωνίδειος και Βαρβάκειος αντίστοιχα) στον ελλαδικό χώρο. Οι ευεργέτες αυτοί καθόρισαν στις διαθήκες τους τόσο τους φορείς όσο και τον τρόπο διαχείρισης της περιουσίας των εκπαιδευτηρίων. Τα κοινά χαρακτηριστικά των σχολείων αυτών ήταν τα εξής :

- η δωρεάν παροχή μόρφωσης, χωρίς κοινωνικές ή άλλου είδους διακρίσεις
- η στέγαση των σχολείων αυτών σε μεγαλοπρεπή κτίρια
- η φιλοσοφία λειτουργίας των σχολείων απέβλεπε στην ουσιαστική μόρφωση και καλλιέργεια των μαθητών
- το διδακτικό προσωπικό επιλέγονταν με ιδιαίτερα αυστηρά κριτήρια και τελούσε υπό συνεχή έλεγχο και αξιολόγηση σε εκτέλεση των καταστατικών όρων των ιδρυμάτων
- οι μαθητές έπρεπε να διαθέτουν ικανότητες και να έχουν την ανάλογη επιμέλεια ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις – καθιέρωση συστήματος εισαγωγικών εξετάσεων
- η οικοδόμηση μίας εκπαιδευτικής παράδοσης
- η προσφορά των αποφοίτων αυτών των σχολείων στην κοινωνία και το έθνος που προσέδωσε κύρος στα σχολεία αυτά (Δάλλας, 2009).

Για να συνδέσουμε την εποχή αυτή με τις γενικότερες τάσεις που προωθούνταν σε διεθνές επίπεδο στην κοινωνική θεωρία σχετικά με την εκπαίδευση και την εξέλιξη του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων, αξίζει να αναφέρουμε ότι στη Δύση έχει αρχίσει, ήδη από τον 18^ο αιώνα, σύμφωνα με τους κοινωνιολόγους Marx, Durkheim και Weber η ανάδυση της νεωτερικότητας, η οποία συγκροτεί την αντικειμενική επιστήμη με καθολικούς ηθικούς και πολιτικούς νόμους (Νικολακάκη, 2001). Η περίοδος αυτή συνδέεται με τη δημιουργία του έθνους/κράτους και την διαμόρφωση της εθνικής κυριαρχίας και ταυτότητας, της εθνικής οικονομίας, της εθνικής κουλτούρας και την ανάπτυξη των αστικών καπιταλιστικών κοινωνιών (Bauman, 2000). Επίσης συνδέεται με τη βιομηχανική επανάσταση και την οργάνωση της κοινωνικής ζωής με όρους αναγνώρισης των ατομικών δικαιωμάτων και της αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας (Ασημάκη κ.α., 2011).

Η εκπαίδευση λοιπόν στην Ελλάδα αναλαμβάνει κατ' ανάλογο τρόπο με αυτά που συμβαίνουν στην Ευρώπη, να στηρίξει το εθνικό κράτος, να εμπνεύσει τον

πατριωτισμό και το σεβασμό προς τη εθνική κουλτούρα, που είναι και τα δύο απαραίτητα για την απόκρουση της διαρκούς απειλής κατά της εθνικής ανεξαρτησίας και για τη διασφάλιση της πολιτικής και κοινωνικής ομαλότητας στη χώρα (Ματθαίου, 1999).

Η νεωτερικότητα ως προς τα τυπικά χαρακτηριστικά της είναι συνυφασμένη με τις προοπτικές και το «παράδειγμα» του Διαφωτισμού, που στρέφεται στη γραμμική πρόοδο, στην απόλυτη-αντικειμενική αλήθεια και στον ορθολογικό σχεδιασμό και ταυτίζεται μαζί τους. Έτσι, η γνώση χάνει τον ιερό της χαρακτήρα και η αυθεντία δεν καταλαμβάνει πια την ίδια θέση, καθώς εξέχουσα θέση στην παραγωγή της αληθινής γνώσης και την προώθηση της προόδου κατέχει η επιστήμη, που συνδέεται με τις διαδικασίες του εξορθολογισμού και της αντικειμενικότητας (Ασημάκη κ.α. 2011). Στο πλαίσιο αυτό συγκροτείται και η σχολική γνώση αποτελώντας έκφραση των μορφών λογικής της νεωτερικότητας (Λάμνιαν, 1999).

Την εποχή αυτή, σύμφωνα με τον Ματθαίου (1999), η δευτεροβάθμια και η ανώτερη εκπαίδευση διατηρούν τον ελιτίστικο, ουμανιστικό και κλασικό τους χαρακτήρα, προετοιμάζοντας τους λίγους εκλεκτούς για τα ελεύθερα επαγγέλματα και για τις θέσεις της κρατικής γραφειοκρατίας. Οι κάτοχοι της γνώσης απολαμβάνουν τα προνόμια της κοινωνικής αναγνώρισης και κυρίως την προοπτική ανάδειξής τους σε θέσεις πολιτικής ισχύος.

Ο θεσμός των Προτύπων Σχολείων καθιερώθηκε και επίσημα το 1936, και με τον αναγκαστικό νόμο Α.Ν. 247/1936 αναβαθμίστηκαν σε Πρότυπα 120 Γυμνάσια της επικράτειας, που θα λειτουργούσαν πλέον «κατά παρέκκλιση του εν λοιποίς γυμνασίοις εφαρμοζομένου προγράμματος». Τα τρία ιστορικά Γυμνάσια, αφού είχαν λειτουργήσει για δεκαετίες αυτόνομα, υπήχθησαν στο νέο θεσμικό πλαίσιο. Αργότερα εντάχθηκαν διοικητικά στον ενιαίο κορμό της κρατικής εκπαίδευσης, η Ζωσιμαία και η Βαρβάκειος το 1937 ενώ η Ιωνίδειος το 1946. Επίσης αργότερα ονομάστηκαν Πρότυπα τέσσερα ακόμη Γυμνάσια που – με τον ένα ή τον άλλο τρόπο – διέθεταν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: το 1937 η Κοργιαλένιος - Αναργύρειος Σχολή Σπετσών (είχε ιδρυθεί το 1927 και υποστηρίζονταν οικονομικά από το ομώνυμο κληροδότημα), το 1946 το Γυμνάσιο Αριστούχων «Ανάβρυτα», που ιδρύθηκε την ίδια χρονιά με πρωτοβουλία της τότε βασιλικής οικογενείας και το 1972 η Ευαγγελική Σχολή Ν. Σμύρνης η οποία είχε ιδρυθεί το 1934 σε ανάμνηση της ιστορικής Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης και το Β' Γυμνάσιο Πατρών.

Ο Αντωνίου (2014), επικαλούμενος το παράδειγμα της Βαρβακείου Σχολής, η οποία ιδρύθηκε το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα, πιστεύει ότι σε μεγάλο βαθμό εκφράζει τη βούληση για την παραγωγή μιας διανοητικής ελίτ προσανατολισμένης στις επιστήμες και την τεχνολογία, αντίβαρο στην αδιαμφισβήτητη κυριαρχία των κλασικών σπουδών στην ελληνική εκπαίδευση που ίσχυε μέχρι τότε. Η οργανική σύνδεση του σχολείου με το ΕΜΠ μέχρι και το 1914 και το μεγάλο ποσοστό των αποφοίτων του στις τάξεις του Πολυτεχνείου έως και τις αρχές της δεκαετίας του 1980 επιβεβαιώνει αυτό τον ισχυρό δεσμό. Το «μοντέλο Βαρβάκειο», στη διάρκεια του πρώτου μισού του 20ου αιώνα, λειτουργούσε ως υπόδειγμα για έναν αριθμό πρακτικών λυκείων σ' όλη τη χώρα που είχαν τους ίδιους στόχους. Όπως αναφέρει η Γελαδάκη (2009), με βάση τα στοιχεία του σχολικού αρχείου της Βαρβακείου Σχολής επαληθεύεται η εντύπωση ότι η Βαρβάκειος Σχολή είχε ως κύριο μέλημα τη μέγιστη δυνατή απόδοση των μαθητών της και εντοπίζεται ως το βασικό σημείο διαφοροποίησής της από τα υπόλοιπα σχολεία της ίδιας βαθμίδας (πρότυπα ή μη), που στόχευαν στην ολιγαριθμία των μαθητών τους.

Σύμφωνα με τον Δάλλα (2009), τα Πρότυπα Γυμνάσια συνέχιζαν να λειτουργούν μέχρι τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 70, με τα περισσότερα ποιοτικά χαρακτηριστικά του παρελθόντος να αποτελούν – λιγότερο ή περισσότερο – το σημείο αναφοράς για τη δημόσια εκπαίδευση, ιδιαίτερα δε για την ίδρυση των Πανεπιστημιακών Πειραματικών Σχολείων και των Προτύπων εξαταξίων Γυμνασίων (δεν υπήρχε τότε ο διαχωρισμός σε Γυμνάσια και Λύκεια).

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και μετά, δηλαδή από το 1975 μέχρι το 1985, αποδομείται σταδιακά ο θεσμός των Προτύπων Σχολείων. Από τα Πρότυπα Γυμνάσια που δημιουργήθηκαν το 1936, μόνο το 1ο Γυμνάσιο Πλάκας συνέχισε να λειτουργεί ως Πρότυπο μέχρι το 1964.

Μεταπολιτευτικά ο συστηματικός παιδαγωγικός λόγος αμφισβήτησε την παράδοση, τον αυταρχισμό, τον σχολαστικισμό και τη λογοκοπία, τον παιδαγωγικό και μεθοδολογικό φορμαλισμό, με μία διατύπωση, την παιδαγωγική ιδεολογία που κυριαρχούσε (Παπακωνσταντίνου, 1993). Ο εξισωτισμός που έφερε μαζί της η μεταπολίτευση και η δημιουργία της αρνητικής αντίληψης για την «αριστεία» επηρέασε και τα Πρότυπα Σχολεία. Το γεγονός αυτό επισφραγίστηκε και με την κατάργηση των Προτύπων Σχολείων επισήμως το 1985 με την ψήφιση του Ν.1566/85. Τα μεταρρυθμιστικά κείμενα της περιόδου αυτής στηρίχθηκαν σε

διάφορες κοινωνικές ομάδες που είχαν πιέσει για εκδημοκρατισμό και ισότητα. Έτσι εστιάζουν στην κοινωνική δικαιοσύνη και την οικονομική αποτελεσματικότητα. Το κοινωνικό αίτημα που κυριαρχεί για την ισότητα των ευκαιριών ορθώνεται ως ιδεολογία που αντίκειται στη φιλελεύθερη λειτουργική θεώρηση η οποία προϋπήρχε και η παρέμβαση στην εκπαιδευτική πολιτική προσπαθεί να αντισταθμίσει την άνιση κατανομή των εκπαιδευτικών αγαθών. Η εκπαιδευτική πολιτική στρέφεται προς την κοινωνική απαίτηση και όχι στην προσέγγιση του ανθρώπινου δυναμικού (Μπουζάκης, 1994).

Την εποχή εκείνη σε ένα κεντρικό εκπαιδευτικό σύστημα, όπως το ελληνικό, οι ιδεολογίες της αγοράς δεν αποτελούσαν το κεντρικό ζήτημα στις συζητήσεις σχετικά με την αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης. Το ελληνικό κρατικό σχολείο δεν ήταν ακόμη «προσανατολισμένο στην αγορά». Η ιδεολογία της «ελεύθερης αγοράς» δεν επηρέαζε αποφασιστικά ούτε έθετε αναπόφευκτα την ατζέντα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Ωστόσο, φαίνεται πως η εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας άρχισε να επηρεάζεται από τις διαρθρωτικές «ανάγκες» όπως και οι περισσότερες άλλες χώρες της «Δύσης» (π.χ. ΗΠΑ, Βρετανία) ανταποκρινόμενη σε διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν τη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης.

Η προσπάθεια για μια πιο τεχνοκρατική και προσανατολισμένη στην αγορά προσέγγιση του εκπαιδευτικού σχεδιασμού έγινε εμφανής τη δεκαετία του 1990, όταν η σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ εισήγαγε μια σειρά μεταρρυθμίσεων, κυρίως μέσω νέας νομοθεσίας, αλλά και μέσω ενός αριθμού πρωτοβουλιών (Πράσινη Βίβλος, δημόσιες συζητήσεις και χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων) (Gounias, 2007 b).

Η αποδόμηση αυτή συνέπεσε με ευρύτερες αλλαγές στη δομή της κοινωνίας σε διεθνές επίπεδο. Από τη δεκαετία του 1970, οι εξελίξεις οδήγησαν στην συνειδητοποίηση του τέλους της εποχής της Νεωτερικότητας και του μοντέρνου σύμφωνα με κοινωνιολόγους όπως ο Lyotard και ο Baudrillard (Giddens, 1997). Μια νέα εποχή εμφανίζεται με τον όρο μετανεωτερικότητα χωρίς να γνωρίζουμε αν έχει σχέση ρήξης ή συνέχειας με την προϋπάρχουσα (Νικολακάκη, 2001).

Χρονολογικά, η μετανεωτερικότητα κάνει έντονη την παρουσία της προς το τέλος του 20ού αιώνα και στις αρχές του 21^{ου}. Σύμφωνα με τους Κουστουράκη & Ασημάκη (2009), η μετανεωτερικότητα διέπεται από μια διττή οπτική, που σχετίζεται, από τη μια πλευρά με την φάση ανάπτυξης του πολιτισμού και ιδιαίτερα

των τεχνών και από την άλλη πλευρά με μια περίοδο ανάπτυξης ολόκληρης της κοινωνίας. Η μετανεωτερικότητα συνδέεται επίσης με τον περιορισμό της εθνικής κυριαρχίας, με την παγκοσμιοποίηση της κουλτούρας και με τους ευέλικτους τρόπους συσσώρευσης κεφαλαίου. Ως προς τα τυπικά χαρακτηριστικά της, βρίσκεται σε απόλυτη σχέση με την εκρηκτική ανάπτυξη της τεχνολογίας και ιδιαίτερα με τις δυνατότητες παραγωγής και διάδοσης της πληροφορίας (κοινωνία της πληροφορίας), πέρα από κάθε περιορισμό εθνικών συνόρων και χρονικών διαμεσολαβήσεων. Εάν, σύμφωνα με τη νεωτερική αντίληψη, επιδίωξη της επιστημονικής γνώσης είναι η μια και μοναδική αλήθεια, τότε κατά τη μετανεωτερική αντίληψη αυτή δεν μπορεί να υπάρξει.

Η γνώση κατά την περίοδο της μετανεωτερικότητας, δεν παραμένει ανέγγιχτη. Οι μετασχηματισμοί που συμβαίνουν εξαιτίας της ανάπτυξης της τεχνολογίας δεν θα μπορούσαν να μη μεταβάλουν τη φύση της. Τα κύρια στοιχεία είναι η πλήρης αποδοχή του εφήμερου, του κατακερματισμού, του χαοτικού και της ασυνέχειας και ότι η γνώση αποκτά πλουραλιστικό χαρακτήρα. Έτσι, θα ήταν πιο ορθό να αναφερόμαστε όχι σε μια γνώση και αλήθεια, αλλά σε πολλές γνώσεις και πολλές αλήθειες (Eagleton, 1996).

Σύμφωνα με τον Ματθαίου (1999) οι ξέφρενοι ρυθμοί στις τεχνολογικές μεταβολές δοκιμάζουν ήδη τα όρια της ικανότητας ανταπόκρισης του ατόμου και της κοινωνίας στις νέες συνθήκες και τους αποστερούν το σταθερό έδαφος που απαιτείται για να επιχειρηθεί με σιγουριά το επόμενο άλμα προσαρμογής σ' αυτές. Η αίσθηση της προσωρινότητας των πραγμάτων και της αβέβαιης προοπτικής, η αδυναμία ακόμη και μεσοπρόθεσμης πρόβλεψης κατακερματίζει το χρόνο σε μικρές αυθύπαρκτες ενότητες, μέσα στις οποίες πρέπει να ολοκληρωθούν οι προσπάθειες, να αξιολογηθούν και να αξιοποιηθούν τα δεδομένα. Καλλιεργεί μια κουλτούρα σχετικισμού για τη διαχρονική αξία της γνώσης.

Βέβαια, κοινωνιολόγοι όπως ο Jürgen Habermas (1987) επέκριναν τη Μετανεωτερικότητα ως μια θεωρία απαισιοδοξίας και ηττοπάθειας και τόνισαν ότι η Νεωτερικότητα είχε ένα «ελλιπές έργο» που δεν έπρεπε να εγκαταλειφτεί αλλά να συνεχιστεί πιέζοντας για περισσότερη δημοκρατία, ελευθερία και ορθολογικές πολιτικές.

Φαίνεται ότι τελικά οι μεταμοντέρνες αναλύσεις έχασαν έδαφος από τη θεωρία της παγκοσμιοποίησης, η οποία έγινε στη συνέχεια το κυρίαρχο θεωρητικό

πλαίσιο για την κατανόηση της κατεύθυνσης της κοινωνικής αλλαγής στον εικοστό πρώτο αιώνα (Giddens,1997).

Για να επιστρέψουμε στον ελλαδικό χώρο, μέχρι το 2011 σ' ολόκληρη την επικράτεια λειτουργούσαν 110 πειραματικά σχολεία. Η έκθεση του ΟΟΣΑ το 2011 ανέφερε ότι η Ελλάδα παρέμενε ένα από τα πιο συγκεντρωτικά σχεδιασμένα εκπαιδευτικά συστήματα στην Ευρώπη, καθώς άλλες χώρες έχουν προχωρήσει δυναμικά στην αποκέντρωση των εκπαιδευτικών συστημάτων τους, την αύξηση της ευελιξίας και της ανταπόκρισης των σχολείων και των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων στις ανάγκες των φοιτητών και τη βελτίωση των εργασιακών συνθηκών των εκπαιδευτικών, του πανεπιστημιακού προσωπικού και των ερευνητών. Η Ελλάδα έπρεπε να αναλάβει δράσεις όπως την αλλαγή των δομών διακυβέρνησης και διαχείρισης, την κατάργηση, συνένωση ή συγχώνευση μικρών και μη αποδοτικών μονάδων, την βέλτιστη αξιοποίηση ανθρωπίνου δυναμικού, την βελτίωση της διασφάλισης ποιότητας και των πληροφοριακών συστημάτων καταμέτρησης στοιχείων και την θέσπιση πολύ πιο αποτελεσματικών δομών για την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων (ΟΟΣΑ, 2011).

Οι ραγδαίες κοινωνικοοικονομικές μεταβολές είχαν δημιουργήσει την ανάγκη για το πέρασμα στην παγκόσμια κοινωνία, στην κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας. Σύμφωνα με τον Μπουζάκη (2005), την περίοδο αυτή «η γνώση αποτελεί το θεμελιώδη παράγοντα τόσο για την οικονομική όσο και για την κοινωνική αλλά και για την ατομική ανάπτυξη αφενός αλλά και τον βασικό οικονομικό πόρο αφετέρου» (σ.16).

Η «κοινωνία της γνώσης» (Τσαούσης, 2009, σ.77) υποδηλώνει ότι ενώ «μέχρι τους μετανεωτερικούς καιρούς μας υπήρχαν τρεις συντελεστές παραγωγής: το έδαφος, η εργασία και το κεφάλαιο, στους κύριους συντελεστές παραγωγής προστέθηκε και η γνώση» (Ασημάκη κ.α., 2011, σ.112). Όμως όπως αναφέρει ο Φωτόπουλος (2016), «η κοινωνία της γνώσης παραμένει ουσιαστικά ένα ρητορικό σχήμα που αδυνατεί να απελευθερώσει δυνάμεις, αφού οι εκπαιδευτικές ανισότητες ενδημούν, η υποβάθμιση του αντικρίσματος των πτυχίων και των διπλωμάτων εντείνεται, η ανεργία και η ελαστικοποίηση εργασίας αυξάνεται ολοένα και περισσότερο» (σ.514).

Στο περιβάλλον αυτό και σε μία περίοδο οικονομικής κρίσης, υπό το καθεστώς του Πρώτου Μνημονίου, σε μία προσπάθεια ανταπόκρισης στις απαιτήσεις

της σύγχρονης κοινωνίας, στις 24 Μαΐου 2011 δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ο Νόμος 3966 (ΦΕΚ 118 Α', 24-05-2011) με τίτλο: «Θεσμικό πλαίσιο των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, Ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και λοιπές διατάξεις». Σύμφωνα με αυτόν τον νόμο, ενώ για χρόνια τα «Πειραματικά» και τα «Πρότυπα» Σχολεία αποτελούσαν ξεχωριστές δομές, με τον νόμο Ν.3966/2011 παρουσιάζονται ταυτόχρονα ως «Πρότυπα» και ως «Πειραματικά» σε μια δομή, δικαιολογώντας τον τίτλο τους στις καινοτόμες δράσεις καθώς και στον πειραματισμό και τις καλές πρακτικές που προωθούν, ενώ ταυτόχρονα προάγουν την «αριστεία».

Βέβαια, ο Ν.3966/2011 δέχθηκε έντονες κριτικές. Στη δημόσια συζήτηση σχετικά με τη μεταρρύθμιση, ένα μεγάλο μέρος των κριτικών απόψεων που διατυπώθηκαν εστίασαν στο ασυμβίβαστο του πειραματικού χαρακτήρα των ΠΠΣ και του στόχου της αριστείας. Σύμφωνα με τον Αντωνίου (2014) που την περίοδο εκείνη ήταν αντιπρόεδρος της Δ.Ε.Π.Π.Σ., η απάντηση σε αυτού του είδους την κριτική ήταν ότι επί τριάντα χρόνια το εκπαιδευτικό σύστημα είχε μάθει να μην αποτιμά, να μην μετρά, να μην αξιολογεί δράσεις, επιλογές και ανθρώπους, να μην εξατομικεύει, να μην καλλιεργεί συστηματικά δεξιότητες και talέντα ούτε βεβαίως να θεραπεύει υστερήσεις και αδυναμίες. Για τον λόγο αυτό η αποενοχοποίηση και η προβολή του στόχου της αριστείας, εκτός από ισχυρό αντιπαράδειγμα στην κουλτούρα του εξισωτισμού προς τα κάτω, αποτελούσε επιλογή αυθεντικού πειραματισμού.

Η αυξημένη ζήτηση για τα σχολεία αυτά μετά την εφαρμογή του νόμου και την καθιέρωση εισαγωγικών εξετάσεων υποδηλώνει ότι υπάρχουν αρκετοί γονείς που θα ήθελαν τα παιδιά τους με υψηλές επιδόσεις να φοιτούν σε τέτοιου είδους σχολεία αναδεικνύοντας ένα κοινωνικό φαντασιακό συνυφασμένο με την ιστορικότητα των σχολείων αυτών. Σύμφωνα με τα δημοσιευμένα στοιχεία (Πίνακας 11.1.), κατά τις εξεταστικές περιόδους του 2013 και 2014 για την εισαγωγή μαθητών στα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία, παρατηρήθηκε ότι στα Γυμνάσια και στα Λύκεια των Ιστορικών Πρότυπων Σχολών υπήρχε μεγάλος αριθμός υποψήφιων σε σχέση με τα υπόλοιπα Πρότυπα Πειραματικά Γυμνάσια και Λύκεια, ο οποίος αυξήθηκε σημαντικά κατά τη δεύτερη χρονιά εξετάσεων το 2014.

ΓΥΜΝΑΣΙΟ	2013	2014	Αριθμός θέσεων
Αναβρύτων	673	972	81
Βαρβακείου	595	704	96
Ευαγγελικής Σχολής	636	705	78
Ζάννειου	0	161	108
Ζωσιμαίας	139	172	88
ΛΥΚΕΙΟ	2013	2014	Αριθμός θέσεων
Αναβρύτων	306	377	108
Βαρβακείου	299	332	104
Ευαγγελικής Σχολής	245	305	81
Ζάννειου	115	226	108
Ζωσιμαίας	-	-	-

Πίνακας 11.1.: Υποψήφιοι-επιτυχόντες μαθητές για τα Π.Π.Σ. κατά τα έτη 2013 και 2014

Πηγή: www.ipaideia.gr

Σύμφωνα με τον πιο πρόσφατο νόμο που θεσπίστηκε στην Ελλάδα σχετικά με τα Πρότυπα και Πειραματικά Σχολεία υπό τη νέα αριστερή κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ με τη συγκυβέρνηση των ΑΝΕΛ το 2015, διατηρήθηκαν μόνο 5 Πρότυπα Σχολεία από τα 35 στο όνομα μιας καταγγελτικής ρητορικής της προώθησης της αριστείας η οποία παρουσιάστηκε στον αντίποδα της αρχής της ισότητας των ευκαιριών και των

σχολείων αυτού του τύπου. Πιο συγκεκριμένα, με το άρθρο 10 του Ν. 4327/2015- (ΦΕΚ 50/Α/14-5-2015), το άρθρο 36 του ν. 3966/2011 (Α' 118) αντικαθίσταται ως εξής: « 1. Οι σχολικές μονάδες που έχουν χαρακτηριστεί ως «Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία» αποχαρακτηρίζονται και ορίζονται ως «Πειραματικά Σχολεία», εκτός από τις παρακάτω σχολικές μονάδες που ορίζονται ως «Πρότυπα Σχολεία»: α) Βαρβάκειο Πρότυπο Γυμνάσιο, β) Πρότυπο Γυμνάσιο Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά, γ) Πρότυπο Γυμνάσιο Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης, δ) Πρότυπο Γυμνάσιο Αναβρύτων, ε) Πρότυπο Γυμνάσιο Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων, στ) Πρότυπο ΓΕΛ Βαρβακείου Σχολής, ζ) Πρότυπο ΓΕΛ Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά, η) Πρότυπο ΓΕΛ Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης, θ) Πρότυπο ΓΕΛ Αναβρύτων.

Η διατήρηση του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων, ακόμα και από μια κυβέρνηση καταγγελτικής ρητορικής για την αριστεία, είναι αποτέλεσμα της δράσης συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων πίεσης και ερμηνεύτηκε (Tsakiris et al., 2016) ως υποκίνηση τμήματος της ανώτερης μεσαίας τάξης που χρησιμοποίησε το πολιτισμικό και κοινωνικό της κεφάλαιο, προκειμένου να επιτύχει μια κινητοποίηση ικανή να επηρεάζει τις πολιτικές αποφάσεις (Ball and Exley, 2010) οι οποίες θα επέτρεπαν στα εν λόγω δίκτυα να σφετεριστούν τα συγκεκριμένα σχολεία της δημόσιας εκπαίδευσης με ιδεολογικό όχημα την αριστεία ώστε να λειτουργούν με όρους «αδιωτικοποίησης». Παρακολουθούμε λοιπόν την «στοχοθετημένη» δράση που ασκείται από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, σκοπός των οποίων είναι να εγκαθιδρύνουν και να επιβάλουν τη δική τους θεσμική θέση και, κατά συνέπεια, να επωφεληθούν από ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών «οφελών-δικαιωμάτων» (Τσουκαλάς, 1991, σελ. 455 οπ. αναφ. στο Gounias, 2007a).

Θα πρέπει εδώ να αναφέρουμε ότι η οικονομική κρίση που έπληξε κυρίως τη μεσαία τάξη είχε και ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση του δημόσιου σχολείου λόγω της έλλειψης οικονομικών πόρων για την Παιδεία. Σύμφωνα με την έκθεση της Commission για το 2016 παρατηρείται συρρίκνωση του κεντρικού προϋπολογισμού για την εκπαίδευση, καθώς από τα 5,7 δισ. ευρώ το 2014 μειώθηκε στα 5,3 δισ. ευρώ το 2015, ποσά που ισοδυναμούν αντίστοιχα με το 3,2 και το 3% του ΑΕΠ (<https://ec.europa.eu>). Όλα αυτά συμβάλλουν στη διατήρηση μιας υψηλής ζήτησης για τα σχολεία αυτά όπως φαίνεται στον πίνακα 7.2. που ακολουθεί:

ΓΥΜΝΑΣΙΟ	2018	Αριθμός θέσεων
Αναβρύτων	859	78
Βαρβακειού	781	96
Ευαγγελικής Σχολής	680	78
Ιωνιδείου	670	108

Πίνακας 7.2.: Υποψήφιοι-επιτυχόντες μαθητές για τα Πρότυπα Γυμνάσια κατά το έτος 2018

Πηγή: www.ipaideia.gr

7.2. Τα Πρότυπα Σχολεία

Στη συνέχεια θα παραθέσουμε μια σύντομη αναφορά στην ιστορική πορεία των Πρότυπων Σχολείων στην Ελλάδα, καθώς αποτελεί σημαντικό κομμάτι στην κατανόηση του ερευνητικού πλαισίου που θα ακολουθήσει. Τα σχολεία αυτά είναι με βάση τη χρονολογία ίδρυσής τους (από το παλαιότερο στο νεότερο) τα εξής:

- Η Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων
- Η Βαρβάκειος Σχολή
- Η Ιωνίδειος Σχολή Πειραιά
- Η Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης
- Η Πρότυπος Σχολή Αναβρύτων

7.2.1. Η Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων

Η Ζωσιμαία Σχολή ιδρύθηκε το 1828 στα Ιωάννινα με προσωπική δαπάνη των αδερφών Ζωσιμά και εξακολουθεί να λειτουργεί μέχρι σήμερα μόνο το Γυμνάσιο ως Πρότυπο (Ν. 4327/2015). Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης (1821-1830) τα Ιωάννινα, που άλλοτε φημίζονταν για το πολιτιστικό και εκπαιδευτικό υπόβαθρο της, ως ένα από τα κέντρα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, είχαν παρακμάσει. Την εποχή εκείνη, πέντε αδέρφια της οικογένειας των Ζωσιμάδων είχαν μεταναστεύσει στην Ρωσία, όπου έγιναν επιτυχημένοι έμποροι και αποφάσισαν να χρηματοδοτήσουν την ανέγερση ενός νέου εκπαιδευτικού ιδρύματος. Η Ζωσιμαία

Σχολή ιδρύθηκε το 1828 και αρχικά λειτούργησε με τέσσερις σχολικές τάξεις. Η Σχολική Επιτροπή των Ιωαννίνων, ένας οργανισμός που ήταν αρμόδιος της διαχείρισης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της πόλης, είχε την πλήρη ευθύνη της διαχείρισης της Ζωσιμαίας, με την οικονομική ενίσχυση της οικογένειας Ζωσιμά. Το 1833 ο Αναστάσιος Σακελλάριος έγινε διευθυντής της Ζωσιμαίας. Το 1840 άλλες τρεις τάξεις προστέθηκαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του σχολείου ενώ το 1852 χωρίστηκε σε τριτάξιο ελληνικό σχολείο και σε τετρατάξιο γυμνάσιο. Κατά την διάρκεια της διεύθυνσης Αναστάσιου Σακελλάριου η σχολή απέκτησε φήμη στον ευρύτερο ελληνικό χώρο με μαθητές ακόμη και από την Ανατολική Ρωμυλία και από άλλα μέρη που δεν είχαν απελευθερωθεί ακόμα. Οι μαθητές της Ζωσιμαίας Σχολής εκείνη την εποχή έφταναν τους τετρακόσιους. Οι απόφοιτοι, όσοι δεν συνέχιζαν τις σπουδές στο Πανεπιστήμιο, διορίζονταν δάσκαλοι σε όλες τις πόλεις και χωριά της Βαλκανικής με ελληνικό πληθυσμό. Το 1860 με απόφαση του Πανεπιστημίου Αθηνών οι απόφοιτοι της Ζωσιμαίας εισάγονταν σε αυτό χωρίς εισαγωγικές εξετάσεις. Οι εκπαιδευτικοί της Ζωσιμαίας είχαν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, με σημαντική συμβολή στην πολιτιστική και εκπαιδευτική δραστηριότητα εκείνης της εποχής, όπως, για παράδειγμα, ο Παναγιώτης Αραβαντινός, ο οποίος έγραψε έναν μεγάλο αριθμό από βιβλία σχετικά με τη λαογραφία και τη γλωσσολογία (Βλάχος, 2002).

Με τη διαθήκη του που συντάχθηκε το 1841, ο εθνικός ευεργέτης Νικόλαος Ζωσιμάς άφησε ένα μεγάλο χρηματικό ποσό της περιουσίας των Ζωσιμάδων για «το Γενικό Σχολείο» (Ζωσιμαία Σχολή) στα Ιωάννινα. Με τη διαθήκη του διέθεσε χρηματικά ποσά και για άλλους κοινωφελείς σκοπούς, αλλά ειδικά για το χρηματικό ποσό που αφορά στο «Γενικό σχολείο» περιγράφει τους όρους για τη χρήση του και ορίζει τους διαχειριστές του μέρους αυτού του κληροδοτήματος με τους κοινωνικούς και οικονομικούς όρους της εποχής στο άρθρο Ε' της διαθήκης του. Ένα μεγάλο τμήμα αυτού του χρηματικού ποσού είχε κατατεθεί στην Τράπεζα του Αυτοκρατορικού Ορφανοτροφείου Μόσχας για τη διασφάλισή του, λόγω των συνθηκών επί Τουρκοκρατίας, το οποίο όμως ποσό χάθηκε κατά τη Ρωσική επανάσταση το 1917. Παρέμεινε ως περιουσία του ορφανοτροφείου της Μόσχας. Σύμφωνα με τους όρους της Διαθήκης του Ν. Ζωσιμά τα γραμμάτια και οι μετοχές της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος αγοράστηκαν με σκοπό να εισπράττονται και να διατίθενται οι εξ' αυτών προκύπτοντες τόκοι και μερίσματα υπέρ των σκοπών που

περιγράφηκαν. Πέρα από τα ποσά αυτά είχαν διατεθεί ποσά για την ανέγερση του κτιρίου της Ζωσιμαίας Σχολής και τις δαπάνες διαχείρισης¹¹.

Στις 17 Φεβρουαρίου 1902 τέθηκε ο θεμέλιος λίθος¹² του σχολικού κτιρίου της νέας Ζωσιμαίας Σχολής. Μετά από πολλές περιπέτειες και κομματικές διαμάχες, οι εργασίες ανέγερσης τελείωσαν στις 14 Φεβρουαρίου 1905. Ο αρχιτέκτονας Περικλής Μελίρρυτος ενσυνείδητα αντέγραψε την πρόσοψη που είχε σχεδιασθεί για το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο των Αθηνών. Και αυτό, για να καταδείξει, ότι η ιστορική Ζωσιμαία Σχολή των Ιωαννίνων ήταν ίδρυμα Πανεπιστημιακού επιπέδου¹³.

Το νέο διδακτήριο περιλάμβανε οκτώ αίθουσες διδασκαλίας, αίθουσα τελετών, δυο γραφεία, βιβλιοθήκη, αμφιθέατρο φυσικής και χημείας, τρία εργαστήρια και μουσείο. Το αρχαιοπρεπές, περίοπτο και επιβλητικό αυτό κτίριο είναι από τα ωραιότερα νεοκλασικά μνημεία των Ιωαννίνων και τα επιμέρους αρχιτεκτονικά του στοιχεία είναι εξόχως ενδιαφέροντα¹⁴.

Ο βομβαρδισμός του 1940 του προξένησε σημαντικές καταστροφές και το κατέστησε ακατάλληλο για χρήση. Η σχετική αποκατάστασή του τελείωσε το 1956. Το ιστορικό κτίριο εξακολουθεί και σήμερα να στεγάζει σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης¹⁵.

7.2.2. Η Βαρβάκειος Σχολή

Ο Ιωάννης Βαρβάκης είχε κληροδοτήσει, το 1825, μεγάλο μέρος της περιουσίας του στο ελληνικό κράτος. Έτσι, το 1843 αποφασίστηκε η δημιουργία του

---

¹¹Το 1927 η Ε.Τ.Ε. ίδρυσε την Εθνική Κτηματική Τράπεζα της Ελλάδος και η Μερίδα Ζωσιμαίας απέκτησε, δωρεάν, 608,00 μετοχές της εν λόγω Τραπέζης οι οποίες συν το χρόνω αυξήθηκαν (με την γνωστή διαδικασία ως παράγραφος 3.1.α και 3.1.β) σε 20.517,58 τεμάχια. Μετά την απορρόφηση (συγχώνευση) της Κτηματικής Τραπέζης από την Ε.Τ.Ε. (9 Σεπτεμβρίου 1998) οι μετοχές της Μερίδας Ζωσιμαίας μετατράπηκαν σε 10.798,45 μετοχές της Ε.Τ.Ε.

Οι διαχειριστές του Κληροδοτήματος Ζωσιμά αγόρασαν το 1932, με χρήματα που εξασφάλισαν από τραπεζικό δάνειο, 657,00 μετοχές της Τραπέζης Ελλάδος, εκ των οποίων οι 223,98 αποτελούσαν περιουσιακά στοιχεία της Μερίδας Ζωσιμαίας. Με την γνωστή διαδικασία οι 223,98 μετοχές της Μερίδας Ζωσιμαίας ανέρχονται, σήμερα, σε 5.139,82 μετοχές αξίας 465.000,00 Ευρώ περίπου (τιμή κλεισίματος 8-10-2007: 90,20€).

Εξαίρεση από τους προαναφερθέντες κανόνες διαχείρισης αποτελεί η εκποίηση, το 1997, 12.069,00 μετοχών (εκ των οποίων 4.114,43 ανήκαν στην Μερίδα Ζωσιμαίας) για την αντιμετώπιση οικονομικών προβλημάτων των Αγαθοεργών Καταστημάτων Ιωαννίνων

¹²Εκεί χαράχτηκε η επιγραφή: <<ΕΥΑΝΔΡΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΑΙΔΕΣ ΤΟΙΣ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣ ΖΩΣΙΜΑΔΑΙΣ ΑΙΕΝ ΕΥΓΝΩΜΟΝΕΣ ΤΟΝΔΕ ΘΕΜΕΛΙΟΝ ΛΙΘΟΝ ΤΗΣ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΤΕΘΕΝΤΟ ΕΤΕΙ ΣΩΤΗΡΙΩ 1902 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 17 ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ Π.ΜΕΛΙΡΡΥΤΟΣ>>.

¹³ <http://travelioannina.com/el/node/80>

¹⁴ <http://www.zosimaia.gr>

¹⁵ ο.π.

σχολείου με την επωνυμία «Βαρβάκειον» που η οργάνωσή του θα ήταν όμοια με τα υπόλοιπα δημόσια Γυμνάσια, αλλά θα περιλάμβανε και τις τάξεις του Ελληνικού Σχολείου. Την ίδια περίοδο άρχισε η αναζήτηση της κατάλληλης τοποθεσίας και ανατέθηκε η κατασκευή του στο Αρχιτεκτονικό τμήμα της υπουργείου Εσωτερικών. Το 1859, στη οδό Αθηνάς ξεκίνησαν τη λειτουργία τους το Βαρβάκειο Ελληνικό σχολείο και το κλασικό Γυμνάσιο, αυξάνοντας τον αριθμό των αθηναϊκών δημόσιων σχολείων κατά δύο. Το 1880, το Ελληνικό σχολείο και το Κλασικό Γυμνάσιο του κληροδοτήματος Βαρβάκη χωρίστηκαν, προκειμένου να δημιουργηθούν τέσσερα σχολεία κλασικής κατεύθυνσης: το Α΄ και το Β΄ Ελληνικό σχολείο και το Α΄ και το Β΄ Βαρβάκειο Γυμνάσιο. Το 1886 ιδρύθηκε και το Βαρβάκειο Πρακτικό Λύκειο, το οποίο στεγάστηκε σε ενοικιαζόμενο κτήριο της οδού Βουλής. Το 1911, το Βαρβάκειο Πρακτικό Λύκειο μετακινήθηκε στο κτήριο της οδού Αθηνάς αλλά λόγω της επίταξής του μετά το 1915 φιλοξενήθηκε σε διάφορα σχολικά κτήρια της Αθήνας έως το 1919, που επέστρεψε και πάλι. Τη δεκαετία του '20 στο κτήριο της οδού Αθηνάς είχε την έδρα του το Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης, το οποίο προσαρτήθηκε στο Βαρβάκειο Πρακτικό Λύκειο, καθιστώντας το Πρότυπο, ενώ φιλοξενούνταν – εκ περιτροπής και σχεδόν όλα τα αθηναϊκά Γυμνάσια. Έτσι, το 1930 δημιουργήθηκε η «Βαρβάκειος Πρότυπος Σχολή Μέσης Εκπαιδευσεως», με έντονα προβλήματα στέγασης λόγω του ότι βρισκόταν στην καρδιά του εμπορικού κέντρου της πρωτεύουσας. Το κτήριο της Βαρβακείου καταστράφηκε σχεδόν ολοσχερώς από πυρκαγιά το 1944 και έτσι το σχολείο φιλοξενήθηκε αρχικά στην Πλατεία Κουμουνδούρου (στο κτήριο του Θ΄ Γυμνασίου) και στην οδό Μέτωνος (στο κτήριο του Δ΄ Γυμνασίου) και κατόπιν στην οδό Κωλέττη (στο κτήριο των Α΄ και Γ΄ Δημοτικών σχολείων). Κατόπιν όλων αυτών συγκροτήθηκε Επιτροπεία για τη ρύθμιση του ζητήματος της στέγασης της Σχολής και την τύχη του διδακτηρίου της. Το 1952 ιδρύθηκε ο Σύλλογος Αποφοίτων της Σχολής ενώ το 1953 συστήθηκε το Βαρβάκειο Ίδρυμα, στο οποίο περιήλθε η υπάρχουσα κινητή και ακίνητη περιουσία του κληροδοτήματος Βαρβάκη. Τελικά το κτήριο της οδού Αθηνάς κατεδαφίστηκε και το Δημόσιο παραχώρησε το 1957 στο Βαρβάκειο Ίδρυμα οικόπεδο στο Παλαιό Ψυχικό για την ανέγερση καινούργιου διδακτηρίου. Το Βαρβάκειο Ίδρυμα ανέλαβε αμέσως να αξιοποιήσει την περιουσία. Με την συμπαράσταση του Συλλόγου Αποφοίτων Βαρβακείου Προτύπου σχολής ανήγειρε το 1960 στο οικόπεδο, μέγαρο καταστημάτων, που με την ενοικιάσή τους προέκυψαν σημαντικοί χρηματικοί πόροι.

Τελικά το οικόπεδο μαζί με το μέγαρο πωλήθηκε στον Δήμο Αθηναίων την 15 Δεκεμβρίου 1970. Με τα έσοδα από την πώληση αυτή αγοράστηκε έκταση στην Κηφισιά, όπου άρχισε η ανέγερση νέου σύγχρονου διδακτηρίου. Το 1980 έγινε η τελετή θεμελίωσης του καινούργιου διδακτηρίου του Βαρβακείου Πειραματικού Γυμνασίου και Λυκείου στην Κηφισιά αλλά τον Σεπτέμβριο του 1982 η φωτιά που έκαψε την Πεντέλη επέφερε σοβαρές βλάβες στον ήδη ανεγερθέντα σκελετό και διεκόπησαν οι εργασίες. Έτσι, από το 1982 τα δύο Πειραματικά σχολεία του Βαρβακείου (Γυμνάσιο-Λύκειο) έχουν εγκατασταθεί προσωρινά σε ιδιόκτητο κτήριο στο Παλαιό Ψυχικό (Γελαδάκη, 2013).

Η λειτουργία των σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της πρώην Βαρβακείου Σχολής είναι συνδεδεμένη με το Βαρβάκειο ίδρυμα και το κληροδότημα Σαρή, το οποίο αποτελεί κεφάλαιο αυτοτελούς διαχείρισης του Βαρβακείου Ιδρύματος.

Το «Βαρβάκειον Ίδρυμα» είναι ΝΠΔΔ, που συστήθηκε με το Ν.Δ. 2562/1953 (ΦΕΚ 240 Α')¹⁶. Στον παρόντα χρόνο εποπτεύεται από το Υπουργείο Οικονομικών, ως κληροδότημα κοινωφελούς σκοπού διεπόμενο από τις διατάξεις του Ν.4182/2013 (ΦΕΚ 185 Α') και συνεποπτεύεται από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, λόγω του εκπαιδευτικού σκοπού του. Το Ίδρυμα δεν επιχορηγείται ή χρηματοδοτείται από το Δημόσιο ή την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η υπηρεσία του Ιδρύματος στεγάζεται σε ιδιόκτητα γραφεία στον 4^ο όροφο του μεγάρου επί της οδού Ιπποκράτους 2 και Ακαδημίας, στην Αθήνα.

Η νομοθεσία που διέπει το Βαρβάκειο Ίδρυμα είναι η εξής:

- Ν.4182/2013 (ΦΕΚ 185 Α') «Κώδικας κοινωφελών περιουσιών, σχολαζουσών κληρονομιών και λοιπές διατάξεις», όπως ισχύει.
- Ν.Δ.2562/1953 (Φ.Ε.Κ. 240 Α') «Περί συστάσεως Βαρβακείου Ιδρύματος».
- Β.Δ. της 17/2/1956 (ΦΕΚ 76 Α') «Περί του τρόπου διοικήσεως και διαχειρίσεως της περιουσίας του Βαρβακείου Ιδρύματος».
- Π.Δ. 690/1974 (ΦΕΚ 298 Α') «Περί τροποποιήσεως του από 17/2/56 Β.Δ/τος».

---

¹⁶ Ν.Δ. 2562/31.8.1953, «περί συστάσεως Βαρβακείου Ιδρύματος»

Εις το ίδρυμα αυτό περιήλθε η υπάρχουσα τότε κινητή Περιουσία του κληροδοτήματος Βαρβάκη, την οποία διεχειρίζετο έως τότε το Υπουργείο Οικονομικών, ως και το κτήριο της αγοράς μετά της Περιοχής αυτού, με σκοπό «να ιδρυθή Νέον Εκπαιδευτήριον της Β.Π.Σ. και του Δ.Μ.Ε., προς εκπαίδευσιν των νέων και την χορήγησιν υποτροφιών εις απόρους νέους».

- Ν.725/1977 (ΦΕΚ 300 Α΄) «Περί συνθέσεως του Δ.Σ. του Βαρβακείου Ιδρύματος και άλλων τινών διατάξεων».
- Κ.Υ.Α.1114515/4165/0001/27-10-89 (ΦΕΚ 840 Β΄, όπως διορθώθηκε στο ΦΕΚ 875 Β΄) «Αντιστοίχιση Υπηρεσιακής Μονάδας του Βαρβακείου Ιδρύματος με εκείνες του Ν.1586/1986 και καθορισμός κλάδων, των οποίων οι υπάλληλοι κρίνονται για κάλυψη θέσεων προϊσταμένων».

Σύμφωνα με τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 1 του Ν. 725/1977 το Ίδρυμα διοικείται από επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο, που ορίζεται με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, έχει τριετή θητεία και συγκροτείται σε Σώμα μετά από ψηφοφορία μεταξύ των μελών.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 1 του Ν.725/1977, το Διοικητικό Συμβούλιο του Βαρβακείου Ιδρύματος αποτελείται από επτά μέλη που προέρχονται :

- α) εκ του διδακτικού προσωπικού της Βαρβακείου Προτύπου Σχολής
- β) εξ ανωτάτων ή ανωτέρων υπαλλήλων των Υπουργείων Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών, εν ενεργεία ή συνταξιούχων
- γ) εκ μελών της Σχολικής Εφορείας ή του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων της Βαρβακείου Προτύπου Σχολής και
- δ) εκ μελών του Συλλόγου Αποφοίτων της Βαρβακείου Προτύπου Σχολής «εχόντων κατά προτίμησιν τεχνικάς γνώσεις».

Τα υπό στοιχ. γ΄ και δ΄ μέλη υποδεικνύονται υπό των Διοικητικών Συμβουλίων των οικείων Νομικών Προσώπων».

Η σημερινή σύνθεση του Δ.Σ. έχει οριστεί με την αριθμ. 24161/Ζ1/14-2-2017 (ΦΕΚ 72/ΥΟΔΔ/15-2-2017) απόφαση του Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Συγκεκριμένα, μετά τη συγκρότησή του σε Σώμα το Δ.Σ. έχει σήμερα την εξής σύνθεση:

- Πρόεδρος Δ.Σ.: Καθηγήτρια του Πρότυπου Γυμνασίου της Βαρβακείου Σχολής, ως εκπρόσωπός του
- Αντιπρόεδρος: Καθηγητής του Πρότυπου Γενικού Λυκείου της Βαρβακείου Σχολής, ως εκπρόσωπός του
- Ταμίας: Γραμματέας του Συλλόγου Αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής, ως εκπρόσωπός του
- Μέλη:

- ✓ Προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης Ανώτατης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ως εκπρόσωπός του
- ✓ Προϊσταμένη της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικών Υπηρεσιών της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων και Διοικητικής Υποστήριξης του Υπουργείου Οικονομικών, ως εκπρόσωπός του
- ✓ μέλος του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων του Πρότυπου Γυμνασίου της Βαρβακείου Σχολής, ως εκπρόσωπός του
- ✓ μέλος του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων του Πρότυπου Γενικού Λυκείου της Βαρβακείου Σχολής, ως εκπρόσωπός του

Πρόσφατα, με ανακοίνωσή του ο Σύλλογος Γονέων Λυκείου Βαρβακείου την Δευτέρα 17 Δεκεμβρίου 2018¹⁷ ενημέρωσε τα μέλη του μέσω του εκπροσώπου του στο Βαρβάκειο Ίδρυμα κ. Κώστα Καρλή ότι το Βαρβάκειο Ίδρυμα υπέστη μεγάλο πλήγμα στα περιουσιακά του στοιχεία με την εφαρμογή του PSI τον Μάρτιο του 2012 και του αντίστοιχου «κουρέματος» των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου που κατείχε και παραπέμπει στους ετήσιους απολογισμούς του ιδρύματος. Εκ του λόγου αυτού αδυνατούσε να χορηγήσει υποτροφίες, όπως προβλεπόταν από τη διαθήκη του Ιωάννη Βαρβάκη. Επίσης, ο Σύλλογος Γονέων Λυκείου Βαρβακείου αναφέρει ότι η λειτουργία του ιδρύματος εκ του νόμου με τη μορφή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου (μετά τον Ν.4182/2013) περιορίζει αισθητά την ευελιξία στη διαχείριση των οικονομικών του.

Όπως αναφέραμε παραπάνω, η λειτουργία των σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της πρώην Βαρβακείου Σχολής είναι συνδεδεμένη εκτός από το Βαρβάκειο Ίδρυμα και με το Κληροδότημα Αλέξανδρου Γ. Σαρή, το οποίο αποτελεί κεφάλαιο αυτοτελούς διαχείρισης του Βαρβακείου Ιδρύματος, το οποίο διαχειρίζεται την περιουσία που κατέλειπε σε αυτό το έτος 1973 ο Αλέξανδρος Γ. Σαρή.

Σκοπός του κληροδοτήματος Σαρή είναι η βράβευση κατ' έτος πέντε μαθητών της τελευταίας τάξης του Βαρβακείου Πρότυπου Πειραματικού Λυκείου, οι οποίοι κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους σημείωσαν την καλύτερη επίδοση σε ισάριθμα – καθορισμένα από το διαθέτη – μαθήματα και επέδειξαν διαγωγή «κοσμοιάτη».

---

¹⁷ <http://goneisvarvakiolykeio.blogspot.com/>

7.2.3. Η Ιωνίδειος Σχολή Πειραιά

Το 1844, ο Κωνσταντίνος Ιωνίδης, γνωστός για τις ευεργεσίες του, με απαντητική επιστολή του προς τον τότε δήμαρχο Πέτρο Ομηρίδη Σκυλίτση που του είχε ζητήσει να χρηματοδοτήσει την ανέγερση ενός σχολείου στον Πειραιά, γνωστοποίησε την πρόθεσή του να διαθέσει μέσω του γιου του Αλέξανδρου Ιωνίδη 20.000 δραχμές στον δήμο για την ανέγερση του κτιρίου, υπό τον όρο ότι ο Δήμος θα παραχωρούσε το κατάλληλο οικόπεδο, έκτασης τουλάχιστον 4.000 πήχεων, για την οικοδόμηση του διδακτηρίου, θα αναλάμβανε τα λειτουργικά του έξοδα (μισθοδοσία διδακτικού προσωπικού και λοιπές δαπάνες) και θα φρόντιζε να εγκριθούν οι κανονισμοί λειτουργίας τόσο του Αλληλοδιδακτικού (Δημοτικού) όσο και του Ελληνικού Σχολείου (Σχολαρχείου)¹⁸.

Το Δημοτικό Συμβούλιο, στη συνεδρίαση της 11ης Ιανουαρίου 1845, αφού άκουσε «μετ' επιστασίας και αγαλλιάσεως» την επιστολή του Κ. Ιωνίδη, που διαβάστηκε στη συνεδρίαση αυτή, ψήφισε την υπ' αριθ. 177 πράξη, με την οποία, όπως τονίζεται, «αποδέχεται εν ονόματι του Δήμου την δωρεάν του φιλογενούς και φιλοκάλου ανδρός κ. Κωνσταντίνου Ιωνίδου και διομολογεί την προς αυτόν βαθυτάτην ευγνωμοσύνην του, εν ονόματι της πόλεως»¹⁹. Στην ίδια πράξη αναφέρεται ότι ο Δήμος θα χορηγεί κάθε χρόνο για τα λειτουργικά έξοδα των σχολείων 7.000 δραχμές, το ποσό που δαπανούσε έως τότε. Με νέα, από 10 Φεβρουαρίου 1845, επιστολή του – και αφού εν τω μεταξύ του είχε κοινοποιηθεί η πράξη 177/11.1.1845 του Δημοτικού Συμβουλίου, ο Κ. Ιωνίδης πρόσθεσε και ορισμένους νέους όρους για την πραγμάτωση της δωρεάς του, κυριότεροι από τους οποίους ήταν οι εξής:

α) Η προσθήκη στο ποσόν των 7.000 δρχ. που είχε αποφασίσει να διαθέτει ο δήμος κάθε χρόνο για τα λειτουργικά έξοδα των Σχολείων, και του αντίστοιχου ποσού που κατέβαλε η δημοτική αρχή έως τότε για τα ενοίκια των Σχολείων που λειτουργούσαν στον Πειραιά, δηλαδή 2.000 δρχ. τον χρόνο κατ' ελάχιστο όριο.

β) η εγχάραξη στην είσοδο του κτιρίου αντί του ονόματος του Κ. Ιωνίδη της οικογενείας των Ιωνιδών «διά τον λόγον ότι η δωρεά έγινε εν ονόματι της οικογενείας ταύτης».

γ) Η τέλεση κάθε χρόνο αρχιερατικής λειτουργίας σε ορισμένη ημερομηνία και κατά προτίμηση στις 21 Μαΐου, κατά την οποία θα αναπέμπεται «δέησις υπέρ της

¹⁸ <http://lyk-peir-ionid.att.sch.gr/istoria.html>

¹⁹ <http://www.saisp.gr/ionideios>

ευημερίας των ζώντων και υπέρ της αναπαύσεως των ψυχών των τεθνεώτων εκ της οικογενείας των τε Ιωνιδών και άλλων ευεργετών της εν Πειραιεί Σχολής»²⁰.

Τέλος, ο Ιωνίδης έθεσε και έναν ακόμη αυστηρότερο όρο τονίζοντας ότι το οικόπεδο και η οικοδομή θα ανήκαν στον Δήμο Πειραιώς, εφόσον θα τηρούσε πιστά τους όρους της συμφωνίας, «άλλως το οικόπεδον και η οικοδομή θα ήτο ιδιοκτησία αδιαφιλονίκητος της οικογενείας των Ιωνιδών και των κληρονόμων αυτών και τούτο υπέρ του συμφέροντος αυτών και των ιδίων των Σχολών». Όπως αναφέρεται στην Ιστοσελίδα του Συνδέσμου αποφοίτων της Ιωνιδείου Σχολής²¹ η χρησιμότητα του όρου αυτού καταδείχθηκε στην πράξη πολύ αργότερα, στη διάρκεια της Απριλιανής Δικτατορίας. Τότε ο διορισμένος δήμαρχος Πειραιώς επιδίωξε να περιέλθει στην κυριότητα του δήμου το κτίριο της σημερινής «Ιωνιδείου Σχολής», που είχε οικοδομηθεί στο οικόπεδο του αρχικού κτίσματος της δωρεάς Ιωνίδη, αλλά προσέκρουσε στον όρο αυτό και, φυσικά, στην αντίδραση των διοικητικών παραγόντων της Σχολής, που έσπευσαν να τον επικαλεστούν²².

Μετά την αποδοχή και των νέων όρων του δωρητή με την πράξη 185 της 23ης Φεβρουαρίου 1845, με την οποία ο δήμος αναλάμβανε επίσης την υποχρέωση να διαθέτει για την εκπαίδευση από τα ετήσια έσοδά του και την αγορά του κατάλληλου οικοπέδου στη γωνία της πλατείας Κοραή και της λεωφόρου Σωκράτους (σήμερα Ηρώων Πολυτεχνείου), με προέκταση και στην οδό Σωτείας (σήμερα Σωτήρος Διός), το θέμα όδευσε προς τη φυσική λύση του. Γύρω στα τέλη του 1845 άρχισε η οικοδόμηση του κτιρίου, που αποπερατώθηκε τον Μάρτιο του 1847, ενώ ταυτόχρονα ο Κ. Ιωνίδης πρόσθεσε στην αρχική δωρεά του των 30.000 δραχμών και άλλες 10.000 δραχμές με τον όρο από του τόκους (600 δρχ. τον χρόνο) να αγοράζονται βιβλία για τις ανάγκες των σχολών. Έτσι, ο Πειραιάς απέκτησε το πρώτο σχολικό του κτίριο, το οποίο με τις γραφικότερες καμάρες ήταν για πολλά χρόνια κόσμημα για την πόλη, ενώ στην κεντρική πύλη της εισόδου του είχε χαραχθεί η επιγραφή: «Ανηγέρθη δαπάνη της φιλογενούς οικογενείας των Ιωνιδών»²³.

Το σχολικό κτίριο της δωρεάς του Κ. Ιωνίδη συνδέθηκε άρρηκτα με την εκπαιδευτική ιστορία του Πειραιά. Επί επτά περίπου δεκαετίες στεγάστηκε σε αυτό το Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο), τα πρώτα χρόνια μαζί με το αλληλοδιδασκτικό

---

²⁰ <http://www.saisp.gr/ionideios>

²¹ ο.π.

²² ο.π.

²³ ο.π.

(Δημοτικό) σχολείο και το 1918 εγκαταστάθηκε στο κτίριο το Α' Γυμνάσιο, που άρχισε να λειτουργεί το 1862 και έως το 1914 ήταν το μοναδικό Γυμνάσιο του Πειραιά. Το 1932, ογδόντα πέντε χρόνια μετά την οικοδόμησή του, το αρχικό κτίσμα της δωρεάς Ιωνίδα κατεδαφίστηκε, για να ανεγερθεί στη θέση του το σημερινό κτιριακό συγκρότημα της «Ιωνιδείου Σχολής»²⁴. Για την οικοδόμησή του συνάπτεται δάνειο από την τότε Σχολική Εφορεία με το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων με υποθήκη του οικοπέδου και στο ισόγειο του κτιρίου δημιουργούνται καταστήματα, τα οποία εξασφάλισαν τα έξοδα λειτουργίας του Γυμνασίου και είναι μέχρι σήμερα η κυριότερη πηγή εσόδων για τις ανάγκες του Σχολείου. Την περίοδο 1934-1935 προάγεται σε «Σχολή Μέσης Εκπαιδευσεως Πειραιώς» και το 1946-47 μετονομάζεται σε «Α' Πρότυπο Γυμνάσιο Αρρένων Πειραιώς». Το 1963, μετονομάζεται σε «Ιωνιδειος Πρότυπος Σχολή Πειραιώς». Από το 1986 έχει την ονομασία «Πειραματικό Γυμνάσιο και Λύκειο Ιωνιδείου», με συνεχιζόμενη την πνευματική και κοινωνική του παρουσία στην πόλη του Πειραιά²⁵.

Με το Ν.3966/2011 μετατρέπεται σε «Πρότυπο Πειραματικό Γυμνάσιο και ΓΕΛ Ιωνιδείου» ενώ με τον πιο πρόσφατο νόμο Ν. 4327/2015 λειτουργεί έως σήμερα ως «Πρότυπο Γυμνάσιο Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά» και «Πρότυπο ΓΕΛ Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά».

Όσον αφορά την περιουσία του σχολείου, ενώ μέχρι το 2010 τα σχολικά κτίρια και οποιαδήποτε περιουσιακά στοιχεία, προερχόμενα φερειπείν από δωρεές που ανήκαν στα ίδια τα σχολεία και γινόταν διαχείριση από τη σχολική εφορεία και αργότερα από τη σχολική επιτροπή, ο νόμος 3852/2010, γνωστός ως «Καλλικράτης» για την Αυτοδιοίκηση, έδωσε το δικαίωμα στις δημοτικές αρχές να διαχειρίζονται μέσω των σχολικώς επιτροπών των Δήμων την κινητή και ακίνητη περιουσία των σχολείων.

Σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας «Καθημερινή»²⁶, ο Γ.Τ., απόγονος του Κ. Ιωνίδα, ο οποίος εκπροσωπούσε τους απογόνους του δωρητή στη διαμάχη (και δικαστική) είχε δηλώσει στην «Κ»: *«Η Ιωνιδειος είναι δωρεά, λειτουργούσε με δικούς της πόρους και χωρίς κρατική επιχορήγηση. Κανένας φορέας, που δεν εξασφαλίζει και δεν εγγυάται την αυτοτέλεια της ευεργεσίας, δεν πρέπει και δεν μπορεί να πάρει την*

---

²⁴ <http://www.saisp.gr/ionideios>

²⁵ <https://www.ionidios.gr>

²⁶ <http://www.kathimerini.gr/487355/article/epikairothta/ellada/erizoyn-gia-thn-iwnideio-sxolh>

περιουσία της», και ο τότε πρόεδρος του Δ.Σ. του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων Μαθητών Λυκείου Ιωνιδείου Ι.Μ. συμπλήρωσε: «Προσπαθούμε να επαναφέρουμε την περιουσία στο καθεστώς διαχείρισης του υποτελούς ιδρύματος, με δική του σχολική επιτροπή, όπως λειτουργούσε ως τώρα, σύμφωνα με το πνεύμα και τους όρους της διαθήκης του δωρητή και εθνικού ευεργέτη». Και συνέχισε λέγοντας: «Λόγω και της εξαιρετικής θέσης του σχολείου στο κέντρο του Πειραιά έγιναν το 1968 και το 1970 προσπάθειες οικειοποίησης της περιουσίας του από τον δήμο, χωρίς αποτέλεσμα. Ανάλογες προσπάθειες έγιναν ταυτόχρονα και για το άλλο ιστορικό σχολείο του Πειραιά, τη Ράλλειο, την περιουσία της οποίας κατάφεραν να προσεταιριστούν, με αποτέλεσμα σήμερα το σχολείο να λειτουργεί σε ενοικιαζόμενα κτίρια». Από την πλευρά του, ο αρμόδιος τότε για θέματα παιδείας στον Δήμο Πειραιά Κ.Π., αναφέρθηκε στην ανάγκη να τηρηθεί ο νόμος 3852/2010, όπως συμβαίνει με την περιουσία όλων των σχολείων. «Ο σεβασμός στην ιστορία και την παράδοση του σχολείου είναι δεδομένος. Δεν υπάρχει περίπτωση να αλλοιωθεί ο χαρακτήρας του», τόνισε. Όσο για τον κίνδυνο να επαναληφθεί η περιπέτεια της περιόδου 1968-1970, ο Κ.Π. εστίαστηκε στην τεράστια διαφορά, ως προς τους πολιτικούς και δημοκρατικούς θεσμούς, εκείνης της περιόδου με τη σημερινή κατάσταση²⁷.

Από την άλλη, όπως εξήγησε ο Κ.Π., διενεργείτο έλεγχος για τη διαχείριση των εσόδων του σχολείου την περίοδο 2004-2012. Σύμφωνα με τον ίδιο, «η έκθεση του υπουργείου Οικονομικών για την περίοδο 2004-2006 έχει αποκαλύψει «ευάλωτα» σημεία, όπως αναθέσεις έργων χωρίς διαγωνισμό». Ύστερα από τις προηγούμενες δηλώσεις, ο δημοσιογράφος δικαιολογεί το φόβο της πλευράς του σχολείου μήπως, εν μέσω δημοσιονομικής λιτότητας και χρεών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η δημοτική αρχή Πειραιά αξιοποιήσει τα έσοδα και την περιουσία του σχολείου για δικές της υποχρεώσεις, άσχετες με το σχολείο και σε αυτό δεν μπορούσε να δοθεί απάντηση (Ερίζουν για την Ιωνίδειο Σχολή, Καθημερινή, 3 Μαΐου 2013).

7.2.4. Η Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης

Η Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης ιδρύθηκε το 1733 στη Σμύρνη με την πρωτοβουλία τριών Σμυρναίων προκρίτων. Γρήγορα αναδείχθηκε στο σημαντικότερο σχολείο της πόλης και το 1747 αυτονομήθηκε από την κοινότητα Σμύρνης και τέθηκε υπό βρετανική προστασία, καθεστώς που αναγνώρισε ο Σουλτάνος, ενώ και το

---

²⁷ ο.π.

Οικουμενικό Πατριαρχείο αποδέχτηκε την πλήρη αυτονομία της Σχολής. Για τη διοίκηση του σχολείου ήταν υπεύθυνη μια πολυμελής Εφορεία ενώ τα έξοδα της λειτουργίας της κάλυπταν δωρεές, έρανοι και η αξιοποίηση των περιουσιακών της στοιχείων. Στις αρχές του 19ου αι. βρέθηκε σε αντιπαράθεση με το «Φιλολογικό Γυμνάσιο», που είχαν ιδρύσει πνευματικοί άνθρωποι της Σμύρνης στο πνεύμα του Διαφωτισμού υπό την καθοδήγηση του Αδαμάντιου Κοραή και έκριναν την Ευαγγελική Σχολή ως σχολείο συντηρητικό, με έντονο το θρησκευτικό στοιχείο στην εκπαίδευση που πρόσφερε. Το 1821, λόγω της Ελληνικής Επανάστασης, η Ευαγγελική Σχολή διέκοψε τη λειτουργία της μέχρι το 1828 όταν αποκαταστάθηκε η ηρεμία στην πόλη. Μέχρι το 1922 λειτουργούσε με αξιόλογους διευθυντές και καθηγητές. Όπως και στην περίπτωση της Ζωσιμαίας, από το 1862 οι απόφοιτοι της Σχολής εγγράφονταν χωρίς εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η Σχολή είχε δικό της τυπογραφείο και βιβλιοδετείο και η Βιβλιοθήκη της το 1922 μετρούσε 72.000 τόμους και 1.200 σπάνια χειρόγραφα. Το 1920 αναφέρεται ότι φοιτούσαν στη σχολή 900 μαθητές. Δυστυχώς, ενώ το 1922 ήταν έτοιμο το νέο της κτίριο, δεν πρόλαβε ποτέ να μεταφερθεί εκεί λόγω της Καταστροφής. Στο κτίριο αυτό στεγάζεται το τουρκικό λύκειο Kemal Ataturk. Μετά την Καταστροφή, επανιδρύθηκε στη Νέα Σμύρνη, το 1934 ως δημόσιο Μεικτό Γυμνάσιο της κοινότητας Νέας Σμύρνης, το οποίο στεγάστηκε σε μισθωμένο οίκημα στην κεντρική πλατεία. Το 1935 με Βασιλικό Διάταγμα έλαβε την επωνυμία «Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης» και έγιναν τα επίσημα εγκαίνια του σχολείου. Μέχρι το σχολικό έτος 1946-1947, το σχολείο παρέμενε μεικτό²⁸. Το 1947 ιδρύθηκε γυμνάσιο θηλέων και η Ευαγγελική Σχολή έγινε Γυμνάσιο Αρρένων. Το 1964, με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση Γεωργίου Παπανδρέου, το σχολείο χωρίστηκε σε Γυμνάσιο και Λύκειο. Το 1965 εγκαταστάθηκε σε νεόδμητο κτίριο στην οδό Κοραή. Από το 1967 μέχρι το 1976 λειτούργησε εκ νέου ως εξατάξιο Γυμνάσιο, σύμφωνα με τις σχετικές αποφάσεις της Δικτατορίας. Το 1971 αναγνωρίστηκε ως Πρότυπος Σχολή με την Υπουργική Απόφαση 65297/28-5-1971 και δεχόταν τους μαθητές της με εξετάσεις. Με τη μεταρρύθμιση του 1976-77 το σχολείο χωρίστηκε εκ νέου σε δύο βαθμίδες τριετούς

---

²⁸ Από το 1929 (Ν. 4368/1929) τα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης λειτουργούν κυρίως ανάλογα με τον τόπο στον οποίο βρίσκονται (μικτά δηλαδή γυμνάσια και λύκεια στην επαρχία και αμιγή στις πόλεις). Στις δεκαετίες που ακολουθούν, ως το 1979, ο θεσμός της συνεκπαίδευσης των δύο φύλων λειτουργεί στα πλαίσια των ρυθμίσεων του 1929 (Σκούρα, 2004) <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/skoogra.htm>.

φοίτησης, το Γυμνάσιο και το Λύκειο και από το 1979-1980 άρχισε να δέχεται, πάντα κατόπιν εισαγωγικών εξετάσεων, και κορίτσια. Με τον Ν. 1566/85 (ΦΕΚ 167Α/85), μετονομάστηκε σε Πειραματικό Γυμνάσιο και Λύκειο αντιστοίχως και η εισαγωγή των μαθητών γινόταν με κλήρωση. Στη συνέχεια με τον Ν. 3966/11 (ΦΕΚ 118 Α', 24-05-2011) αναγνωρίστηκε κατόπιν αξιολόγησης ως Πρότυπο Πειραματικό Γυμνάσιο και από τη σχολική χρονιά 2012-2013 οι μαθητές εισάγονται στην Α΄ Γυμνασίου κατόπιν εξετάσεων²⁹. Με τον πιο πρόσφατο Ν. 4327/2015 (ΦΕΚ 50/Α'/14-5-2015) χαρακτηρίστηκε ως Πρότυπο Γυμνάσιο Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης και Πρότυπο ΓΕΛ Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης.

7.2.5. Η Πρότυπος Σχολή Αναβρύτων

Ο χώρος του σχολείου, δηλαδή το Κτήμα Συγγρού, αποτελούσε τον περιβάλλοντα χώρο της έπαυλης του Ανδρέα Συγγρού, του «Πύργου», όπως την αποκαλούσαν οι πρώτοι διδασκόμενοι των Αναβρύτων, κτίσμα του Γερμανού αρχιτέκτονα Ernst Ziller. Στο βόρειο τμήμα του αγροκτήματος ιδρύθηκε και λειτούργησε βάσει του Ν.1596/1950, το «Εθνικόν Εκπαιδευτήριον Αναβρύτων», ως ιδιωτικό ισότιμο, που ακολούθησε το παράδειγμα των σχολείων “Schule Schloss Salem” της Γερμανίας και “Gordonstoun” της Σκωτίας, τα οποία είχε ιδρύσει ο παιδαγωγός Κουρτ Χαν. Στο σχολείο αυτό φοίτησε και ο τέως βασιλιάς Κωνσταντίνος. Μετά την μεταπολίτευση, το Εκπαιδευτήριο μετατράπηκε σε «Πρότυπο» («Πρότυπη Σχολή Αναβρύτων»), ισότιμο με τα αντίστοιχα δημόσια πρότυπα σχολεία, περιοριζόμενο μόνο στις έξι τάξεις της Μέσης Εκπαιδευσεως. Από το 1977 λειτούργησε εκεί το πρώτο μεικτό κλασικό λύκειο, από την επιτυχημένη λειτουργία του οποίου αποφασίστηκε η κατάργηση των αμιγών γυμνασίων και λυκείων. Η Σχολή είχε και μαθητές που διέμεναν σε οικοτροφείο, στεγαζόμενο σε ιδιαίτερα κτίρια³⁰. Από τον Ν. 1566/85 (ΦΕΚ 167Α/85) κι έπειτα, η επιλογή των μαθητών γινόταν με κλήρωση κάτι που άλλαξε με τον Ν. 3966/11 (ΦΕΚ 118 Α', 24-05-2011) και από το 2013 οι μαθητές εισάγονται με εξετάσεις μέχρι σήμερα που ισχύει ο Ν. 4327/2015 (ΦΕΚ 50/Α'/14-5-2015) και το σχολείο ονομάζεται Πρότυπο Γυμνάσιο Αναβρύτων και Πρότυπο ΓΕΛ Αναβρύτων.

---

²⁹ <http://www.enosismyrneon.gr>

³⁰ <https://anavryta.net>

Όνομασία Σχολείου	Έτος Ίδρυσης/ Επανίδρυσης	Τοποθεσία	Χρονολογία Ίδρυσης Συλλόγου Αποφοίτων
Η Βαρβάκειος Σχολή	1843 / 1859	Αθήνα	1952
Η Ζωσιμαία Σχολή	1828	Ιωάννινα	1955
Η Ιωνίδειος Σχολή	1847	Πειραιάς	1981
Η Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης	1733/ 1934	Σμύρνη/ Νέα Σμύρνη	2009
Η Πρότυπος Σχολή Αναβρύτων	1950	Αθήνα, Ανάμεσα σε Μαρούσι και Κηφισιά	1958

Πίνακας 7.3.: Απεικόνιση των βασικών Πρότυπων Σχολείων.

Κεφάλαιο 8: Ενέργειες των Συλλόγων Αποφοίτων των Πρότυπων σχολείων στη διαχρονική εξέλιξη του ιστορικού χρόνου

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε στους Συλλόγους Αποφοίτων των Πρότυπων Ιστορικών Σχολείων, τις αντιλήψεις τους και τις ενέργειές τους καθώς αποτελούν τα βασικά ενεργά δρώντα υποκείμενα τις έρευνάς μας εφόσον ήταν αυτοί που είχαν ως άμεσο στόχο την επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων και έκαναν ενέργειες ως προς την κατεύθυνση αυτή. Οι ενέργειες αυτές αφορούν στη διοργάνωση ημερίδων, την δημιουργία συνασπισμών, την αποστολή επιστολών προς τον εκάστοτε Υπουργό Παιδείας κ.τ.λ., όπως θα παρουσιαστούν στη συνέχεια.

8.1. Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής

8.1.1. Βασικοί σκοποί και αντιλήψεις του συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής

Ο σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας αναγνωρίστηκε επίσημα από τον Φεβρουάριο του 1995 και τον Ιούλιο του 1995 εκλέχθηκε το πρώτο Δ.Σ. Πέρα από το πολιτιστικό και κοινωνικό του έργο, είχε ως σκοπό την αναβίωση της Ζωσιμαίας ως Προτύπου Σχολής. Επίσης στις βασικές επιδιώξεις του ήταν και η συμβολή στην επανασύνδεση του κληροδοτήματος του Νικολάου Ζωσιμά με τη Ζωσιμαία Σχολή και στην καλύτερη αξιοποίησή του. Βασιζόταν λοιπόν στην καλλιέργεια σχέσεων επικοινωνίας των μελών του Συλλόγου μεταξύ τους, αλλά και με τις τοπικές αρχές, το Πανεπιστήμιο, τους βουλευτές και άλλους Συλλόγους, σπουδαστικούς, μορφωτικούς, επιστημονικούς και πνευματικούς (Ζωσιμάδες, τεύχος 1, 2002, σ.8)

Επίσημα οι σκοποί του συλλόγου αποφοίτων της Ζωσιμαίας Σχολής, καθορίζονται στο άρθρο 2 του Καταστατικού και έχουν ως εξής:

- Η καταγραφή όλων των αποφοίτων της Ζωσιμαίας Σχολής και η ένταξή τους στο Σύλλογο.
- Η προβολή του έργου των αδελφών Ζωσιμάδων και της συμβολής των ευεργετημάτων τους στην ανάπτυξη και πρόοδο της κοινωνικής, πολιτιστικής και επιστημονικής ζωής της Ηπείρου και της Ελλάδος.
- Η εξεύρεση, συγκέντρωση, καταγραφή, μελέτη και προβολή του αρχαιικού υλικού που συνδέεται αφ' ενός μεν με τη ζωή και το έργο των Ζωσιμάδων αφ' ετέρου δε με την λειτουργία και δράση της Ζωσιμαίας Σχολής.

- Η πνευματική εξύψωση των μελών, η ανάπτυξη του πνεύματος της συναδελφοσύνης και της αλληλεγγύης μεταξύ τους.
- Η ενεργός συμμετοχή του Συλλόγου στην όλη κοινωνική, πνευματική, μορφωτική, καλλιτεχνική και εθνική ζωή της Ηπείρου και της Ελλάδος.
- Η με κάθε πρόσφορο τρόπο ενίσχυση και εξύψωση του έργου της Ζωσιμαίας Σχολής με απώτερο στόχο την αναβίωση της ως Προτύπου Σχολής.
- Η με κάθε νόμιμο τρόπο συμβολή στην καλύτερη αξιοποίηση του κληροδοτήματος των Ζωσιμάδων.
- Η με κάθε πρόσφορο μέσο ανάπτυξη και καλλιέργεια σχέσεων επικοινωνίας των μελών του Συλλόγου μεταξύ τους, αλλά και με την Ζωσιμαία Σχολή και άλλους Συλλόγους, σπουδαστικούς, μορφωτικούς, επιστημονικούς και πνευματικούς.
- Η διοργάνωση κοινωνικών, πνευματικών, καλλιτεχνικών και αθλητικών εκδηλώσεων³¹.

Στη συνέντευξη του Α.Δ.³², ιδρυτικού μέλους το Μάιο του 2002 αναφέρθηκαν κάποιες λειτουργικές αδυναμίες που προέκυπταν από το γεγονός ότι οι απόφοιτοι της Ζωσιμαίας Σχολής ήταν διάσπαρτοι σε όλη την Ελλάδα και στο εξωτερικό. Σε άλλο σημείο αναφέρεται σε επτακόσια περίπου μέλη. Προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι αδυναμίες αυτές, γίνεται τροποποίηση του καταστατικού με την θεσμοθέτηση δύο παραρτημάτων του ενός στα Γιάννενα και του άλλου στην Αθήνα, τα οποία διοικούνται και εκπροσωπούνται από επταμελή Συμβούλια. Το Δ.Σ. του συλλόγου συντίθεται από τους δεκατέσσερις εκλεγμένους εκπροσώπους των παραρτημάτων και επί πλέον τον Πρόεδρο του Δ.Σ. που εκλέγεται απ' ευθείας από το εκλογικό σώμα (Ζωσιμάδες, τεύχος 1, 2002, σ.15-25³³).

Οι απόφοιτοι της Ζωσιμαίας θεωρούνται κατά τον Α.Δ (2002) ένα επίλεκτο μέρος της τοπικής κοινωνίας των Ιωαννίνων, αλλά και σε εθνικό επίπεδο, συνδέονται με ένα σημαντικό έργο και μια δυναμική προσφοράς και κάθε φορά που κάποιος έκανε αναφορά στην ιδιότητά του ως αποφοίτου της Ζωσιμαίας, αυτή η ιδιότητα αντιμετωπιζόταν με ιδιαίτερη εκτίμηση. Θεωρεί πως παρά το γεγονός ότι ορισμένοι απόφοιτοι έχουν αναρριχηθεί επάξια στις κορυφαίες βαθμίδες της Επιστήμης ή της

³¹ <http://www.zosimaia.gr/?page=textmodule&id=42>

³² Χρησιμοποιούμε τις συντομογραφίες των ονομάτων, κυρίως στο κεφάλαιο 8 της παρούσας διατριβής, καθώς κατά την παρουσίαση των δράσεών τους εστιάζουμε κυρίως στην ιδιότητα των προσώπων αυτών και όχι στα ίδια τα πρόσωπα.

³³ http://www.zosimaia.gr/data/magazine/zosimades_01.pdf

Διοίκησης και έχουν καταξιωθεί επαγγελματικά, και τα άλλα μέλη του συλλόγου θεωρούν μεγάλη τους τιμή ότι φέρουν τον τίτλο των Αποφοίτων της Ζωσιμαίας Σχολής. Η λέξη «Αδελφότητα» την οποία χρησιμοποιούσαν τα μέλη του Συλλόγου, προσδιόριζε την χωρίς υστεροβουλία και με αγάπη κοινή δράση για το καλό του συνόλου. Ο σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας ανέπτυξε σημαντική πολιτιστική δράση τόσο σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο όσο και με τη Νομαρχία Ιωαννίνων³⁴.

Κατά το έτος 2005³⁵, ο «Σύλλογος Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων» έδωσε τη δυνατότητα σε κάθε ενδιαφερόμενο για την κατάθεση απόψεων-προτάσεων (ίσως και αντιπαραθέσεων) μέσω του περιοδικού του (Ζωσιμάδες, τεύχος 14³⁶, 2005), ευελπιστώντας ότι, μέσα από εποικοδομητικό διάλογο, θα προέκυπταν χρήσιμα συμπεράσματα για το θεσμό των Προτύπων αλλά και της εκπαίδευσης ευρύτερα. Σύμφωνα με τον απόφοιτο Ι. Μ.³⁷, το περίγραμμα του ζητήματος όπως αυτό τέθηκε από τη Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού «Ζωσιμάδες», φάνηκε πως έδωσε εναύσματα γόνιμου προβληματισμού. Όπως ανέφερε, όλες οι μέχρι τότε παρεμβάσεις (Ζωσιμάδες, τεύχος 17, 2006³⁸) ήταν αξιόλογες, καθώς έθιξαν και ανάδειξαν σημαντικές πλευρές του ζητήματος. Ο ίδιος παρατήρησε ότι, μέσω των τοποθετήσεων, προβαλλόταν ως αναγκαία η ανασύσταση του θεσμού του δημοσίου «προτύπου σχολείου» (ή με οποιαδήποτε άλλη αντίστοιχη ονομασία), αρκεί να πληρούνται οι προδιαγραφές και η «φιλοσοφία» του θεσμού που λειτούργησε κατά το παρελθόν με τα άριστα, γνωστά σε όλους, αποτελέσματα. Όταν ολοκληρώθηκε ο διάλογος και η διατύπωση των οριστικών θέσεων του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων³⁹ (Ζωσιμάδες, τεύχος 20, 2007, σ.3) ορίστηκε τριμελής Συντονιστική Επιτροπή που ανέλαβε το έργο της προβολής των θέσεων του Συλλόγου.

Οι κοινές αντιλήψεις που προέκυψαν ήταν οι εξής:

- Η ιστορική πορεία των Προτύπων Σχολείων εντάσσεται στην πνευματική πορεία του νέου Ελληνισμού.
- Τα Πρότυπα σχολεία λειτούργησαν ως σημείο αναφοράς για όλα τα δημόσια σχολεία.

---

³⁴ http://www.zosimaia.gr/data/magazine/zosimades_01.pdf

³⁵ <http://www.zosimaia.gr/?page=article&id=162>

³⁶ http://www.zosimaia.gr/data/magazine/zosimades_14.pdf

³⁷ http://www.zosimaia.gr/data/magazine/zosimades_20.pdf

³⁸ http://www.zosimaia.gr/data/magazine/zosimades_17.pdf

³⁹ http://www.zosimaia.gr/data/magazine/zosimades_20.pdf

- Από την κατάργηση του θεσμού των Προτύπων Σχολείων μέχρι σήμερα, η Ελλάδα στερείται αυτής της παροχής άριστης δωρεάν δημόσιας εκπαίδευσης.
- Διαπιστώνεται ότι δεν παρέχονται από την Πολιτεία οι δυνατότητες σε όλα τα προικισμένα παιδιά να καλλιεργήσουν και να αναπτύξουν τις ικανότητές τους, ιδιαίτερα για εκείνα που οι οικογένειές τους δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν το οικονομικό βάρος της ιδιωτικής εκπαίδευσης.
- Οι συνθήκες είναι ώριμες πλέον και το κράτος θα πρέπει πολύ σοβαρά να θέσει το θέμα της επανίδρυσης των Προτύπων δημοσίων σχολείων επί τάπητος. Δεν αποτελεί «αριστοκρατική» περί παιδείας αντίληψη η παραπάνω πρόταση, όπως ισχυρίζονται ορισμένοι, αλλά κοινωνική και εθνική υποχρέωση. Η αριστοκρατία, ως κοινωνική τάξη, ήταν κλειστή με κληρονομικά δικαιώματα, χωρίς να είναι και εκ γενετής «άριστη», εξ' ου και παραμερίστηκε ιστορικά.
- Η δωρεάν δημόσια παιδεία υψηλού επιπέδου υπήρξε ανοιχτή σε όλους – κατόπιν αξιολόγησης – και οφείλει να είναι ανοιχτή, δηλαδή δημοκρατική, σε όποιον έχει τα απαιτούμενα προσόντα.
- Η αντίθετη άποψη συνιστά «αναξιοκρατική» αντίληψη, η οποία οδηγεί σε αυτοαναπαράγόμενες κλειστές κοινωνικές και επαγγελματικές κατηγορίες χαμηλών προδιαγραφών – ιδιαίτερα στο δημόσιο τομέα – συνιστώντας ως εκ τούτου τροχοπέδη (έως και αναίρεση) στο δημοκρατικό-πολιτικό γίνεσθαι.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις ο Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας θεωρούσε ότι επιβαλλόταν να επανεξεταστεί, από την ηγεσία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας το θέμα των Προτύπων σχολείων με στόχο να δρομολογηθεί το ταχύτερο δυνατόν η (πilotική) επαναλειτουργία των ιστορικών Προτύπων σχολείων (Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων, Βαρβάκειος Σχολή, Γεννάδειος, 1ο Λύκειο Πλάκας κ.λ.π.) και στη συνέχεια, εφ' όσον το εγχείρημα θα είχε κριθεί επωφελές για την κοινωνία, να διευρυνθεί και στην υπόλοιπη χώρα.

Οι θέσεις αυτές εκλογικεύονταν από τα μέλη του συλλόγου ως εξής:

- Στη σύγχρονη κοινωνία η οικονομική, επιστημονική, πνευματική και πολιτική ανέλιξη του κάθε πολίτη συναρτάται άμεσα και από το επίπεδο σπουδών του στη μέση και στην ανωτάτη εκπαίδευση. Θεωρείται ότι είναι αυταπόδεικτο ότι ο μαθητής ενός καλού σχολείου μπαίνει στο στίβο του ανταγωνισμού με περισσότερα πλεονεκτήματα έναντι των μαθητών των άλλων σχολείων.

- Όταν καταργούνται τα δημόσια πρότυπα σχολεία και επιτρέπεται η λειτουργία των καλών και ακριβών ιδιωτικών σχολείων τότε αυτομάτως δημιουργούνται συνθήκες άνισης, κοινωνικά, μεταχείρισης.
- Σε όλο τον κόσμο λειτουργούν σχολεία για μαθητές με ιδιαίτερες ικανότητες και επίδοση στα μαθήματα, ανοιχτά στις σύγχρονες κοινωνίες. Παντού τα Πρότυπα Σχολεία αποτελούν τα Σχολεία – οδηγούς. Είναι τα Ecoles Pilotes των Γάλλων και τα Pilot schools των Άγγλων. Οι μαθητές σ' αυτά επιλέγονται με συγκεκριμένα αξιολογικά κριτήρια (εξετάσεις κ.α.). Δεν μπορεί η περίπτωση της Ελλάδας να αποτελεί εξαίρεση.
- Η επαναφορά του θεσμού των Προτύπων σχολείων δεν επιφέρει καμία διαταραχή στην σημερινή δομή της μέσης εκπαίδευσης και τα πειραματικά σχολεία μπορούν να λειτουργούν παράλληλα με τα πρότυπα σχολεία.
- Οι εθνικοί ευεργέτες αφιέρωσαν τη ζωή τους στο έθνος και στήριξαν οικονομικά την εκπαιδευτική αναγέννηση του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Ο σεβασμός της βούλησης των διαθετών για ίδρυση και λειτουργία λαμπρών και περιώνυμων σχολών αποτελεί ιστορικό και εθνικό χρέος της πολιτείας (Ζωσιμάδες, τεύχος 20).

Μεταξύ των ετών 2007 και 2010 (μετά το κλείσιμο του προαναφερθέντος διαλόγου) υπήρξαν αντεγκλήσεις μεταξύ των μελών του συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας, κυρίως σε ό,τι αφορά στην ερμηνεία του άρθρου Ε΄ της διαθήκης του Νικολάου Ζωσιμά, η οποία συντάχθηκε στις 18 Μαρτίου 1841 (υπό τουρκικής κυριαρχίας) και στο αν με το σύγχρονο διαχειριστικό καθεστώς υλοποιείται η βούληση του ευεργέτη σε ό,τι αφορά τους όρους λειτουργίας και χρηματοδότησης της Ζωσιμαίας Σχολής. Μέσα από τις αντεγκλήσεις που διατυπώθηκαν δημόσια (στην ιστοσελίδα και στο περιοδικό Ζωσιμάδες του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας⁴⁰), εκφράστηκαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με το πώς εννοούσαν τους όρους της αναβίωσης της προτύπου λειτουργίας Ιστορικών Σχολείων, όπως αυτών της Ζωσιμαίας (Γυμνασίου και Λυκείου).

Οι αδελφοί Ζωσιμά είχαν ιδρύσει το «Γενικό Ελληνικό Σχολείο» στα Ιωάννινα και από το 1841 είχε συνδεθεί η χρηματοδότηση της λειτουργίας του με την

---

⁴⁰ <http://www.zosimaia.gr>

«μερίδα της Ζωσιμαίας»⁴¹ και με τους όρους της διαθήκης του Νικολάου Ζωσιμά, και ιδιαίτερα με το άρθρο Ε΄.

Στο διάστημα που έλαβαν χώρα αυτές οι αντεγκλήσεις μεταξύ μελών του συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας (την περίοδο μεταξύ των ετών 2007-2010), η διαχείριση γινόταν με μια άτυπη συμφωνία, όπως ισχυρίζεται το μέλος του συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Α.Δ., μεταξύ του Δήμου και της Μητρόπολης Ιωαννίνων, η οποία έλεγχε την διαχείριση της Μερίδας Ζωσιμαίας, καθώς επόπτευε το διοικητικό καθεστώς των αγαθοεργών καταστημάτων, των διαχειριστών της Μερίδας Ζωσιμαίας. Με βάση αυτή τη συνεργασία, από το 1985 και μετά, από την κατάργηση δηλαδή των Προτύπων με το νόμο 1566/1985, τα έσοδα από τη διαχείριση της Μερίδας Ζωσιμαίας τα έδινε η Μητρόπολη στο Δήμο για να κατασκευάζει σχολικά κτίρια, αλλά και άλλα έργα του Δήμου, όπως το στάδιο Ιωαννίνων κ.α. Αυτή η συμφωνία ήταν συνέχεια μιας παλαιότερης άτυπης συμφωνίας που είχε γίνει μεταξύ του δημοσίου και αγαθοεργών καταστημάτων, των διαχειριστών δηλαδή της μερίδας της Ζωσιμαίας του κληροδοτήματος Ζωσιμά μετά το 1920, οπότε το κράτος είχε απελευθερωθεί και στα Ιωάννινα εκτός από το «Γενικό Ελληνικό σχολείο» (τη μετέπειτα Ζωσιμαία Σχολή) λειτούργησαν και άλλα δημόσια σχολεία.

Το άνοιγμα από τους αποφοίτους της Ζωσιμαίας του ζητήματος της εν λόγω διαχείρισης κατέδειξε ότι παρά τις καταστατικές αρχές του συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας για την «αναβίωση» της Σχολής ως Προτύπου και για την με κάθε νόμιμο τρόπο συμβολή του συλλόγου στην καλύτερη αξιοποίηση του κληροδοτήματος Ζωσιμάδων, δεν είχαν επεξεργαστεί και συμφωνήσει με ποιους τρόπους θα μπορούσε η «αναβιωμένη» Σχολή να λειτουργήσει με τους όρους της διαθήκης Νικολάου Ζωσιμά, προσαρμοσμένους στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα.

Έτσι, το θέμα τέθηκε προς συζήτηση στην Γενική Συνέλευση του Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής, η οποία έγινε στις 4 Απριλίου 2009. Μέσα στις αποφάσεις της Γ.Σ. του Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής

---

⁴¹Μερίδα Ζωσιμαίας: το μέρος του Κληροδοτήματος (γραμμάτια, μετοχές) που είχαν κατατεθεί υπέρ του «Γενικού Ελληνικού Σχολείου».

Έσοδα Ζωσιμαίας: Τα έσοδα τα οποία προκύπτουν από την Μερίδα Ζωσιμαίας ή από μισθώματα ακινήτων που είχαν κατασκευαστεί από έσοδα της Μερίδας Ζωσιμαίας.

Περιουσία Ζωσιμαίας: Οι μετοχές που είχαν κατατεθεί «υπέρ του Γενικού Ελληνικού Σχολείου» και τα ακίνητα που είχαν κατασκευαστεί από έσοδα της Μερίδας Ζωσιμάδων.

συμπεριλαμβανόταν ειδική απόφαση με τίτλο «Επαναλειτουργία Γεραράς Ζωσιμαίας Σχολής – Διατύπωση Αρχών⁴²» που, συνοπτικά, έχει ως εξής:

- Διακηρύσσουμε την αναγκαιότητα επαναλειτουργίας της Γεραράς Ζωσιμαίας Σχολής ως Προτύπου Σχολείου, ως συνέχειας του ιστορικού σχολείου και της εκπαιδευτικής και πολιτιστικής παράδοσης της Σχολής και της πόλης των Ιωαννίνων
- Η Ζωσιμαία Σχολή ιδρύθηκε κατ' εντολή των Εθνικών μας Ευεργετών και συνδέεται αναπόσπαστα με το Κληροδότημα Νικολάου Ζωσιμά (Άρθρο Ε' της διαθήκης Νικολάου Ζωσιμά)
- Η Ζωσιμαία Σχολή θα πρέπει να έχει τον Δημόσιο χαρακτήρα, όπως αυτός ορίζεται στη διαθήκη Νικολάου Ζωσιμά και στο Σύνταγμα της χώρας μας.

Κατόπιν αυτών, η ολομέλεια του Δ.Σ. αποφοίτων Ζωσιμαίας που συγκλήθηκε στις 8 Αυγούστου 2010 αποφάσισε να συστήσει στην συντονιστική επιτροπή να μην ασχολείται με το θέμα του κληροδοτήματος, καθώς για την επίλυσή του είναι αρμόδιοι άλλοι φορείς, αλλά με το ζήτημα της επαναφοράς της λειτουργίας της Ζωσιμαίας Σχολής, ως Προτύπου δημόσιου σχολείου.

Με τον νόμο 3966/2011 για τα Πρότυπα Πειραματικά Γυμνάσια και Λύκεια, το Λύκειο της Ζωσιμαίας Σχολής ήταν το μόνο από τα ιστορικά σχολεία που δεν εντάχθηκε στον θεσμό των Προτύπων Πειραματικών Σχολείων με ευθύνη, όπως ισχυρίζεται ο Α.Δ., των αρμόδιων φορέων της πόλης των Ιωαννίνων.

Εν συνεχεία, οι περισσότεροι από τους απόφοιτους που ξεκίνησαν το 1995 αποφάσισαν να σταματήσουν να συμμετέχουν στον σύλλογο, ο καθένας για τον δικό του λόγο. Ο Α.Δ. αναφέρει ότι αποφάσισε το αντίθετο και μάλιστα με περισσότερο ενθουσιασμό, τον οποίο τροφοδοτούσε συνεχώς η προκλητική στάση και η αδιαφορία των αρχόντων της πόλης του.

Το 2014 δημοσιεύτηκε στο Φ.Ε.Κ. η Υπουργική Απόφαση με την οποία οριζόταν ότι από τη σχολική χρονιά 2015-2016 το Λύκειο της Ζωσιμαίας Σχολής θα λειτουργούσε ως Πρότυπο Πειραματικό Σχολείο. Από τότε και στο εξής ο πρόεδρος του συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας πίστευε ότι η προσπάθειά του θα επικεντρωνόταν στη λειτουργία της Προτύπου Ζωσιμαίας ως σχολείου συνδεδεμένου

---

⁴² <https://zsgiannina.gr>

αναπόσπαστα με την εκπαιδευτική παράδοση της Σχολής και το Κληροδότημα Νικολάου Ζωσιμά.

Από τον Ιανουάριο 2015 ο Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας διασπάται και δημιουργείται η Ένωση αποφοίτων από ένα τμήμα του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας, ο οποίος εξακολουθεί να δραστηριοποιείται. Αιτία ήταν η διάσταση απόψεων σχετικά με το καθεστώς βάσει του οποίου η Εκκλησία και ο Δήμος διαχειρίζονταν το κληροδότημα Νικολάου Ζωσιμά. Ο πρόεδρος της Ένωσης ήταν ο πρώτος πρόεδρος του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Α.Δ. και εντεταλμένο μέλος του Συλλόγου ως πρόεδρος της συντονιστικής επιτροπής για την επαναλειτουργία της Ζωσιμαίας Σχολής ως Προτύπου.

Εκείνο που ακολούθησε, όμως είναι ότι με το νόμο 4327/2015 των ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ με τον οποίο χαρακτηρίστηκαν ως Πρότυπα λίγα ιστορικά σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, και πάλι εξαιρέθηκε το Λύκειο Ζωσιμαίας από τον χαρακτηρισμό αυτό. Από τότε και στο εξής μια νέα συνεργατική προσπάθεια άρχισε βασιζόμενη τόσο στο επίπεδο των φορέων της πόλης και των συνδέσεων της Ένωσης σε πολύ ευρύτερο επίπεδο όσο και στο επίπεδο του συντονιστικού οργάνου των Προτύπων σχολείων, το οποίο πια είχε διευρυνθεί και με συλλόγους αποφοίτων άλλων σχολείων που είχαν προϋπάρξει ως Πρότυπα.

Μόλις το Σεπτέμβριο του 2018 έγινε κατορθωτό ο Δήμος και η Μητρόπολη Ιωαννίνων να αρχίσουν να συζητούν για την περίπτωση της αναθεώρησης του καθεστώτος διαχείρισης του κληροδοτήματος Νικολάου Ζωσιμά και ιδιαίτερα για τη μερίδα που αφορούσε στη Ζωσιμαία Σχολή.

8.1.2. Ενέργειες του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής

Το 2005, όπως προαναφέραμε, ο Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας μέσω του περιοδικού του (Ζωσιμάδες, 2005, τεύχος 14) προσκάλεσε τα μέλη του να λάβουν μέρος σε ένα ανοικτό διάλογο για το θεσμό των Προτύπων Σχολείων. Όταν ολοκληρώθηκε ο διάλογος και η διατύπωση των οριστικών θέσεων του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων, ο πρόεδρος του Συλλόγου Α.Δ. με σημείωμά του στο περιοδικό (Ζωσιμάδες, 2007, τεύχος 20, σσ.8-9) ενημέρωσε τα μέλη του Συλλόγου ότι είχε προβεί στις παρακάτω ενέργειες, προκειμένου να προβάλλει τις θέσεις του συλλόγου και να συντονίσει τις ενέργειες για την επαναφορά του θεσμού των προτύπων και ειδικότερα την αναβίωση της Ζωσιμαίας:

- Απέστειλε, για ενημέρωση, το Κείμενο Αρχών σε όλους τους βουλευτές του Ν. Ιωαννίνων, σε διάφορους βουλευτές με του οποίους ήλθε σε επαφή (Λ. Ζ., Γ.Α., Α.Π. κ.α.), στον Περιφερειάρχη Ηπείρου Δ.Π., στον Νομάρχη Ιωαννίνων Α.Κ., στον Δήμαρχο Ιωαννίνων Ν.Γ. και στις υπόλοιπες Δημοτικές παρατάξεις, στον Πρόεδρο του Κ.Ε.Ε Δ.Γ. και σε πλειάδα αποφοίτων της Ζωσιμαίας Σχολής που κατείχαν σημαίνουσες θέσεις στην Δημόσια ζωή.
  - Μετά από συνάντηση που είχε μαζί τους προέκυψαν, κατά την άποψή του, τα εξής θετικά αποτελέσματα:
    - ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων εξέφρασε την ικανοποίησή του και δήλωσε ότι θα συνδράμει ενεργά την προσπάθεια του Συλλόγου αποφοίτων για επαναφορά της λειτουργίας της Ζωσιμαίας ως Προτύπου σχολείου .
    - οι βουλευτές Ιωαννίνων Σ.Κ, Κ.Τ. και Α.Φ. δήλωσαν, ότι συντάσσονται ανεπιφύλακτα με τις θέσεις του Συλλόγου.
    - ο βουλευτής Ιωαννίνων Μ.Π. θεωρεί θετικές τις ενέργειες του συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας και επιφυλάχτηκε να διατυπώσει τις οριστικές του θέσεις με την ανάγνωση του σχεδίου Νόμου που θα κατατεθεί στη Βουλή προς ψήφιση.
    - ο Περιφερειάρχης Ηπείρου Δ.Π. συνεχάρη το σύλλογο για την προσπάθεια και δήλωσε στην επιτροπή ότι θα φροντίσει να ενημερωθεί επί του θέματος και από υπηρεσιακούς παράγοντες του Υπουργείου Παιδείας
  - Είχε τηλεφωνική επαφή με τον Νομάρχη Ιωαννίνων Α.Κ. και εκκρεμούσε συνάντηση μαζί του
  - Έστειλε για δημοσίευση το Κείμενο Αρχών σε όλες της εφημερίδες των Ιωαννίνων και ενημέρωσε το κοινό της πόλης για την ανάγκη επαναλειτουργίας της Πρότυπης Ζωσιμαίας Σχολής
  - Η εφημερίδα ΕΣΤΙΑ των Αθηνών αγκάλιασε, όπως ισχυρίζεται, την ιδέα και έδωσε μεγάλη δημοσιότητα στο θέμα της επαναφοράς του θεσμού των προτύπων σχολείων. Στις 13 Απριλίου 2007 δημοσίευσε άρθρο του Α.Π., αποφοίτου της Ζωσιμαίας Σχολής, Εκπαιδευτικού και ιστορικού, με τίτλο «Τα Πρότυπα Σχολεία – Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων» και στις 2 Μαΐου 2007 άρθρο του επικεφαλής της Συντονιστικής Επιτροπής Α.Δ. με τίτλο «Πρότυπα σχολεία και Ζωσιμαία Σχολή».
- Μέχρι και το 2007 προκειμένου να εμπλακούν και άλλοι φορείς της πόλης (Δήμος, Πανεπιστήμιο, διαχειριστές του κληροδοτήματος της Ζωσιμαίας) και του νομού (νομάρχης, βουλευτές), ώστε να δημιουργηθεί ένα ευρύτερο συντονιστικό

όργανο, το οποίο θα διεκδικούσε την αναβίωση της Ζωσιμαίας ως Προτύπου σχολείου, η συντονιστική επιτροπή προέβη στις ακόλουθες ενέργειες:

- Στις 19 Απριλίου 2007 έστειλε επιστολή στον Δήμαρχο Ιωαννιτών Ν.Γ. με την οποία ζητούσε α) να υιοθετηθεί από τον Δήμο το αίτημα του Συλλόγου για την επαναφορά του θεσμού των Προτύπων σχολείων και την επαναλειτουργία της Προτύπου Ζωσιμαίας Σχολής και β) ο Δήμος Ιωαννιτών να συμμετάσχει σε μια διευρυμένη Συντονιστική Επιτροπή για την επαναφορά της Ζωσιμαίας Σχολής ως Προτύπου Σχολείου. Συναντήθηκε την ίδια μέρα με τον Δήμαρχο, ο οποίος ενέγραψε αμέσως το θέμα προς συζήτηση στην Ημερήσια Διάταξη της επόμενης συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου και όρισε Εισηγητή τον Αντιδήμαρχο Ε.Ρ. που, μέχρι το προηγούμενο έτος, ήταν Λυκείαρχης της Ζωσιμαίας Σχολής.
- Στην συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου στις 22 Απριλίου 2007 αποφασίστηκε σχεδόν ομόφωνα (μειοψήφησε μόνο ένας) και με ταύτιση απόψεων όλων των Δημοτικών παρατάξεων να γίνουν δεκτά τα αιτήματά του Συλλόγου αποφοίτων της Ζωσιμαίας Σχολής και ορίστηκε ως εκπρόσωπος του Δήμου στην διευρυμένη Συντονιστική Επιτροπή ο Αντιδήμαρχος Ε.Ρ..
- Την Πέμπτη 10 Μαΐου 2007 δόθηκε στο ισόγειο του Δημαρχείου Ιωαννίνων κοινή συνέντευξη τύπου του Συλλόγου (εκπροσωπήθηκε από τον Α.Δ.) και του Δήμου Ιωαννιτών (εκπροσωπήθηκε από τον Αντιδήμαρχο Ε.Ρ.) με θέμα τα πρότυπα σχολεία και την Ζωσιμαία Σχολή. Η συνέντευξη είχε μεγάλη απήχηση, κατά την άποψη της επιτροπής, και έτυχε της δέουσας προβολής τόσο από τους τηλεοπτικούς σταθμούς όσο και από τον ημερήσιο τύπο⁴³.

Όμως, αμέσως μετά την απόφαση του Δήμου, κατόπιν της συμφωνίας όλων των Δημοτικών παρατάξεων, να γίνουν δεκτά τα αιτήματά του Συλλόγου αποφοίτων της Ζωσιμαίας Σχολής και τον ορισμό εκπροσώπου του Δήμου στην διευρυμένη Συντονιστική Επιτροπή, σε ένα άρθρο του ο Α.Δ.⁴⁴, με τίτλο «Κληροδότημα Ζωσιμαδών – Ζωσιμαία Σχολή» που δημοσίευσε τον Αύγουστο του 2007 στο τεύχος 21 του περιοδικού «Ζωσιμάδες» (σς.3-16), με εμπειρισταωμένο τρόπο καταδεικνύονταν, κατά την άποψη του συντάκτη, οι παθογένειες της διαχείρισης του κληροδοτήματος Ζωσιμά. Οι διαφορετικές αντιλήψεις που εκφράστηκαν δημόσια

⁴³ http://www.zosimaia.gr/data/magazine/zosimades_20.pdf

⁴⁴ Τότε ήταν και πρόεδρος της συντονιστικής επιτροπής του Συλλόγου αποφοίτων για το ζήτημα της επαναφοράς της λειτουργίας των προτύπων και ιδιαίτερα της «αναβίωσης» της Ζωσιμαίας Σχολής

δημιούργησαν ζητήματα συνοχής στο εσωτερικό του Συλλόγου, καθώς το ζήτημα της επαναφοράς της Ζωσιμαίας ως Προτύπου δεν είχε συσχετισθεί με τον ίδιο τρόπο διαχείρισης του κληροδοτήματος από τα μέλη του, και δυσχέραναν την προοπτική συνεργασίας με το Δήμο και την Μητρόπολη για την επαναφορά της Ζωσιμαίας ως Προτύπου, που ήταν από τις βασικές θέσεις και επιδιώξεις του Συλλόγου αποφοίτων.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι είχε ήδη αρχίσει η συνεργασία με το Σύλλογο των αποφοίτων Βαρβακείου, ύστερα από επιστολή που είχε αποστείλει το 2006 προς τον πρόεδρο του Δ.Σ. του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας, ο πρόεδρος του εν λόγω συλλόγου.

Στις 4 Απριλίου 2009 πραγματοποιήθηκε στα Γιάννενα σύμφωνα με το Καταστατικό του Συλλόγου η Γενική απολογιστική Συνέλευση⁴⁵. Ανάμεσα στα θέματα που συζητήθηκαν και πάρθηκαν αποφάσεις, ήταν και η έγκριση να αναλάβει η συντονιστική επιτροπή για την επαναφορά του θεσμού των προτύπων την συνδιοργάνωση με το Σύλλογο Αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής της ημερίδας με θέμα «Ο ρόλος των Προτύπων Σχολείων στη Σύγχρονη Εκπαίδευση» και η οποία θα πραγματοποιείτο το Σάββατο 20 Ιουνίου 2009, στην Αίθουσα τελετών της Παλαιάς Βουλής. Επίσης εγκρίθηκε η ανάληψη, εξ ημισείας από τους δύο Συλλόγους, των δαπανών της εκδήλωσης και η εκπροσώπηση του Συλλόγου βάσει του προγραμματισμού και των αποφάσεων της οργανωτικής Επιτροπής της Ημερίδας⁴⁶

Στην ημερίδα παρέστησαν με χαιρετισμούς και ομιλίες όλοι οι συντελεστές των σχολείων της Βαρβακείου (Γυμνασίου και Λυκείου), δηλαδή ο πρόεδρος του Συλλόγου αποφοίτων και πολλοί απόφοιτοι με διακεκριμένες θέσεις, σύλλογοι γονέων, διευθυντές των σχολείων, ο πρόεδρος του Βαρβάκειου ιδρύματος κ.α. Από τη Ζωσιμαία παρευρέθηκε μόνο ο Α.Δ. (πρόεδρος της συντονιστικής επιτροπής του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας) και άλλος ένας απόφοιτος, ο οποίος είχε και ομιλία. Ο Α.Δ. σε δημοσίευσή του εξέφρασε τη λύπη του για το γεγονός, ότι δεν παρευρέθηκαν εκπρόσωποι των τοπικών αρχών των Ιωαννίνων και της Εκκλησίας ενώ είχαν προσκληθεί ούτε απόφοιτοι με διακεκριμένες θέσεις, ενώ είχαν επίσης προσκληθεί.

---

⁴⁵ <http://www.zosimaia.gr/?page=article&id=114>

⁴⁶ Η ημερίδα πραγματοποιήθηκε και τα Πρακτικά της δημοσιεύθηκαν στο υπ' αριθμόν 28 Τεύχος του περιοδικού «Ζωσιμάδες» και στην ιστοσελίδα του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας <http://www.zosimaia.gr/?page=article&id=175> Μετά το τέλος της ημερίδας ακολούθησε συζήτηση σε στρογγυλό τραπέζι, από την οποία εκδόθηκε κοινό ψήφισμα, το οποίο απεστάλη στον υπουργό Παιδείας

Ο Α.Δ., επιβεβαιώνει σε άλλο άρθρο επίσης⁴⁷ ότι υπό την Προεδρία του Πρύτανη Δ.Γ., με τον οποίο ο Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας διατηρούσε στενές σχέσεις, καθώς συμμετείχαν σε κοινές συναντήσεις και δράσεις, συμμετείχε στην Επιτροπή του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας που, στη συνέχεια, υπέβαλε στο Υπουργείο Παιδείας την πρότασή της για την επαναφορά του θεσμού των Προτύπων Σχολείων. Πρόσθεσε ότι είχε πολλές επαφές με πολιτικούς παράγοντες όλων των κομμάτων, συνεργάστηκε επανειλημμένα με τον Πρόεδρο του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας Καθηγητή Θ.Β. και συναντήθηκε με τον Υπουργό Παιδείας Ε.Σ. στον οποίο, από κοινού με τον Σύλλογο Αποφοίτων της Βαρβακείου, ανέπτυξε τις θέσεις του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας. Παρ' όλα ταύτα, όπως ισχυριζόταν, υπήρχαν κάποιοι που τον κατηγορούσαν ότι ακόμα δεν είχε εγκαλέσει το Υπουργείο.

Κατά τις παραμονές της συζήτησης του νόμου 3966/2011, συντονιστική επιτροπή του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας ζήτησε πάλι τη συνεργασία του Δήμου Ιωαννιτών και των βουλευτών του νομού, για τη δημιουργία «Διευρυμένου Συντονιστικού οργάνου για την επαναλειτουργία της Γεραράς Ζωσιμαίας Σχολής», προκειμένου η πρόταση του Συλλόγου να φαίνεται πιο ισχυρή και ως απαίτηση των φορέων της πόλης.

Στις 3 Μαΐου 2011, ο Σύλλογος Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων απέστειλε επιστολή προς τους πέντε (5) Βουλευτές του Νομού Ιωαννίνων, με την οποία τους ενημέρωνε για το ιστορικό της υπόθεσης, τους γνωστοποιούσε τις τεκμηριωμένες προτάσεις του και τους ζητούσε να προβούν σε κοινές ενέργειες για ένταξη στο Νομοσχέδιο τροπολογίας για την επαναφορά του θεσμού των Προτύπων Σχολείων.

Την ίδια ημέρα, ο Σύλλογος Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων, απέστειλε επιστολή στο Δήμο Ιωαννιτών με την οποία ζητούσε να εκδοθεί ψήφισμα του Δημοτικού Συμβουλίου υπέρ της επαναλειτουργίας των Προτύπων Σχολείων και της Γεραράς Ζωσιμαίας Σχολής και υπέρ της αποδοχής από τη Βουλή της σχετικής τροπολογίας.

Ενώ λοιπόν απηύθυνε τα ίδια αιτήματα προς το Δήμο και τους βουλευτές του νομού, στο επεξηγηματικό κείμενο του αιτήματος που απεστάλη στους βουλευτές

---

⁴⁷ <http://www.zosimaia.gr/?page=article&id=171>

αναφερόταν και το ζήτημα της διαχείρισης του κληροδοτήματος, που θα έπρεπε να επανασυνδεθεί με τη Ζωσιμαία σχολή, ως βούληση των ευεργετών Ζωσιμάδων.

Το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Ιωαννιτών συνεδρίασε στις 9 Μαΐου 2011 και εξέδωσε την υπ' αριθμόν 375 Απόφαση η οποία βρίσκονταν σε απόλυτη αρμονία με τις προτάσεις του Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής. Η απόφαση ελήφθη με 37 θετικές ψήφους έναντι 3 αρνητικών⁴⁸.

Παράλληλα και οι πέντε Βουλευτές του Νομού Ιωαννίνων υιοθέτησαν την απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου στο σύνολό της. Έτσι λοιπόν διαμορφώθηκε μία ενιαία πρόταση που υποστηρίζονταν πλέον από τον Σύλλογο Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής, τον Δήμο της πόλης και τους Βουλευτές του Νομού που ανέφερε τα εξής:

- Δηλώνεται η αταλάντευτη βούλησή της πόλης των Ιωαννίνων για την επαναλειτουργία της Γεραράς Ζωσιμαίας Σχολής (Γυμνάσιο και Λύκειο) ως Δημόσιου Πρότυπου Σχολείου συνδεδεμένου αναπόσπαστα με την εκπαιδευτική παράδοση της Σχολής και το Κληροδοτήμα Νικολάου Ζωσιμά
- Τα Ιστορικά Πρότυπα Σχολεία (Γυμνάσια και Λύκεια), δηλαδή τα Σχολεία που λειτούργησαν στο παρελθόν ως Πρότυπα Σχολεία και συνδέονται άμεσα με Κληροδοτήματα, διαθήκες ή δωρεές μπορούν να λειτουργήσουν, με βάση το καταστατικό ίδρυσής τους και όποιες προσθήκες είναι αναγκαίες, ως Πρότυπα Σχολεία παροχής παιδείας υψηλού επιπέδου για ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του κάθε μαθητή και την επίτευξη του στόχου της αριστείας.
- Τα εν λόγω Σχολεία θα εντάσσονται στο θεσμό των Προτύπων Σχολείων με απόφαση του Υπουργού Παιδείας
- Η εισαγωγή των μαθητών στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο των Προτύπων Σχολείων θα γίνεται με εισαγωγικές εξετάσεις για την επιλογή μαθητών με υψηλές επιδόσεις
- Τα Πρότυπα Σχολεία θα λειτουργούν με συνεχή αξιολόγηση του προσωπικού τους και του εκπαιδευτικού έργου τους⁴⁹.

Στη συνέχεια, κατά την διάρκεια της συζητήσεως του Νομοσχεδίου για τα «Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία», η πλειονότητα των βουλευτών που αναφέρθηκαν στο θέμα μίλησαν για τη αναγκαιότητα επαναφοράς του θεσμού των Προτύπων

---

⁴⁸ <http://zsgiannina.gr/>

⁴⁹ <http://zosimaia.gr/?page=article&id=435>

Σχολείων. Ιδιαίτερα εύστοχες και τεκμηριωμένες ήταν οι εισηγήσεις των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ Μ.Π. και Θ.Τ. και των βουλευτών της Ν.Δ. Κ.Τ. και Σ.Τ.

Οι 3 Βουλευτές Ιωαννίνων του ΠΑΣΟΚ Β.Α., Θ.Ο. και Μ.Π. κατέθεσαν στα Πρακτικά της Βουλής το Ψήφισμα του Δήμου Ιωαννιτών και ζήτησαν να γίνει αποδεκτή η τροπολογία για την επαναλειτουργία των Προτύπων Σχολείων και της Γεραράς Ζωσιμαίας Σχολής.

Ο Βουλευτής Ιωαννίνων της Ν.Δ. Κ.Τ. κατέθεσε, από κοινού με τους Α.Σ., Σ.Τ. και Α.Λ., στις 5 Μαΐου 2011 Τροπολογία (συνοδευόταν και από αιτιολογική έκθεση) για την σύσταση και επαναλειτουργία των Προτύπων Σχολείων.

Ο Βουλευτής Ιωαννίνων της Ν.Δ. Σ.Κ. κατέθεσε στις 5 Μαΐου 2011 αναφορά που απευθύνονταν στην Υπουργό Παιδείας και στις 10 Μαΐου 2011 κατέθεσε ερώτηση στη Βουλή με την οποία ζητούσε να πληροφορηθεί τις προθέσεις του Υπουργείου Παιδείας σχετικά με την επαναλειτουργία των Προτύπων Σχολείων.

Παρά τις προσπάθειες του συνόλου των Βουλευτών του Νομού και τις εισηγήσεις πολλών Βουλευτών η Υπουργός Παιδείας ούτε έκανε δεκτή την κοινή πρόταση για ένταξη στο Νομοσχέδιο διατάξεως με την οποία θα καθίστατο δυνατή η επαναλειτουργία των Προτύπων Σχολείων, ούτε δέχθηκε την διαγραφή από τον τίτλο του Νομοσχεδίου του παραπλανητικού χαρακτηρισμού «Πρότυπα»⁵⁰.

Από την Εισηγητική Έκθεση του Νομοσχεδίου και από τα Πρακτικά των συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής προκύπτει ότι τόσο η κυβερνητική παράταξη όσον και η αντιπολίτευση (με εξαίρεση τον ΣΥΡΙΖΑ και το Κ.Κ.Ε.) αναγνωρίζουν ότι η απόφαση του 1985 για την κατάργηση των Προτύπων Σχολείων ήταν λανθασμένη και ότι για την αναβάθμιση της παιδείας θα πρέπει να επανέλθει ο συγκεκριμένος θεσμός την δημόσια εκπαίδευση.

Από την άλλη μεριά είχε διαμορφωθεί ήδη μία κοινή πρόταση της κοινωνίας της πόλης που υποστηριζόταν από τον Δήμο Ιωαννιτών, τους Βουλευτές του Νομού και τον Σύλλογο Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την διαπίστωση ότι οι προτάσεις του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας υποστηρίζονταν από το μεγαλύτερο μέρος των βουλευτών και από όλα – σχεδόν – τα κόμματα του Ελληνικού Κοινοβουλίου, επέτρεπε την αισιοδοξία, κατά τις δηλώσεις του προέδρου

---

⁵⁰ <http://zosimaia.gr/?page=article&id=435>

της συντονιστικής επιτροπής του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας, για την τελική θετική έκβαση του εγχειρήματος⁵¹.

Σε δελτίο τύπου στην ιστοσελίδα του Συλλόγου των αποφοίτων της Ζωσιμαίας⁵² με τίτλο «Πρότυπα σχολεία» αναφέρεται ότι το Συντονιστικό όργανο του Συλλόγου για την επαναλειτουργία της Γεραράς Ζωσιμαίας Σχολής μετά την ψήφιση του Ν.3966/2011 για τα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία και την αρνητική στάση των καθηγητών του Λυκείου Ζωσιμαίας να ετοιμάσουν φάκελο, ώστε να αξιολογηθεί από τη ΔΕΠΠΣ και να υπάρχει πιθανότητα να κριθεί το Λύκειο της Ζωσιμαίας ως ΠΠΣ, απευθύνθηκε στον Δήμαρχο Ιωαννιτών και του ζήτησε με την επιστολή της 22^{ας} Ιουλίου 2011 να συγκαλέσει άμεσα σύσκεψη με συμμετοχή όσων είχαν δηλώσει στο παρελθόν ότι υποστήριζαν το αίτημα για «επαναλειτουργία της Γεραράς Ζωσιμαίας Σχολής ως Δημόσιου Πρότυπου Σχολείου, συνδεδεμένου αναπόσπαστα με την εκπαιδευτική παράδοση της Σχολής και το Κληροδότημα Νικολάου Ζωσιμά» (Δήμος Ιωαννιτών, βουλευτές του Νομού και Σύλλογος Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής).

Η 1^η Σύσκεψη του «Διευρυμένου Συντονιστικού οργάνου για την επαναλειτουργία της Γεραράς Ζωσιμαίας Σχολής» πραγματοποιήθηκε στις 26 Νοεμβρίου 2011 με τη συμμετοχή του Δημάρχου Φ.Φ. (Τέως προέδρου του συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας), της Δημοτικής παράταξης «Δημοτική Πρωτοπορία», των βουλευτών Σ.Κ., Α.Ο., Μ.Π. και Κ.Τ., του Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων και του εισηγητή Α.Δ.. Στο 1^ο Πρακτικό⁵³ καταγράφονταν τα εξής:

- Αποφασίστηκε η σύσταση του «Διευρυμένου Συντονιστικού Οργάνου για την επαναλειτουργία της Γεραράς Ζωσιμαίας με εκπρόσωπο και συντονιστή τον Α.Δ..
- Ορίστηκε ότι η Ζωσιμαία Σχολή είναι μόνο το σχολείο που λειτουργεί σαν Πρότυπο εκπαιδευτήριο και συνδέεται αναπόσπαστα με την εκπαιδευτική παράδοση της Σχολής και το Κληροδότημα Νικολάου Ζωσιμά.
- Η αναθεώρηση του Κανονισμού Λειτουργίας των Αγαθοεργών καταστημάτων και η ένταξη σ' αυτόν των διατάξεων του Άρθρου Ε' της Διαθήκης Νικολάου

---

⁵¹Για τη συντονιστική του Συλλόγου αποφοίτων υπογράφουν οι: Σταύρος Δερματάς, Πρόεδρος Δ.Σ και ο Αθανάσιος Δάλλας, Υπεύθυνος για την προώθηση του αιτήματος επαναλειτουργίας της Προτύπου Ζωσιμαίας (ο.π.)

⁵² <http://zosimaia.gr/?page=article&id=435>

⁵³ <https://zsgiannina.gr/>

Ζωσιμά αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την σύνδεση του σχολείου με το Κληροδότημα Νικολάου Ζωσιμά⁵⁴.

Τον Φεβρουάριο του 2013 πραγματοποιήθηκαν ακόμη δύο Συνεδριάσεις και οι αποφάσεις που λήφθηκαν καταγράφονται στο 2ο Πρακτικό⁵⁵ και στο 3ο Πρακτικό⁵⁶ τους. Στη συνέχεια, η συντονιστική επιτροπή του συλλόγου αποφοίτων προσπάθησε να πετύχει και την σύμπραξη των Αγαθοεργών (διαχειριστών του κληροδοτήματος Νικολάου Ζωσιμά), αλλά η προσπάθειά της, όπως αποδείχθηκε από τα σχετικά ηλεκτρονικά μηνύματα⁵⁷, δεν έτυχε της δέουσας ανταπόκρισης.

Παράλληλα, με ηλεκτρονικά μηνύματα και με μία νέα επιστολή που απηύθυνε προς τον Δήμαρχο και την Διευθύντρια Περιφερειακής Εκπαίδευσης Ηπείρου, ο Α.Δ. τους προέτρεπε να διεκπεραιώσουν άμεσα όλες τις τυπικές διαδικασίες για την άμεση λειτουργία του Πρότυπου Λυκείου της Ζωσιμαίας Σχολής σύμφωνα με τις οδηγίες που είχε δώσει το Υπουργείο Παιδείας στην Περιφερειακή Διευθύντρια ως παράγραφο του 4ου Άρθρου με τίτλο «Βελτιώσεις της νομοθεσίας 3966/2011 για τα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία». Κατά τον πρόεδρο της συντονιστικής επιτροπής του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Α.Δ., όλη η κοινή προσπάθεια που είχε γίνει μέχρι τότε ακυρώθηκε με ευθύνη του Δημάρχου Φ.Φ. και της Διευθύντριας Περιφερειακής Εκπαίδευσης Ηπείρου, οι οποίοι, αγνοώντας ακόμη και τις αποφάσεις του παρελθόντος που συνυπογράφονταν από τους ίδιους, αποφάσισαν την ίδρυση ενός νέου Πρότυπου Λυκείου στον παραλίμνιο χώρο της Ανατολής. Ο τρόπος με τον οποίο ενήργησαν οι προαναφερθέντες (Δήμαρχος και Περιφερειακή Διευθύντρια) περιγράφεται αναλυτικά στην επιστολή του προέδρου της συντονιστικής επιτροπής αποφοίτων Ζωσιμαίας της 25ης Αυγούστου 2013, στην επιστολή παραίτησης από το Συντονιστικό όργανο και σε σχετικό δημοσίευμα του στην εφημερίδα «Πρωινός Λόγος Ιωαννίνων».

Μετά την διενέργεια των δημοτικών εκλογών για την ανάδειξη των τοπικών αρχόντων, ο Α.Δ. απέστειλε στον νεοεκλεγέντα Δήμαρχο Ιωαννίνων Θ.Μ. επιστολή με την οποία του ζητούσε την εκ νέου συγκρότηση του «Συντονιστικού οργάνου για την Επαναλειτουργία της Γεραράς Ζωσιμαίας Σχολής»

---

⁵⁴ <https://zsgiannina.gr>

⁵⁵ ο.π.

⁵⁶ ο.π.

⁵⁷ Δημοσιεύτηκαν από τον Α.Δ. στην ιστοσελίδα <https://zsgiannina.gr>

και την ολοκλήρωση των προσπαθειών για την επαναλειτουργία της Προτύπου Ζωσιμαίας Σχολής.

Παρά την αδράνεια των Αγαθοεργών Καταστημάτων και την αρνητική στάση που είχαν τηρήσει οι αρμόδιοι φορείς, όπως ισχυρίστηκε ο Α.Δ., η συντονιστική επιτροπή του Συλλόγου απόφοιτων της Ζωσιμαίας συνέχισε να ασκεί πίεση στο Υπουργείο Παιδείας για εξεύρεση μιας αξιοπρεπούς λύσης του προβλήματος.

Πραγματοποίησε πολλές συναντήσεις με υπηρεσιακούς παράγοντες και με το Προεδρείο της Δ.Ε.Π.Π.Σ. και ανέπτυξε τους λόγους για τους οποίους έπρεπε να λειτουργήσει το Πρότυπο Λύκειο της Ζωσιμαίας Σχολής μέχρι το τέλος της σχολικής χρονιάς 2015-2016, χρονιά κατά την οποία θα ολοκλήρωναν τον γυμνασιακό κύκλο οι πρώτοι απόφοιτοι του Προτύπου Πειραματικού Γυμνασίου Ζωσιμαίας.

Ο βουλευτής Σ.Κ. με επιστολή του στις 9 Σεπτεμβρίου 2014 ενημέρωσε τον Α.Δ., ότι είχε υποβάλει σχετική ερώτηση στη Βουλή και του κοινοποίησε την απάντηση του Υφυπουργού Παιδείας Αλ.Δ.. Η Διοικούσα Επιτροπή των Προτύπων Πειραματικών Σχολίων συνεδρίασε την 15^η Δεκεμβρίου και με την Πράξη 2Α/2014 εξέτασε το αίτημα και αποφάσισε να υποβάλει στον Υπουργό Παιδείας θετική εισήγηση. Τέλος δε, η σχετική απόφαση του Υφυπουργού Παιδείας Αλ.Δ. δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. 3646/Β/31-12-2014 και σ' αυτήν προβλεπόταν ότι:

- Από το σχολικό έτος 2015-2016 η σχολική μονάδα του Γενικού Λυκείου της Ζωσιμαίας Σχολής θα λειτουργούσε ως «Πρότυπο Πειραματικό Γενικό Λύκειο Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων» και
- Θα λειτουργούσε ως ενιαία σχολική μονάδα με το Πρότυπο Πειραματικό Γυμνάσιο Ζωσιμαίας Σχολής και το 1^ο και 2^ο Πρότυπο Δημοτικό Σχολείο Ιωαννίνων με την επωνυμία «Πρότυπο Πειραματικό Σχολείο Ζωσιμαίας Σχολής».

Με την συγκεκριμένη απόφαση ικανοποιήθηκε το πρώτο σκέλος των απαιτήσεων της συντονιστικής επιτροπής του Συλλόγου αποφοίτων, δηλαδή αυτό με το οποίο διεκδικούσε την λειτουργία της ιστορικής Σχολής ως Προτύπου Σχολείου.

Όπως δήλωσε τότε ο Α.Δ., στο εξής η προσπάθεια του Συλλόγου επιβαλλόταν να επικεντρωθεί στην ικανοποίηση και του δεύτερου (και πιο ουσιαστικού) σκέλους του αιτήματός του, δηλαδή αυτού με το οποίο ζητούσε τη λειτουργία της Προτύπου Ζωσιμαίας ως σχολείου συνδεδεμένου αναπόσπαστα με την εκπαιδευτική παράδοση της Σχολής και το Κληροδότημα Νικολάου Ζωσιμά.

Εν τω μεταξύ η αλλαγή της κυβέρνησης (ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ) και η διάσπαση του Συλλόγου Αποφοίτων από τον Ιανουάριο του 2015 και η ίδρυση της ένωσης αποφοίτων Ζωσιμαίας, της οποίας ο Α.Δ. εκλέχθηκε πρόεδρος, άλλαξαν εντελώς τα προαναφερόμενα σχέδια.

Όπως αναφέρει ο Α.Δ., στην εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ της 19ης Φεβρουαρίου 2015, «δημοσιεύθηκε η πληροφορία σύμφωνα με την οποία ο Υπουργός Παιδείας Α.Μ. ανασκεύασε τις αρχικές του εξαγγελίες και αποφάσισε, από τα υπάρχοντα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία, μόνο πέντε εξ αυτών να συνεχίσουν να λειτουργούν σαν Πρότυπα», μεταξύ δε αυτών δεν συμπεριλαμβάνονταν – και πάλι – η Ζωσιμαία Σχολή⁵⁸.

Την επομένη, 20 Φεβρουαρίου 2015, ο Α.Δ. συνέταξε επιστολή την οποία απέστειλε στον Υπουργό Παιδείας Α.Μ. (με κοινοποίηση στον Αναπληρωτή Υπουργό Παιδείας κ. Τ.Κ.) και με την οποία α) τον ενημέρωνε για τα πραγματικά δεδομένα που αφορούσαν στην ιστορία των Προτύπων Σχολείων και την σύνδεσή τους με Κληροδοτήματα και β) δήλωνε ότι κάθε σχεδιασμός του Υπουργείου Παιδείας που δεν θα συμπεριελάμβανε και τη Ζωσιμαία Σχολή, θα βρίσκονταν σε πλήρη αναντιστοιχία με τα πραγματικά δεδομένα και την ιστορία της Ελληνικής εκπαίδευσης⁵⁹.

Στις 25 Φεβρουαρίου 2015 ο Υπουργός Παιδείας παραχώρησε Συνέντευξη Τύπου. Από την ανάγνωση των ανακοινώσεων του Α.Μ. προέκυπτε ότι η πολιτική ηγεσία αποδέχθηκε τις προτάσεις της Ένωσης αποφοίτων Ζωσιμαίας (ή τουλάχιστον ικανοποίησε εν πολλοίς τις επιδιώξεις της) καθόσον: α) η Ζωσιμαία Σχολή συμπεριλαμβανόταν πλέον στα σχολεία που κατά τους νεώτερους προγραμματισμούς της πολιτικής ηγεσίας θα λειτουργούσαν ως Πρότυπα β) το σκεπτικό με το οποίο ο Υπουργός καθόρισε το εκπαιδευτικό και ιστορικό πλαίσιο των Προτύπων Σχολείων ήταν ταυτόσημο με αυτό που διατυπώθηκε στα άρθρα της ιστοσελίδας με σχετικό θέμα «Τα Ιστορικά Σχολεία και ο θεσμός των Προτύπων Σχολείων» και γ) Το Υπουργείο αποδέχθηκε και καθιέρωσε τον όρο «Ιστορικά Σχολεία» που είχε διατυπώσει στην εισήγησή του ο Α.Δ. στην Ημερίδα της Παλαιάς Βουλής και ο οποίος αφορούσε αποκλειστικά και μόνο την Ζωσιμαία Σχολή, την Βαρβάκειο και την Ιωνίδειο. Μετά τα παραπάνω ο Α.Δ. υποστήριξε ότι καθίστατο πλέον επιτακτική η ανάγκη άμεσης

---

⁵⁸ <https://zsgiannina.gr>

⁵⁹ ο.π.

διευθέτησης της υφισταμένης διοικητικής και διαχειριστικής εκκρεμότητας που αφορούσε στην σύνδεση του σχολείου με το Κληροδότημα Νικολάου Ζωσιμά⁶⁰.

Στις 24 Φεβρουαρίου 2015 είχε αποστείλει επιστολή προς τον Πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου Ιωαννίνων με την οποία ζητούσε να ληφθούν εκ μέρους του Δημοτικού Συμβουλίου οι απαιτούμενες πρωτοβουλίες για την ειρηνική – και άνευ αντεγκλήσεων – άμεση επίλυση του προβλήματος. Μία ημέρα μετά την αποστολή του αιτήματος προς τον Δήμο, ο Υπουργός Παιδείας προσδιόρισε ότι η Ζωσιμαία Σχολή (αλλά και τα άλλα Ιστορικά Σχολεία) «θα λειτουργούσαν με τους δικούς τους, ιστορικά αιτιολογημένους κανόνες συμπληρωματικά στο εκπαιδευτικό σύστημα ως η βέλτιστη εκδοχή του»⁶¹.

Κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου για τα Πρότυπα Σχολεία (12 Μαΐου 2015) ο Αναπληρωτής Υπουργός Παιδείας Τ.Κ., αρνούμενος την οποιαδήποτε τεκμηρίωση των προτάσεών του, αποφάσισε την εξαίρεση του Λυκείου της Ζωσιμαίας Σχολής από τα Πρότυπα Σχολεία. Σύμφωνα με τον Α.Δ. αποδεικνύεται από τα Πρακτικά της Βουλής ότι ο Τ.Κ., αν και προκλήθηκε επ’ αυτού, αρνήθηκε επίμονα τον διάλογο επί του θέματος⁶².

Ο πρόεδρος της Ένωση Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων υπέβαλε από τον Οκτώβριο 2015 μέχρι τον Μάρτιο 2016 τέσσερα έγγραφα με τα οποία ζητούσε από τον Υπουργό Παιδείας να προχωρήσει στην νομοθετική ρύθμιση που απαιτείτο για τη λειτουργία του Προτύπου Λυκείου της Ζωσιμαίας Σχολής. Όπως ισχυρίστηκε στην ιστοσελίδα της Ένωσης Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής⁶³, η τακτική της αποφυγής του διαλόγου απέκτησε και άλλους μιμητές στο Υπουργείο Παιδείας, καθώς ουδεμία απάντηση έλαβε. Αργότερα επανήλθε και ζήτησε μία επείγουσα συνάντηση μαζί του, με την ελπίδα ότι το αίτημά του θα τύγχανε ευνοϊκότερης μεταχείρισης.

Παράλληλα απεστάλησαν και τρεις επιστολές στον Πρόεδρο της Διοικούσας Επιτροπής Προτύπων και Πειραματικών Σχολείων (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) η οποία είχε θεσμικά αρμοδιότητες Συμβούλου του Υπουργού για θέματα λειτουργίας των Προτύπων και των Πειραματικών Σχολείων και τα μέλη της οποίας διορίζονταν με Υπουργική απόφαση. Με αυτές τις επιστολές ενημέρωνε τον Πρόεδρο της Δ.Ε.Π.Π.Σ. για τις

---

⁶⁰ <https://zsgiannina.gr>

⁶¹ ο.π.

⁶² ο.π.

⁶³ ο.π.

προτάσεις που υπέβαλε στον Υπουργό Παιδείας και του ζητούσε επίμονα να έχει μία συνάντηση μαζί του, για να εκθέσει αναλυτικά τις απόψεις της Ένωσης αποφοίτων Ζωσιμαίας. Την 1^η επιστολή προς τον Πρόεδρο της Διοικούσας Επιτροπής Προτύπων και Πειραματικών Σχολείων (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) την υπέβαλε στις 12 Οκτωβρίου 2015 και όπως επισημαίνει έχει καμία θετική ανταπόκριση. Την 2^η επιστολή την υπέβαλε στις 10 Νοεμβρίου 2015 και είχε και αυτή την ίδια τύχη. Μετά την αποστολή της 3^{ης} επιστολής (14 Δεκεμβρίου 2015) ο πρόεδρος της Ένωσης αποφοίτων Ζωσιμαίας έλαβε ένα έγγραφο της Δ.Ε.Π.Π.Σ. με το οποίο τον ενημέρωνε ότι αποφασίστηκε «ο προγραμματισμός μιας συνάντησης με τον Πρόεδρο του Δ.Σ. Της Ένωσης Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής» η οποία δεν πραγματοποιήθηκε⁶⁴.

Ο Πρόεδρος του Δ.Σ. της Ένωσης Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής επεσήμανε στην ιστοσελίδα της Ένωσης αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής⁶⁵ τη σημασία τους ειλικρινούς διαλόγου για τη δημοκρατία και την αμοιβαία κατανόηση και δίκαιη επίλυση των όποιων προβλημάτων ανακύπτουν. Προσδοκούσε, λοιπόν, όπως αναφέρει, ότι θα στελνόταν πρόσκληση από τη Δ.Ε.Π.Π.Σ. όταν αυτή θα εξέταζε το Υπόμνημα το σχετικό με την ένταξη του Λυκείου της Ζωσιμαίας στα Πρότυπα σχολεία, το οποίο είχαν υπογράψει πολλοί φορείς και προσωπικότητες των Ιωαννίνων και το οποίο είχε υποβληθεί την 1 Φεβρουαρίου 2016. Όμως, με νέο έγγραφο στις 2 Μαρτίου του 2016 πληροφορήθηκε ότι συζητήθηκε το θέμα της Ζωσιμαίας Σχολής, για μια φορά ακόμη ερήμην αυτών⁶⁶.

Ο Α.Δ. επισήμανε ιδιαίτερα το γεγονός ότι η Δ.Ε.Π.Π.Σ. δεν ασχολήθηκε καθόλου με την ουσία του αιτήματος για την ένταξη του Λυκείου της Ζωσιμαίας στα Πρότυπα σχολεία και δεν απάντησε στα δύο καίρια ερωτήματα:

- α) για ποιους λόγους δεν ενεκρίθη η λειτουργία του Προτύπου Λυκείου της Ζωσιμαίας Σχολής και
- β) σε ποιο Πρότυπο Λύκειο θα συνεχίσουν τις σπουδές τους οι μαθητές του Προτύπου Γυμνασίου της Ζωσιμαίας Σχολής⁶⁷.

Όμως, αντί συγκεκριμένης και τεκμηριωμένης απάντησης (θετικής ή αρνητικής), στο συγκεκριμένο έγγραφο διατυπώθηκε η άποψη σύμφωνα με την οποία οι θεσμικοί εκπρόσωποι της κοινωνίας των Ιωαννίνων που υπέγραψαν το

---

⁶⁴ <https://zsgiannina.gr>

⁶⁵ ο.π.

⁶⁶ ο.π.

⁶⁷ ο.π.

σχετικό Υπόμνημα⁶⁸ (ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων και Πρόεδρος των Αγαθοεργών Καταστημάτων, ο Περιφερειάρχης Ηπείρου, όλοι οι Δήμαρχοι του νομού Ιωαννίνων, οι πέντε από τους έξι πρώην Δημάρχους της πόλης των Ιωαννίνων, οι τρεις βουλευτές και πρώην βουλευτές του Νομού Ιωαννίνων, η Πανεπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδος και τρία ακόμη Σωματεία των Ηπειρωτών της διασποράς, το σύνολο, σχεδόν, των επαγγελματικών, επιστημονικών και πολιτιστικών Συλλόγων και Σωματείων της πόλεως των Ιωαννίνων, το σύνολο των Συλλόγων Αποφοίτων και των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων των ιστορικών Προτύπων Σχολείων της χώρας και ογδόντα τρεις προσωπικότητες του ακαδημαϊκού, επιστημονικού, καλλιτεχνικού και επαγγελματικού χώρου) «δεν έχουν δικαίωμα υποβολής αιτήματος περί χαρακτηρισμού του *Λυκείου Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων ως Προτύπου*» και ότι αυτό το δικαίωμα παρεχόταν από τη Δ.Ε.Π.Π.Σ μόνο «στα όργανα της ίδιας της σχολικής μονάδας»⁶⁹.

Ο Α.Δ. θεωρούσε δε άδικο να αρνούνται κυβερνητικά όργανα, π.χ. στον Μητροπολίτη και Πρόεδρο του φορέα που διαχειρίζεται το κληροδότημα Νικολάου Ζωσιμά, το δικαίωμα να ζητάει την λειτουργία της ιστορικής Ζωσιμαίας Σχολής ως Προτύπου Σχολείου, όταν το Ελληνικό Δημόσιο εκμεταλλεύεται – κατά παράβαση των κανόνων δικαίου και χωρίς την καταβολή ουδενός μισθώματος – την περιουσία της Ζωσιμαίας Σχολής (οκτώ διδακτήρια στα οποία στεγάζονται 27 Δημόσια Σχολεία με 4.700 μαθητές με ετήσιο τεκμαρτό ενοίκιο ίσο με 2.650.000 € περίπου).

8.2. Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής

8.2.1. Βασικοί σκοποί και αντιλήψεις του Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής

Ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής έχει ιδρυθεί από το 1952 και έχει σαν σήμα την προτομή του αιμνήστου εθνικού ευεργέτη Ιωάννη Βαρβάκη.

Σύμφωνα με το καταστατικό του συλλόγου, σκοποί του είναι:

- Η πνευματική, πολιτιστική και ηθική εξύψωση των μελών, η ανάπτυξη του πνεύματος της συναδελφοσύνης και της αλληλεγγύης μεταξύ των μελών, των αποφοίτων και των μαθητών της Σχολής καθώς και η λήψη κάθε μέτρου που θα αποβλέπει στην αναγνώριση και προστασία των δικαιωμάτων τους.

⁶⁸<https://zsgiannina.gr/wp-content/uploads/2016/02/427-%CE%A5%CE%A0%CE%9F%CE%9C%CE%9D%CE%97%CE%9C%CE%91.pdf>

⁶⁹<https://zsgiannina.gr/wp-content/uploads/2016/03/440-%CE%91%CF%80%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CE%94.%CE%95.%CE%A0.%CE%A0.%CE%A3..pdf>

- Η ενεργός συμμετοχή του Συλλόγου με όποιο μέτρο κρίνεται αναγκαίο στην όλη κοινωνική, πολιτιστική, πνευματική, μορφωτική, καλλιτεχνική και εθνική ζωή της χώρας.
- Η με κάθε πρόσφορο τρόπο ενίσχυση και εξύψωση του έργου της Βαρβακείου Σχολής.
- Η με κάθε νόμιμο τρόπο και μέσο εξασφάλιση, διατήρηση και αύξηση του κληροδοτήματος Βαρβάκη, όπως επίσης και η συμβολή στην ανέγερση διδακτηρίων και λοιπών εγκαταστάσεων σχετικών με την ανάδειξη της Βαρβακείου Σχολής.
- Η με κάθε πρόσφορο μέσο ανάπτυξη και καλλιέργεια σχέσεων επικοινωνίας των μελών του Συλλόγου μεταξύ τους, αλλά και με την Σχολή, τους μαθητές και του αποφοίτους καθώς και με άλλους Συλλόγους.
- Η νόμιμη έκδοση και κυκλοφορία εντύπων, περιοδικών, εφημερίδων και λοιπών ενημερωτικών και ψυχαγωγικών δελτίων.
- Η διοργάνωση κοινωνικών, πνευματικών, καλλιτεχνικών, πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων και η λειτουργία ή εκμετάλλευση κατάλληλων για τους σκοπούς αυτούς χώρων.
- Η χορήγηση υποτροφιών σε τελειόφοιτους της Βαρβακείου Σχολής για την συνέχιση των σπουδών τους τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, αν φυσικά αυτό είναι δυνατό, από το Σύλλογο και για αριθμό καθοριζόμενο από το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου.
- Η με κάθε τρόπο οικονομική και άλλη γενικά ενίσχυση των μαθητών της Βαρβακείου Σχολής.
- Η ηθική, επαγγελματική, υλική και κάθε είδους άλλη παροχή βοήθειας και ενίσχυση των αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής και των μαθητών της⁷⁰.

Μέσα για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών του Συλλόγου ενδεικτικά είναι τα ακόλουθα:

α. Η συγκρότηση επιτροπών με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου, που είναι δυνατό να αποτελούνται από μέλη, αποφοίτους, μαθητές και φίλους του Συλλόγου και που θα καλούνται από το Διοικητικό Συμβούλιο να προσφέρουν κάθε δυνατή συμπαράσταση και βοήθεια για την πραγματοποίηση των σκοπών του Συλλόγου.

---

⁷⁰ www. <http://varvakio.gr/alumni/>

- β. Η συμμετοχή μελών του Συλλόγου στην διοίκηση του Βαρβακείου Ιδρύματος.
- γ. Η έκδοση και δημοσίευση κειμένων σχετικών με την ιστορία και την δράση της Βαρβακείου Σχολής, του ιδρυτού της ή και σχετικών με την Σχολή και τον ιδρυτή της θεμάτων καθώς και η έκδοση βιογραφικού λεξικού (WHO IS WHO) των αποφοίτων.
- δ. Η έκδοση εντύπων και ενημερωτικών δελτίων, τα οποία θα περιέχουν θέματα που ενδιαφέρουν το Σύλλογο, τα μέλη του, τους απόφοιτους, τους μαθητές και όσους έχουν ενδιαφέρον για τον Σύλλογο ή ασχολούνται με άλλους συναφείς Συλλόγους αλλά και διάφορα άλλα θέματα πολιτιστικού, εκπαιδευτικού και επιστημονικού περιεχομένου.
- ε. Η πραγματοποίηση διαλέξεων, δεξιώσεων, χορών, συνεστιάσεων, εκδρομών, εκθέσεων και λοιπών πολιτιστικών, ψυχαγωγικών, εκπαιδευτικών και κοινωνικών εκδηλώσεων.
- στ. Η ίδρυση και λειτουργία εντευκτηρίων και η δημιουργία βιβλιοθήκης, η οποία θα εμπλουτίζεται συνεχώς για την χρήση των μελών, αποφοίτων, μαθητών και όποιου τρίτου ενδιαφέρεται να συμμετάσχει στην επίτευξη των σκοπών του Συλλόγου⁷¹.

Τα μέλη του Συλλόγου διακρίνονται σε τακτικά και επίτιμα. Τακτικά μέλη μπορούν να γίνουν οι απόφοιτοι της Βαρβακείου Σχολής. Κατ' εξαίρεση, τακτικά μέλη μπορούν να γίνουν και όσοι φοίτησαν για τρία τουλάχιστον χρόνια στην Βαρβάκειο Σχολή, έστω και αν δεν είναι απόφοιτοι, με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου και μετά από σχετική αίτησή τους⁷².

Όσον αφορά το φαντασιακό των μελών του συλλόγου, σύμφωνα με τον πρόεδρο του Συλλόγου Αποφοίτων Βαρβακείου το 2009⁷³, τα μέλη του Συλλόγου προέρχονται από τον θεσμό των Πρότυπων σχολείων, που στελέχωσε τον 20ο αιώνα και συνεχίζει να στελεχώνει τον πνευματικό, τον επιστημονικό και τον πολιτικό κόσμο της Ελλάδας με καταξιωμένους ηγέτες, καθώς ήταν ένας θεσμός που δεν θα ήταν υπερβολή, κατά την άποψή τους, να υποστηρίξουν, ότι είναι αυτός που καθοδήγησε την πολιτική και όχι μόνο ζωή των Ελλήνων επί ένα και πλέον αιώνα.

Υποστηρίζει ότι τα μέλη του συλλόγου προσπαθούν να βρουν διάφορους τρόπους να βελτιώσουν την παιδεία. Αντιπαραβάλλει την σημερινή εποχή των καταναλωτικών προτύπων με την εποχή που φοίτησαν οι ίδιοι στη Βαρβάκειο (πριν

---

⁷¹ [www. http://varvakio.gr/alumni/](http://varvakio.gr/alumni/)

⁷² ο.π.

⁷³ Από το χαιρετισμό στην ημερίδα με τίτλο: «Ο ρόλος των Προτύπων σχολείων στην σύγχρονη Εκπαίδευση» (Ζωσιμάδες, Τεύχος 28, 2009, σσ.15-16)

το 1985). Θεωρεί, ότι τα χρόνια εκείνα οι γονείς τους, με πολύ λίγα μέσα, μ' αυτόν τον πρότυπο θεσμό έβγαλαν τους καλύτερους επιστήμονες, όπως μεγάλους καθηγητές, γιατρούς, επιχειρηματίες που τέλειωσαν τη Βαρβάκειο, χωρίς «τίποτα», όπως αναφέρει. Πιστεύει, ότι όλα βασιζόνταν μόνο στο μυαλό τους, την αγάπη για την παιδεία και τους καλούς καθηγητές που είχαν, δηλαδή σε δυο απλούς θεσμούς, των καλών καθηγητών, που επιλέγονταν με εξετάσεις, και των καλών μαθητών που έμπαιναν με εξετάσεις. Θεωρεί ότι υπήρχε ένα καλό πάντρεμα παιδιών από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις, καθώς φοιτούσαν στη Βαρβάκειο Σχολή και παιδιά πλουσίων και επιστημόνων, αλλά και παιδιά υδραυλικών και ηλεκτρολόγων και του τραβαγιέρη που δούλευε στην Power, στα λεωφορεία. Από τότε τους ενώνει το πνεύμα και η αγάπη για μάθηση, καθώς δεν είχαν πρότυπο το «*τι κοστούμι φοράς; που πήγες στα χιόνια; στο σκι; κ.λ.π.*». Σήμερα υποστηρίζει ότι δεν μπορούν οι καθηγητές, με τα τόσα λίγα χρήματα που παίρνουν, να σταθούν δίπλα στην πολυτέλεια των μαθητών, παιδιών των πλουσίων γονέων.

Από τις κοινές εκδηλώσεις του Συλλόγου αποφοίτων με τα σχολεία της Βαρβακειού που παρουσιάζονται στην ιστοσελίδα του⁷⁴, αποτυπώνεται μια στενή σχέση με τους συλλόγους γονέων και τους συλλόγους διδασκόντων των σχολείων (Γυμνασίου και Λυκείου). Η σύνδεση μεταξύ των παραγόντων που στηρίζουν την λειτουργία των σχολείων της Βαρβακειού ενισχύεται από το γεγονός ότι εκπρόσωποι τους συμμετέχουν στην διοίκηση του Βαρβακειού Ιδρύματος με βάση το καταστατικό του (βλ. ενότητα 7.2.2.)

Από την ανάλυση δύο επιστολών που είχαν σταλεί από εκπρόσωπους του Συλλόγου, η μία προς την Υπουργό Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων κ. Μαριέττα Γιαννάκου στις 20 Απριλίου 2005 και η άλλη στον υφυπουργό κ. Γεώργιο Καλό στις 20 Ιανουαρίου 2006 με Θέμα: «Επαναφορά του θεσμού των Προτύπων Σχολείων», γίνονταν σαφείς οι θέσεις του Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακειού Σχολής στο ζήτημα της επαναφοράς του θεσμού των Προτύπων στη δημόσια Ελληνική Εκπαίδευση⁷⁵.

Στην επιστολή η οποία είχε σταλεί στην Υπουργό Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων Μ.Γ. στις 20 Απριλίου 2005, οι εκπρόσωποι του Συλλόγου υπενθύμιζαν ότι με τον Ν.1566/85 καταργήθηκαν τα Πρότυπα Σχολεία, που

---

⁷⁴ <http://varvakio.gr/alumni/>

⁷⁵ Οι επιστολές δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό Ζωσιμάδες, 2006, Τεύχος 16, σσ.15-18)
http://www.zosimaia.gr/data/magazine/zosimades_16.pdf

λειτουργούσαν μέχρι τότε παράλληλα με τα πειραματικά και τα λοιπά Γενικά Γυμνάσια και Λύκεια. Της εξέφρασαν την πεποίθηση του Συλλόγου, ότι η Δημόσια Εκπαίδευση είχε πληρώσει ακριβώς την κατάργηση αυτή και είχε βγει πιο φτωχή από αυτή τη δοκιμασία, καθώς δεν είχε να προσφέρει τίποτε άλλο στα Ελληνόπουλα παρά μόνο το Δημόσιο σχολείο της γειτονιάς τους.

Μέσα από το περιεχόμενο της επιστολής αναδύονται οι θέσεις του Συλλόγου αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής σχετικά με το θεσμό των πρότυπων σχολείων

- Αναφέρουν ότι η έφεση για μάθηση και το ευγενές αίτημα πολλών γονέων για αυξημένων απαιτήσεων εκπαίδευση των παιδιών τους, τους ανάγκασε να στραφούν στα λεγόμενα «καλά» ιδιωτικά σχολεία που στη κυριολεξία φούντωναν, με ό,τι αυτό συνεπαγόταν.
- Τόνισαν ότι η ιστορική πορεία των Προτύπων κυρίως Σχολείων εντάσσεται στην πνευματική πορεία του νέου Ελληνισμού.
- Την πληροφόρησαν ότι παντού τα Πρότυπα Σχολεία αποτελούν τα Σχολεία – οδηγούς. Είναι τα Ecoles Pilotes των Γάλλων και τα Pilot schools των Άγγλων. Οι μαθητές σ' αυτά επιλέγονται με κάποια αξιολογικά κριτήρια (εξετάσεις, tests κ.α.).
- Επεσήμαναν, ότι είναι τα σχολεία στα οποία καταβάλλεται προσπάθεια να αποτελέσουν υποδείγματα για τα άλλα και ότι σε αυτά δεν γίνονται πειράματα για την προαγωγή της επιστήμης, που είναι δουλειά των πειραματικών σχολείων, αλλά μια υποδειγματική, χωρίς ελλείψεις και περικοπές, παιδαγωγική και διδακτική εργασία.
- Της εξέφρασαν την εκτίμηση ότι ήταν ιστορικό λάθος και απώλεια για τη χώρα και την Παιδεία της η κατάργησή τους. Επίσης υποστήριξαν, ότι οι πραγματικές εκπαιδευτικές ανάγκες της χώρας απαιτούν όχι κατάργηση των Προτύπων Σχολείων, αλλά απεναντίας δημιουργία περισσότερων.
- Ως προς τον τρόπο επιλογής των μαθητών των προτύπων Σχολείων ανέφεραν την εκτίμησή τους ότι θα έπρεπε να είναι αξιοκρατική, όπως ήταν μέχρι το 1985, όταν καθιερώθηκε η νεοφανής κλήρωση.
- Υποστήριξαν ότι εάν το δείγμα των μαθητών είναι τυχαίο, οι ποικίλες αυξημένων απαιτήσεων μαθησιακές διαδικασίες ενδέχεται να δημιουργήσουν σε κάποιους, με μικρότερο δείκτη νοημοσύνης, όπως αυτοί θεωρούν, προβλήματα προσαρμογής ή και ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους.

- Αναφέρονταν επίσης στο γεγονός, ότι πολλά Δημόσια Σχολεία εφαρμόζουν ανάκαθεν (και σήμερα) τα λεγόμενα επίπεδα ως προς τις ξένες γλώσσες, κατατάσσουν δε τους μαθητές σε αυτά με κριτήρια και εξετάσεις. Την ρωτούσαν όμως αν με αυτό τον τρόπο δεν δημιουργούν special classes, που τόσο απεχθάνονται οι οπαδοί της «δημοκρατικής» κλήρωσης.
- Διερωτώνταν επίσης σχετικά με το ποιο σύστημα θα μπορούσαν να θεωρήσουν περισσότερο Δημοκρατικό, αυτό της ισοπέδωσης εν ονόματι της Δημοκρατίας ή της αντικειμενικής επιλογής που σε καμιά περίπτωση δεν καταργούσε τη Δημοκρατία.
- Στο τέλος παρακαλούσαν την υπουργό να συμεριστεί τις απόψεις τους και να ηγηθεί της επαναφοράς στη χώρα του τόσου αναγκαίου αυτού θεσμού. Επίσης έθεταν τον Σύλλογο αποφοίτων στη διάθεσή της για εξειδίκευση της πρότασής τους, αν χρειαζόταν.

Στη δεύτερη επιστολή στις 20 Ιανουαρίου 2006⁷⁶ που απευθυνόταν στον υφυπουργό Γ.Κ. με θέμα: «Επαναφορά του θεσμού των Προτύπων Σχολείων», οι εκπρόσωποι του Συλλόγου ανέφεραν ότι:

- η Ελλάδα στερείτο της πηγής της άριστης δωρεάν δημόσιας εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα να έχει μετατραπεί η «αριστοκρατία του πνεύματος» σε «αριστοκρατία του χρήματος», αφού τον ρόλο της καλής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχουν αναλάβει μετά την κατάργηση των προτύπων, τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια, προσβάσιμα σε ολίγους και με σημαντικά ετήσια δίδακτρα.
- ο Σύλλογος αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής δεν ήταν αντίθετος ως προς τα υπάρχοντα Πειραματικά Σχολεία και τον ρόλο που αυτά επιτελούσαν στην εκπαίδευση, αλλά πιστεύει ακράδαντα ότι παράλληλα θα έπρεπε να επανέλθει και ο θεσμός των Προτύπων Σχολείων με εισαγωγικές σ' αυτά εξετάσεις των υποψηφίων μαθητών.

8.2.2. Ενέργειες του Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής

Ο Σύλλογος αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής πρωτοστάτησε καθώς τεκμηριώνεται από έγγραφα (επιστολές) στην κίνηση για την επαναφορά των Προτύπων από το 2006 και μετά και στο άνοιγμα των συνεργασιών με άλλους

⁷⁶Ζωσιμάδες, 2006, Τεύχος 16, σσ.15-18
http://www.zosimaia.gr/data/magazine/zosimades_16.pdf

Συλλόγους ή συνδέσμους αποφοίτων, κυρίως της Ζωσιμαίας, της Ιωνιδείου (οι τρεις αυτοί σύλλογοι ήταν των ιστορικών Πρότυπων σχολείων, αυτών που δεν διακόπηκε η λειτουργία τους ως προτύπων μέχρι το 1985), αλλά και με τους Συλλόγους των σχολείων που λειτουργούσαν ως Πρότυπα μέχρι το 1985, όταν με το νόμο 1566/1985 καταργήθηκαν.

Ο Σύλλογος αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής, στην αρχική προσπάθεια να ανοίξει συνεργασία με το Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας, απηύθυνε στην 1 Ιουνίου 2006 επιστολή προς τον Πρόεδρο «Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής»⁷⁷ εξηγώντας ότι ο Σύλλογος αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής πρωτοστατούσε στην προσπάθεια επαναφοράς στη χώρα των Προτύπων Σχολείων και προς την κατεύθυνση αυτή εσώκλειε τις σχετικές επιστολές που είχε απευθύνει ο ίδιος ο Σύλλογος, καθώς και επίλεκτα μέλη του, όπως ο Υφυπουργός ΠΕΧΩΔΕ, Καθηγητής Θ.Ξ., ο Επίτιμος Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας Αν. Μ. κ.α., προς την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Επίσης έδινε την δυνατότητα οι επιστολές του Συλλόγου να μπορούν να δημοσιευτούν στο περιοδικό Ζωσιμάδες. Ενημέρωνε επίσης ότι οι υπόλοιπες επιστολές των μελών του θα αναρτώνταν στην ιστοσελίδα του Συλλόγου αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής⁷⁸.

Σε δελτίο τύπου του Συλλόγου αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής⁷⁹ αναφερόταν ότι την Πέμπτη 4 Ιουνίου 2009 πραγματοποιήθηκε η ετήσια Τακτική Γενική Συνέλευση του Συλλόγου Αποφοίτων Βαρβακείου στο ξενοδοχείο Electra Palace, κατά την οποία ο Πρόεδρος Μ.Μ. αναφέρθηκε διεξοδικά στις πρωτοβουλίες που αναλήφθηκαν κατά τη διάρκεια της θητείας του σε σχέση με τους βασικούς στόχους του Συλλόγου, δηλαδή την επάνοδο των δημόσιων Προτύπων σχολείων και την ανέγερση νέου σχολικού κτιρίου που να ανταποκρίνεται στην ιστορία της Βαρβακείου Προτύπου Σχολής. Μεταξύ άλλων, είπε, ότι πραγματοποιήθηκε συνάντηση με το νέο Υπουργό Παιδείας Α.Σ., που τύγχανε απόφοιτος του Προτύπου Γυμνασίου Πατρών και είχε ήδη εκφραστεί δημόσια θετικά σε σχέση με την επαναλειτουργία Προτύπων σχολείων.

Στις 20 Ιουνίου 2009, συνδιοργανώθηκε από τους Συλλόγους Αποφοίτων Βαρβακείου και Ζωσιμαίας ημερίδα στο κτίριο της παλιάς Βουλής στην Αθήνα με

---

⁷⁷ <http://www.zosimaia.gr/?page=article&id=32>

⁷⁸ ο.π.

⁷⁹ www.varvakio.gr

θέμα: «Ο ρόλος των προτύπων σχολείων στη σύγχρονη εκπαίδευση»⁸⁰, μετά την οποία ακολούθησε συζήτηση ανοικτής τραπέζης και έκδοση ψηφίσματος, το οποίο απεστάλη στην ηγεσία του υπουργείου Παιδείας. Οι ομιλητές και οι σημαντικοί καλεσμένοι προέρχονταν κατά κύριο λόγο από τον κύκλο της Βαρβακείου Σχολής και του Βαρβακείου ιδρύματος.

Στην ημερίδα αυτή φάνηκαν οι ισχυρές σχέσεις και η συνάφεια των απόψεων όλων των παραγόντων που περιστρέφονταν γύρω από τη Βαρβάκειο Σχολή (εκπρόσωποι αποφοίτων με σημαντικές θέσεις στην κοινωνία και στην πολιτική, εκπρόσωποι του Βαρβάκειου Ιδρύματος, Δ/ντές και σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων του Γυμνασίου και του Λυκείου της Βαρβακείου Σχολής). Αντίθετα η παρουσία των σημαντικών παραγόντων σχετικών με την Ζωσιμαία Σχολή, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, ήταν ελάχιστη. Στην ιστοσελίδα του⁸¹, ο Σύλλογος Αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής αναφερόμενος στην εν λόγω ημερίδα που οργανώθηκε από κοινού με το Σύλλογο Αποφοίτων της Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων επεσήμανε την ευγενική χορηγία της εταιρείας Α. (υπερεθνική εταιρία συμβούλων επιχειρήσεων), η οποία κάλυψε το σύνολο της σχετικής δαπάνης για την εκδήλωση.

Τον Φεβρουάριο του 2011 μετά την σύνταξη του νομοσχεδίου του νόμου 3966/2011, υπήρξε δελτίο τύπου⁸² στην ιστοσελίδα του Συλλόγου Αποφοίτων Βαρβακείου⁸³ με τίτλο «Επανερχονται τα πρότυπα σχολεία» το οποίο εξέφραζε την ικανοποίηση του συλλόγου καθώς φαινόταν ότι η υπόσχεση της Πολιτείας για την επαναλειτουργία των Δημόσιων Πρότυπων Σχολείων ήταν πολύ κοντά, καθώς το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, μετά από συνεχείς συντονισμένες προσπάθειες του Συλλόγου προς πάσα κατεύθυνση, όπως ανέφερε, είχε υποβάλει Σχέδιο Νόμου που αφορούσε το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των πειραματικών-πρότυπων σχολείων, είκοσι έξι χρόνια μετά από την κατάργηση των Πρότυπων Σχολείων στη δημόσια εκπαίδευση η οποία συντελέστηκε με το Ν.1566/1985⁸⁴.

---

⁸⁰ <http://www.zosimaia.gr/?page=article&id=181>

⁸¹ www.varvakio.gr

⁸² http://varvakio.gr/alumni/wp-content/uploads/2016/01/VARVAKIO_NEWSLETTER_08.pdf

⁸³ <http://varvakio.gr/alumni>

⁸⁴ Σε συνέχεια της δημοσιοποίησης του προς ψήφιση σχετικού νομοθετήματος, ο Σύλλογος Αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής από κοινού με εκείνους του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών, της Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά και της Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων, υπέβαλαν στο Υπουργείο Παιδείας το πρώτο κοινό υπόμνημα με τις παρατηρήσεις τους θεωρώντας το σχετικό νομοθέτημα ως ικανοποιητικό επί της αρχής.

8.3. Σύνδεσμος αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά

8.3.1. Βασικοί σκοποί και αντιλήψεις του Συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά

Ο «Σύνδεσμος αποφοίτων της Π.Σ.Μ.Ε. Πειραιώς» (ιδρύθηκε το 1981) που μετονομάστηκε σε «Ιωνίδειο Σχολή» ονομάζεται «Σύνδεσμος αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά» (1987)⁸⁵. Έδρα έχει την πόλη του Πειραιά.

Στο Κεφάλαιο Α και στο 1ο Άρθρο του καταστατικού αναφέρονται και τα σχετικά με τους σκοπούς του Συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου:

Σκοπός του συνδέσμου είναι η ανάπτυξη των δεσμών φιλίας μεταξύ των μελών του, η πνευματική ανάπτυξη και πολιτιστική διάπλαση των μελών του, η συμβολή στην πολιτιστική ανάπτυξη της κοινωνίας και η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και βοήθειας σε μαθητές και αποφοίτους της σχολής.

Ειδικότερα σκοποί του είναι:

- Η συνένωση με δεσμούς φιλίας, αμοιβαίας κατανόησης και βοήθειας όλων όσων φοίτησαν στο Κεντρικό Γυμνάσιο Πειραιά, το οποίο μετονομάστηκε αργότερα σε σχολή Μέσης Εκπαιδύσεως Πειραιώς, κατόπιν σε Πρότυπο Σχολή Μέσης Εκπαιδύσεως Πειραιώς, κατόπιν σε Α΄ Πρότυπο Γυμνάσιο Αρρένων Πειραιώς, κατόπιν σε Ιωνίδειο Πρότυπο Σχολή και σήμερα λέγεται Ιωνίδειος Σχολή Πειραιά.
- Η εξύψωση του επιπέδου, η πνευματική ανάπτυξη και η πολιτιστική διάπλαση των μελών του και γενικότερα η συμβολή στην ανάπτυξη της Πειραιϊκής κοινωνίας.
- Η ανάπτυξη της κοινωνικής αλληλεγγύης.
- Η ανάπτυξη κοινωνικής δράσης για την Πρόοδο της Παιδείας και της κοινωνίας γενικότερα, με ενέργειες που θα κάνει μόνος του ή σε συνεργασία με άλλες κοινωνικοπολιτιστικές οργανώσεις (αποκλειομένων των κομματικών, πολιτικών ή παραεκκλησιαστικών) ή κρατικούς φορείς.
- Η με κάθε νόμιμο τρόπο ενθάρρυνση της προσπάθειας για εξυπηρέτηση των παραπάνω σκοπών⁸⁶.

---

⁸⁵ <http://www.saisp.gr/ionideios>

⁸⁶ ο.π.

Σύμφωνα με το 2ο άρθρο του καταστατικού τα μέλη του συνδέσμου διακρίνονται σε επίτιμα και τακτικά. Σύμφωνα επίσης με το καταστατικό, οι πόροι του συνδέσμου είναι τακτικοί και έκτακτοι⁸⁷.

Στο Εισαγωγικό Σημείωμα⁸⁸ που υπάρχει στην ιστοσελίδα του Συνδέσμου Αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά, αναφέρεται ότι η ιστοσελίδα αποτελεί ένα νέο βήμα διαλόγου ανάμεσα στους συναπόφοιτους και παρουσιάζει τις δράσεις και τις πρωτοβουλίες του Συνδέσμου, αλλά και ταυτόχρονα φιλοδοξεί να αποτελέσει μία ευκαιρία για αλληλοενημέρωση και ένα νέο ουσιαστικό βήμα επικοινωνίας ανάμεσα σε όλους τους Συναπόφοιτους της Ιωνιδείου.

Αναφέρεται ότι ο Σύνδεσμος Αποφοίτων της Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά, είναι το μεγαλύτερο σωματείο του Πειραιά σε εγγεγραμμένα μέλη (σχεδόν 3.000), αποτελεί δε το συνδυαστικό κρίκο των αποφοίτων όλων των ετών και των καθηγητών της Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά με την Ελληνική κοινωνία και Παιδεία. Είναι μη κερδοσκοπικό σωματείο το οποίο ιδρύθηκε με την Απόφαση Αριθμ. 110/1981 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Πειραιώς, στις 14 Φεβρουαρίου του 1981, με την επωνυμία Σύνδεσμος Αποφοίτων Π.Σ.Μ.Ε – Ιωνιδείου Προτύπου Σχολής. Μετά από απόφαση της Γενικής Συνέλευσης και αντίστοιχη τροποποίηση του Καταστατικού του στις 6 Απριλίου 1987, ο Σύνδεσμος Αποφοίτων Π.Σ.Μ.Ε – Ιωνιδείου Προτύπου Σχολής μετονομάζεται σε Σύνδεσμος Αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά, ονομασία που φέρει μέχρι σήμερα⁸⁹.

Ο Σύνδεσμος Αποφοίτων της Ιωνιδείου προβάλλει και αναδεικνύει την καθημερινή και σημαντική προσφορά των συναποφοίτων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής, μέσα από εκδηλώσεις παρουσίασης του έργου τους στο Σύνδεσμο, μέσα από την τριμηνιαία εφημερίδα του η οποία πηγαίνει σε 3.000 απόφοιτους και διαβάζεται από 10.000 ανθρώπους, αλλά και μέσα από την επιβράβευση που προσφέρει η εκδήλωση - θεσμός «Συναπόφοιτοι της Χρονιάς». Συνδέεται με την πόλη του Πειραιά, τα προβλήματα και τις προοπτικές της. Συνεργάζεται με

---

⁸⁷ Οι Τακτικοί πόροι είναι: α) Το δικαίωμα εγγραφής μελών και β) Οι μηνιαίες συνδρομές μελών. Έκτακτοι πόροι είναι: Οι πάσης φύσεως επιχορηγήσεις, δωρεές, κληρονομίες και κληροδοσίες, οι εισπράξεις από εορτές και κάθε είδους καλλιτεχνικές, πολιτιστικές, αθλητικές, κ.λ.π. εκδηλώσεις, καθώς και κάθε έσοδο που δεν υπάγεται στα τακτικά και περιέρχεται στο Ταμείο του συνδέσμου. Επίσης αναφέρεται, ότι κτήση από επαχθή αιτία ακινήτων ή κινητών σημαντικής αξίας, κληροδοσίες και δωρεές υπό όρους προς τον σύνδεσμο, γίνονται μετά από έγκριση της Γ.Σ. με πλειοψηφία των 2/3 των παρόντων τακτικών μελών.

⁸⁸ <http://www.saisp.gr/ionideios>

⁸⁹ ο.π.

σημαντικούς φορείς και πρόσωπα της Ελληνικής Κοινωνίας, καταθέτει απόψεις σε σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα αναλαμβάνει ή συμμετέχει σε πρωτοβουλίες που αφορούν τη βελτίωση της ζωής και της παρεχόμενης παιδείας.

Ο Σύνδεσμος αναπτύσσει επίσης αξιολογη δραστηριότητα στο χώρο της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής του Πειραιά με σειρά εκδηλώσεων που οργανώνει. Διατηρώντας την αυτοτέλεια και την ανεξαρτησία του, παρεμβαίνει και στηρίζει το σχολείο σε θέματα που προκύπτουν καθημερινά. Στις εποχές που το καλό δημόσιο σχολείο βάλλεται, συνδράμει για την αναβάθμιση της εικόνας, που έχει η κοινωνία, για το καλό δημόσιο σχολείο το οποίο κοσμεί εδώ και 170 χρόνια το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα, την Ιωνίδειο Σχολή.

Το 2017 στην ιστοσελίδα του συνδέσμου και στο άρθρο με τίτλο: «Ιωνίδειο Σχολή Πειραιά: 170 Χρόνια Ιστορίας και Προσφοράς στην Ελληνική Παιδεία»,⁹⁰ το οποίο υπογράφουν εκ μέρους του Δ.Σ ο Πρόεδρος Κ.Μ. και ο Γενικός Γραμματέας Μ.Α., αναφέρεται ότι το στοιχείο που ερμηνεύει το φαινόμενο της παρουσίας των αποφοίτων της Ιωνιδείου όλα αυτά τα χρόνια σε όλες τις βαθμίδες της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής είναι ότι δεν αποτελούσε κλειστό κλαμπ μιας συγκεκριμένης ελίτ. Αντίθετα αυτό το σχολείο βοηθούσε ουσιαστικά στη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων παρέχοντας υψηλής ποιότητας εκπαίδευση στον μαθητικό πληθυσμό, ο οποίος επιλεγόταν μέσα από ένα πλήρως αξιοκρατικό σύστημα εισαγωγικής εξέτασης. Στην Ιωνίδειο όπως και σε όλα τα Πρότυπα Σχολεία οι μαθητές που προέρχονταν από χαμηλότερες εισοδηματικά και κοινωνικά τάξεις, απολάμβαναν υψηλής ποιότητας δημόσια παιδεία και αντιμετώπιζονταν με τον ίδιο τρόπο με τους μαθητές που προέρχονταν από τα εύπορα κοινωνικά στρώματα.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι εκπρόσωποι του Συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου Πειραιά από τις 19 Μαΐου 2000 είχαν αναπτύξει στενές σχέσεις με τους απογόνους του ευεργέτη Κωνσταντίνου Ιωνίδη⁹¹. Τον Μάρτιο του 2009 με πρωτοβουλία της 18^{ης} Σχολικής Επιτροπής του Δήμου Πειραιά, του Συνδέσμου

---

⁹⁰ <http://www.saisp.gr/ionideios>

⁹¹ Στις 19 Μαΐου 2000, επισκέπτονται την Ιωνίδειο Σχολή δεκαπέντε απόγονοι της οικογένειας των Ιωνιδών από το Λονδίνο. Δωρίζουν στη Σχολή αντίγραφο του ζωγραφικού πίνακα του διάσημου ζωγράφου Watts, ο οποίος παριστάνει τον γιο του Κωνσταντίνου Ιωνίδη, Αλέξανδρο με τη γυναίκα του Ευτέρπη και τα πέντε παιδιά τους. Καθιερώνεται, σύμφωνα με την επιθυμία-προσφορά του δωρητή Jonathan Luke Ionides και της οικογένειάς του, η απονομή, κάθε χρόνο, κυπέλλου στο μαθητή ή τη μαθήτρια που διέπρεψε στο ήθος και στην επίδοση. Τελείται το μνημόσυνο του Ιωνίδη στην Αγία Τριάδα, με την παρουσία των αποφοίτων του συνδέσμου αποφοίτων και των απογόνων του. Έκτοτε αρχίζει μια συνεργασία του συνδέσμου με τους απογόνους του Κωνσταντίνου Ιωνίδη.

Αποφοίτων της Ιωνιδείου και μελών του Συλλόγου των Καθηγητών ξεκινά η διάσωση και ανάδειξη του Ιστορικού Αρχείου του Σχολείου. Στις 11/05/2012 μετά το ετήσιο μνημόσυνο στην μνήμη του Ευεργέτη και Ιδρυτή της Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά Κωνσταντίνου Ιωνίδη ακολούθησε η τελετή των αποκαλυπτηρίων της προτομής του για απόδοσή τιμής και ευγνωμοσύνης. Στην εκδήλωση παρευρέθηκαν απόγονοι του Κωνσταντίνου Ιωνίδη⁹².

Επίσης οι κοινές εκδηλώσεις του Συλλόγου αποφοίτων με το σχολείο οι οποίες αναφέρονται στην ιστοσελίδα (<http://www.saisp.gr/ionideios>), υποδηλώνουν μια στενή σχέση με τους συλλόγους γονέων και τους συλλόγους διδασκόντων των σχολείων, Γυμνασίου και Λυκείου.

Σε άρθρο του στις 3 Ιουνίου του 2010⁹³, ο πρόεδρος του Δ.Σ. του Συνδέσμου Αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά Κ.Μ. υποστηρίζει ότι ο στόχος κάθε φιλόδοξης δημοκρατικής Πολιτείας πρέπει να είναι η βελτίωση και η αναβάθμιση του δημοσίου σχολείου, ώστε να υπάρχουν για όλους ίσες ευκαιρίες. Αποκαλεί ειρωνικό το γεγονός ότι οι συνδικαλιστές της εκπαίδευσης θεωρούσαν απαράδεκτο το σύστημα εξετάσεων εισαγωγής των καλύτερων στα πρότυπα σχολεία, όταν στο Λύκειο βιώνονταν το χειρότερο και πλέον επώδυνο σύστημα εξετάσεων, επεξηγώντας ότι οι εξετάσεις κάποιων παιδιών που θα διαγωνίζονταν τίμια για μια θέση σε μερικά εκλεκτά δημόσια σχολεία, τους ενοχλούσε. Αναφερόμενος στην κυβέρνηση, υποστήριξε ότι το επιχείρημα των σχολείων ελίτ και των υποτιθέμενων ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών...(προς τα κάτω) είχε προσπεραστεί και είχε υιοθετηθεί η γραμμή της «περικοπής κόστους» στα πλαίσια της σφιχτής δημοσιονομικής πολιτικής.

Επισημάνε, επίσης, ότι σε κάθε σύγχρονη κοινωνία, όπως η ελληνική, θα έπρεπε να διασφαλίζεται η δυνατότητα πρόσβασης σε σχολεία παροχής παιδείας υψηλών απαιτήσεων σε όλους τους πολίτες και όχι μόνο σ' αυτούς που έχουν την οικονομική δυνατότητα να πληρώνουν τα δίδακτρα των ακριβών ιδιωτικών σχολείων. Με τη λειτουργία των Δημοσίων Πρότυπων Σχολείων τόνισε ότι ικανοποιείται η βασική δημοκρατική απαίτηση για παροχή ίσων ευκαιριών στο σύνολο των πολιτών και ιδιαίτερα στους οικονομικά ή κοινωνικά ασθενέστερους.

---

⁹²Η κ. Αλεξάνδρα Λαδικού, η κ. Anthea Goldsmith Ionides και ο σύζυγός της κ. John Goldsmith, ο κ. Γεώργιος Τσάτσος και η σύζυγός του, και ο κ. Ανδρέας Τσάτσος.

⁹³Το άρθρο με τίτλο «Πρότυπα ... Πρωτότυπα.. Σχολεία... 25 χρόνια από την διάπραξη ενός εκπαιδευτικού εγκλήματος» δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Ζωσιμάδες τεύχος 33/2010 και στην ιστοσελίδα: <http://kbourletidis.blogspot.com/2010/06/25.htm>

Επίσης, στο ίδιο άρθρο, ο Κ.Μ. πρόεδρος του συλλόγου αποφοίτων Ιωνιδείου συμφωνεί με τις προτάσεις του Α.Δ., εκπροσώπου του συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας, που διατυπώθηκαν στην ημερίδα της 20^{ης} Ιουνίου 2009 (Ζωσιμάδες, τεύχος 29, 2009), δίνοντας προτεραιότητα στα ιστορικά σχολεία για την πιλοτική επαναφορά του θεσμού. Πρόσθεσε όμως τα εξής:

- Για την ορθή και επιτυχή εφαρμογή ενός προηγμένου και αναβαθμισμένου εκπαιδευτικού συστήματος απαιτείται η ικανοποίηση πολλών και σημαντικών προϋποθέσεων, διοικητικών, οικονομικών, διαχειριστικών, επιστημονικών, εκπαιδευτικών κ.τ.λ.. Πίστευε, ότι δεν θα έπρεπε να επαναληφθούν τα σφάλματα του παρελθόντος, καθώς η γενικευμένη εφαρμογή του συστήματος, χωρίς σοβαρή μελέτη και προγραμματισμό, ήταν βέβαιο ότι θα οδηγούσε το εγχείρημα σε μαρασμό ή αποτυχία, όπως ακριβώς συνέβη και με τα 120 πρότυπα σχολεία του 1936.
- Τα Ιστορικά Σχολεία θα έπρεπε να «υιοθετήσουν» συγκεκριμένες σχολικές μονάδες δημιουργώντας ένα «σχολικό δίκτυο βοήθειας» στην Περιφέρειά τους και να τις υποστηρίξουν σε επίπεδο πόρων και τεχνογνωσίας και με βάση συγκεκριμένα κριτήρια. Έτσι, κατά την άποψή του, όταν τα συγκεκριμένα σχολεία της περιοχής του Πειραιά χρειάζονται βοήθεια για την υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων ή ακόμη και άμεσων λειτουργικών αναγκών, οι σχολικές επιτροπές και τα κληροδοτήματα θα είναι σε θέση να τα συνδράμουν και να τα υποστηρίξουν, καλύπτοντας με δικούς τους πόρους τις ανάγκες αυτές.
- Εκτός από τις εξετάσεις εισαγωγής τα πρότυπα σχολεία θα έπρεπε να υιοθετήσουν κριτήρια επιλογής, που να λαμβάνουν υπόψη τις ομάδες που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό, ομάδες με χαμηλό εισόδημα, το ενδεχόμενο οι γονείς ή αδέρφια των μαθητών να έχουν φοιτήσει στο παρελθόν στα πρότυπα, αλλά και την κατηγορία μαθητών υψηλών αποδόσεων που αποδεδειγμένα έχουν υψηλή ευφυΐα.

8.3.2. Ενέργειες του Συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά

Στην ημερίδα με τίτλο «Ο ρόλος των πρότυπων σχολείων» που συνδιοργάνωσαν οι Σύλλογοι των αποφοίτων της Ζωσιμαίας και του Βαρβακείου και που πραγματοποιήθηκε στις 20 Ιουνίου 2009, στην ομιλία του ο πρόεδρος της συντονιστικής επιτροπής του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Α.Δ. τόνισε, ότι οι Σύλλογοι των αποφοίτων της Ζωσιμαίας, του Βαρβακείου και της Ιωνιδείου

υποστήριζαν έντονα, από πολλά χρόνια, το αίτημα για την επαναλειτουργία των σχολείων τους ως Προτύπων. Βέβαια ο εν λόγω σύνδεσμος δεν συμμετείχε με αντιπροσώπους του στις ομιλίες της ημερίδας, ούτε παρευρέθηκε στη συζήτηση στρογγυλής τράπεζας που ακολούθησε, ούτε υπέγραψε το ψήφισμα.

Ωστόσο, στο εξής σε όλες τις μορφές του συντονιστικού των αποφοίτων από το 2011, πριν την ψήφιση του νόμου 3966/2011 μέχρι και το 2016, αναφερόταν ο Σύνδεσμος αποφοίτων Ιωνιδείου ως μέλος που συνυπέγραφε τα έγγραφα που αποστέλλονταν.

Όπως προαναφέραμε σχετικά με τις εξελίξεις στο νομοθετικό πλαίσιο και πιο συγκεκριμένα με τον Ν.3966/2011, το Σχολείο (Γυμνάσιο και Λύκειο) γίνεται Πρότυπο Πειραματικό και δέχεται μαθητές ύστερα από εξετάσεις. Σε δελτίο τύπου του Δ.Σ. του συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου, στην ιστοσελίδα του, αναφερόταν ότι η Ιωνίδειος Σχολή Πειραιά γινόταν ξανά Πρότυπο Σχολείο ενώ διατηρούσε και τον πειραματικό χαρακτήρα του, σύμφωνα με την ανακοίνωση του Υπουργείου Παιδείας σχετικά με τα σχολεία που αξιολογήθηκαν κατόπιν αιτήσεώς τους στα πλαίσια του Ν.3966/2011. Ο Σύνδεσμος Αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά στο συγκεκριμένο δελτίο τύπου, εκφράζοντας, όπως διατεινόταν, το αίτημα χιλιάδων αποφοίτων του, καθηγητών και γονέων του σχολείου υπενθύμιζε ότι είχε αγωνιστεί τα τελευταία δέκα χρόνια με συνέπεια και επιμονή για την επαναφορά του θεσμού των Προτύπων σχολείων. Με παρεμβάσεις, υπομνήματα στα αρμόδια Υπουργεία, αρθρογραφία και συμμετοχή στις δράσεις του δικτύου των παλαιών Προτύπων (Βαρβάκειος, Ζωσιμαία και Πειραματικό) με κύριο στόχο την επαναφορά του θεσμού, δούλεψε με συνέπεια και μεθοδολογία για την ανάδειξη της ανάγκης επιστροφής στο θεσμό των Πρότυπων Σχολείων.

Στις 28 Μαρτίου 2018 σε εκπαιδευτική ιστοσελίδα (www.esos.gr), ο Κ.Μ Πρόεδρος του Συνδέσμου Αποφοίτων σε άρθρο του με τίτλο: «Τα Πρότυπα και Πειραματικά Σχολεία σε Κρίση» μίλησε για τις παθογένειες του θεσμού των Πρότυπων και των Πειραματικών σχολείων. Πιο συγκεκριμένα μίλησε για:

- ✓ Τις στρεβλώσεις του υπάρχοντος θεσμικού Πλαισίου
- ✓ Το διαχωρισμό Προτύπων και Πειραματικών με περιορισμό των Προτύπων σε μόλις πέντε σχολεία
- ✓ Την αποδυνάμωση του Εκπαιδευτικού Προσωπικού των Προτύπων και Πειραματικών Σχολείων

Στην ιστοσελίδα της Ένωσης αποφοίτων Ζωσιμαίας αναφέρεται ότι το τριήμερο 2-4 Νοεμβρίου 2018, πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα πανελλήνιο συνέδριο με θέμα: «Η Δημιουργικότητα και η Καινοτομία στην Εκπαιδευτική Πράξη: με αφετηρία τη μακρόχρονη εμπειρία των Προτύπων και Πειραματικών Σχολείων». Το συνέδριο αυτό διοργανώθηκε από την Διοικούσα Επιτροπή Προτύπων και Πειραματικών Σχολείων (ΔΕΠΠΣ), σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ), και το Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία (ΤΕΑΠΗ) του ΕΚΠΑ. Ο πρόεδρος του συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου Πειραιά Κ.Μ. παρουσιάστηκε και απηύθυνε χαιρετισμό ως εκπρόσωπος του συντονιστικού Οργάνου των Συλλόγων Αποφοίτων Ιστορικών Προτύπων και Πειραματικών Σχολείων, στην έναρξη των εργασιών του Συνεδρίου. Κατά τον χαιρετισμό τόνισε το σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε η επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων και Πειραματικών Σχολείων στη ζωή και δράση των συγκεκριμένων σχολείων.

8.4. Κοινές προτάσεις και ενέργειες συλλόγων αποφοίτων

Από το 2006 και μετά οι Σύλλογοι Αποφοίτων της Ζωσιμαίας Σχολής και του Βαρβακείου συνεργάστηκαν στενά για την επιτυχία του κοινού στόχου, δηλαδή για την επαναφορά των σχολείων αποφοίτησής τους ως προτύπων και ανέθεσαν στους Α.Δ. και Μ.Μ. αντίστοιχα την διεκπεραίωση των σχετικών διαδικασιών.

Οι ενέργειες που επιβεβαιώνουν τα προηγούμενα είναι οι εξής:

- Ο Σύλλογος αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής απηύθυνε, την 1η Ιουνίου 2006, επιστολή προς τον Πρόεδρο του «Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής» στην οποία περιγράφει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που τους προκάλεσε η «Επετηρίδα» του Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής και τα τεύχη του Περιοδικού «Ζωσιμάδες», το οποίο τους εντυπωσίασε με το περιεχόμενό του. Ενημερώνουν επίσης ότι ο Σύλλογος αποφοίτων της Βαρβακείου πρωτοστατεί στην προσπάθεια επαναφοράς στη χώρα μας των Προτύπων Σχολείων και, προς την κατεύθυνση αυτή, εσωκλείει τις σχετικές επιστολές που έχει απευθύνει ως Σύλλογος, καθώς και επίλεκτα μέλη του. Επιτρέπει δε τις προαναφερόμενες επιστολές του Συλλόγου τους να δημοσιευτούν, εφόσον είναι επιθυμητό και στο προαναφερόμενο Περιοδικό. Πληροφορεί, επίσης, ότι οι υπόλοιπες επιστολές των μελών του θα αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του Συλλόγου τους. Τέλος εύχεται ολόψυχα καλή και γρήγορη επιτυχία στο έργο του «Συλλόγου Αποφοίτων

Ζωσιμαίας Σχολής», υποσχόμενος να συμβάλλουν και με τις δικές τους δυνάμεις σ' αυτό.

- Η ιστοσελίδα του Συλλόγου των αποφοίτων Ζωσιμαίας στη συνέχεια αναφέρεται στο άνοιγμα του διαλόγου για τα Πρότυπα σχολεία, που έδωσε την ευκαιρία και τη χαρά να έρθει ο Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής σε επαφή με το Σύλλογο αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής και, όπως ήταν φυσικό, είχαν διαπιστώσει ότι είχαν κοινούς προβληματισμούς και στόχους. Συγκεκριμένα γράφεται από την Συντακτική επιτροπή του περιοδικού του Συλλόγου: «Ζωσιμάδες»:

«Με μεγάλη χαρά φιλοξενούμε στο περιοδικό μας τις επιστολές που απηύθυνε ο Σύλλογος αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής προς την πολιτική ηγεσία και ευχόμαστε η συνεργασία μας να συνεχιστεί και στο μέλλον. Δηλώνουμε επίσης ότι είμαστε πρόθυμοι να φιλοξενήσουμε στο περιοδικό μας οποιοδήποτε κείμενο που θα αφορά στην Βαρβάκειο Σχολή ή στους αποφοίτους της»⁹⁴.

Τα έγγραφα που είχαν προηγηθεί από τον Σύλλογο αποφοίτων Βαρβακείου ήταν επιστολές που απευθύνονταν:

- ✓ προς την Υπουργό Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων Μ.Γ. (20/4/2005) και δημοσιεύθηκε στο τεύχος 16 του περιοδικού Ζωσιμάδες και
- ✓ προς τον Υφυπουργό Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων Γ.Κ. (20/1/2006) με θέμα: «Επαναφορά του θεσμού των Προτύπων Σχολείων».

Οι δύο εκπρόσωποι των προαναφερθέντων Συλλόγων προέβησαν στις παρακάτω ενέργειες⁹⁵:

- Κατέγραψαν όλα τα μέλη του Κοινοβουλίου που ήταν απόφοιτοι του Βαρβακείου και της Ζωσιμαίας Σχολής και τους ενημέρωναν τακτικά για τις ενέργειες τους.
- Συνέταξαν υπομνήματα τα οποία υπέβαλαν, κατά καιρούς, σε όλα τα πολιτικά κόμματα και στο σύνολο των βουλευτών.
- Υπέβαλαν τις τεκμηριωμένες προτάσεις τους στα αρμόδια όργανα του Υπουργείου Παιδείας και τις οποίες υποστήριξαν, προφορικά, ενώπιον των διευθυντικών κλιμακίων του Υπουργείου Παιδείας.

⁹⁴ Ζωσιμάδες, Τεύχος 16, 2006, σ.15 (http://www.zosimaia.gr/data/magazine/zosimades_16.pdf)

⁹⁵ <https://zsgiannina.gr>

- Την άνοιξη του 2007 συναντηθήκαν με τον Υπουργό Παιδείας Ε.Σ., στον οποίο ανέπτυξαν τα επιχειρήματα τους υπέρ των Προτύπων Σχολείων. Ο Υπουργός Ε.Σ. δήλωσε ότι συμφωνεί πλήρως με τις θέσεις τους και τους ζήτησε να του διαβιβαστεί η εισήγησή τους, υπό την μορφή «Σχεδίου Νόμου».
- Η πρότασή των δύο συλλόγων για τα Πρότυπα Σχολεία υπό την μορφή «Σχεδίου Νόμου» συντάχθηκε από διακεκριμένους νομικούς, Αποφοίτους του Βαρβακείου. Δυστυχώς όμως δεν πρόλαβαν να ολοκληρώσουν τις τυπικές διαδικασίες γιατί εν τω μεταξύ προκηρύχθηκαν εκλογές, άλλαξε η σύνθεση της κυβέρνησης και ο κ. Ε. Σ. αποχώρησε από το Υπουργείο Παιδείας.
- Το 2008 συναντήθηκαν με τον Υπουργό Παιδείας Α.Σ. ο οποίος γνώριζε καλά το θέμα, μιας και ο ίδιος ήταν απόφοιτος του Προτύπου Γυμνασίου Πατρών. Ζήτησε από τους εκπροσώπους των δύο συλλόγων να οργανώσουν μία ημερίδα για τα Πρότυπα Σχολεία, ούτως ώστε η πρόταση που θα του υποβαλόταν επίσημα να προέκυπτε ως προϊόν μιας διαβούλευσης ευρείας συμμετοχής.
- Οργάνωσαν στην Παλαιά Βουλή, την 20^η Ιουλίου 2009, την Ημερίδα για τα Πρότυπα Σχολεία, οι εισηγήσεις και τα αποτελέσματα της οποίας καταγράφονται σε ιδιαίτερη παράγραφο. Δυστυχώς όμως και πάλι δεν πρόλαβαν να ολοκληρώσουν τις διαδικασίες, γιατί προκηρύχθηκαν εκλογές, άλλαξε η Κυβέρνηση και Υπουργός Παιδείας ανέλαβε η Α.Δ., στην οποία έστειλαν επιστολή (τεύχος 29/2009 Ζωσιμάδες). Μέσα από την συνδιοργάνωση της ημερίδας με θέμα «Ο ρόλος των Προτύπων Σχολείων στη Σύγχρονη Εκπαίδευση» από τους Συλλόγους Αποφοίτων της Ζωσιμαίας και της Βαρβακείου Σχολής, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 20 Ιουνίου 2009, στην Αίθουσα τελετών της Παλαιάς Βουλής, οι συμμετέχοντες στη συζήτηση Στρογγυλής Τραπέζης⁹⁶ και οι σύνεδροι, συνοψίζοντας τις προτάσεις των αποφοίτων της Ζωσιμαίας και της Βαρβακείου Σχολής πρότειναν τα εξής:
  - ✓ Επαναφορά της λειτουργίας των ιστορικών Προτύπων Σχολείων με βάση το καταστατικό ίδρυσής τους και όποιες προσθήκες είναι αναγκαίες.
  - ✓ Άμεση ίδρυση Προτύπων Σχολείων σε κάθε νομό σε όλη τη χώρα.

⁹⁶Στη συζήτηση Στρογγυλής Τραπέζης συμμετείχαν οι: Θάνος Βερέμης, Κυριακή Βλησίδου, Νίκος Κωνσταντόπουλος, Ζωή Μπέλλα, Χρήστος Ντούμας, Θεμιστοκλής Ξανθόπουλος και Θεόδωρος Πάγκαλος Στην Οργανωτική Επιτροπή της Ημερίδας (για λογαριασμό όλων των συνέδρων) συμμετείχαν: Θάνος Βερέμης, Αιμιλία Βλαχογιάννη, Αθανάσιος Δάλλας, Μάριος Μπαχάς, Κυριάκος Σαμπατακάκης (πρόεδρος της υπερεθνικής εταιρίας Accenture)

- ✓ Πρότυπα Σχολεία τουλάχιστον τριών κατευθύνσεων: θετικό, κλασικό, καλλιτεχνικό, με επιμέρους κλάδους και με δυνατότητα των μαθητών για αλλαγή κατεύθυνσης.
- ✓ Εισαγωγή μαθητών με εξετάσεις και καθορισμός κριτηρίων για τις κατ' έτος επιδόσεις.
- ✓ Αυστηρά αξιολογική επιλογή του εκπαιδευτικού προσωπικού με βάση μετρίσιμα κριτήρια (παιδαγωγικές γνώσεις, διδακτική μεθοδολογία και κατ' έτος αξιολόγηση).
- Το 2010 είχαν δύο ανεπίσημες συναντήσεις με την κ. Υπουργό Παιδείας και μία επίσημη συνάντηση με την Υφυπουργό Παιδείας. Τους εξέθεσαν προφορικά τις απόψεις τους και τους μετέφεραν το ψήφισμα της Ημερίδας για τα Πρότυπα Σχολεία (τεύχος 30/2009 Ζωσιμάδες).

Μετά απ' αυτές τις επαφές ανατέθηκε στον Πρόεδρο του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας Καθηγητή Δ.Μ. να συντάξει μελέτη για τα «Πειραματικά Πρότυπα Γυμνάσια και Λύκεια». Όλοι οι Σύλλογοι των Αποφοίτων εκλήθησαν να καταθέσουν τις απόψεις τους για τον τρόπο λειτουργίας των Προτύπων Πειραματικών Σχολείων. Ο εκπρόσωπος του Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Α.Δ. συναντήθηκε δύο (2) φορές με τον Δ.Μ. που, όπως ανέφερε, επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον μιας και η μητέρα του ήταν απόφοιτος του ιστορικού σχολείου των Ιωαννίνων.

Η μελέτη του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας παρουσιάστηκε από τον Καθηγητή Δ.Μ. και εγκρίθηκε τελικά από το Συμβούλιο Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του ΕΣΥΠ. Με τον τρόπο αυτό άνοιξε ο δρόμος για την σύνταξη του προσχεδίου Νόμου για τα Πειραματικά Πρότυπα Γυμνάσια και Λύκεια και την ψήφισή του από το Ελληνικό Κοινοβούλιο, όπως πίστεψαν οι σύλλογοι των αποφοίτων.

Οι δύο εκπρόσωποι των προαναφερθέντων Συλλόγων από τον Ιούλιο 2007 ήρθαν σε επαφή με τους Συλλόγους Αποφοίτων της Ιωνιδείου Σχολής Πειραιώς και της Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης και από τότε και μετά ο Σύλλογος της Ιωνιδείου συμπορεύτηκε με τους Συλλόγους Αποφοίτων της Ζωσιμαίας και της Βαρβακείου υπέρ της επαναλειτουργίας των Προτύπων Σχολείων. Αργότερα προστέθηκε σ' αυτή την άτυπη κοινοπραξία και ο Σύλλογος Αποφοίτων του Πειραματικού Γυμνασίου Πανεπιστημίου Αθηνών. Ο Κ.Μ, πρόεδρος του συλλόγου αποφοίτων Ιωνιδείου σχολής, δήλωσε (3/6/2010) ότι οι Σύλλογοι των αποφοίτων της Ζωσιμαίας, του

Βαρβακείου, της Ιωνιδείου, και του Πειραματικού του Πανεπιστημίου Αθηνών, υποστήριζαν έντονα, εδώ και πολλά χρόνια, το αίτημα για την επαναλειτουργία των σχολείων τους ως Προτύπων.

Στην ιστοσελίδα της «Ένωσης αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής» καταγράφονται οι ενέργειες πριν από τη ψήφιση του Νόμου 3966/2011 για τα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία.⁹⁷ Στις 17 Ιανουαρίου 2011 απεστάλη στη Βουλή των Ελλήνων, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 7 του Άρθρου 36 του Κανονισμού της Βουλής, το κείμενο δημόσιας διαβούλευσης για τα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία.

Οι Σύλλογοι Αποφοίτων συμμετείχαν στην Δημόσια Διαβούλευση και υπέβαλαν στις 24 Ιανουαρίου του 2011, κοινό Υπόμνημα Συλλόγων Αποφοίτων Βαρβακείου, Ζωσιμαίας, Ιωνιδείου, Πειραματικού σχολείου Πανεπιστημίου Αθηνών με τις προτάσεις τους και οι οποίες, κατά την άποψη του εκπροσώπου του Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Α.Δ. έγιναν δεκτές σε ένα πολύ μεγάλο ποσοστό. Το κοινό Υπόμνημα Συλλόγων Αποφοίτων με τις προτάσεις τους περιείχε: α) τις παρατηρήσεις επί του κειμένου δημόσιας διαβούλευσης και β) τις προτάσεις τους για βελτίωση και προσθήκη νέων διατάξεων στο σχέδιο νόμου που αφορούσε στα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία, ώστε:

- να μπου οι βάσεις για την επαρκή λειτουργία του θεσμού των Προτύπων Σχολείων ως σχολείων παροχής εκπαίδευσης υψηλού επιπέδου με αντικειμενική επιλογή μαθητών και καθηγητών αριστείας
- να διασφαλισθεί η ένταξη στο θεσμό και των σχολείων εκείνων που σήμερα λειτουργούν ως κοινά σχολεία αλλά, στο παρελθόν, λειτούργησαν ως Πρότυπα Σχολεία (εν προκειμένω και το Λύκειο της Ζωσιμαίας Σχολής)
- στις πηγές χρηματοδότησης των Προτύπων Σχολείων να συμπεριληφθούν και «τα έσοδα από Ιδρύματα και άλλους φορείς με σκοπούς και δραστηριότητες που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την παιδεία και από έσοδα σχολικών κληροδοτημάτων κ.λ.π..

Στη συνέχεια αναφέρεται ότι η Υπουργός Παιδείας Αν.Δ., σε λόγο που εκφώνησε στις 5 Φεβρουαρίου 2011 δημοσιοποίησε τις σφοδρές αντιδράσεις που είχαν εκδηλωθεί ήδη, εντός του Υπουργείου, κατά της επαναφοράς των Προτύπων Σχολείων λέγοντας ότι *«δεν φανταζόμουν πόσο ζωντανή είναι ακόμη η ιδεολογική*

---

⁹⁷ <https://zsgiannina.gr>

σύγκρουση για το θέμα. Υπάρχουν ιδεολογικές αντιστάσεις - άλλες δογματικές, άλλες με περιεχόμενο και βάθος - για το πώς μπαίνουν όρια ανάμεσα στον ελιτισμό και την αριστεία». Στη συνέχεια δε της ομιλίας της απέρριπτε τεκμηριωμένα τις αιτιάσεις περί ελιτισμού και δήλωνε ξεκάθαρα ότι «σήμερα, λοιπόν, στη νέα εποχή και με τα νέα δεδομένα, επαναφέρουμε τα πειραματικά και πρότυπα σχολεία σε πολλά σημεία της Ελλάδας». Κατόπιν τούτου, οι σύλλογοι αποφοίτων θεώρησαν ότι οι επιδιώξεις τους θα είχαν θετική έκβαση.

Όταν το τελικό Νομοσχέδιο για τα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία κατατέθηκε τον Απρίλιο 2011 στη Βουλή για ψήφιση, σύμφωνα με τον Α.Δ., διαπίστωσαν ότι όχι μόνο δεν είχαν ληφθεί υπ' όψη οι προτάσεις που είχαν υποβάλει οι Σύλλογοι Αποφοίτων των τριών Ιστορικών Προτύπων Σχολείων, αλλά επιπλέον, είχε αλλοιωθεί τόσο το πνεύμα όσο και η φιλοσοφία του αρχικού Σχεδίου Νόμου. Υποστηρίζει ότι δεν γνώριζαν το τι συζητήθηκε στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της δημοσιοποίησής του Σχεδίου Νόμου και της σύνταξης του τελικού Νομοσχεδίου και ότι η Υπουργός Παιδείας υπαναχώρησε από τις αρχικές της αποφάσεις. Αποδείχτηκε όμως, σύμφωνα με τον ίδιο, ότι όσοι αντιδρούσαν στη λειτουργία των Προτύπων Σχολείων μπορούσαν να ασκούν εντός του Υπουργείου πολύ μεγάλη πίεση, να επιβάλλουν τις μειωθητικές απόψεις τους και να ανατρέπουν ειλημμένες αποφάσεις της Κυβέρνησης, με αποτέλεσμα:

- το Νομοσχέδιο να αφορά μόνο στην αναβάθμιση 30, το πολύ, εκ των ήδη λειτουργούντων Πειραματικών Σχολείων με ταυτόχρονο αποχαρακτηρισμό των υπολοίπων 70 περίπου Πειραματικών σχολείων που λειτουργούσαν έως τότε.
- να καθίσταται ανέφικτη η λειτουργία των Προτύπων Σχολείων. Με τον τρόπο αυτό η αναγραφή στον τίτλο του Νομοσχεδίου της λέξης «Πρότυπα» ήταν άνευ ουσιαστικού περιεχομένου και μόνο ως αποπροσανατολιστική μπορούσε να χαρακτηριστεί.

Βάσει των διατάξεων του συγκεκριμένου Νομοσχεδίου το Λύκειο της Ιστορικής Ζωσιμαίας Σχολής δεν αποστερείτο μόνο του δικαιώματος να λειτουργήσει σαν Πρότυπο Σχολείο αλλά, σύμφωνα με τους συντάκτες του Νόμου, δεν θα είχε καν το δικαίωμα να λειτουργήσει σαν Πειραματικό Σχολείο.

Η Υπουργός Αν.Δ., που κατά την άποψη του Α.Δ., ήθελε να αποφύγει την σύγκρουση με τους Καθηγητές, δεν αποτόλμησε την λύση αναβίωσης των

«Προτύπων Σχολείων» και προτίμησε τη λύση της μετατροπής των Πειραματικών σε «Πρότυπα Πειραματικά Γυμνάσια και Λύκεια».

Στις 11 Απριλίου 2011 παρέλαβαν την αιτιολογική Έκθεση του νομοσχεδίου για τα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία που είχε κατατεθεί στη Βουλή για συζήτηση και για ψήφιση. Τελικά, σύμφωνα με τον Α.Δ., οι εκπρόσωποι των δύο συλλόγων (Βαρβακείου και Ζωσιμαίας) δήλωσαν ότι συμφωνούν με την πρότασή της υπό τον όρο ότι:

- α) οι μαθητές και του Γυμνασίου και του Λυκείου θα εισάγονται με αυστηρές εξετάσεις,
- β) οι καθηγητές θα επιλέγονται με αυστηρά κριτήρια και το έργο τους θα αξιολογείται συνεχώς και
- γ) θα παρέχεται η δυνατότητα για διδασκαλία των μαθητών *«κατά παρέκκλιση του εφαρμοζομένου προγράμματος»*.

Ως ημερομηνίες για την συζήτηση και ψήφιση από την Ολομέλεια της Βουλής ορίστηκαν η 10η και 11η Μαΐου 2011.

Μετά την ψήφιση του νόμου 3966/2011, ενώ χαρακτηρίστηκαν ως πρότυπα πειραματικά τα γυμνάσια και τα λύκεια των ιστορικών Προτύπων, δεν έλαβε τον χαρακτηρισμό το Λύκειο Ζωσιμαίας.

Η άτυπη κοινοπραξία που προαναφέραμε των Συλλόγων Αποφοίτων Βαρβακείου, Ζωσιμαίας, Ιωνιδείου, Πειραματικού σχολείου Πανεπιστημίου Αθηνών, διευρυμένη με τον Σύνδεσμο αποφοίτων της Ευαγγελικής Σχολής Νέας Σμύρνης, υπέβαλε εκ νέου υπόμνημα το 2012 (9-3-2012) στον τότε υπουργό Παιδείας Γ.Μ., ζητώντας η εισαγωγή των μαθητών στα Πρότυπα Πειραματικά Γυμνάσια και Λύκεια να γίνεται με αξιολόγηση όπως ορίζει ο νόμος.

Με επιστολή τους προς τον υπουργό και τον υφυπουργό παιδείας στις 21/1/2013 (αρ.πρωτ. 669 και 170 αντίστοιχα) οι σύλλογοι αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής, της Ζωσιμαίας, της Ιωνιδείου και της Ευαγγελικής Σχολής» επεσήμαναν, αξιολογώντας την μέχρι τότε πορεία των σχετικών νόμων 3966/2011 και 4072/2012 (άρθρο 329), τέσσερα κομβικά σημεία για την επιτυχία του θεσμού:

- Άμεση οργάνωση και δημοσιοποίηση της διαδικασίας αξιολόγησης για την εισαγωγή των μαθητών και στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο
- Αμέριστη διοικητική και νομική στήριξη στην εν εξελίξει διαδικασία της αξιολόγησης των υπηρετούντων εκπαιδευτικών, η οποία θα έπρεπε να γίνει άμεσα

- Άμεση στελέχωση των σχολείων με το προβλεπόμενο προσωπικό (είχαν διαπιστώσει έλλειψη προσωπικού και πρότειναν να αξιοποιηθεί η διαδικασία κινητικότητας σε επίπεδο περιφέρειας).
- Απλοποίηση και αποσαφήνιση των διαδικασιών χρηματοδότησης πέραν της κρατικής επιχορήγησης, ώστε να καταστεί δυνατή η υλοποίηση όλων των καινοτόμων δράσεων αριστείας που σχεδιάζουν τα ΠΠΣ. Ειδικά στην περίπτωση των εσόδων από ενοικίαση χώρων του ΠΠΣ, καθώς και από κάθε είδους χρηματικές δωρεές, η διαχείριση αυτών των πόρων να γίνεται από το ΕΠΕΣ, ύστερα από εισήγηση του Σχολικού Συμβουλίου.

Επίσης ζητούσαν συνεργασία για βελτίωση των διατάξεων του Ν.3966/2011, καθώς είχαν ήδη διαμορφωμένες θέσεις.

Στις 9 Μαρτίου 2015 η άτυπη κοινοπραξία των συλλόγων που προαναφέραμε διευρυμένη ακόμα περισσότερο (οι σύλλογοι αποφοίτων της Βαρβακειού Σχολής, της Ζωσιμαίας, της Ιωνιδείου, της Ευαγγελικής Σχολής, μαζί με τους συλλόγους του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών, του Ζάννειου Πειραματικού του Πειραιά και Α΄ Προτύπου Πειραματικού Γυμνασίου/Λυκείου Αθηνών) έστειλε επιστολή⁹⁸ στον υπουργό Παιδείας Α.Μ. και πρότεινε στη νομοθετική ρύθμιση, που προωθείτο από το υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων, να συμπληρωθούν τα Πρότυπα που περιλαμβάνονταν στο με αρ. πρωτ: 36579/Δ6/03-05-2015 έγγραφο του αναπληρωτή υπουργού Τ.Κ. και από τα ακόλουθα ιστορικά σχολεία:

-το Πειραματικό Σχολείο του Πανεπιστημίου Αθηνών

-το Α΄ Πρότυπο Γυμνάσιο Πλάκας

-τη Ζάννειο Πρότυπο σχολή Πειραιά

ώστε και αυτά να λειτουργούν με όποιο εκπαιδευτικό σύστημα επιλεγεί για τη λειτουργία των Προτύπων Σχολείων.

Αναφορικά με το θέμα της χρηματοδότησης των εξετάσεων κατά το σχολικό έτος 2014-15, πρότειναν τα ακόλουθα:

α. Να διεξαχθούν οι εξετάσεις μόνο στο Γυμνάσιο

β. Ισχυρίστηκαν, ότι η δαπάνη για τα 60 πρότυπα ήταν της τάξης των 70.000€ και για το Γυμνάσιο και για το Λύκειο. Κατ' αυτό τον τρόπο αν γίνονταν 8 νέα πρότυπα

---

⁹⁸<http://saess.gr>

και οι εξετάσεις διεξάγονταν μόνο στο Γυμνάσιο, το κόστος δεν θα ξεπερνούσε τις 8000€ κατ' ανώτατο όριο.

γ. Επίσης πρότειναν στην περίπτωση που τα χρήματα αυτά αδυνατούσε να τα διαθέσει το ΥΠΠΕΘ, ο Σύλλογος Αποφοίτων της Βαρβακειού Σχολής μόνος του θα μπορούσε να δεσμευθεί να διαθέσει αμισθί δεκαπέντε καθηγητές του Ε.Μ.Π., αποφοίτους της Βαρβακειού Σχολής και θα μπορούσαν να βρεθούν και άλλοι καθηγητές απόφοιτοι Προτύπων άλλων πανεπιστημίων και Πολυτεχνείων. Δηλαδή, πρότειναν να συσταθεί μια κεντρική επιτροπή για τη δημιουργία θεμάτων ή επιτροπές ανά πρότυπο σχολείο χωριστά.

δ. Για τον παραπάνω λόγο, ισχυρίστηκαν, ότι θα έπρεπε να ρωτηθούν τα ιδρύματα-κληροδοτήματα των Προτύπων σχολείων σχετικά με τη συμβολή που θα μπορούσαν να παρέχουν σε αυτό.

Στο τέλος, παρακαλούσαν τον υπουργό Παιδείας να συζητήσουν και από κοντά τις απόψεις τους για την εφεξής λειτουργία των Ιστορικών και Προτύπων σχολείων, ώστε να αποτελέσουν πραγματικό φυτώριο παροχής καλής εκπαίδευσης. Επίσης επεσήμαναν ότι θα έπρεπε να επιλεγεί η διδακτέα ύλη, το σύστημα επιλογής καθηγητών, για τους οποίους πρέπει να προβλέπεται μια μακρόχρονη παραμονή στη θέση τους και να γίνει ρύθμιση του ωρολογίου προγράμματος, ώστε να καθιστά για τους μαθητές μη αναγκαία την παραπαιδεία. Επιπλέον, τόνισαν ότι χρειάζεται επαρκής χρηματοδότηση, ώστε τα Πρότυπα σχολεία, λόγω του πολυσυλλεκτικού χαρακτήρα τους, να μην εξαρτώνται αποκλειστικά από τις σχολικές επιτροπές των Δήμων και φυσικά εύλογα οικονομικά κίνητρα προς τους καθηγητές. Ανέφεραν ότι επισυνάπτουν ως παράρτημα σχετικές προτάσεις που επεξεργάστηκαν σε συνεργασία με τον Πανελλήνιο Σύλλογο Διδασκόντων Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων.

Ακόμα, επικαλούμενοι το γεγονός ότι είχαν ραντεβού με τον Αναπληρωτή υπουργό Τ.Κ. μέχρι τις 18/3/2015, ζητούσαν από τον υπουργό Α.Μ. να τους δεχθεί νωρίτερα μέχρι τις 16/3/2015, ώστε αφού λάβει πρώτα υπόψη τις συμβουλές τους, να μπορέσουν να συμβάλουν κατά το δυνατόν στο έργο του.

Στις 24 Φεβρουαρίου 2016, το συντονιστικό πλέον των Συλλόγων Αποφοίτων Βαρβακειού, Ζωσιμαίας, Ιωνιδείου Σχολής Πειραιώς, Ευαγγελικής Σχολής Νέας Σμύρνης, Ζαννείου Πειραιώς, Πειραματικού Πανεπιστημίου Αθηνών και Πειραματικού Α' Πλάκας αποστέλλει υπόμνημα στον υπουργό παιδείας Ν.Φ., με κύρια σημεία τα εξής:

- Ζητά την ουσιαστική στήριξη των προτύπων για τη λειτουργία τους με τους δικούς τους, ιστορικά αιτιολογημένους κανόνες και προτείνει τη διεύρυνσή τους με ένταξη στο θεσμό των:
  - α. Λυκείου της Ζωσιμαίας
  - β. Σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Ζαννείου σχολής Πειραιώς, του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πειραματικού Α΄ Πλάκας, που ιδρύθηκαν και λειτούργησαν ως Πρότυπα
  - γ. επιλεκτικά και άλλων σχολείων, ιδίως πειραματικών, ειδικά σε περιοχές πληθυσμιακά μεγάλες ή σε περιοχές που υπάρχει σχετική εκπαιδευτική παράδοση
- Ζητά η χρηματοδότηση των Πρότυπων σχολείων, δεδομένου, ότι συγκεντρώνουν μαθητές από ευρύτερες περιοχές, αλλά και λόγω του ειδικού τους χαρακτήρα, να απεμπλακεί από τις σχολικές επιτροπές των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και να απορρέει απ' ευθείας από ειδικό λογαριασμό του Υπουργείου Παιδείας.
- Επιπρόσθετα, ζητά η πλήρης δικαιοδοσία αξιοποίησης και εκμετάλλευσης των κληροδοτημάτων των Πρότυπων σχολείων και κάθε είδους δωρεών προς αυτά και εσόδων από τη χρήση των υποδομών τους (π.χ ενοίκια κτιρίων), όπου δεν προβλέπεται σύσταση άλλου φορέα, να δίνεται στα ΕΠΕΣ (Επιστημονικά Εποπτικά Συμβούλια), μετά από εισήγηση των συμβουλίων των σχολείων αυτών, υπό την εποπτεία της ΔΕΠΠΣ, καθώς με τον τρόπο αυτό μπορούν να ξεπεραστούν γραφειοκρατικά προσκόμματα, που είτε εμποδίζουν την αξιοποίηση των πόρων από τα σχολεία αυτά είτε διοχετεύουν τους πόρους σε άλλες προτεραιότητες των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης, άσχετες με τα εν λόγω σχολεία.
- Σχετικά με το εκπαιδευτικό προσωπικό, ζητά να γίνεται αξιοκρατική επιλογή των εκπαιδευτικών και να μην καθυστερεί η αναπλήρωση καθηγητών. Επίσης στους εκπαιδευτικούς που επιλέγουν να εργασθούν στα Πρότυπα, ζητά να παρέχονται κίνητρα και να προωθούνται σε ανώτερες θέσεις της εκπαίδευσης μετά την ολοκλήρωση της θητείας τους που προβλέπεται από το νόμο. Αναφέρεται επίσης στην ανάγκη για υποστηρικτικό προσωπικό (γραμματείς, επιστάτες-φύλακες κ.τ.λ.)
- Σχετικά με τους αποφοίτους των Πρότυπων σχολείων, ζητά να κατοχυρωθούν θεσμικά οι σύλλογοί τους και να διευρυνθεί ο θεσμικός τους ρόλος. Οι εκπρόσωποι των συλλόγων που θα προτείνονται αποκλειστικά από τα Διοικητικά

τους Συμβούλια, να συμμετέχουν υποχρεωτικά τόσο στα συμβούλια των σχολείων όσο και στα ΕΠΕΣ, ενώ στην επιλογή προέδρων των ΕΠΕΣ να έχουν προτεραιότητα απόφοιτοι του σχολείου, εφόσον διαθέτουν τα εκ του νόμου απαιτούμενα προσόντα.

Τέλος αναφέρουν ότι οι παραπάνω θέσεις αποτελούν μόνο βασικές προτάσεις που απορρέουν από τη συναντίληψή τους για την ενδυνάμωση της Δημόσιας Παιδείας και την ανάδειξη του ρόλου τους στην πρόοδο του τόπου και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Καταλήγοντας, αξίζει να αναφερθούμε στην παρουσία των εκπροσώπων των Συλλόγων αποφοίτων των Πρότυπων Σχολείων στις 14 Μαΐου 2018 στα γραφεία του Συνδέσμου Αποφοίτων Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας (Σ.Α.Φ.Ε.) όπου συναντήθηκαν με τους εκπροσώπους των αποφοίτων των Επώνυμων Ιδιωτικών (Διευρυμένο Συντονιστικό Όργανο). Πιο συγκεκριμένα παρευρέθησαν εκπρόσωποι από τους Συλλόγους αποφοίτων του Αρσάκειου, του Βαρβάκειου, των Εκπαιδευτηρίων Δούκα, της Ευαγγελικής Σχολής, του Ζάννειου, της Ι.Μ.Παναγιωτοπούλου, του Κολλεγίου Αθηνών, των Κωστέα Γείτονα, της Λεόντειου και του Πειραματικού Αθηνών. Στη συνάντηση του διευρυμένου αυτού συντονιστικού οργάνου των συλλόγων αποφοίτων έγινε ευρεία επισκόπηση των θεμάτων της Παιδείας και συμφωνήθηκε ότι οι εκπρόσωποι των Συλλόγων του Κολλεγίου Αθηνών και της Βαρβακείου θα αναζητήσουν κατάλληλους τρόπους ώστε με κοινές δράσεις να προβληθεί ευρύτερα η σημασία των δημόσιων προτύπων σχολείων στη προαγωγή της παιδείας στην ελληνική κοινωνία⁹⁹.

---

⁹⁹ <http://varvakio.gr/alumni/16052018-2/>

Τέταρτο Μέρος

Το Μεθοδολογικό Πλαίσιο της Έρευνας

Κεφάλαιο 9: Εισαγωγή στο αντικείμενο της εμπειρικής έρευνας τεκμηρίωσης

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται το αντικείμενο της εμπειρικής έρευνας τεκμηρίωσης, οι στόχοι της, οι βασικές υποθέσεις που προκύπτουν από τη βιβλιογραφική έρευνα και τα ερευνητικά της ερωτήματα. Στη συνέχεια αναλύεται το μεθοδολογικό πλαίσιο, τα μεθοδολογικά εργαλεία τα οποία ελέγχονται για την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους, προσδιορίζονται τα ενεργά δρώντα υποκείμενα της έρευνας και ορίζεται το πλαίσιο ανάλυσης της πολυπλοκότητας του δικτύου και οι χρονικές και δομικές κλίμακες ανάλυσης.

9.1. Στόχοι της εμπειρικής διερεύνησης

Η έννοια των δικτύων πολιτικής με την οποία ασχολούμαστε στη συγκεκριμένη διατριβή ενσωματώνει μια ποικιλία από διαφορετικές έννοιες, αλλά δεν διαθέτει καθεαυτή επεξηγηματική δύναμη (Carlsson, 2000a). Ενώ οι προσεγγίσεις των δικτύων πολιτικής (κεφάλαιο 3) και εκπαιδευτικής πολιτικής (κεφάλαιο 4) δεν παρέχουν απαντήσεις που να υποδηλώνουν το τι θα μπορούσε να αναζητήσει κανείς μέσω της εμπειρικής έρευνας, αφήνουν, ωστόσο, περιθώρια για τη θεώρηση της δομής των δικτύων (δομή οργάνωσης των συνδέσεων μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων) ως μεταβλητής, που θα μπορούσε να συναρτηθεί με πιθανές ιδιότητες των δικτύων υψηλών και χαμηλών αποδόσεων σε σχέση με τους επιδιωκόμενους στόχους. Η αναλυτική προσέγγιση, δηλαδή, των δικτύων πολιτικής δεν παρέχει δυνατότητες να διατυπωθούν υποθέσεις προς επαλήθευση και δεν αναφέρει συγκεκριμένες υποθέσεις, σχετικά με το ποιες μεταβλητές θα ήταν δυνατόν να εξηγούν διαφορές στο αποτέλεσμα της χάραξης πολιτικής και την απόδοση του δικτύου πολιτικής αναφορικά με την επίτευξη των στόχων του.

Αξιοποιώντας τη συμβολή στην ανάπτυξη της θεωρίας των δικτύων πολιτικής η εμπειρική έρευνα μελετά την ανάδυση και τον προσανατολισμό μη θεσμισμένων δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής στην σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα που σχετίζονται με την συντονισμένη προσπάθεια επαναφοράς του θεσμού των Προτύπων Σχολείων κατά τη χρονική περίοδο από το 2005 έως το 2018.

Στην συγκεκριμένη εμπειρική έρευνα λαμβάνουμε ως μεταβλητή το πρότυπο οργάνωσης της δομής των συγκεκριμένων δικτύων και επιχειρούμε την ερμηνεία των αποτελεσμάτων και της απόδοσης των δικτύων ως προς τους στόχους τους. Ειδικότερα αναδεικνύουμε τον τρόπο με τον οποίο τα διαφορετικά πρότυπα οργάνωσης των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής σχετίζονται με την την επιρροή που ασκούν στη χάραξη της πολιτικής στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα (βλ. ενότητα 1.4.).

Στο πλαίσιο αυτό δίνεται έμφαση στον τρόπο συνάθρωσης των συγκεκριμένων δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής και στην ανάδειξη των βαθύτερων κινήτρων των βασικών ενεργών δρώντων υποκειμένων του δικτύου καθώς και του τρόπου με τον οποίο εκλογικεύουν αυτή τους τη συμμετοχή σε συνδυασμό με το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο λαμβάνουν χώρα οι μεταρρυθμίσεις για τα Πρότυπα Σχολεία.

Τέλος η εμπειρική έρευνα στοχεύει στην αποτίμηση των ενεργειών των βασικών ενεργών δρώντων υποκειμένων και τις επιπτώσεις τους στη διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής σε σχέση με το ρόλο των κρατικών φορέων καθώς και στη ανάδειξη του βαθμού που οι τελευταίοι ενθαρρύνουν τη δραστηριότητα αυτών των δικτύων.

9.2. Υποθέσεις εργασίας

Το εμπειρικό ερευνητικό μέρος της παρούσας διατριβής εδράζεται σε μια γενική υπόθεση εργασίας, η οποία διαμορφώθηκε από τα προκύπτοντα ζητήματα που ανέδειξε η βιβλιογραφική επισκόπηση στο θεωρητικό μέρος της διατριβής.

Σύμφωνα με τη εν λόγω υπόθεση εργασίας η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική επηρεάζεται από άτυπες, μη θεσμισμένες παρεμβάσεις αναδυόμενων δικτύων πολιτικής, χωρίς ωστόσο η κυβερνητική εξουσία να εφαρμόζει πάντα τις ρυθμίσεις που προτείνουν τα δίκτυα αυτά για την επίλυση του συγκεκριμένου προβλήματος, για το οποίο έχουν συναρθρωθεί. Οι συναρθρώσεις, ωστόσο, των συνδέσεων των δικτύων που στοχεύουν να επηρεάσουν κυβερνητικούς παράγοντες σχετικά με τη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής, διαφοροποιούνται στα διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης που έχουμε ορίσει, από το υπερεθνικό έως το τοπικό επίπεδο, καθώς και στις διαφορετικές χρονικές περιόδους της έρευνας. Η αναπαράσταση αυτών των δικτύων βασιζόμενη στην χαρτογράφησή τους προσβλέπει να αποκαλύψει διαφορές

στον τρόπο οργάνωσης των σχέσεων των ενεργών δρώντων υποκειμένων που συμμετέχουν στα δίκτυα, προκειμένου να επιτύχουν τους επί μέρους στόχους τους και να ερμηνευτεί η αποτελεσματικότητα και η απόδοση και με όρους δικτύου πολιτικής στην ελληνική πραγματικότητα. Η ανωτέρω υπόθεση εργασίας του θεωρητικού μέρους ανέδειξε τα εξής προκύπτοντα ζητήματα:

- Στον Ελληνικό χώρο φαίνεται να αναδύονται μη θεσμισμένα δίκτυα, τα οποία ζητούν να αποκτήσουν θεσμικό ρόλο στη διαδικασία χάραξης της Εκπαιδευτικής πολιτικής (κεφάλαιο 1).
- Η φοίτηση στα Πρότυπα Σχολεία μαθητικού δυναμικού με υψηλές επιδόσεις, πιθανώς να αναδεικνύεται από τα δίκτυα εκπαιδευτικής πολιτικής που σχετίζονται με τα συγκεκριμένα σχολεία ως μηχανισμός για την μελλοντική απόκτηση κοινωνικού κεφαλαίου (κεφάλαιο 2).
- Οι διαφορετικές μορφές οργάνωσης των σχέσεων στα δίκτυα πολιτικής μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο διακυβέρνησης και ένα συγκεκριμένο πλαίσιο επίλυσης ενός προβλήματος είναι δυνατόν να παράγουν διαφορετικά αποτελέσματα (κεφάλαιο 3).
- Είναι πιθανό στη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής να εμπλέκονται διάφοροι φορείς (δημόσιοι και ιδιωτικοί) οι οποίοι να συνδέονται μεταξύ τους για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού με διαφορετικά όμως κίνητρα ο καθένας (κεφάλαιο 4).
- Η προσπάθεια επαναφοράς των Πρότυπων ιστορικών σχολείων με εξετάσεις εισαγωγής πιθανόν να υποκρύπτει την επιδίωξη της ιδιωτικοποίησης τμήματος της δημόσιας δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με χρηματοδότηση που μπορεί να προέρχεται από την κινητή και ακίνητη περιουσία των σχολείων και / ή από χορηγίες. Στην περίπτωση αυτή η κινητροδότηση των χορηγών (φιλανθρωπία) μπορεί να οφείλεται σε επιχειρηματικά κίνητρα (κεφάλαιο 5).
- Ο ευρύτερος ανταγωνισμός που αντανάκλα τη νεοφιλελεύθερη προσέγγιση της εκπαίδευσης είναι πιθανό να συνδέεται με την προώθηση της αριστείας στη δημόσια εκπαίδευση μέσω των Πρότυπων Σχολείων καθώς και την λογική της αξιοκρατίας, με την ανάπτυξη ενός συλλογικού φαντασιακού για το αίσθημα του «ανήκειν» σε μία εκπαιδευτική ελίτ (κεφάλαιο 6).

- Μέσα από την ιστορία των Πρότυπων Σχολείων δύνανται τα συγκεκριμένα μη θεσμισμένα δίκτυα που σχετίζονται με τη διατήρηση των σχολείων αυτών, να επηρεάζουν τις πολιτικές αποφάσεις προς την κατεύθυνση αυτή (κεφάλαια 7-8).

9.3. Περιγραφή του ερευνητικού προβλήματος της εμπειρικής έρευνας

Τα Πρότυπα Σχολεία, στα οποία οι μαθητές/μαθήτριες με υψηλές επιδόσεις εγγράφονταν μετά από εισαγωγικές εξετάσεις, καταργήθηκαν με τον νόμο Ν.1566/1985, χωρίς να προηγηθεί δημόσιος διάλογος και μετατράπηκαν σε Πειραματικά, στα οποία οι μαθητές/τριες εγγράφονταν κατόπιν κλήρωσης. Η επιλογή της κλήρωσης έγινε στο όνομα της «ισότητα των εκπαιδευτικών ευκαιριών» και της «άρσης των ανισοτήτων στην εκπαίδευση». Κατά την περίοδο από το 1985 έως και το 2010 δεν υπήρξαν ρυθμίσεις για την κατηγορία των «αριστούχων» μαθητών, καθώς από την πολιτική εξουσία διατηρείτο ο αυστηρός προστατευτισμός της ισότητας έναντι των ελιτίστικων διακρίσεων στα δημόσια σχολεία. Η ισχυρή κρατική ρύθμιση για ένα εξειδικευμένο τύπο εκπαίδευσης του μαθητικού δυναμικού με υψηλές επιδόσεις και παράλληλα η ανοχή απέναντι σε μηχανισμούς επιβολής τέτοιων μοντέλων εκπαίδευσης στον ιδιωτικό τομέα συνιστούσαν εφαρμογή μιας αντιφατικής πολιτικής, που απαγόρευε την εισαγωγή με εξετάσεις ή με άλλα κριτήρια των μαθητών με υψηλές επιδόσεις σε Πρότυπα Σχολεία, σύμφωνα με την Ελληνική εκπαιδευτική παράδοση, ενώ ταυτόχρονα προέβαινε σε συνεχιζόμενες νομιμοποιήσεις ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων που δέχονταν μαθητές/τριες με εξετάσεις εισαγωγής ή με άλλα κριτήρια. Οι ιδιώτες επενδυτές, οι οποίοι διασυνδέονταν με υψηλά πολιτικά κλιμάκια, φαίνεται πως επιτύγχαναν προνομίες για τα ιδιωτικά σχολεία έναντι των δημόσιων.

Κατά το έτος 2010, πάνω σε ένα αρχικό σχέδιο νόμου για τη ρύθμιση ζητημάτων της εκπαίδευσης με σύνθημα την «κοινωνία της γνώσης» και την αριστεία των σχολείων και όχι των μαθητών, άρχισε μια δημόσια διαβούλευση με βασικό ζήτημα, που κυριάρχησε, το δίλημμα σχετικά με το ποιος ήταν ο πλέον κατάλληλος τύπος σχολείων τα Πρότυπα ή τα Πειραματικά. Την περίοδο εκείνη, που συμπίπτει με την εγκαθίδρυση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, ενεργοποιήθηκε ένα δίκτυο ενεργών δρώντων υποκειμένων, βασικοί παράγοντες του οποίου ήταν οι σύλλογοι αποφοίτων των ιστορικών Πρότυπων Σχολείων. Έθεταν σε πρώτη προτεραιότητα την επαναφορά της λειτουργίας των ιστορικών Πρότυπων Σχολείων και εφόσον ήταν

περαιτέρω δυνατό και των άλλων Πειραματικών Σχολείων, τα οποία λειτουργούσαν ως Πρότυπα πριν το 1985, ως μια πιλοτική εφαρμογή.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού, η μεταξύ τους συνεργασία και η οργάνωση των σχέσεων και των ενεργειών είχε αρχίσει τουλάχιστον από το 2006. Αναφέρονταν ειδικά στο γεγονός, ότι για τα ιστορικά Πρότυπα Σχολεία υπήρχαν πόροι για την χρηματοδότηση της λειτουργίας τους μέσα από την κινητή και ακίνητη περιουσία τους. Η διεύρυνση με τα υπόλοιπα πρότυπα πριν το 1985 προσέβλεπε στη δημιουργία μιας κρίσιμης μάζας προτύπων, η οποία θα συνέβαλλε στο να ενισχυθεί η ισχύς του θεσμού των προτύπων σχολείων.

Το ίδιο έτος 2010 με τον Καλλικρατικό Ν.3852/2010, η κινητή και ακίνητη περιουσία (και τα έσοδα από αυτήν) των ιστορικών σχολείων, η οποία αρχικά ανήκε σε αυτά, περιέρχεται στους «Καλλικρατικούς» Δήμους, που αναλαμβάνουν και την διαχείριση των εσόδων, μέσω των δημοτικών σχολικών επιτροπών, παραμερίζοντας τους όρους που περιέχονταν στις διαθήκες των εθνικών ευεργετών. Η τοπική αυτοδιοίκηση προσπάθησε κατά τη διαχείριση της κινητής και ακίνητης περιουσίας των ιστορικών Πρότυπων Σχολείων να εξυπηρετήσει και άλλες ανάγκες και στενά δικά της συμφέροντα.

Το Βαρβάκειο Ίδρυμα, συγκεκριμένα, υπέστη μεγάλο πλήγμα στα περιουσιακά του στοιχεία με την εφαρμογή του PSI τον Μάρτιο του 2012 και του αντίστοιχου «κουρέματος» των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου που κατείχε.

Οι απόγονοι του Κων/νου Ιωνίδα άρχισαν δικαστικό αγώνα για την μη τήρηση των όρων της διαθήκης του προγόνου τους. Για τη μερίδα του κληροδοτήματος Νικολάου Ζωσιμά, η οποία στο παρελθόν ήταν συνδεδεμένη με την χρηματοδότηση της πρώην Ζωσιμαίας Σχολής, οι απόφοιτοι της Ζωσιμαίας με επιστολές στο Δήμο και τα αγαθοεργά¹⁰⁰ καταστήματα (διαχειριστές), ήδη από το 2007 είχαν θέσει το

---

¹⁰⁰Με βάση το Διάταγμα με τίτλο: «Περί διαχείρισεως των περιουσιών των επί Τουρκοκρατίας τέως Χριστιανικών Κοινοτήτων της περιφέρειας του Νομού Ιωαννίνων» που εκδόθηκε το 1926 επί κυβέρνησης Θεόδωρου Πάγκαλου και καταχωρήθηκε στο Φ.Ε.Κ. 218 της 1ης Ιουλίου 1926, ιδρύθηκε ένα νομικό πρόσωπο (Ν.Π.Δ.Δ.), τα Αγαθοεργά Καταστήματα Ιωαννίνων (Α.Κ.Ι), στο οποίο ανετέθη η διαχείριση των κληροδοτημάτων της πόλεως των Ιωαννίνων. Στο κείμενο του διατάγματος ορίζονται οι σκοποί των Α.Κ.Ι και καθορίζεται ο τρόπος διοίκησής τους από 21μελές Δ.Σ, την εφοροεπιτροπεία, με πρόεδρο το Μητροπολίτη Ιωαννίνων. Με βάση δε το προαναφερθέν διάταγμα συντάχθηκε ένα κείμενο με τίτλο: «ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΓΑΘΟΕΡΓΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ», που εκτυπώθηκε στα Ιωάννινα σε μικρό έντυπο. Σε επόμενους νόμους που όριζαν τον τρόπο διαχείρισης των κληροδοτημάτων και των δωρεών όπως στο Ν.2039/1939 και στον πρόσφατο Ν. 1482/2013 περιέχονταν διατάξεις με τις οποίες εξαιρούνταν τα κληροδοτήματα των Ιωαννίνων με τη γνωστή φράση «απην Ιωαννίνων», καθώς τα ζητήματα των κληροδοτημάτων στα Ιωάννινα είχαν ρυθμιστεί με το προαναφερμένο διάταγμα του 1926.

ζήτημα της αναθεώρησης του κανονισμού λειτουργίας του κληροδοτήματος σύμφωνα με τη σχετικό άρθρο Ε' της διαθήκης.

Ο νόμος Ν.3966/2011 άφησε μερικά ικανοποιημένους τους συλλόγους των αποφοίτων με το πλαίσιο λειτουργίας των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων. Ο εν λόγω νόμος με κάποιες συνοδευτικές διατάξεις άφησε στην ευχέρεια των συλλόγων διδασκόντων των μέχρι το 2011 Πειραματικών Σχολείων να αποφασίζουν εάν θα επιθυμούσαν να συνεχιστεί η λειτουργία αυτών των σχολείων ως Προτύπων Πειραματικών.

Ταυτόχρονα, με άλλες διατάξεις περιορίζονταν τα προνόμια των καθηγητών, που δίδασκαν στα πειραματικά σχολεία ως προς το ωράριο διδασκαλίας και τη διατήρηση της οργανικής τους θέσης. Οι σύλλογοι διδασκόντων θα έπρεπε να ετοιμάσουν φακέλους για την αξιολόγηση του σχολείου από τη Διοικούσα Επιτροπή Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, για την κατάταξή τους στα 15 γυμνάσια και τα 15 λύκεια Πανελλαδικά που θα κρίνονταν ως Πρότυπα Πειραματικά. Στο πλαίσιο αυτό, σε κάποια από αυτά δεν εκφράστηκε επιθυμία από το Σύλλογο διδασκόντων να υπαχθεί στα ΠΠΣ.

Από την εφαρμογή του νόμου Ν.3966/2011 άρχισε ένας νέος αγώνας του προαναφερθέντος δικτύου πάνω σε δύο άξονες.

- Ο πρώτος αφορούσε κύρια στην ενίσχυση του ρόλου των ΠΠΣ ως Προτύπων σχετικά με την οργάνωση του τρόπου εισαγωγής των μαθητών. Το συντονιστικό των αποφοίτων των ιστορικών Πρότυπων Σχολείων με επιστολές και συναντήσεις έδειξε στην πολιτική ηγεσία του υπουργείου τη διάθεση να συνεισφέρει τόσο με στελεχιακό δυναμικό όσο και με τεχνογνωσία, κύρια μέσα από την εθελοντική προσφορά των αποφοίτων που κατείχαν διακεκριμένες καθηγητικές θέσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Ο δεύτερος άξονας αφορούσε στην επανασύνδεση της κινητής και ακίνητης περιουσίας των ιστορικών Πρότυπων Σχολείων με τη χρηματοδότηση της λειτουργίας τους.

Το 2013 ψηφίστηκε ο νόμος Ν. 4182/2013 (ΦΕΚ 185/10-9- 2013) με τίτλο «Κώδικας κοινωφελών περιουσιών, σχολαζουσών κληρονομιών και λοιπές διατάξεις», σύμφωνα με τον οποίο θα έπρεπε να γίνονται σεβαστοί οι όροι των διαθηκών των ευεργετών. Επίσης τοποθετούσε την εποπτεία των ιδρυμάτων στο Υπουργείο Οικονομικών. Με αυτόν τον νόμο οι σύλλογοι των αποφοίτων θεώρησαν

ότι άνοιξε ο δρόμος της επανασύνδεσης των ιστορικών σχολείων με τις προσόδους από την περιουσία που ανήκε στα σχολεία αυτά.

Το 2015 με την έκφραση «η αριστεία είναι ρετσινιά» από το τότε Υπουργό Παιδείας κ. Μπαλτά νοηματοδοτήθηκε εκ νέου ένα πρότυπο εξισωτισμού και μη ύπαρξης λογοδοσίας για την δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η αρχική πρόθεση, όπως τεκμηριώνεται, ήταν να καταργηθούν εντελώς τα πρότυπα πειραματικά σχολεία. Όμως με τον νόμο 4327/2015 (ΦΕΚ Α΄50/14.5.2015) με τίτλο: «Επείγοντα μέτρα για την Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και άλλες διατάξεις» ύστερα από κοινωνικές αντιδράσεις και πολιτικές παρεμβάσεις, που μεσολάβησαν, μετατράπηκαν μόνο πέντε ιστορικά γυμνάσια και τέσσερα λύκεια (εξαιρέθηκε το Λύκειο της Ζωσιμαίας) σε Πρότυπα και τα υπόλοιπα παρέμειναν Πειραματικά.

Επί της ουσίας όμως πέραν των εισαγωγικών εξετάσεων, δεν υπήρξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την υποδειγματική λειτουργία τους. Ακόμη και σήμερα, το συντονιστικό των αποφοίτων προσπαθεί να επηρεάσει την προγραμματική πολιτική της αντιπολίτευσης σχετικά με τα Πρότυπα Σχολεία όπως θα δούμε παρακάτω.

9.4. Ερευνητικά ερωτήματα της εμπειρικής έρευνας τεκμηρίωσης

Τα ερευνητικά ερωτήματα της εμπειρικής έρευνας τεκμηρίωσης τα οποία προκύπτουν από τα ζητήματα που τέθηκαν εν είδει υποθέσεων εργασίας και από το προκύπτον ερευνητικό πρόβλημα, είναι τα εξής:

1^ο ερευνητικό ερώτημα: Αναδύονται δίκτυα εκπαιδευτικής πολιτικής στο ελληνικό πλαίσιο και συγκεκριμένα στην προσπάθεια επαναφοράς και διατήρησης των Πρότυπων Σχολείων;

Τα Επιμέρους με αυτό ερευνητικά ερωτήματα είναι:

- Εμφανίζονται και σε ποιο βαθμό μη θεσμισμένα δίκτυα, τα οποία ζητούν να αποκτήσουν θεσμικό ρόλο στη διαδικασία χάραξης της Εκπαιδευτικής πολιτικής;
- Σε ποιο βαθμό εμπλέκονται στη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής διάφοροι φορείς (δημόσιοι και ιδιωτικοί) οι οποίοι συνδέονται μεταξύ τους για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού με διαφορετικά όμως κίνητρα ο καθένας;
- Ποια είναι τα βαθύτερα κίνητρα των διαφορετικών φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών) που εμπλέκονται στη διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής σχετικά με τη διατήρηση των Πρότυπων Σχολείων;

- Σε ποιο βαθμό επιτρέπουν οι κρατικοί φορείς την εμπλοκή των δικτύων πολιτικής σε ζητήματα χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής;
- Τα μη θεσμισμένα δίκτυα εκπαιδευτικής πολιτικής που σχετίζονται με τη διατήρηση των Πρότυπων σχολείων, επηρεάζουν τις πολιτικές αποφάσεις προς την κατεύθυνση αυτή;
- Πώς επηρεάζεται η ανάδυση των συγκεκριμένων δικτύων πολιτικής από το ευρύτερο πολιτικό περιβάλλον σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο;

2^ο ερευνητικό ερώτημα: Σχετίζεται η δομή των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής με το βαθμό επιρροής τους στη διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής;

Τα Επιμέρους με αυτό ερευνητικά ερωτήματα είναι:

- Οι διαφορετικές μορφές οργάνωσης των σχέσεων στα δίκτυα εκπαιδευτικής πολιτικής που σχετίζονται με την επαναφορά των Πρότυπων Σχολείων, είναι δυνατόν να παράγουν διαφορετικά αποτελέσματα ως προς την επιρροή στη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής;
- Ποιες μορφές οργάνωσης των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής δείχνουν να επηρεάζουν πιο αποτελεσματικά την κατεύθυνση της εκπαιδευτικής πολιτικής;

3^ο ερευνητικό ερώτημα: Η προβολή και προώθηση της πρόσκτησης κοινωνικού κεφαλαίου από τη φοίτηση στα Πρότυπα σχολεία υπαγορεύεται από το κοινωνικό φαντασιακό που συνδέεται με τα σχολεία αυτά;

Τα Επιμέρους με αυτό ερευνητικά ερωτήματα είναι:

- Αναδεικνύεται και σε ποιο βαθμό από τα δίκτυα εκπαιδευτικής πολιτικής, που σχετίζονται με τα Πρότυπα σχολεία, η φοίτηση σε αυτά ως μηχανισμός για την μελλοντική απόκτηση κοινωνικού κεφαλαίου;
- Επηρεάζει και σε ποιο βαθμό το κοινωνικό φαντασιακό σε σχέση με τα Πρότυπα Σχολεία, το οποίο προέρχεται από ιστορικές μνήμες, τη δράση των συγκεκριμένων δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής;

4^ο ερευνητικό ερώτημα: Χρησιμοποιείται η αριστεία ως όχημα για την ιδιωτικοποίηση των σχολείων του δημόσιου τομέα και τη δημιουργία μιας εκπαιδευτικής «ελίτ»;

Τα Επιμέρους με αυτό ερευνητικά ερωτήματα είναι:

- Υποκρύπτεται στην επαναφορά των εξετάσεων εισαγωγής στα Πρότυπα Σχολεία η προσπάθεια ιδιωτικοποίησης τμήματος της δημόσιας εκπαίδευσης;

- Τα δίκτυα εκπαιδευτικής πολιτικής που σχετίζονται με την επαναφορά των Πρότυπων σχολείων, προωθούν παράλληλα με την αριστεία και μια λογική αξιοκρατίας με την ανάπτυξη ενός συλλογικού φαντασιακού για το αίσθημα του «ανήκειν» σε μία εκπαιδευτική «ελίτ»;

9.5. Βασικές Παραδοχές και μεθοδολογικές υποθέσεις

Βασική παραδοχή της παρούσας διατριβής είναι ότι η αναλυτική μεθοδολογική προσέγγιση της διαδικασίας χάραξης πολιτικής και εν προκειμένω της εκπαιδευτικής πολιτικής ακολουθεί την κατεύθυνση από κάτω προς τα πάνω, ήτοι την διοικητική κορυφή, καθώς επικεντρώνεται στο πώς τα ενεργά δρώντα υποκειμένα οργανώνουν τις μεταξύ τους σχέσεις στο πλαίσιο διαμόρφωσης ενός εισηγητικού πλαισίου χάραξης και εφαρμογής πολιτικών, ώστε να επιτύχουν θεσμικές ρυθμίσεις προς όφελός τους. Η πολιτική ορίζεται στην περίπτωση αυτή «ως ένα σύνολο ιδεών και ως πρακτική διερεύνηση θεσμικών ρυθμίσεων για την υλοποίησή τους» (Hjern, 1987, p.3). Βέβαια, για να κατανοήσουμε πληρέστερα τη διαδικασία χάραξης πολιτικής, στη μεθοδολογική προσέγγιση έχουμε ενσωματώσει στοιχεία που θα μπορούσαν ενδεχομένως να συσχετιστούν και με μια προσέγγιση από την κορυφή προς τη βάση.

Η προαναφερθείσα παραδοχή θεωρούμε ότι είναι αναγκαία, καθώς κατά την μεθοδολογική ανάλυση θα έπρεπε να καθοριστούν και να οριοθετηθούν οι αναλυτικές ενότητες. Η επιλογή των αναλυτικών ενοτήτων θεωρούμε ότι είναι διαφορετική στις δύο μεθοδολογικές προσεγγίσεις, ανάλογα δηλαδή με την υιοθέτηση της κατεύθυνσης εκ των κάτω προς τα άνω ή από την κορυφή προς τα κάτω κατά τη διαδικασία της ανάλυσης της μορφής οργάνωσης των σχέσεων μεταξύ των δρώντων ενεργών υποκειμένων.

Στην παρούσα διατριβή επίσης, θεωρούμε ως χάραξη πολιτικής τις οργανωτικές διαδικασίες που συμβαίνουν στα δίκτυα συλλογικής δράσης, δηλαδή τις «ενέργειες των μελών μιας ομάδας για την προώθηση των κοινών τους συμφερόντων» (Bogdanor, 1987, p.113). Η οργάνωση συνεπάγεται «τον καταμερισμό της εργασίας σε διάφορα καθήκοντα που πρέπει να εκτελεστούν και τον συντονισμό αυτών των καθηκόντων για την πραγματοποίηση των ενεργειών και των δράσεων» (Mintzberg, 1979, p.2). Με αυτή την αντίληψη, τα δίκτυα πολιτικής καθορίζονται και χαρτογραφούνται εμπειρικά.

Προκειμένου να θεωρήσουμε μια κοινωνική οντότητα ή δομή ως δίκτυο πολιτικής πρέπει να πληροί τους εξής όρους και προϋποθέσεις (βλ. ενότητα 3.2.):

- Τα εμπλεκόμενα ενεργά δρώντα υποκείμενα κατά τη χάραξη πολιτικής είναι αναγκαίο να έχουν συμφωνήσει στην προβληματική του ζητήματος που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί, ανεξάρτητα από τους τύπους οργάνωσης των σχέσεων που έχουν υιοθετήσει.
- Δεδομένου ότι υπάρχουν πολλοί εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης ενός συγκεκριμένου προβλήματος, θεωρούμε απαραίτητο να έχουν συμφωνηθεί οι προτεραιότητες.
- Προκειμένου να εξευρεθούν λύσεις σε εντοπισμένα προβλήματα ή προκλήσεις, χρειάζεται να εντοπίζεται εντός του δικτύου μια πιθανή ανταλλαγή πόρων (Rhodes & Marsh, 1992). Οι πόροι αυτοί μπορεί να συνίστανται σε πληροφορίες, οικονομικά μέσα ή περισσότερα άυλα αγαθά, όπως η γνώση ή η νομιμότητα.
- Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα επίσης σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο πολιτικής θα πρέπει να έχουν συγκεκριμενοποιήσει ποιες ενέργειες και δράσεις τους προωθούν την κοινή τους προσπάθεια και αν είναι δυνατόν να φθάσουν ή να πλησιάσουν στους επιθυμητούς στόχους τους (Börzel, 1998).

Με αυτή τη θεώρηση, όλες αυτές οι λειτουργίες θα πρέπει να εκτελούνται και να συντονίζονται για να διαμορφώσουν δίκτυα πολιτικής, τα οποία μπορούν να αναγνωρισθούν ως τέτοια.

Με αυτές τις μεθοδολογικές υποθέσεις το δίκτυο ή τα πιθανά δίκτυα εκπαιδευτικής πολιτικής μπορούν να εντοπιστούν, αναζητώντας τα ενεργά δρώντα υποκείμενα, που έχουν συμμετάσχει στις προαναφερόμενες δραστηριότητες. Έτσι, για να προσδιοριστεί μια κοινωνική δομή ως ένα δίκτυο πολιτικής, τίθενται ορισμένα βασικά ερωτήματα:

- Ποιο είναι το πρόβλημα που θα έπρεπε να επιλυθεί και ποιος έχει συμμετάσχει στη διαδικασία (Carlsson 1996, p.535);
- Ποιοι έχουν συμμετάσχει στη διαδικασία καθορισμού του προς επίλυση πολιτικού προβλήματος;
- Ποιο σύνολο φορέων έχει καθορίσει ως προτεραιότητα την επίλυση αυτού του προβλήματος;

Μέσω των απαντήσεων στα παραπάνω ερωτήματα, σε αυτή τη διατριβή, καθορίζονται εμπειρικά οι δομικές ενότητες στα διαφορετικά δομικά επίπεδα

ανάλυσης και σε διαφορετικές χρονικές τομές (χρονικές κλίμακες), ακολουθώντας την προσέγγιση από τη βάση προς την κορυφή ως κατεύθυνση της έρευνας που αφορά στη διαμόρφωση της μορφής οργάνωσης των σχέσεων των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής.

Οι αναλυτικές ενότητες συμπεριλαμβάνουν εκείνους τους φορείς που συνδέονται επισήμως με την εφαρμογή ενός έγκυρου καθορισμένου πολιτικού προβλήματος (Sabatier, 1986) και στην προκειμένη περίπτωση την επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων σχολείων. Αυτό καθίσταται δυνατόν με τη χαρτογράφηση των ενοτήτων, θεωρουμένων με τον τρόπο που προαναφέραμε, με ή χωρίς να ληφθούν υπόψη οι επίσημες ιεραρχίες. Η προσέγγιση «από τη βάση προς την κορυφή» θέτει στο επίκεντρο τις δυνατότητες επίλυσης προβλημάτων μέσω των δικτύων πολιτικής (Carlsson 2000b, p.208).

9.6. Μεθοδολογική προσέγγιση

Όπως προαναφέραμε, η διατριβή μεθοδεύει την έρευνα με μια θέαση της διακυβέρνησης, σύμφωνα με την οποία σε μια δεδομένη κοινωνική συνθήκη ένα πλήθος μηχανισμών αλληλεπιδρούν κατά την παραγωγή της κοινωνικής τάξης, και προσομοιάζει με τις έννοιες της θεωρίας της πολυπλοκότητας¹⁰¹, σύμφωνα με την οποία η τάξη και η αυτο-οργάνωση μπορούν να αναδομηθούν με ένα τρόπο διαμόρφωσης εκ των κάτω προς τα άνω από τοπικά αλληλεπιδρώντες παράγοντες που επικοινωνούν μέσω των δικτύων και συντονίζονται μέσω αναδυόμενων συστημάτων κανόνων (Schneider & Bauer, 2007).

Η αναγνώριση ότι οι σχέσεις μεταξύ της μορφής της οργάνωσης των συνδέσεων και της διαδικασίας ποικίλλουν ανάλογα με την κλίμακα, καθιστά προφανές ότι τα διαφορετικά προβλήματα απαιτούν διαφορετικές κλίμακες μελέτης. Η θεωρία της ιεραρχίας και της κλίμακας (Allen & Star, 1982; O'Neil et al., 1988) αναδύθηκε ως ένα θεωρητικό πλαίσιο, προκειμένου να καταστούν αντιληπτές οι

---

¹⁰¹ Πολύπλοκο σύστημα είναι μία σύνθετη δομή, αποτελούμενη από πολλαπλά αλληλεπιδρώντα μέρη, της οποίας η συμπεριφορά είναι διαφορετική από οποιονδήποτε γραμμικό συνδυασμό συμπεριφορών των μερών της (μη γραμμικό σύστημα). Τα πολύπλοκα συστήματα χαρακτηρίζονται από ισχυρή εξάρτηση και ποικιλομορφία μεταξύ των μερών τους, ενώ αντιθέτως η συμμετρία στη δομή ενός συστήματος υποδεικνύει χαμηλή πολυπλοκότητα. Συνήθως τα πολύπλοκα συστήματα είναι ιεραρχικά αυτοοργανούμενα και εμφανίζουν αναδυόμενες συμπεριφορές, δηλαδή καινοφανείς συλλογικές συμπεριφορές, οι οποίες δεν μπορούν να αναχθούν στα μεμονωμένα μέρη του συστήματος αλλά οφείλονται στις αλληλεπιδράσεις και τις συσχετίσεις τους (Auyang, 1998; Milne, 1998).

σχέσεις μεταξύ του οργανωτικού σχήματος των συνδέσεων και της διαδικασίας, εν προκειμένω, της διαδικασίας χάραξης πολιτικής.

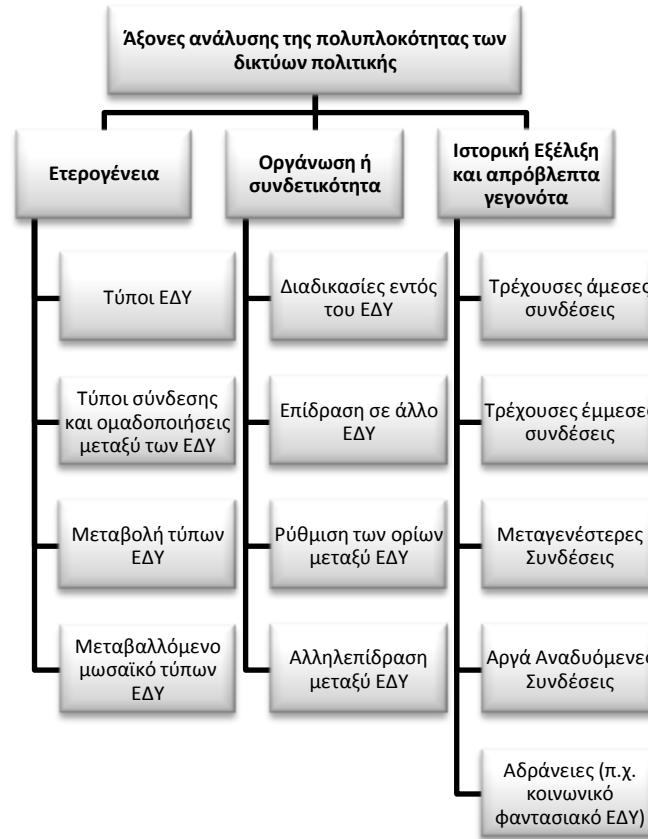
Η θεώρηση αυτή δηλαδή αντιλαμβάνεται το δίκτυο πολιτικής ως μια σύνθετη κοινωνική δομή μέσα σε ένα σύνθετο ευρύτερο περιβάλλον, η οποία έχει δυναμικό χαρακτήρα (Börzel, 1998). Όπως έχουμε προαναφέρει, η μορφή ενός δικτύου πολιτικής δομείται από την αλληλεπίδραση διαφορετικών δυναμικών που αποδίδουν ένα περισσότερο ή λιγότερο υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας στο δίκτυο, εάν θεωρητικά εκληφθεί ως σύστημα. Η πολυπλοκότητα στην περίπτωση των δικτύων πολιτικής παράγεται από την αλληλεπίδραση των ενεργών δρώντων υποκειμένων κατά την διαδικασία οργάνωσης, προκειμένου να επηρεασθεί η διαδικασία χάραξης πολιτικής και να επιτευχθεί ένα πολιτικό αποτέλεσμα (επίλυση ενός συγκεκριμένου προβλήματος) σε ένα πλαίσιο διακυβέρνησης (Korpenjan & Klijn, 2004).

Κατά την ανάλυση ενός δικτύου πολιτικής απαιτείται όχι μόνο η διαχρονική ιστορική διάσταση των καταστάσεων στα διαφορετικά δομικά επίπεδα οργάνωσης των συνδέσεων, αλλά και ο εντοπισμός και η ανάλυση των χαρακτηριστικών ιδιοτήτων των παραγόντων που τις διαμόρφωσαν. Διαφορετικά, απογράφοντας τα στοιχεία κατά «στατικό» τρόπο, υπάρχει κίνδυνος να αγνοηθεί η δυναμική που διαθέτει ένα δίκτυο πολιτικής και το γεγονός αυτό να οδηγήσει σε λανθασμένες εκτιμήσεις (Börzel, 1998).

Η οργάνωση των μορφών των σχέσεων του δικτύου είναι η ίδια πολυδιάστατη. Μπορεί να εξελίσσεται γρήγορα ή σταδιακά. Είναι δυνατόν να χρειάζεται να αντιμετωπίσει σύνθετες μεταβολές και εξωτερικές επιδράσεις. Εξ αιτίας αυτής της πολυπλοκότητας, προκειμένου να αντιληφθεί κανείς τις μορφές οργάνωσης των συνδέσεων ενός δικτύου πολιτικής μέσα στο ευρύτερο περιβάλλον του, χρειάζεται επίσης να αντιληφθεί τη συσσωρευτική επίδραση και ανάδραση της ποικιλίας των ανθρώπινων στρατηγικών, αποφάσεων, ενεργειών και δράσεων (Agranoff & McGuire, 2003). Αποδεχόμαστε λοιπόν ότι η δομή μετασχηματίζεται, μεταλλάσσεται και μετεξελίσσεται διαρκώς.

Λαμβάνοντας υπόψη τα όσα αναφέρθηκαν μέχρι εδώ, το δομικό πλαίσιο εργασίας για την διερεύνηση της πολυπλοκότητας των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής που σχετίζονται με την επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων, απαρτίζεται από τρεις άξονες (Γράφημα 9.1.):

- Ποια ενεργά δρώντα υποκείμενα υπάρχουν και πώς είναι ταξινομημένα (ετερογένεια);
- Πώς αυτά αλληλεπιδρούν (οργάνωση ή συνδετικότητα);
- Πώς μεταβάλλονται με το χρόνο (ιστορική εξέλιξη);

Γράφημα 9.1 . Προσαρμογή πλαισίου εργασίας για την ανάλυση της πολυπλοκότητας στα δίκτυα πολιτικής
 Πηγή: Cadenasso et al. (2006)

Πρόκειται για ένα πλαίσιο εργασίας, το οποίο μπορεί να διευθετήσει μια πολλαπλότητα παραγόντων, που αντιπροσωπεύουν διαφορετικούς τομείς, οι οποίοι δρουν σε διαφορετικές χωρικές, χρονικές και οργανωτικές κλίμακες και χρησιμοποιείται στη διατριβή ως ένα ισχυρό εργαλείο για κατανόηση των πολύπλοκων συστημάτων.

Στον άξονα της ετερογένειας, τα δίκτυα εκπαιδευτικής πολιτικής μπορούν να περιγραφούν ως αποτελούμενα από μια λίστα διαφόρων τύπων δρώντων υποκειμένων. Οι κατηγορίες των τύπων δρώντων υποκειμένων απαρτίζουν τον κατάλογο. Η δομική πολυπλοκότητα αυξάνει, καθώς ο αριθμός κάθε κατηγορίας τύπου δρώντων υποκειμένων προσδιορίζεται ποσοτικά (Ahl & Allen, 1996).

Ο άξονας της οργάνωσης ή συνδετικότητας αντανακλά την αυξανόμενη πυκνότητα των συνδέσεων των βασικών ενεργών δρώντων υποκειμένων, που ελέγχουν τη δυναμική του συστήματος. Η οργανωτική πολυπλοκότητα οδηγεί στην προσαρμοστικότητα του συστήματος ή στην ικανότητα να ρυθμίζεται σε μεταβαλλόμενες εξωτερικές συνθήκες ή εσωτερικές ανατροφοδοτήσεις (Holling & Gunderson, 2002). Αν, για παράδειγμα, το απλούστερο άκρο του άξονα της συνδετικότητας είναι οι διαδικασίες εντός του ομαδικού ενεργού δρώντος υποκειμένου, καθώς ενσωματώνει την αλληλεπίδραση μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων του, η πολυπλοκότητα αυξάνει. Η κατανόηση του πώς η αλληλεπίδραση αυτή μπορεί να ρυθμιστεί μέσω των ορίων που υπάρχουν μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων, αποτελεί ένα υψηλότερο επίπεδο πολυπλοκότητας.

Ο τρίτος άξονας αναφέρεται σε σχέσεις που εκτείνονται πέρα από τις άμεσες τρέχουσες σχέσεις. Για τον λόγο αυτό η επίδραση των έμμεσων επιπτώσεων, των αδρανειών, της ζωντανής μνήμης περασμένων καταστάσεων του συστήματος, η ύπαρξη μεταγενέστερων καθυστερημένων επιπτώσεων, και η παρουσία αργά εμφανιζόμενων έμμεσων συνδέσεων αυξάνουν την ιστορική πολυπλοκότητα (Cadenasso et al., 2006).

Με την παραπάνω μεθοδολογική ανάλυση είναι δυνατόν να προσδιοριστούν τα ενεργά δρώντα υποκείμενα και να ταξινομηθούν ανάλογα με βασικές τους ιδιότητες, να αποκαλυφθούν οι σχέσεις μεταξύ τους στα διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης, π.χ. επίπεδο με κέντρο το ιστορικό Πρότυπο Σχολείο γύρω από το οποίο περιστρέφονται ενεργά δρώντα υποκείμενα και τον τόπο που ανήκει, σε επίπεδο συνασπισμών των ενεργών δρώντων υποκειμένων και στο επίπεδο της κεντρικής διοίκησης σε διαφορετικές χρονικές τομές.

Κατ' αυτό τον τρόπο τα σύνολα των δεδομένων μέσα σε αυτή την πλαισίωση μπορούν να εμφανίσουν τη δυναμική του δικτύου ή την εξέλιξη των δομών και να αποκαλύψουν επίσης το πώς οι δομές των κοινωνικών δικτύων μετεξελίχθηκαν σε διαφορετικές φάσεις της διαδικασίας χάραξης πολιτικής ή πώς άλλαξαν οι δομικές ιδιότητές τους με την πάροδο του χρόνου. Τα δεδομένα μπορούν να παρέχουν μια εικόνα του δικτύου, που αντανακλά όλη τη διαδικασία.

Η μεθοδολογική προσέγγιση που είναι βασισμένη στην θεωρία της πολυπλοκότητας και της ιεραρχίας, θεωρεί ότι δεν επιδρά μόνο η δομή στα αποτελέσματα των διαδικασιών χάραξης πολιτικής, αλλά και οι διαδικασίες χάραξης

πολιτικής επιδρούν σε αυτή μετασχηματίζοντάς τη. Υπάρχει δηλαδή αλληλεπίδραση μεταξύ της δομής του δικτύου πολιτικής και των διαδικασιών χάραξης πολιτικής σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο διακυβέρνησης (Marsh & Smith, 2000).

9.7. Ανάλυση αρχειακού υλικού

Το αρχειακό υλικό που αναλύθηκε περιλαμβάνει πολλές μορφές αρχείων και είναι κατά προσέγγιση 3.500 σελίδες. Πιο αναλυτικά οι τύποι του αρχειακού υλικού παρουσιάζονται στον πίνακα 9.1. που ακολουθεί και στο Παράρτημα Α όπου υπάρχουν παραδείγματα για μορφή αρχείου.

Αρχειακό Υλικό		
Τύπος Αρχειακού Υλικού	Περίοδος αναφοράς	Αριθμός σελίδων (κατά προσέγγιση)
Πρακτικά Κοινοβουλίου	ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΡΛΑ΄ Τετάρτη 11 Μαΐου 2011 ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΡΛΒ΄ Πέμπτη 12 Μαΐου 2011 ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΛΗ΄ Παρασκευή 8 Μαΐου 2015	250 σελίδες (Παράρτημα Α.1)
Αιτιολογικές Εκθέσεις Νομοσχεδίων, Συνοδευτικές Εκθέσεις της επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής	2011, 2015	400 σελίδες (Παράρτημα Α.2)
Πρακτικά Επιτροπής Υποθέσεων Διαρκούς Μορφωτικών	ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΙΓ΄ - ΣΥΝΟΔΟΣ Β΄ ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ 13, 14 Απριλίου και 3 Μαΐου 2011 (4 συνεδριάσεις) ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΙΣΤ΄ - ΣΥΝΟΔΟΣ Α΄ ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ 4 και 5 Μαΐου 2015 (3 συνεδριάσεις)	350 σελίδες καταγραφή από βίντεο (Παράρτημα Α.3)
Πρακτικά Συνεδρίων και Ημερίδων για τα Πρότυπα	2009 - 2018	700 σελίδες (Παράρτημα Α.4)

Σχολεία		
Έντυπος Τύπος ΜΜΕ	2011 - 2018	300 σελίδες (Παράρτημα Α.5)
Ηλεκτρονικός Τύπος ΜΜΕ	2011 - 2018	400 σελίδες (Παράρτημα Α.6)
Περιοδικά, Λευκώματα Συλλόγων Αποφοίτων για τα Πρότυπα Σχολεία	2005 - 2018	400 σελίδες (Παράρτημα Α.7)
Ιστοσελίδες σχολείων, Συλλόγων Αποφοίτων, Συλλόγων Γονέων κ.τ.λ. των Πρότυπων Σχολείων και Ηλεκτρονικά Καταστατικά Πρακτικά των Συλλόγων αυτών	2005 - 2018	500 σελίδες (Παράρτημα Α.8)
Επιστολές Συλλόγων αποφοίτων προς τους αρμόδιους Υπουργούς	2005 - 2018	50 σελίδες (Παράρτημα Α.9)
Δημόσιες Τοποθετήσεις (ηλεκτρονική διαβούλευση, προσωπικά blogs κ.τ.λ.)	2011 - 2018	150 σελίδες (Παράρτημα Α.10)

Πίνακας 9.1.: Αρχειακό υλικό της εμπειρικής έρευνας τεκμηρίωσης

9.7.1. Βασικά μεθοδολογικά βήματα για την ανάλυση των δεδομένων αντλούμενων από αρχειακό υλικό

- Το πρώτο βήμα, αφού συλλεχθούν και καταταχθούν τα δεδομένα, είναι η ανάλυση του ευρύτερου περιβάλλοντος που αφορά στη διερεύνηση διαστάσεων του ευρύτερου ιστορικού, κοινωνικοπολιτικού, εκπαιδευτικού, οικονομικού, θεσμικού, φαντασιακού περιβάλλοντος του δικτύου πολιτικής.
- Το δεύτερο βήμα είναι η ανάλυση περιεχομένου, η οποία συμβάλλει και στην χαρτογράφηση του δικτύου πολιτικής. Οι δημόσιες πληροφορίες αναλύονται για να συμβάλλουν στην αποκάλυψη των ταυτοτήτων του αρχικού συνόλου ενεργών δρώντων υποκειμένων, που σχετίζονται με δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς. Επίσης διερευνάται ο τύπος των σχέσεων που τα συνδέει, καθώς και η συχνότητα των συνδέσεων. Χρειάζεται, δηλαδή, να χρησιμοποιηθούν

ποιοτικές μέθοδοι ανάλυσης και στα ποιοτικά αποτελέσματα που θα προκύψουν, να γίνει προσπάθεια ποσοτικοποίησης μέσω των δεικτών που χαρακτηρίζουν τη δομή, τους οποίους παρέχει η ανάλυση των κοινωνικών δικτύων (SNA).

- Στο τρίτο βήμα, εφαρμόζοντας το πλαίσιο εργασίας αποδόμησης της πολυπλοκότητας που προαναφέραμε, ανάλογα με τα βασικά χαρακτηριστικά, αφού έχουμε κατατάξει τα ενεργά δρώντα υποκείμενα σε κατηγορίες, γίνεται προσπάθεια να προσδιοριστούν οι αναλυτικές ενότητες στα διαφορετικά επίπεδα δομικής οργάνωσης των συνδέσεων σε κατάλληλες χρονικές κλίμακες, οι οποίες επιλέγονται ύστερα από την ανάλυση περιεχομένου. Επίσης γίνεται προσπάθεια να ανακαλυφθούν όχι μόνο οι τυπικές συνδέσεις που αφορούν στον δεύτερο αναλυτικό άξονα της συνδετικότητας, αλλά και άτυπες συνδέσεις, έμμεσες συνδέσεις, αδράνειες, ιστορικές μνήμες, διαφορετικοί ρυθμοί οργάνωσης των συνδέσεων, εξωτερικές επιδράσεις, ώστε να καλυφθούν και οι ανάγκες ανάλυσης στο πλαίσιο του τρίτου άξονα της ιστορικής εξέλιξης. Η ανάλυση περιεχομένου θεωρείται ότι μπορεί επίσης να συμβάλει στην ανάλυση ενός συγκεκριμένου πλαισίου πολιτικής ή περιβάλλοντος.
- Το τέταρτο βήμα είναι η χαρτογράφηση στο πλαίσιο εργασίας που περιγράψαμε και που καθορίζει τις αναλυτικές ενότητες.
- Το πέμπτο βήμα είναι η αποτίμηση των αποτελεσμάτων συνδυαστικά μέσω της ποσοτικής (με όρους δικτύου) και της ποιοτικής ανάλυσης.
- Το έκτο βήμα είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων.
- Το έβδομο βήμα είναι η επιβεβαίωση ή μη των υποθέσεων εργασίας.
- Το όγδοο βήμα είναι αξιολόγηση της μεθοδολογίας που εφαρμόστηκε.
- Το ένατο βήμα είναι η αξιολόγηση της δράσης των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής στην ελληνική πραγματικότητα.
- Το δέκατο βήμα είναι η ανάδειξη των προκύπτων ζητημάτων προς συζήτηση.

9.7.2. Ποιοτική και ποσοτική ανάλυση

Η διατριβή, όπως προαναφέρθηκε χρησιμοποιεί την ποσοτική και την ποιοτική ανάλυση. Τόσο οι ποσοτικές όσο και οι ποιοτικές προσεγγίσεις δικτύου λαμβάνουν τα δίκτυα ως αναλυτικό εργαλείο. Οι δύο προσεγγίσεις χρησιμοποιούνται στην παρούσα έρευνα και σε συνδυασμό με μια υβριδική προσέγγιση «μικτών μεθόδων» (βλ. Henry et al., 2010).

Είναι σημαντική όμως η διάκριση των μεθόδων. Η ποσοτική προσέγγιση θεωρεί την ανάλυση του δικτύου ως μια μέθοδο ανάλυσης των κοινωνικών δομών.¹⁰² Η ποιοτική προσέγγιση, από την άλλη πλευρά, είναι περισσότερο προσανατολισμένη στις διεργασίες χάραξης της πολιτικής. Επικεντρώνεται λιγότερο στην απλή δομή της αλληλεπίδρασης μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων και περισσότερο στο περιεχόμενο αυτών των αλληλεπιδράσεων, χρησιμοποιώντας ποιοτικές μεθόδους, όπως την ανάλυση περιεχομένου και λόγου. Ωστόσο, οι δύο μεθοδολογικές αυτές προσεγγίσεις συμπληρώνουν η μία την άλλη (Sciarini, 1996, p.112)¹⁰³.

9.7.2.1. Ποιοτική ανάλυση

Στο πλαίσιο μιας συστημικής αντίληψης για το δίκτυο εκπαιδευτικής πολιτικής είναι σημαντικό το βάθος της ποιοτικής ανάλυσης. Η ανάλυση είναι δυνατόν να γίνεται σε διαφορετικά επίπεδα. Πιο συγκεκριμένα:

- σε μακρο-επίπεδο, όπως στο πλαίσιο του Έθνους ή ολόκληρης κυβέρνησης ή ολόκληρης της κοινωνίας μέσω των εξής πλαισίων εργασίας:

- ✓ Πλαίσιο επικεντρωμένο στο στάδιο της χάραξης πολιτικής.

Αυτή η προσέγγιση επικεντρώνεται στη διαδικασία χάραξης πολιτικής και στα διάφορα στάδια της διαδικασίας πολιτικής (Lasswell, 1956; Brewer, 1974; Brewer & deLeon, 1983; deLeon, 1999). Το βασικό θεωρητικό πλαίσιο που μπορεί να βασίζεται η ανάλυση αυτής της κατηγορίας, είναι η θεωρία πολλαπλών ροών του καθορισμού ατζέντας από τον Kingdon (1984) και το πλαίσιο ανάλυσης διακυβέρνησης (GAF) από τον Hamza (2013).

- ✓ Πλαίσιο που εστιάζεται στα θεσμικά όργανα.

Η προσέγγιση αυτή επικεντρώνεται στο θεσμό που εκτελεί τη λήψη αποφάσεων ή επηρεάζεται κατά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής. Αυτός το θεσμός μπορεί να είναι η κυβέρνηση, υπο-κυβερνήσεις ή άλλοι οργανισμοί. Το πιο γνωστό πλαίσιο που επικεντρώνεται στα θεσμικά όργανα, είναι το πλαίσιο θεσμικής ανάλυσης και ανάπτυξης (IAD) που ανέπτυξε η Ostrom (1990).

- σε μεσο-επίπεδο, όπως στην περίπτωση των συνεργασιών ενεργών δρώντων υποκειμένων ατομικών ή συλλογικών.

- ✓ Πλαίσιο Συνασπισμού και Σύμπραξης (ACF)

---

¹⁰² Παράδειγμα προσπάθειας ποσοτικής ανάλυσης δικτύου υπάρχει στα κείμενα των Sciarini, 1996; Laumann & Pappi, 1976; Laumann & Knoke, 1987; Pappi & Knoke, 1991)

¹⁰³ Προσπάθεια χρησιμοποίησης των δύο προσεγγίσεων (ποσοτικής και ποιοτικής) υπάρχει στο κείμενο του Pappi, 1993, pp.90-93.

Το πιο συνηθισμένο πλαίσιο αυτής της προσέγγισης είναι το Πλαίσιο Συνασπισμού και Σύμπραξης (ACF) που αναπτύχθηκε από τους Sabatier & Jenkins-Smith (1993) και από τη σχολή ανάλυσης δικτύου πολιτικής (PNA) (Fawcett & Daugbjerg, 2012). Η θεωρία ACF υποστηρίζει ότι οι πεποιθήσεις και η συμπεριφορά των ενδιαφερομένων είναι ενσωματωμένες σε ανεπίσημα δίκτυα (Sabatier & Weible, 2007). Για να ενισχύσουν τη συντονισμένη συμπεριφορά μέσα σε αυτά τα δίκτυα, τα ενεργά δρώντα υποκείμενα σχηματίζουν ομάδες, οι οποίες αποτελούνται από σύνολα ανθρώπων από διάφορες θέσεις που μοιράζονται συγκεκριμένα συστήματα πεποιθήσεων και επιδεικνύουν ένα βαθμό συντονισμένης δραστηριότητας με την πάροδο του χρόνου (Sabatier & Jenkins-Smith, 1999). Το πλαίσιο αυτό δίνει επίσης μεγάλη προσοχή στα θέματα συλλογικής δράσης (Schlager, 1999). Στην παρούσα διατριβή αφορά στην δημιουργία συντονιστικών ομάδων που αποτελούνται από συλλογικά και ατομικά ενεργά δρώντα υποκείμενα

- σε μικρο-επίπεδο, όπως και ο συγκεκριμένος τομέας της κοινωνίας ή το ενεργό δρών υποκείμενο ή ένα σχετικά μικρό υποκυβερνητικό σύστημα.
- ✓ Εδώ χρησιμοποιείται ένα πλαίσιο που εστιάζει στον ανθρώπινο παράγοντα και στις ενέργειες και διαδικασίες ένταξης σε συλλογικούς φορείς προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του σε σχέση με την χάραξη πολιτικών και θεσμών και ενσωματώνει τις στρατηγικές και τις μεθόδους της ορθολογικής επιλογής των ενεργών δρώντων υποκειμένων (Scharpf, 1997). Στην παρούσα διατριβή αφορά τα δρώντα ενεργά υποκείμενα στη διαδικασία εμπλοκής στο δίκτυο, τα κίνητρα, τις στρατηγικές και την εκλογίκευση της διαδικασίας.

9.7.2.2. Ποσοτική ανάλυση

Στην διατριβή χρησιμοποιούνται στοιχεία από την μέθοδο ανάλυσης κοινωνικών δικτύων, όσον αφορά στην κατηγορία του περιεχομένου του δικτύου και στην ανάλυση των δομικών χαρακτηριστικών των συντελεστών του δικτύου. Αυτός ο κλάδος (SNA) παρέχει ένα σημαντικό δυναμικό μεθόδων και μεθοδολογικών εργαλείων σχετικά με την προώθηση της έρευνας δικτύων πολιτικής (Adam & Kriesi 2007). Η ανάλυση κοινωνικού δικτύου (SNA) έχει εφαρμοστεί σε διάφορα μοντέλα, τα οποία σχετίζονται με τη δομή δικτύου, δηλαδή τη μορφή των σχέσεων με τις οποίες οι φορείς εντός ενός δικτύου συνδέονται και ρυθμίζονται οι σχέσεις τους,

ώστε να είναι δυνατόν με βάση τη δομή να εξηγηθούν τα διαφορετικά αποτελέσματα των ενεργειών και των δράσεών τους. (βλ. Borgatti & Foster, 2003; Burt, 2000).

Αυτές οι μελέτες, αν και δεν σχετίζονται άμεσα με την πολιτική επιστήμη, έχουν εστιάσει στον τρόπο με τον οποίο τα δίκτυα – και ειδικότερα οι δομές τους – έχουν διαμορφωθεί και διερευνούν το αν είναι δυνατόν η δομή της οργάνωσης των σχέσεων να επηρεάζει τα αποτελέσματα των ενεργειών και των δράσεων κατά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο διακυβέρνησης. Βασικό μεθοδολογικό εργαλείο της ποσοτικής ανάλυσης αποτελεί η χαρτογράφηση των συνδέσεων του δικτύου.

9.7.3. Μεθοδολογικά εργαλεία

Τα μεθοδολογικά εργαλεία στην παρούσα εμπειρική μελέτη αφορούν την ανάλυση περιεχομένου και τη χαρτογράφηση του δικτύου και παρουσιάζονται στη συνέχεια.

9.7.3.1. Μεθοδολογικά εργαλεία για την ανάλυση περιεχομένου

Η συγκεκριμένη διατριβή χρησιμοποιεί ως πηγές για την ανάλυση του περιεχομένου και του εντοπισμού των ενεργών δρώντων υποκειμένων και του είδους των σχέσεων, που έχουν αναπτύξει ή αναπτύσσουν, μεθόδους συλλογής του υλικού όπως:

- την επίδραση της φήμης, για να προσδιοριστούν οι πιο σημαντικοί ενδιαφερόμενοι σε δίκτυα πολιτικής
- τις συνεργασίες που αφορούν σε συγκεκριμένο θέμα πολιτικής, π.χ. συναντήσεις, ανταλλαγή πόρων, όπως εκπορεύονται μέσα από την ανάλυση συνεντεύξεων, που εμφανίζονται συχνά σε έγγραφα διαφόρων ειδών, όπως πρωτόκολλα συνάντησης και λίστες διευθύνσεων «πληροφοριοδοτών-κλειδιών» και δημοσιεύματα, μέσα από τα οποία μπορούν να αναδειχθούν εκτός από τις τυπικές και άτυπες ή και αναδυόμενες σχέσεις.
- την επίσημη ανταλλαγή πληροφοριών εννοώντας πιο επίσημους τρόπους ανταλλαγής σχετικών πληροφοριών, π.χ. άρθρα, έγγραφα, ημερίδες, συνέδρια, έγκυρα περιοδικά, δημοσιευμένες αντεγκλήσεις κλπ.

Όπως αναφέρει η Ozga (2000), τα κείμενα πολιτικής μπορούν σαν κατηγορία να επεκταθούν πέρα από τα επίσημα κείμενα πολιτικής ώστε να συμπεριλάβουν «αποδεικτικά έγγραφα ή άλλο υλικό που μπορεί να αναγνωριστεί ως σημαντικό μέσα

στις διακριτικές παραμέτρους μιας έρευνας υπό την προϋπόθεση ότι παρέχεται λεπτομερής αιτιολόγηση για την ένταξή τους» (p.94).

Την συγκεκριμένη εμπειρική έρευνα δεν απασχολεί η ανωνυμία των εκπροσώπων των ενεργών δρώντων υποκειμένων, καθώς τα δεδομένα ανάλυσης είναι δημοσιοποιημένα.

Τα επόμενο στάδιο είναι η κατάταξη του υλικού, που συλλέχθηκε, με τη δημιουργία ενός πλέγματος ανάλυσης (analysis grid) το οποίο αποτελείται από δύο μέρη,

- ✓ τη θεματική ανάλυση που αφορά τα στοιχεία των ενεργών δρώντων υποκειμένων, τις ημερομηνίες και το είδος των δηλώσεων που έχουν κάνει και
- ✓ την ερμηνευτική ανάλυση που αφορά τα διακυβεύματα, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της θέσης τους, σχέσεις με άλλα ενεργά δρώντα υποκείμενα κ.τ.λ. (Bernoux, 1985).

9.7.3.2. Μεθοδολογικά εργαλεία για τη χαρτογράφηση του δικτύου πολιτικής

Στην παρούσα διατριβή γίνεται χαρτογράφηση με τη διαδικασία της οποίας δημιουργούνται γραφήματα αναπαράστασης δικτύων πολιτικής βασισμένα σε αλγεβρικές μήτρες και στην χρησιμοποίηση της θεωρίας των γραφημάτων, όπως τα έχει εγκαθιδρύσει η επίσημη ανάλυση των κοινωνικών δικτύων (SNA). Η αναπαράσταση δίνει τη δυνατότητα ποσοτικοποίησης των σχέσεων και καθιστά δυνατή την ανάλυση της δομής των δικτύων σε κάποια χρονική τομή χρησιμοποιώντας ποσοτικά μέτρα. Το γεγονός αυτό παρέχει την ευκαιρία να ελέγχεται αν συνδέονται η αποτελεσματικότητα και η απόδοση του δικτύου πολιτικής με την δομή του, ώστε μέσω της ποιοτικής ανάλυσης να αναζητούνται αιτιολογήσεις και ερμηνείες σχετικά με το γιατί κάποια ενεργά δρώντα υποκείμενα μέσω της δομής των σχέσεών τους επιτυγχάνουν καλύτερα από άλλα, σχετικά με το να επηρεάζουν την διαδικασία χάραξης πολιτικής προς όφελός τους.

Η επίσημη μέθοδος ανάλυσης των δικτύων πολιτικής SNA χρησιμοποιείται στην παρούσα διατριβή όχι μόνο για να παρέχει το αποτέλεσμα των οπτικοποιήσεων των δικτύων, αλλά και για να αποτιμηθούν τα ποσοτικά μέτρα δικτύου, που περιγράφουν τις δομικές τους ιδιότητες. Οι έννοιες και τα μέτρα που χρησιμοποιήθηκαν για να περιγράψουν αυτές τις δομικές ιδιότητες παρατίθενται στη συνέχεια.

Οι βασικές ιδιότητες των κοινωνικών δικτύων που μπορούν να αναλυθούν συνοψίζονται σε τρεις κατηγορίες, το συναλλακτικό περιεχόμενο, τη φύση των συνδέσμων και τα δομικά χαρακτηριστικά τους. Ο πίνακας που ακολουθεί αποτελεί μία τροποποίηση του πίνακα που εμπεριέχεται στο άρθρο των Tichy et al. (1979) “Social Network Analysis For Organizations” και παραθέτει κάποιες βασικές ιδιότητες με πρόθεση, όπως ισχυρίζονται οι συγγραφείς, να εξοικειώσουν τους αναγνώστες με την αποδεκτή ορολογία των κοινωνικών δικτύων και να παρέχουν ένα κοινό σύνολο εργαλείων. Στον συγκεκριμένο πίνακα έχουμε προσθέσει ιδιότητες των κοινωνικών δικτύων από την πιο πρόσφατη βιβλιογραφία.

Ιδιότητες κοινωνικού δικτύου	
Ιδιότητα	Εξήγηση
A. Συναλλακτικό Περιεχόμενο	
	<p>Τέσσερις τύποι ανταλλαγής:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. έκφραση αισθημάτων 2. προσπάθεια επιρροής 3. ανταλλαγή πληροφοριών 4. ανταλλαγή αγαθών ή υπηρεσιών
B. Φύση των συνδέσεων	
1 Ένταση	Η ισχύς της σχέσης μεταξύ των ατόμων που καθορίζεται από τον γραμμικό συνδυασμό χρόνου, συναισθηματικής έντασης, οικειότητας και αμοιβαιότητας (Granovetter, 1973)
2 Αμοιβαιότητα	Ο βαθμός στον οποίο υπάρχει μία κοινή αντίληψη η οποία είναι συμφωνημένη από όλα τα μέρη στη σχέση (βαθμός συμμετρίας)
3 Σαφήνεια των προσδοκιών	Ο βαθμός στον οποίο κάθε ζευγάρι ατόμων έχει σαφώς καθορισμένες προσδοκίες σχετικά με τη συμπεριφορά του άλλου στη σχέση
4 Πολυπλεξία	Ο βαθμός στον οποίο τα ζεύγη των ατόμων συνδέονται με πολλαπλές σχέσεις

Γ. Δομικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού δικτύου	
α. Δομικά χαρακτηριστικά με εστίαση στο πλήθος, στην διάταξη και λειτουργία των συνδέσεων	
1 Μέγεθος	Ο αριθμός των ατόμων που συμμετέχουν στο δίκτυο
2 Πυκνότητα	Ο αριθμός των πραγματικών συνδέσεων στο δίκτυο ως αναλογία (ποσοστό) του αριθμού όλων των πιθανών συνδέσεων
3 Ύπαρξη θυλάκων	Αφορά στις «πυκνές» περιοχές εντός του δικτύου, στις οποίες τα ενεργά δρώντα υποκείμενα συνδέονται στενότερα μεταξύ τους σε σχέση με τα υπόλοιπα στο δίκτυο και ονομάζονται θύλακες (Boissevain, 1974)
4 Ανοικτότητα	Ο αριθμός των πραγματικών εξωτερικών συνδέσεων μιας κοινωνικής ένωσης ως αναλογία (ποσοστό) του αριθμού των πιθανών εξωτερικών συνδέσεων
5. Κλειστότητα	Ένα δίκτυο που χαρακτηρίζεται από κλειστότητα είναι ένα δίκτυο με υψηλό επίπεδο αλληλοσύνδεσης, δηλαδή ένα δίκτυο στο οποίο τα ενεργά δρώντα υποκείμενα συνδέονται άμεσα μεταξύ τους με πολλές και ισχυρές σχέσεις ή έμμεσα μέσω μιας ενιαίας επαφής. Το επίπεδο κλειστότητας του δικτύου συνήθως σχετίζεται θετικά με το βαθμό πυκνότητας και συγκέντρωσης δικτύου.
6. Σταθερότητα	Ο βαθμός στον οποίο ένα πρότυπο δικτύου μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου
7. Προσβασιμότητα	Ο δείκτης αφορά στην δυνατότητα σχετικής προσέγγισης των ενεργών δρώντων υποκειμένων. Σημαίνει ότι ένα ενεργό δρων υποκείμενο μπορεί να προσεγγίσει κάποιο άλλο στο δίκτυο, εάν υπάρχει μονοπάτι που συνδέει τα δύο
8. Συνοχή	Ο βαθμός στον οποίο οι φορείς συνδέονται άμεσα μεταξύ τους με συνεκτικούς δεσμούς. Η δομική συνοχή αναφέρεται στον ελάχιστο αριθμό μελών τα

	οποία, εάν απομακρυνθούν από μια ομάδα, θα αποσυνδέσουν την ομάδα (Moody & White, 2003)
9.Υπαρξη δομικών οπών	Η έλλειψη δεσμών μεταξύ δύο τμημάτων ενός δικτύου. Οι δομικές οπές ορίζονται επίσης ως απουσία συνδέσεων ή ως παρουσία ασθενέστερων συνδέσεων μέσα στα δίκτυα. Μεταφορικά, είναι τρύπες στο κοινωνικό δίκτυο (Burt 2000).
10. Ετερογένεια Δικτύου	Η ετερογένεια του Δικτύου αναφέρεται στην ποικιλότητα των δρώντων ενεργών υποκειμένων όσον αφορά ένα σημαντικό χαρακτηριστικό, όπως το φύλο, το πνευματικό υπόβαθρο κ.α. Επίσης λαμβάνεται υπόψη το επίπεδο της διασυνοριακής ανταλλαγής μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων.
11. Κεντρικότητα κοινωνικού δικτύου	Ο βαθμός στον οποίο ένα δίκτυο περιστρέφεται γύρω από λίγα ενεργά δρώντα υποκείμενα (Freeman, 1979)
β. Δομικά χαρακτηριστικά με εστίαση στη σχετική θέση και λειτουργία των κόμβων	
1. Αστέρας	Το άτομο που βρίσκεται στο κέντρο του κοινωνικού δικτύου με όρους δημοφιλίας
2. Σύνδεσμος	Ένα άτομο που δεν είναι μέλος σε ένα θύλακα αλλά συνδέει δύο ή περισσότερους θύλακες
3. Γέφυρα	Ένα άτομο που είναι μέλος πολλών θυλάκων στο δίκτυο (πείρος σύνδεσης)
4. Έλεγχος εισόδου	Ένας αστέρας που συνδέει επίσης την κοινωνική ενότητα με εξωτερικούς τομείς
5. Απομονωμένος	Ένα άτομο που έχει αποσυνδεθεί από το δίκτυο.
6. Κεντρικός κόμβος του ενεργού δρώντος υποκειμένου	Αφορά σε μια ομάδα μετρήσεων που αποσκοπούν στην ποσοτικοποίηση της «σημασίας» ή της «επιρροής» (με διάφορες έννοιες/εκδοχές) ενός συγκεκριμένου κόμβου (ή ομάδας) μέσα σε ένα δίκτυο

Πίνακας 9.2. Βασική ορολογία της ανάλυσης κοινωνικών δικτύων Πηγή: Tichy et al. (1979), p. 508

Τροποποίηση από: Σαμαρά (2019)

Τα δεδομένα κοινωνικού δικτύου που συλλέχθηκαν για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας έχουν επεξεργαστεί και αναλυθεί με τη βοήθεια του UCINET6 (Borgatti et al., 2002), λογισμικού που χρησιμοποιείται συνήθως για ανάλυση κοινωνικών δικτύων. Τα δεδομένα εισήχθησαν στο UCINET6 δημιουργώντας αρχεία DL. Το σύνολο δεδομένων δημιουργεί μια μήτρα ασύμμετρων δεδομένων. Σε κάθε σχέση που αποδεικνύεται η ύπαρξή της δίνονται τιμές από 1 έως 4 ανάλογα με την ισχύ της σύνδεσης. Οι οπτικοποιήσεις των δικτύων πραγματοποιούνται στο πρόγραμμα NetDraw 2.114 (ο.π.,2002).

Πιο συγκεκριμένα, τα βήματα που ακολουθήθηκαν για την αναπαράσταση των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής είναι τα εξής:

1. Εισαγωγή των αρχείων (ένα κάθε φορά) των 31 ΕΔΥ (Βαρβάκειος, 2011), 22 ΕΔΥ (Ζωσιμαία, 2011), 15 ΕΔΥ (Ιωνίδειος, 2011), 52 ΕΔΥ (Συντονιστικό, 2011) και 53 ΕΔΥ (Συνολικό Δίκτυο, 2015) στο UCINET 6
2. Εισαγωγή των ίδιων αρχείων (το αντίστοιχο κάθε φορά) στο NetDraw 2.114
3. Εισαγωγή των μέτρων κεντρικότητας (Degree, Betweenness, Closeness κ.τ.λ.)
4. Οπτικοποίηση του μεγέθους των ενεργών δρώντων υποκειμένων ως κόμβων (nodes) σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά τους (Degree, κ.τ.λ.)
5. Οπτικοποίηση του χρώματος των κόμβων (nodes) σύμφωνα με την ομαδοποίησή των ενεργών δρώντων υποκειμένων (Φορείς Υπουργείου, Σύλλογοι Αποφοίτων, Πολιτικοί, Διοικητικοί κ.τ.λ.)
6. Οπτικοποίηση των συνδέσεων των ενεργών δρώντων υποκειμένων ως γραμμών (lines) και απόδοση χρώματος σύμφωνα με την δύναμη των σχέσεων (κλίμακα από 1 έως 4)
7. Οπτικοποίηση του μεγέθους (πάχους) των συνδέσεων των (lines) σύμφωνα με την δύναμη των σχέσεων
8. Παρουσίαση της δύναμης των σχέσεων αριθμητικά επί των γραμμών (weighted network)
9. Παρουσίαση των ενεργών δρώντων υποκειμένων και σχετικό υπόμνημα αντιστοίχισης με αριθμούς

9.7.4. Έλεγχοι μεθόδων και μεθοδολογικών εργαλείων – εγκυρότητα και αξιοπιστία

Στις έρευνες εκπαιδευτικής πολιτικής θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικά τα θέματα εγκυρότητας και αξιοπιστίας. Για τον λόγο αυτό και στη συγκεκριμένη

διατριβή καλούμαστε να ελέγξουμε τόσο τις μεθόδους όσο και τα ερευνητικά μας εργαλεία ώστε να εξασφαλίσουμε τόσο την εγκυρότητα όσο και την αξιοπιστία της έρευνάς μας.

9.7.4.1. Έλεγχος των μεθόδων συλλογής και κατάταξης των δεδομένων

Οι προαναφερόμενες μέθοδοι συλλογής και κατάταξης δεδομένων, θεωρούμε, ότι προσαρμόζονται στην συγκεκριμένη εμπειρική έρευνα, επειδή απαιτείται εγκυρότητα των κοινωνιομετρικών δεδομένων, ώστε να υπάρχει και αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της έρευνας. Η αξιοπιστία σε μια έρευνα με ποιοτικά δεδομένα σαν αυτά μπορεί να βασιστεί στην ποιότητα του μεθοδολογικού σχεδιασμού που προηγήθηκε, και στο αν ο σχεδιασμός σε συνδυασμό με τα δεδομένα μπορούν να αντικατοπτρίσουν την πραγματικότητα (Levin & O' Donnel, 1999). Στη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης, τα δεδομένα που αφορούν στις συνδέσεις των ενεργών δρώντων υποκειμένων, θεωρούνται στη διατριβή έγκυρα, όταν προέρχονται από επίσημη προέλευση π.χ έγγραφα, ιστοσελίδες, πρωτόκολλα συναντήσεων, και όταν επίσης διασταυρώνονται πολλαπλά. Ο Yin (1994) υπογραμμίζει τη σημασία του τριγωνισμού των δεδομένων δηλώνοντας ότι η χρήση πολλαπλών πηγών αποδεικτικών στοιχείων είναι σημαντική για την εγκυρότητα της δομής. Προτείνεται γενικά ο ερευνητής να εφαρμόζει πολλαπλά μέτρα για την κατανόηση των ίδιων φαινομένων (Yin, 1994). Η χρήση πολλαπλών πηγών δεδομένων και ο συνδυασμός ποιοτικής και ποσοτικής ανάλυσης λαμβάνονται υπόψη στην παρούσα εργασία.

9.7.4.2. Έλεγχος των μεθοδολογικών εργαλείων της χαρτογράφησης

Η παρούσα διατριβή λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι τα δεδομένα του κοινωνικού δικτύου είναι δυνατόν να δίνουν αποτελέσματα με απόκλιση από την πραγματικότητα λόγω έλλειψης δεδομένων. Η απουσία αναφορών από ένα μόνο ή κάποια κεντρικά ενεργά δρώντα υποκείμενα ενδέχεται να προκαλέσει στρέβλωση του συνόλου δεδομένων και να οδηγήσει σε σοβαρές παρερμηνείες.

Σε αρκετές περιπτώσεις κατά την εξέλιξη της έρευνας έχουν συγκεντρωθεί δεδομένα σχετικά με ισχυρότερες και ασθενέστερες συνδέσεις, δηλαδή συλλέχθηκαν δεδομένα τόσο για επαναλαμβανόμενες συνδέσεις με σχετικό με το εξεταζόμενο ζήτημα περιεχόμενο όσο και για τις περιστασιακές. Το επίπεδο των λεγόμενων ισχυρών δεσμών είναι ένας «συνδυασμός του χρόνου, της συναισθηματικής έντασης, της οικειότητας (αμοιβαίας εμπιστοσύνης) και των αμοιβαίων υπηρεσιών που χαρακτηρίζουν το δεσμό» (Granovetter, 1973).

Ωστόσο, σε επόμενο στάδιο της επεξεργασίας των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυση, για σημαντικούς λόγους της έρευνας, κύρια οι ισχυρότεροι δεσμοί, που αντιπροσωπεύουν την υψηλότερη συχνότητα επικοινωνίας. Οι λόγοι αυτοί είναι οι εξής:

- Δεδομένου ότι οι ισχυροί δεσμοί αντανακλούν πιο σταθερή δομή των σχέσεων που μπορεί να ενδιαφέρουν έναν ερευνητή δικτύου πολιτικής, αυτή η ανεπάρκεια αναφοράς σε όλους τους ασθενείς δεσμούς δεν είναι τόσο προβληματική όσο μπορεί να φανεί αρχικά. Παρ' όλα αυτά, περιορίζει τη δυνατότητα λήψης πληροφοριών σχετικά με σποραδικές επαφές και πιο επιφανειακές σχέσεις. Ωστόσο υφίστανται και μεθοδολογικά προβλήματα και προβλήματα όγκου συλλογής δεδομένων, τα οποία είναι κατά μία έννοια αξεπέραστα.
- Οι συχνότερες αλληλεπιδράσεις είναι γνωστό ότι αντικατοπτρίζουν καλύτερα το σταθερό δίκτυο, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ότι αντικατοπτρίζει καλύτερα την επιρροή των δικτύων σε θεσμικές ρυθμίσεις μέσα από τις συχνές αλληλεπιδράσεις των ενεργών δρώντων υποκειμένων. Επίσης, στα δεδομένα σχετικά με αυτούς τους τύπους δεσμών, δηλαδή τους ισχυρούς, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, υπάρχουν περισσότερες διαθέσιμες αναφορές απ' ό, τι στους ασθενέστερους.

Η συνεχής εκμάθηση που χαρακτηρίζει την εργασία με αυτή τη διατριβή έχει δημιουργήσει μια κατάσταση, στην οποία η διαδικασία συλλογής δεδομένων έχει βελτιωθεί και προσαρμοσθεί με την πάροδο του χρόνου.

9.7.4.3. Έλεγχος της συμβολής της χαρτογράφησης στην ανάλυση των δικτύων πολιτικής

Προφανώς, το δυναμικό ανάλυσης της SNA είναι χρήσιμο για την πολιτική επιστήμη, αλλά κατά την άποψή μας δεν αρκεί για την ολοκληρωμένη ανάλυση των δικτύων πολιτικής, καθώς δεν αντιμετωπίζει το ζήτημα της πολυπλοκότητας του δικτύου, όπως την περιγράψαμε. Εκλαμβάνει δηλαδή ως σταθερή τη δομή του δικτύου και ελέγχει το πώς μέσω της συγκεκριμένης δομής μπορεί να αξιολογηθεί η απόδοση και η αποτελεσματικότητα του δικτύου πολιτικής, ενώ και οι διαδικασίες χάραξης πολιτικής μπορούν ταυτόχρονα να μετασχηματίζουν τη δομή, όπως προαναφέραμε.

Η διατριβή έχει λάβει υπόψη τις εμπειρικές προσπάθειες των Provan & Milward (1995) με τη βοήθεια της SNA να αντιμετωπίσουν το δίκτυο πολιτικής ως μεταβλητή για την ερμηνεία του αποτελέσματος προσπαθώντας να αποδείξουν ότι

ορισμένες πτυχές της διάρθρωσης του δικτύου, ιδιαίτερα ο βαθμός ολοκλήρωσης και τα σχετικά θέματα συντονισμού, είναι σημαντικές μεταβλητές, που σχετίζονται με δίκτυα υψηλότερης απόδοσης. Ωστόσο, υπάρχουν περιορισμένες μελέτες που έχουν ασχοληθεί με τα θέματα αυτά και η χρήση των μεθόδων και εργαλείων της SNA στη μελέτη των δικτύων πολιτικής ευρίσκονται σε πρώιμο στάδιο (Adam & Kriesi 2007).

Με βάση την κατάταξη των δεδομένων, που συλλέγονται, αναλύονται οι μορφές οργάνωσης των σχέσεων μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων στα δίκτυα πολιτικής και απεικονίζονται οι τύποι των συνδέσεων με τη μορφή διαγραμμάτων δικτύου. Ωστόσο, αυτή η χαρτογράφηση μπορεί να είναι, εν μέρει μόνο, χρήσιμη ως μέθοδος απεικόνισης των δεδομένων, ώστε σε συνδυασμό με ποιοτική ανάλυση να είναι δυνατόν:

- να αξιολογηθεί εάν ένα δίκτυο πολιτικής, μέσω του συγκεκριμένου τρόπου οργάνωσης των συνδέσεων και των συγκεκριμένων τύπων συνδέσεων, θα μπορούσε να είναι κατάλληλο για αξιολόγηση σύνθετων ζητημάτων πολιτικής και άσκηση αποτελεσματικής επιρροής κατά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής.

- Να αξιολογηθεί η δημοκρατική ποιότητα των δικτύων πολιτικής

Μπορεί όμως να διευκολύνει την αναγνώριση ενός ευρύτερου φάσματος παραγόντων, π.χ. την γεφύρωση «δομικών οπών» από ενεργά δρώντα υποκείμενα, να διακρίνονται «ελίτ» μέσα στο δίκτυο, πιο περιφερειακοί «παίκτες» κ.α.. Σε αυτές τις περιπτώσεις σε μια περαιτέρω πορεία της έρευνας οι εκπρόσωποι των εν λόγω ενεργών δρώντων υποκειμένων επιλέγονται για μια βαθύτερη ποιοτική ανάλυση του ρόλου τους σε σχέση με το προς επίλυση πολιτικό πρόβλημα μέσα από συνεντεύξεις που έχουν δώσει ή αντεγκλήσεις με άλλους φορείς που έχουν δημοσιευτεί. Ο Melbeck (1998) έχει προτείνει ότι αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί εντοπίζοντας τα παραπάνω στοιχεία μέσω της χαρτογράφησης και διερευνώντας για τους εκπροσώπους των ενεργών δρώντων υποκειμένων που έχουν εντοπισθεί, (χρησιμοποιώντας παραδοσιακές μεθόδους), όχι μόνο τις απόψεις τους σχετικά με συγκεκριμένα ζητήματα, αλλά επίσης εάν έχουν συζητήσει αυτά τα θέματα με άλλους και, εάν ναι, με ποιους.

Το γεγονός αυτό με τη σειρά του μπορεί να οδηγήσει στον προσδιορισμό και στην ακόλουθη (επόμενη) ανάλυση υποκειμενικών ζητημάτων, θεμάτων και διαδικασιών στη χάραξη πολιτικής και/ή δικτύων, τα οποία μπορεί διαφορετικά να είχαν μείνει

απαρατήρητα. Για τα ζητήματα αυτά θα μπορούσε να ακολουθήσει νέα ποιοτική έρευνα ή να προσφερθεί αντικείμενο για νέες έρευνες.

9.8. Προσδιορισμός των ενεργών δρώντων υποκειμένων

Ως ενεργά δρώντα υποκείμενα μέσα από την έρευνα προσδιορίστηκαν, με κριτήριο την διεκδίκηση της πολιτικής επίλυσης των ζητημάτων που αφορούν στην επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων σχολείων στην δημόσια εκπαίδευση, ως πρώτης προτεραιότητας, οι σύλλογοι των αποφοίτων των ιστορικών πρότυπων σχολείων Βαρβακείου, Ζωσιμαίας, Ιωνιδείου και χωρίς ιδιαίτερες ενέργειες που να γίνονται φανερές, και ο σύλλογος αποφοίτων του Πειραματικού Γυμνασίου Πανεπιστημίου Αθηνών μέχρι το 2011, χωρίς όλοι να έχουν τους ίδιους τρόπους συνεισφοράς. Αργότερα προστέθηκαν στον συνασπισμό οι σύλλογοι αποφοίτων της Ευαγγελικής, του Πειραματικού Α΄ Γυμνασίου Πλάκας και της Ζαννείου Σχολής. Βεβαίως συνέδραμαν στην προσπάθεια και άλλες διακεκριμένες προσωπικότητες προερχόμενες από την πολιτική εξουσία από διαφορετικά κόμματα, την αυτοδιοίκηση, ακαδημαϊκοί παράγοντες, εκκλησιαστικοί, εκπρόσωποι υπερεθνικών εταιριών κ.ά. Αρκετοί συνδέονταν με το ζήτημα ως απόφοιτοι πρότυπων σχολείων. Επίσης εμφανίστηκαν και άλλοι πολιτιστικοί φορείς και επαγγελματικά σωματεία, καθώς και σύλλογοι γονέων των σχολείων που μέχρι το 2011 λειτουργούσαν ως πειραματικά, αλλά πριν το 1985 είχαν προϋπάρξει ως πρότυπα.

Παρ' όλα αυτά όμως, αναγνωρίζεται στους συλλόγους αποφοίτων των ιστορικών πρότυπων σχολείων και στον μεταξύ τους συνασπισμό η μεγάλη συχνότητα ενεργειών και δράσεων για την αποσαφήνιση των βασικών αιτημάτων και τη μεταξύ τους κοινή αποδοχή, η διεκδίκηση της πολιτικής επίλυσης κατά μήκος μιας χρονικής σειράς θεσμικών μεταβολών που αφορούσαν στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση μεταξύ των ετών 2005 έως 2018 και η εθελοντική προσφορά προς τις κυβερνήσεις για παροχή γνωστικών πόρων.

Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα αναλύονται συστηματικά και κατατάσσονται σε κατηγορίες ανάλογα με τις ιδιότητες, τον τρόπο συμβολής τους στη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής και εν προκειμένω κατά τη διαδικασία διεκδίκησης επαναφοράς του θεσμού των προτύπων, την συχνότητα των ενεργειών τους και την ένταση (είδος) και τη διάρκεια των δεσμών που σχημάτισαν.

Όλα τα παραπάνω γίνεται προσπάθεια να αναλυθούν και να χαρτογραφηθούν αφ' ενός μέσα από την ανάλυση των ιδιοαντιλήψεων και των αντιλήψεών τους για το ζήτημα της επαναφοράς του θεσμού των Πρότυπων σχολείων στην δημόσια εκπαίδευση, αφ'ετέρου δε, μέσα από την χρονολογική κατάταξη των φανερών ενεργειών και των δράσεών τους.

Μέσα από την ανάλυση ανακαλύπτονται και αναθεωρήσεις αντιλήψεων και μετασχηματισμοί στις κοινωνικές δομές. Επιπλέον διαπιστώνονται επιδράσεις από ιστορικές μνήμες, αδράνειες, γρήγορα και αργά αναδυόμενοι σύνδεσμοι.

Η ανάλυση αντανακλά την ανάλυση πάνω στους τρεις άξονες της ανάλυσης της πολυπλοκότητας, σε δομικές και χρονικές κλίμακες που επιλέγονται.

9.9. Επιλογή κατάλληλων κλιμάκων ανάλυσης

Για την αποδόμηση της πολυπλοκότητας των ενεργειών και των δράσεων των ενεργών δρώντων υποκειμένων, σύμφωνα με το πλαίσιο εργασίας της πολυπλοκότητας που αναλύσαμε στην ενότητα 9.6., απαιτείται επιλογή κατάλληλων χρονικών και δομικών κλιμάκων ανάλυσης.

9.9.1. Χρονικές κλίμακες ανάλυσης

Οι χρονικές κλίμακες επιλέγονται ως εξής:

- Το διάστημα από το 2005 μέχρι την ψήφιση του νόμου 3966/2011, που περιέκλειε τον τρόπο ένταξης Πειραματικών σχολείων στο θεσμό των Πρότυπων Πειραματικών και έθετε το πλαίσιο διοίκησης και λειτουργίας τους. Στο διάστημα αυτό έγιναν ενέργειες, χρησιμοποιήθηκαν σύνδεσμοι, και δημιουργήθηκαν συνασπισμοί, προκειμένου να επηρεασθεί η διαδικασία χάραξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής που αφορούσε στο θέμα της επαναφοράς του θεσμού των Προτύπων και της ταυτόχρονης διασφάλισης της ιδιαίτερης χρηματοδότησής τους.
- Το διάστημα από την ψήφιση του νόμου 3966/2011 μέχρι αμέσως μετά την ψήφιση του νόμου 4327/2015, που χαρακτήριζε μόνο λίγα ιστορικά σχολεία της Δευτεροβάθμιας ως Πρότυπα. Στο διάστημα αυτό γίνονται προσπάθειες κύρια για την ενίσχυση του ρόλου του «Προτύπου» στα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία και στη βελτίωση του τρόπου διοίκησης και λειτουργίας τους με την συμμετοχή εκπροσώπων των Συλλόγων αποφοίτων.
- Μετά την ψήφιση του νόμου 4327/2015 μέχρι και το 2018 γίνονται προσπάθειες να ενταχθούν και τα άλλα σχολεία που λειτουργούσαν ως Πρότυπα μέχρι το 1985

στο θεσμό των Προτύπων και γίνονται παρεμβάσεις για την ολοκληρωμένη εφαρμογή του θεσμού.

9.9.2. Δομικές κλίμακες στην οργάνωση των ενεργειών και των δράσεων

Οι δομικές κλίμακες ανάλυσης αφορούν στην δημιουργία σχέσεων, συνδέσεων, ενεργειών, προκειμένου να ασκηθεί επιρροή στην χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής για την επαναφορά του θεσμού των Προτύπων και επιλέγονται ως εξής:

- Στο επίπεδο των διεργασιών εντός του κάθε ενός ενεργού δρώντος και στις προσπάθειες δημιουργίας εξωτερικών συνδέσεων για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού (μικρο-επίπεδο)
- Στο επίπεδο των δημιουργούμενων συνασπισμών στους οποίους μετέχουν τα ενεργά δρώντα υποκειμένα, προκειμένου να ενισχύσουν τις προσπάθειές τους για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού (μεσο-επίπεδο)
- Στο επίπεδο της κυβερνητικής πολιτικής (μακρο-επίπεδο).

Στο μικρο-επίπεδο αναλύεται η δημιουργία σχέσεων, συνδέσεων, ενεργειών, προκειμένου να ασκηθεί επιρροή στην χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής των τριών ενεργών δρώντων υποκειμένων, δηλαδή των συλλόγων αποφοίτων των τριών ιστορικών σχολείων των Σχολών της Βαρβακείου, Ζωσιμαίας, Ιωνιδείου, καθώς κρίνεται ότι κυριάρχησαν με τις ενέργειες και τις δράσεις στην δημιουργία σχέσεων και συνδέσεων για την επίτευξη του σκοπού επαναφοράς του θεσμού των Προτύπων.

Στο μεσο-επίπεδο αναλύονται οι ενέργειες και οι δράσεις των δημιουργούμενων συνασπισμών. Στο επίπεδο αυτό αναλύονται:

- Ο συνασπισμός των συλλόγων αποφοίτων, όπως αυτός δομικά διαμορφώνεται και μετασχηματίζεται κατά μήκος των χρονικών φάσεων ανάλυσης
- Το συντονιστικό όργανο, όπως δημιουργείται και μεταλλάσσεται στο επίπεδο της πόλης των Ιωαννίνων και της ευρύτερης περιοχής της κατά μήκος των χρονικών φάσεων ανάλυσης, προκειμένου να διεκδικηθεί αποτελεσματικά η επαναφορά του θεσμού των προτύπων γενικότερα και των σχολείων της Ζωσιμαίας και να αντιμετωπίσει τα ιδιαίτερα θέματα που σχετίζονται με τη χρηματοδότηση αυτών των σχολείων από το κληροδότημα Ζωσιμά, από το οποίο είχαν αποσυνδεθεί.

Στο μακρο-επίπεδο αναλύονται οι κυβερνητικές αποφάσεις που διατρέχουν τις χρονικές φάσεις ανάλυσης και αξιολογούνται για την συνέπεια και διασφάλιση των συνθηκών εφαρμογής τους.

Κεφάλαιο 10: Αναπαράσταση της δομής των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής – Ποσοτική και ποιοτική ανάλυση

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσουμε τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η ανάλυση των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής που σχετίζονται με την επαναφορά και διατήρηση του θεσμού των Πρότυπων σχολείων στην Ελλάδα.

Όπως προαναφέραμε στη μεθοδολογική μας προσέγγιση, η επιλογή των μεθοδολογικών εργαλείων βασίστηκε στο πλαίσιο ανάλυσης για την αποδόμηση της πολυπλοκότητας των δικτύων πολιτικής.

Πιο συγκεκριμένα, μέσα από το πλέγμα ανάλυσης και τη χαρτογράφηση του δικτύου στοχεύουμε στην:

1. Αποδόμηση πολυπλοκότητας 1^{ου} άξονα – Ετερογένεια

Η ετερογένεια είναι μια ισχυρή ποιότητα και έχει σχέση με την αποδοτική λειτουργία του δικτύου. Για παράδειγμα, οι Reagans & Zuckerman (2001) θεωρούν ότι τα ενεργά δρώντα υποκειμένα με διαφορετικό υπόβαθρο ή ανόμοιες ταυτότητες συμβάλλουν κατά πάσα πιθανότητα σε μια πλουσιότερη προσφορά νέων πόρων, ένα πλεονέκτημα που συνδέεται με τη δομή του δικτύου. Με βάση την ορολογία της Ανάλυσης Κοινωνικών Δικτύων (SNA) όσο πιο ετερογενές είναι το σύνολο των ενεργών δρώντων υποκειμένων τόσο περισσότερο θεωρείται ότι το δίκτυο καλύπτει ή γεφυρώνει ευρύτερες δομικές οπές (βλ. ενότητα 2.1.3).

Η ετερογένεια ως δομικό χαρακτηριστικό αποτυπώνεται εμπειρικά από τον αριθμό των διαφόρων ΕΔΥ, τα οποία αντιπροσωπεύονται στη διαδικασία χάραξης πολιτικής και από το ποσοστό των δεσμών που διαπερνούν τα όρια μεταξύ αυτών των ΕΔΥ. Ορισμένα ενεργά δρώντα υποκειμένα είναι επίσης αρκετά ετερογενή από μόνα τους, όπως οι Σύλλογοι αποφοίτων, καθώς τα μέλη τους προέρχονται από διαφορετικούς τομείς, πολιτικούς, ακαδημαϊκούς, εκδοτικούς φορείς, επιχειρηματικούς, καλλιτεχνικούς. Άλλα είναι πιο ομοιογενή.

Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο να εξεταστεί ο αριθμός των μελών από διαφορετικούς τομείς που στηρίζουν το δίκτυο για την πολιτική επίλυση του συγκεκριμένου προβλήματος. Αυτή η ανάλυση προσφέρει καλύτερη κατανόηση του επιπέδου ετερογένειας του δικτύου.

2. Αποδόμηση πολυπλοκότητας 2^{ου} άξονα – Συνδεδετικότητα ή Πυκνότητα

Για να αποτιμήσουμε τα δομικά χαρακτηριστικά στα επίπεδα ανάλυσης του δικτύου σε αυτόν τον άξονα και στις χρονικές κλίμακες που ορίσαμε, βασιζόμαστε στη θεωρία του κοινωνικού κεφαλαίου, που προαναφέραμε στο κεφάλαιο 2 και συγκεκριμένα στη δομική ιδιότητα της κλειστότητας. Ένα δίκτυο που χαρακτηρίζεται από κλειστότητα είναι ένα καλά συνδεδεμένο δίκτυο, είτε άμεσα λόγω της ύπαρξης πολλών ισχυρών συνδέσεων (πυκνότητα) είτε έμμεσα μέσω ενός κοινού συνδέσμου που συντονίζει την επαφή (κεντρικότητα). Ενώ η πρώτη δομική ιδιότητα αναφέρεται στο επίπεδο δραστηριότητας του δικτύου, η δεύτερη προσδιορίζει το επίπεδο ιεραρχίας (Burt 2000).

▪ Πυκνότητα (density)

Η πυκνότητα ενός δικτύου συχνά συνδέεται με μια γενική έννοια της συνοχής (cohesion) του δικτύου. Με την διαίρεση του πραγματικού αριθμού (ή των ισχυρών δεσμών) των συνδέσεων με τον μέγιστο αριθμό συνδέσεων (ή των δυνάμεων σύνδεσης) υπολογίζεται ένα μέτρο γενικής πυκνότητας για τη δομή δικτύου (Scott 2000, p.71). Η πυκνότητα δικτύου παρέχει πληροφορίες σχετικά με τη συνολική δραστηριότητα ή μπορεί να εκληφθεί ως ένα μέτρο του πλούτου της συνολικής ροής επικοινωνίας μέσα στα κοινωνικά δίκτυα.

▪ Κεντρικότητα (centrality)

Η κεντρικότητα μετρά εμπειρικά το επίπεδο ιεραρχίας του δικτύου. Ενώ η πυκνότητα αντικατοπτρίζει την αναλογία των συνδέσεων που υπάρχουν, η κεντρικότητα αντικατοπτρίζει τη διαμόρφωσή τους παρέχοντας πληροφορίες σχετικά με το βαθμό στον οποίο οι δραστηριότητες εξαρτώνται από ένα κυρίαρχο άτομο (Burt, 2000). Όταν πολλές συνδέσεις κατευθύνονται από και προς ένα ενεργό δρών υποκείμενο αυξάνεται η κεντρική του θέση.

Η SNA παρέχει τρεις τρόπους μέτρησης της κεντρικότητας:

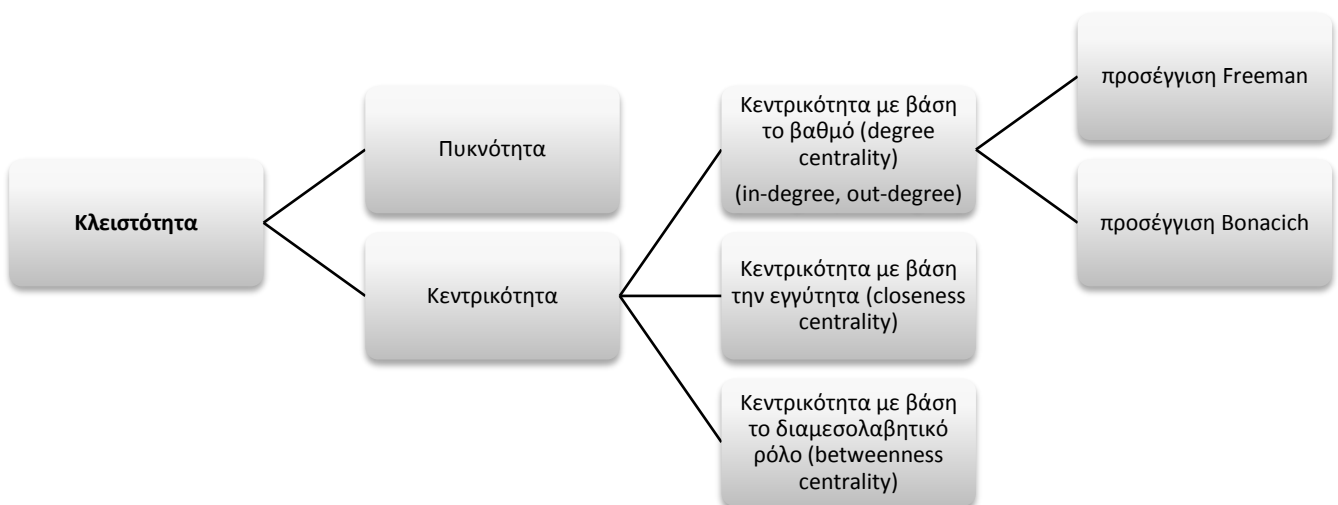
- ✓ την κεντρικότητα με βάση το βαθμό (degree centrality), είναι το άθροισμα όλων των άλλων κόμβων που είναι άμεσα συνδεδεμένοι με τον συγκεκριμένο κόμβο, που τοποθετείται ως κέντρο (ego). Εάν σε ένα δίκτυο εξετάζεται η κατεύθυνση των συνδέσεων, έχουμε δύο περιπτώσεις μετρήσεων: το in-degree που είναι ο αριθμός των συνδέσεων που κατευθύνονται στον κόμβο και το out-degree που είναι ο αριθμός των συνδέσεων που ο κόμβος

κατευθύνει προς τους άλλους. Υπάρχουν δύο προσεγγίσεις υπολογισμού της κεντρικότητας με βάση το βαθμό, με αντίστοιχες ερμηνευτικές προσεγγίσεις:

-προσέγγιση Freeman: οι κόμβοι στους οποίους εισέρχονται πολλές συνδέσεις είναι οι προεξέχοντες ή αυτοί που έχουν μεγαλύτερο κύρος.

-προσέγγιση Bonacich: η κεντρικότητα ενός κόμβου είναι συνάρτηση των άμεσων σχέσεων που διατηρεί, αλλά και των συνδέσεων που οι γειτονικοί κόμβοι με τη σειρά τους έχουν, δηλαδή το γεγονός ένα ΕΔΥ να είναι συνδεδεμένο με καλά συνδεδεμένους άλλους, το κάνει μεν κεντρικό, αλλά όχι και ισχυρό.

- ✓ την κεντρικότητα με βάση την εγγύτητα (closeness centrality) που εξαρτάται από την απόσταση (distance) ενός ενεργού δρώντος υποκειμένου από τα άλλα στο δίκτυο
- ✓ την κεντρικότητα με βάση το διαμεσολαβητικό ρόλο (betweenness centrality), που εξαρτάται από τη θέση που βρίσκεται το ενεργό δρών υποκείμενο ανάμεσα σε όλες τις άλλες δυάδες ενεργών δρώντων υποκειμένων στο δίκτυο (Hanneman, 2004). Προσδιορίζει δηλαδή τη συχνότητα με την οποία ένας κόμβος λειτουργεί ως γέφυρα κατά μήκος της μικρότερης διαδρομής μεταξύ δύο άλλων κόμβων ή ακόμα μετρά τη συχνότητα εμφάνισης ενός κόμβου σε όλες τις μικρότερες διαδρομές μεταξύ δύο κόμβων. Είναι ένα μέτρο των δυνατοτήτων ελέγχου για ένα ενεργό δρών υποκείμενο, που είναι σε θέση να ενεργεί ως έλεγχος εισόδου (gatekeeper) (βλ. πίνακα 9.2) ελέγχοντας τη ροή της πληροφορίας και των πόρων στο δίκτυο (Freeman, 1977).

Γράφημα 10.1.: Δείκτες κλειστότητας του δικτύου.

3. Αποδόμηση πολυπλοκότητας 3^{ου} άξονα – Ιστορική Εξέλιξη

Η ανάλυση του 3^{ου} άξονα πραγματοποιείται ποιοτικά, τόσο μέσω του πλέγματος ανάλυσης βάσει των χρονικών κλιμάκων που έχουμε θέσει όσο και μέσω της χαρτογράφησης του δικτύου στις διαφορετικές χρονικές τομές που παρουσιάζονται στη συνέχεια.

10.1. Το πλέγμα ανάλυσης

Όπως προαναφέρθηκε στην ενότητα 9.7.3.1. η κατάταξη του αρχαιακού υλικού έγινε με τη βοήθεια ενός πλέγματος ανάλυσης (analysis grid), το οποίο διαμορφώθηκε κατάλληλα και στο οποίο αναλύθηκαν τα βασικά ενεργά δρώντα υποκείμενα των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής που σχετίζονται με την επαναφορά και διατήρηση του θεσμού των Πρότυπων σχολείων:

- ✓ θεματικά, ανάλογα με τις ημερομηνίες και το είδος των δηλώσεων που έχουν κάνει και
- ✓ ερμηνευτικά, σε σχέση με τα διακυβεύματα, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της θέσης τους, τις σχέσεις με άλλα ενεργά δρώντα υποκείμενα, τις θέσεις τους σε άλλα ενεργά δρώντα υποκείμενα καθώς και τις προβλέψιμες στρατηγικές τους. (Bernoux, 1985).

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ					ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
Ε.Δ.Υ.	παρόντα αναφερόμενα αντιπροσωπευόμενα ακροατές	εκπρόσωπος Ε.Δ.Υ.	ευρύτερο περιβάλλον	αποστολή	στόχοι	πλεονεκτήματα μειονεκτήματα	σχέσεις με άλλα Ε.Δ.Υ.	θέση ως προς άλλα Ε.Δ.Υ.	προβλέψιμες στρατηγικές

Πίνακας 10.1.: Πλέγμα ανάλυσης δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής Προσαρμογή από: Bernoux, 1985

Για να καταστεί επιτελεστικό το συγκεκριμένο πλέγμα ανάλυσης, τα δεδομένα που κατατάχθηκαν και ερμηνεύτηκαν εδώ (βλ. Παράρτημα Β), αναλύθηκαν με το λογισμικό πρόγραμμα UCINET 6 (Borgatti et al., 2002) και οπτικοποιήθηκαν με το λογισμικό NetDraw 2.114.

Τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που θα παρουσιαστούν στα κεφάλαια 11 και 12, προκύπτουν τόσο από το πλέγμα ανάλυσης όσο και από τη χαρτογράφηση του δικτύου που θα παρουσιαστεί στη συνέχεια. Οι ποσοτικοποιήσεις των σχέσεων και οι γραφικές απεικονίσεις ενισχύουν την ανάλυση των δομικών

(διαρθρωτικών) ιδιοτήτων του δικτύου. Τα ποιοτικά δεδομένα, από την άλλη πλευρά, είναι πολύ σημαντικά προκειμένου να επικυρωθούν οι ερμηνείες που έγιναν με βάση τα ποσοτικά δεδομένα. Τα ποιοτικά δεδομένα συμβάλλουν στη δημιουργία θεωρητικών γεφυρών μεταξύ των ποσοτικών μέτρων του δικτύου και των χαρακτηριστικών της διαδικασίας χάραξης πολιτικής, διευρύνοντας τη σχέση μεταξύ της διάρθρωσης του δικτύου και της αποτελεσματικότητάς του ως προς τους στόχους του.

10.2. Η χαρτογράφηση των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής

Η οπτική της διαδικασίας χάραξης της εκπαιδευτικής πολιτικής, που υιοθετείται σε αυτή τη διατριβή από τη βάση προς την κορυφή, θεωρεί τα δίκτυα ως δομές επίλυσης προβλημάτων, δηλαδή ως «ενέργειες των μελών μιας ομάδας για την προώθηση των κοινών τους συμφερόντων» (Bogdanor, 1987, p.113). Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα έχουν σκοπούς, ακόμα και αν δεν τους μοιράζονται απόλυτα με άλλους. Η ύπαρξη απόλυτα κοινών στόχων δεν αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εξέλιξη του δικτύου πολιτικής. Τα δίκτυα εξελίσσονται επειδή οι συμμετέχοντες χρειάζονται ο ένας τον άλλον. Οι διασυνδέσεις του δικτύου λειτουργούν ως πάροχοι πόρων και η δικτύωση παρουσιάζεται ως «μια σειρά αλληλεπιδράσεων μεταξύ δύο (ή περισσότερων) ΕΔΥ στα οποία λαμβάνει χώρα μια συναλλαγή πόρων» (Lin, 2001, p.143).

Η χαρτογράφηση των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής στην παρούσα εμπειρική έρευνα βασίζεται στην αντίληψη των δικτύων πολιτικής ως δομών σκοπιμότητας, που αντικατοπτρίζουν τις διαδικασίες συλλογικής δράσης και κινητοποίησης πόρων. Η ιδέα αυτή των Borgatti & Foster, 2003 και Kadushin, 2004, σχετιζόταν με την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου και βασιζόταν στην αντίληψη ότι «οι άνθρωποι που επιτυγχάνουν περισσότερο, είναι καλύτερα συνδεδεμένοι» (Burt 2000, p.347).

Σκοπός μας στη συγκεκριμένη ενότητα είναι, αφού ποσοτικοποιηθούν κάποια επιλεγμένα δομικά χαρακτηριστικά του δικτύου, όπως αποτυπώθηκαν στο πλέγμα ανάλυσης, (βλ. ενότητα 10.1.), σε διαφορετικές δομικές (χωρικές) και χρονικές κλίμακες, να χαρτογραφηθούν τα επί μέρους δίκτυα και το συνολικό δίκτυο εκπαιδευτικής πολιτικής και να αποτιμηθούν τα αποτελέσματα της δράσης τους ως

προς την οργάνωση των συνδέσεων και των σχέσεων, δηλαδή τη δομή τους για το συγκεκριμένο ελληνικό πλαίσιο χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής.

Οι οργανώσεις των κοινωνικών δομών που μελετήθηκαν στην παρούσα διατριβή παρουσιάζουν ποικιλία οργανωτικών μορφών, καθώς περιλαμβάνουν ομάδες συμφερόντων, δημόσιες αρχές, πολιτικούς εκπροσώπους διαφορετικών κομμάτων, εκπροσώπους της εκκλησίας, παράγοντες αυτοδιοίκησης και ΕΔΥ που προέρχονται από διαφορετικούς επιστημονικούς, κοινωνικούς και επαγγελματικούς φορείς.

Συνολικά, η ανάλυση του κοινωνικού δικτύου που χρησιμοποιείται εδώ (SNA) παρέχει μια εκτεταμένη περιγραφή των δομικών ιδιοτήτων του δικτύου που παρεμβαίνει στη διαδικασία χάραξης πολιτικής. Αυτή η ποικιλία σε οργανωτικές ιδιότητες απεικονίζεται χρησιμοποιώντας διαφορετικές γραμμές και χρώματα. Η τοποθέτηση των φορέων στον δυσδιάστατο χώρο αντιπροσωπεύει την κεντρικότητα (centrality) των φορέων στο δίκτυο.

Η αναπαράσταση του δικτύου αντικατοπτρίζει τις σχέσεις των δραστηριοτήτων που διαμορφώνουν το αφήγημα της επαναφοράς του θεσμού των προτύπων σχολείων και παρεμβαίνουν άμεσα ή έμμεσα στη διαδικασία χάραξης πολιτικής, ήτοι τις συντονισμένες προσπάθειες προκειμένου να επιτευχθεί η διαδικασία επαναφοράς και διατήρησης των Πρότυπων Σχολείων.

Η διατριβή αποσυνθέτει τα δίκτυα αυτά σε μια συλλογή κόμβων και συνδέσεων που περιβάλλουν άμεσα κάθε κόμβο δικτύου, σε δομικές και χρονικές κλίμακες. Αυτή η αξιοποίηση της τοπικής δομής παράγει ερμηνεύσιμες μετρήσεις που ποσοτικοποιούν την εκτίμηση της δύναμης των συνδέσεων και επιτρέπει αναλύσεις που είναι και υπολογιστικά εφικτές.

Η αναπαράσταση των δικτύων γίνεται βάσει του πλέγματος ανάλυσης σε δύο χρονικές τομές που σχετίζονται με τις πιο πρόσφατες μεταρρυθμίσεις (Ν.3966/11, Ν. 4327/15). Από το πλέγμα ανάλυσης προέκυψε ότι είναι σημαντικό να παρουσιαστούν ξεχωριστά τα δίκτυα εκπαιδευτικής πολιτικής που σχετίζονταν με την επαναφορά του κάθε ιστορικού Πρότυπου Σχολείου (Ζωσιμαία, Βαρβάκειος και Ιωνίδειος) και ξεχωριστά το συνολικό δίκτυο εκπαιδευτικής πολιτικής στην χρονική τομή του Ν.3966/11, με σκοπό την καλύτερη αναπαράσταση και επεξήγηση των ποσοτικών μετρήσεων καθώς υπήρχε μία έντονη κινητοποίηση γύρω από τους Συλλόγους αυτούς με σκοπό την επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων. Με τον Ν.3966/11

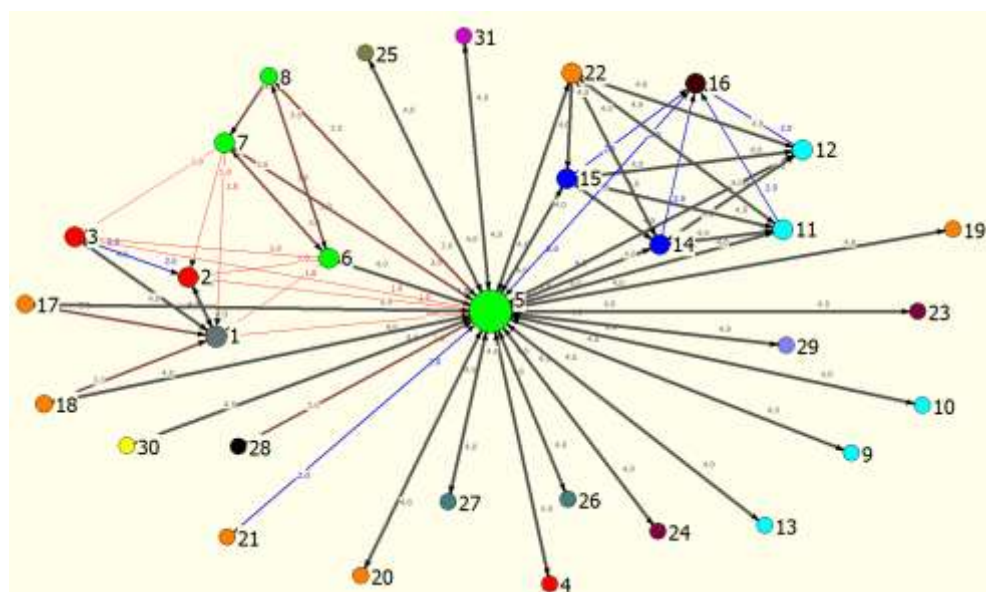
και την επαναφορά του θεσμού των ΠΠΣ έστω και με τον τίτλο Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία, παρατηρήσαμε ότι στη χρονική τομή του Ν.4327/15 οι σύλλογοι αυτοί λειτουργούσαν κυρίως μέσω του συντονιστικού τους οργάνου και άρα παρουσιάζεται το δίκτυο εκπαιδευτικής πολιτικής με κεντρικό κόμβο την ένωση αποφοίτων της Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων, η οποία συνέχιζε να διεκδικεί την δημιουργία του Πρότυπου Λυκείου Ζωσιμαίας καθώς μόνο το Γυμνάσιο Ζωσιμαίας είχε γίνει Πρότυπο (βλ. ενότητα 8.4.).

10.2.1. Αναπαράσταση των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής στη χρονική τομή του Ν.3966/11

10.2.1.1. Δίκτυο ego net Συλλόγου αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής

Το δίκτυο του Συλλόγου αποφοίτων της Βαρβακείου Σχολής στο τοπικό επίπεδο της Βαρβακείου Σχολής αναπαρίσταται ως δίκτυο ego net¹⁰⁴. Η αναπαράσταση αυτή εστιάζεται σε ένα κεντρικό υποκείμενο, το οποίο είναι ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής, αφού το σύνολο των ενεργειών που λαμβάνουν χώρα σε αυτό το επίπεδο για την πιλοτική επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων σχολείων, φαίνεται να παρακινούνται και να συντονίζονται από το εν λόγω ενεργό δρών υποκείμενο.

Για το λόγο αυτό, ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου στην παρούσα διατριβή εκλαμβάνεται ως ενεργό δρών υποκείμενο που λειτουργήσει ως αστέρας και ως έλεγχος εισόδου με την ορολογία της SNA στη συγκεκριμένη χρονική τομή.

Γράφημα 10.2.: Αναπαράσταση δικτύου ego net Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου για την επαναφορά των σχολείων της Βαρβακείου Σχολής στο θεσμό των Πρότυπων στη χρονική τομή του Ν.3966/11.

ΔΙΚΤΥΟ EGO NET ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ ΣΤΗ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ ΤΟΥ Ν.3966/11				
A/ A	ΚΩΔΙΚΗ ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΕΝΕΡΓΑ ΔΡΩΝΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Απόφοιτου Βαρβακεί ου

¹⁰⁴Τα δίκτυα ego networks αποτελούνται από έναν εστιακό κόμβο «το κεντρικό ΕΔΥ» και από τους κόμβους με τους οποίους συνδέεται απευθείας το κεντρικό υποκείμενο.

1	YPAID	Υπουργείο Παιδείας	Υπουργείο	
2	KEE	Κέντρο Εκπαιδευτικής έρευνας	Επιτροπές του	
3	EMY	Επιτροπή μορφωτικών υποθέσεων	Υπουργείου	
4	PRESYP	Θάνος Βερέμης, πρόεδρος Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας	Παιδείας	
5	SAPVAR	Σύλλογος Αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής	Σύλλογος	
6	SAPZOS	Σύλλογος Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων	Αποφοίτων προτύπων Σχολών	
7	SAPION	Σύνδεσμος Αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής		
8	SAPPIRATH	Σύλλογος Αποφοίτων Πειραματικού Γυμνασίου Πανεπιστημίου Αθηνών Σχολής		
9	EXDPIRVAR	Κυριακή Βλησίδου, Πρώην Δ/ντρια Βαρβακείου Λυκείου	Στελέχη της Δευτεροβάθμιας	
10	EXDPIRATH	Ζωή Μπέλλα. Πρώην Δ/ντρια Πειραματικού Γυμνασίου Πανεπιστημίου Αθηνών	Εκπαίδευσης	
11	DPIRGYMAR	Σοφία Γελαδάκη, Φιλολόγος Ph.D., Διευθύντρια Βαρβακείου Πειραματικού Γυμνασίου: "Το Βαρβάκειο και οι μαθητές του. Κοινωνική προέλευση και επιδόσεις"		
12	DPIRLYKVAR	Λεωνίδας Μάντζος, Διευθυντής Πειραματικού Βαρβακείου Λυκείου		
13	SXOLSYMB	Αιμιλία Βλαχογιάννη, Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων Γ' Αθήνας, Ph.D., π. Διευθύντρια Βαρβακείου Πειραματικού Γυμνασίου: Αντι - θέσεις και θέσεις για το θεσμό των Προτύπων Σχολείων"		
14	SYLGONEGVAR	Σύλλογος Γονέων Γυμνασίου Βαρβακείου	Σύλλογος Γονέων σχολείων	
15	SYLGONELVAR	Σύλλογος Γονέων Λυκείου Βαρβακείου	Βαρβακείου	
16	ELMEPROT	ΕΛΜΕ Προτύπων	Συνδικαλιστικό όργανο	
17	NOMANAT	Λεωνίδας Κουρής, Νομάρχης Ανατολικής Αττικής και πρώην Δήμαρχος Αθηνών	Πολιτικά πρόσωπα	NAI
18	YFYPEHODE	Θεμιστοκλής Ξανθόπουλος, Διδάκτωρ Μηχανικός Ε.Ν.Σ.Ε.Ε.Ι.Η. Πολυτεχνείου Toulouse, Τακτικός Καθηγητής Υδρολογίας στο Ε.Μ.Π., πρώην Πρύτανης Ε.Μ.Π., Υφυπουργός Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.: Η συμβολή των Προτύπων Σχολείων στο δημόσιο χαρακτήρα και τον αναδιανεμητικό ρόλο της Παιδείας"		NAI

19	EPPRSARPR O	Νίκος Κωνσταντόπουλος, Δικηγόρος, πρώην Πρόεδρος του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου: Τα Πρότυπα Σχολεία για την κοινωνία της γνώσης και το νέο ανθρωπισμό του 21ουαίωνα"		NAI
20	KOINEKPRP ASOK	Θεόδωρος Πάγκαλος, Νομικός, Οικονομολόγος, Δρ Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Σορβόνης, (τότε) βουλευτής και Κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του ΠΑΣΟΚ: Πρακτικά μέτρα για την ανασύσταση των προτύπων σχολείων"		NAI
21	VOULPASO K	Τσούρας Βουλευτής ΠΑΣΟΚ		NAI
22	PRVARVIDR	ο εκπρόσωπος του Βαρβακείου Κληροδοτήματος και Διευθυντής του Γραφείου της Προεδρίας της Δημοκρατίας Πρέσβυς κ. Κωνσταντίνος Μπίκας		NAI
23	KIATEKPA	Ευτύχιος Βορίδης, Ομότιμος Καθηγητής της Ιατρικής Πανεπιστημίου Αθηνών .	Ομότιμοι καθηγητές AEI	NAI
24	OMKARXAI OL	Χρήστος Ντούμας, Ομότιμος Καθηγητής Αρχαιολογίας, Διευθυντής των ανασκαφών στη Σαντορίνη και μελετητής του αιγαιακού πολιτισμού: Πρότυπα Σχολεία για υποδειγματικούς πολίτες"		NAI
25	ISTSYGRAF	Σαράντος Ι. Καργάκος, Ιστορικός - Συγγραφέας: Η αναγκαιότητα της επανόδου στην ορθή λειτουργία των Προτύπων σχολείων"	Συγγραφέας- ιστορικός	
26	EPPRSTE	ο πρώην Πρόεδρος του Συμβουλίου Επικρατείας και Πρόεδρος της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων κ. Χρήστος Γεραρής	Πρώην ανώτατα δικαστικά στελέχη	
27	EPANTPRST E	ο Επίτιμος Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου Επικρατείας κ. Αναστάσιος Μαρίνος		NAI
28	EKPRARCBI SH	ο εκπρόσωπος του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερωνύμου	Εκπρόσωπος του Αρχιεπισκόπου Αθηνών	
29	EKDAPOGE V	ο εκδότης της εφημερίδας «Απογευματινή» κ. Κώστας Σαραντόπουλος	Εκδότης Αθηναϊκής Εφημερίδας	NAI
30	HORACCEN T	κ. Κυριάκος Σαμπατακάκης, στέλεχος της υπερεθνικής εταιρίας συμβούλων επιχειρήσεων ACCENTURE	Στέλεχος της υπερεθνικής εταιρίας συμβούλων	NAI

			επιχειρήσεων ACCENTURE	
31	SKHNSMAR	Γιάννης Σμαραγδής, διεθνούς φήμης σκηνοθέτης κινηματογράφου	σκηνοθέτης κινηματογράφου	ΝΑΙ

Πίνακας 10.2: Κατηγορίες των ενεργών δρώντων υποκειμένων που συμμετείχαν στο δίκτυο ego net με κέντρο τον Σύλλογο αποφοίτων Βαρβακείου στη χρονική τομή του νόμου 3966/2011

Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα, απαριθμήθηκαν και σημειώθηκε η ιδιότητα ή οι ιδιότητες (οργανωτικές ή μη) με τις οποίες συμμετέχουν (Πίνακας 10.2). Με αυτό τον τρόπο διακρίνονται κατηγορίες και ελέγχεται η ποικιλότητα, η οποία διαμορφώνει την ετερογένεια. Το δίκτυο αυτό αποτελείται από 31 ενεργά δρώντα υποκείμενα τα οποία ανήκουν σε 14 κατηγορίες ανάλογα με τον τομέα από τον οποίο προέρχονται, αν και 12 τουλάχιστον από αυτά (σε όσα βρέθηκαν σχετικά στοιχεία) είναι ταυτόχρονα απόφοιτοι της Βαρβακείου Σχολής. Ο Σύλλογος αποφοίτων της Βαρβακείου διακρίνεται από μόνος του για την μεγάλη ετερογένεια, από την άποψη ότι απόφοιτοι έχουν στελεχώσει κρίσιμες θέσεις σε πολλούς τομείς.

Το γράφημα υποδηλώνει περαιτέρω την παρουσία θυλάκων. Η πολύ έμμεση επικοινωνία είναι εμφανής στη δομή, που υποδεικνύεται από τις πολλές «γραμμές των δρώντων υποκειμένων».

Η ανάλυση των υποομάδων (θυλάκων) αποκαλύπτει δύο ομάδες. Μια υποομάδα μπορεί να ανιχνευθεί στα δεξιά στην εικόνα. Πρόκειται για όλους τους συντελεστές λειτουργίας των Σχολείων της Βαρβακείου, δηλαδή τον εκπροσώπο του ιδρύματος Βαρβάκη, τους Συλλόγους γονέων και κηδεμόνων των εν λόγω σχολείων, τις διοικήσεις των σχολείων και βεβαίως τον Σύλλογο αποφοίτων Βαρβακείου. Ο δεύτερος θύλακας αριστερά αντικατοπτρίζει το συνασπισμό με τους άλλους Συλλόγους αποφοίτων ιστορικών Πρότυπων Σχολείων, με ιδιαίτερα ισχυρή τη σχέση του Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής με το Σύλλογο αποφοίτων Ζωσιμαίας, και αρκετά ισχυρή τη σχέση με τους απόφοιτους Ιωνιδείου και Πειραματικού σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Οι δύο υποομάδες φαίνεται να έχουν ένα κοινό κρίκο σύνδεσης, αλλά και ασκούνται έλεγχο, τον Σύλλογο αποφοίτων Βαρβακείου, χωρίς να έχουν αναπτύξει μεταξύ τους σχέσεις, παρά μόνο μέσω του εν λόγω συνδέσμου που είναι ένας από τους κύριους υπεύθυνους για την διαχείριση του ζητήματος. Την μία ομάδα την αφορούν αποκλειστικά τα σχολεία της Βαρβακείου, ενώ ο κοινός σύνδεσμος αναζητεί περαιτέρω στήριξη από συλλόγους, οι οποίοι

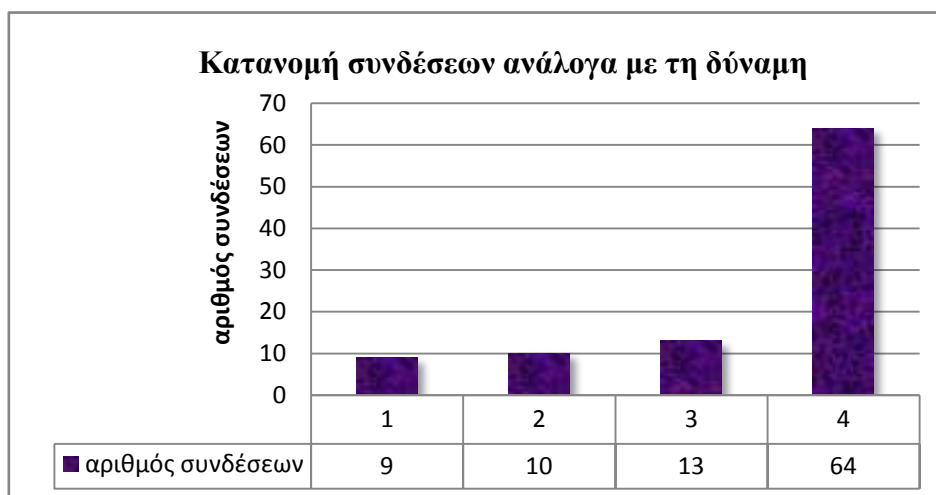
συνδέονται με ομοφιλία¹⁰⁵. Εξάλλου φαίνεται να μην έχουν κινητοποιηθεί οι αντίστοιχοι σύλλογοι γονέων, εκπαιδευτικών καθώς και οι διευθυντές των άλλων σχολείων, που προϋπήρξαν ως Πρότυπα μέχρι το 1985. Υπάρχει δηλαδή απουσία δεσμών και εδώ μπορεί να επικαλεσθεί κανείς τις δομικές οπές.

▪ **Δείκτες κλειστότητας του δικτύου**

✓ **Πυκνότητα**

Αρχικά αναγνωρίζονται οι συνδέσεις των ΕΔΥ και στη συνέχεια χαρακτηρίζεται η ισχύς των συνδέσεών τους. Τα ΕΔΥ συνδέονται με 96 συνδέσεις. Το σύνολο των δυνατών συνδέσεων είναι 465 και εξ αυτού η πυκνότητα υπολογίζεται σε 0.3484 d (density average value), η οποία είναι σημαντικά υψηλή τιμή. Το δίκτυο θεωρείται καλά συνδεδεμένο.

Η κλίμακα αποτίμησης της ισχύος των συνδέσεων είναι από το 1 έως το 4, θεωρώντας ότι το 4 αντιστοιχεί σε ισοδυναμία, που σημαίνει μεγάλη εμπιστοσύνη και αλληλεπιδραστική σχέση. Η ισχύς των συνδέσεων στο Γράφημα απεικονίζεται με διαφορετικό πάχος γραμμών και διαφορετικά χρώματα (weighted) και αναγράφεται η τιμή της. Επίσης οι κόμβοι λαμβάνουν μέγεθος από τον σχετικό αριθμό των συνδέσεων και χρώμα από την κατηγορία στην οποία ανήκουν τα ενεργά δρώντα υποκείμενα, όπως έχουν καταταχθεί στους αντίστοιχους πίνακες.

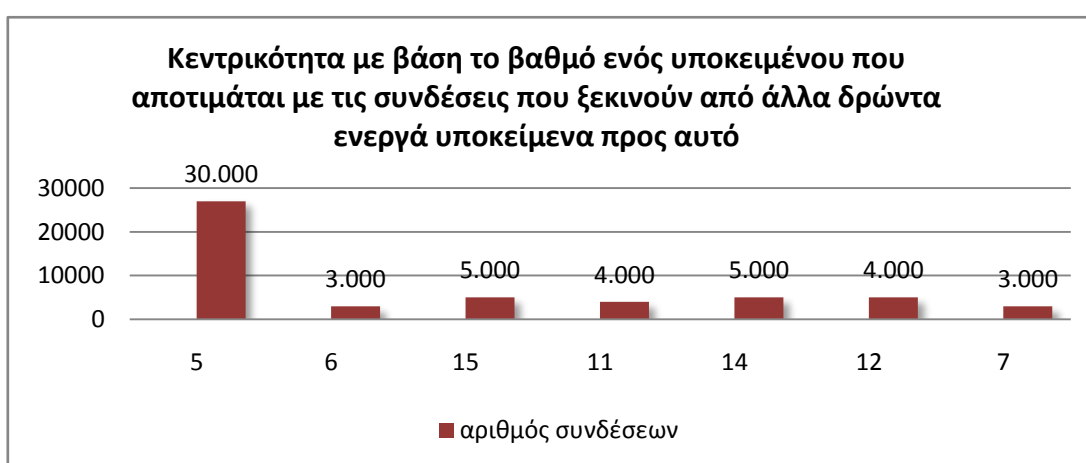
Παρατηρούμε ότι κυριαρχούν οι ισχυρές δυνάμεις σύνδεσης, γεγονός που αντικατοπτρίζει κλειστότητα δικτύου.

▪ **Κεντρικότητα**

-Κεντρικότητα με βάση το βαθμό

¹⁰⁵ Η ομοφιλία αφορά ΕΔΥ με παρόμοια χαρακτηριστικά

(Προσέγγιση Freeman)

ΚΕΝΤΡΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΒΑΘΜΟ			
Ενεργά δρώντα υποκείμενα	Κωδικός	OutDegree	InDegree
5	SAPVAR	30.000	30.000
6	SAPZOS	6.000	3.000
15	SYLGONELVAR	5.000	5.000
11	DPIRGYMPVAR	5.000	4.000
14	SYLGONEGVAR	5.000	5.000
12	DPIRLYKVAR	5.000	4.000
7	SAPION	5.000	3.000

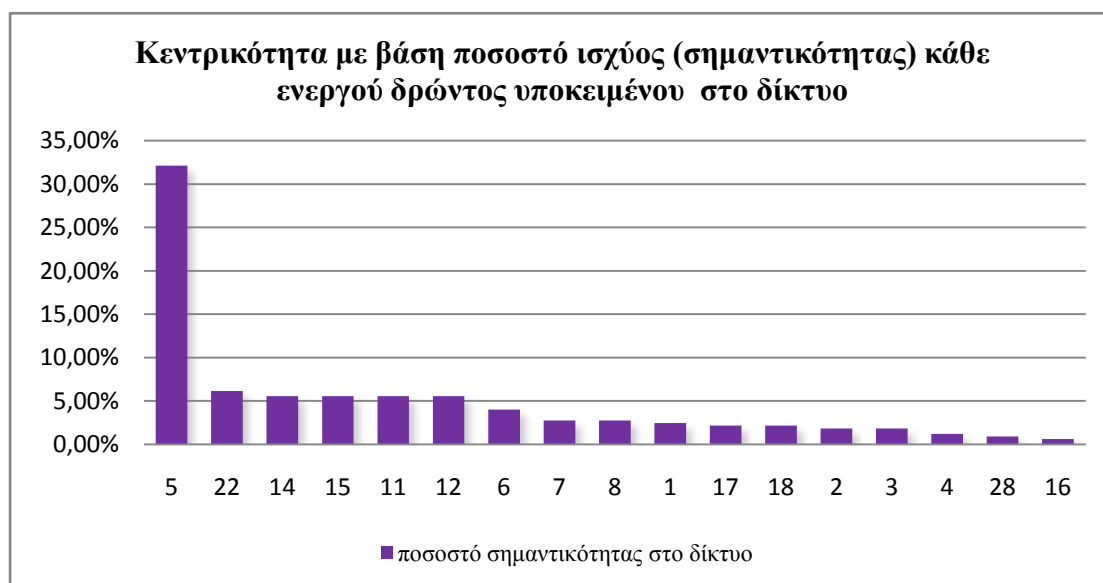
Φαίνεται ότι οι εκπρόσωποι του Συλλόγου Βαρβακείου κυριαρχούν σε άμεσες συνδέσεις και σε αλληλεπιδραστικές σχέσεις με τα άλλα ΕΔΥ που συμμετέχουν στο τοπικό δίκτυο του Βαρβακείου. Με βάση το δεδομένο ότι κατευθύνεται σε αυτούς ο εξαιρετικά μεγαλύτερος αριθμός συνδέσεων (30), δείχνει ότι στο τοπικό δίκτυο του Βαρβακείου είναι οι προεξέχοντες και στην συγκεκριμένη περίπτωση με τη μεγαλύτερη κεντρικότητα. Επειδή διαφαίνεται και σχέση αμοιβαιότητας και

εμπιστοσύνης στο συγκεκριμένο δίκτυο, μπορεί να ερμηνευτεί και ως μια μορφή δημοτικότητας που ξεπερνά την αδράνεια.

Μια σχετική κεντρικότητα με βάση το βαθμό, αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό κατά φθίνουσα σειρά εμφανίζουν οι σύλλογοι γονέων και οι Διοικήσεις των σχολείων της Βαρβακείου και ακολουθούν ο Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας (3), και ο Σύλλογος αποφοίτων Ιωνιδείου (3) με τους οποίους ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου διατηρεί ισχυρό δεσμό λόγω του μέχρι τότε άτυπου συνασπισμού.

Οι συνδέσεις με κατεύθυνση προς τα άλλα μέλη του δικτύου αντανακλούν τις πρωτοβουλίες συνδέσεων για την επαναφορά του θεσμού των Προτύπων, όπου την κυριαρχία κρατά ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου (30) για το τοπικό δίκτυο των σχολείων της Βαρβακείου Σχολής. Αυτό μπορεί να ερμηνευτεί με το σκεπτικό ότι κατέχει τις περισσότερες πληροφορίες μέσα στο τοπικό δίκτυο ή ότι μπορεί να συνδεθεί άμεσα με το ευρύτερο δίκτυο. Και στα άλλα όμως προαναφερόμενα ΕΔΥ αντανακλάται ένας πολύ μικρότερος βαθμός, αλλά σχεδόν όμοιος (6 και 5).

(Προσέγγιση Bonacich)

ΕΔΥ	Κωδικός	Ποσοστό με βάση την ισχύ μέσα στο δίκτυο (BONACICH POWER)
5	SAPVAR	32,11%
22	PRVARVIDR	6,17%
14	SYLGONEGVAR	5,55%
15	SYLGONELVAR	5,55%
11	DPIRGYMVAR	5,55%
12	DPIRLYKVAR	5,55%
6	SAPZOS	4,01%
7	SAPION	2,78%

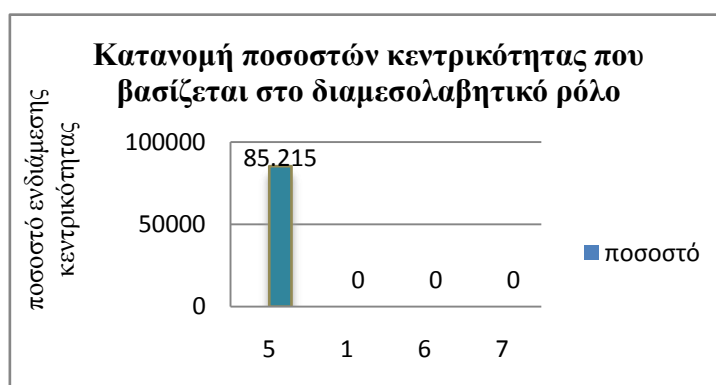
8	SAPPIRATH	2,78%
1	YPAID	2,47%
17	NOMANAT	2,16%
18	YFYPEHODE	2,16%
2	KEE	1,85%
3	EMY	1,85%
4	PRESYP	1,23%
28	EKPRARCBISH	0,93%
16	ELMEPROT	0,61%

Το δίκτυο θεωρείται ασύμμετρο και ιεραρχημένο, καθώς την κεντρική θέση όσον αφορά στην ισχύ την μονοπωλεί ένα μόνο ΕΔΥ με ποσοστό 32,11%, που είναι ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής, δηλαδή εκείνος που έχει το ρόλο του «βασικού παίκτη» (key-player) καθώς εμπλέκεται εκτενώς στις σχέσεις με άλλα μέλη του δικτύου.

- Κεντρικότητα με βάση την εγγύτητα

Ο πιο κεντρικός με βάση την εγγύτητα, είναι ο κόμβος του Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου που είναι πιο κοντά σε όλους τους άλλους κόμβους. Υπολογίζεται σε 100%. Αυτό σημαίνει, ότι δεν εξαρτάται από κανένα άλλον και με αυτό τον τρόπο έχει μεγαλύτερη δυνατότητα να επηρεάσει το δίκτυο πιο γρήγορα. Με στενές σχέσεις φαίνονται να είναι μεταξύ τους και οι συντελεστές των Βαρβάκειων σχολείων, αλλά και οι τέσσερες σύλλογοι αποφοίτων Βαρβακείου, Ζωσιμαίας, Ιωνιδείου, Πειραματικού Πανεπιστημίου Αθηνών, οι οποίοι συνιστούσαν τον συνασπισμό των αποφοίτων. Στενή σχέση έχει ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου και με τις συμβουλευτικές επιτροπές του Υπουργείου Παιδείας καθώς και με το Υπουργείο Παιδείας.

-Κεντρικότητα με βάση το διαμεσολαβητικό ρόλο των ΕΔΥ

Ποσοστά κεντρικότητας με βάση το διαμεσολαβητικό ρόλο των ΕΔΥ (nBetweenness)		
5	SAPVAR	85.215
1	ΥΠΑΙΔ	0.230
6	SAPZOS	0.172
7	SAPION	0.115

Το 85,215% των ζευγαριών του δικτύου διέρχονται από τον κόμβο 5 για να συνδεθούν, δηλαδή από τους εκπροσώπους του Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου. Εκφράζεται εδώ το μέτρο δυνατοτήτων ελέγχου της πληροφορίας και των ενεργειών προς επίτευξη του στόχου του τοπικού δικτύου της Βαρβακείου. Ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής λειτουργεί δηλαδή ως έλεγχος εισόδου στο δίκτυο (gate-keeper), γεγονός που σημαίνει ότι η ομαλότητα και η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του τοπικού δικτύου εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από αυτόν.

▪ **Αποτίμηση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων**

Τα ΕΔΥ της πρώτης υποομάδας (οι βασικοί συντελεστές που σχετίζονται με τη λειτουργία των σχολείων της Βαρβακείου) συνδέονταν με ισχυρούς δεσμούς επικοινωνίας, διότι συμμετείχαν καταστατικά στο Δ.Σ του ιδρύματος Βαρβάκη και επιθυμούσαν την αξιοποίηση της παρουσίας του ιδρύματος από τα έσοδα της οποίας καλύπτονταν οι εξοπλισμοί των σχολείων, οι υποτροφίες, οι εκδηλώσεις που συνδιοργανώνονταν, οι αδελφοποιήσεις με σχολεία του εξωτερικού κ.τ.λ.

Τα μέλη της δεύτερης υποομάδας (οι Σύλλογοι αποφοίτων Βαρβακείου, Ζωσιμαίας, Πειραματικού Σχολείου Πανεπιστημίου Αθηνών και ο Σύνδεσμος αποφοίτων Ιωνιδείου) εκτιμάται ότι συνδέονταν με στενές σχέσεις εμπιστοσύνης, αν και φαίνεται ότι ηγούνταν ιεραρχικά οι Σύλλογοι αποφοίτων Βαρβακείου και Ζωσιμαίας Σχολής. Το γεγονός αυτό αποτιμάται από τις ενέργειές τους για τον καθορισμό του αφηγήματος και από τις πολιτικές παρεμβάσεις. Ο ένας λόγος είναι ότι προέρχονταν από ίδιου τύπου και παρόμοιας ιστορίας σχολεία, συμφωνούσαν στο ίδιο αφήγημα για την πιλοτική επαναφορά του θεσμού των προτύπων, που το βάσιζαν εν πολλοίς και στην ιστορικότητα και στο έργο των σχολείων από τα οποία είχαν αποφοιτήσει στο παρελθόν. Επιπλέον, ως σημαντικός λόγος θεωρείται το γεγονός, ότι ήταν συνδεδεμένα στο παρελθόν με κληροδοτήματα ή δωρεές, από τα οποία είχαν έσοδα, τα οποία διαφαινόταν, ότι λόγω της κρίσης θα μπορούσαν να απομειωθούν.

Η πυκνότητα, όπως προαναφέραμε, αποτιμά την αμοιβαιότητα (δηλαδή τις

συνδέσεις που πηγαίνουν και στις δύο κατευθύνσεις) και χρησιμοποιείται μερικές φορές για να αντικατοπτρίζει τους ισχυρότερους δεσμούς εντός ενός δικτύου (Friedkin 1980, p.413). Επίσης θεωρείται ότι αποκαλύπτει την σταθερότητα ή μη της δομής. Το μέτρο υψηλής πυκνότητας (0,3484) στην περίπτωση του τοπικού δικτύου ego net του Βαρβακείου με κέντρο το Σύλλογο αποφοίτων του δεν αντικατοπτρίζει όμως αναγκαστικά ένα συγκριτικό επίπεδο συνοχής, καθώς ένα μεγάλο μέρος της δραστηριότητας διεξάγεται σε διαφορετικές υποομάδες και όχι μεταξύ όλων των ΕΔΥ και των δύο υποομάδων. Στην περίπτωση αυτή δεν αποτελεί κατάλληλο δείκτη για την εκτίμηση της συνοχής του τοπικού δικτύου του Βαρβακείου. Συνεπώς, η πυκνότητα που αποτιμά την αμοιβαιότητα (δηλ. τους δεσμούς που πηγαίνουν και στις δύο κατευθύνσεις) δεν μπορεί να χαρακτηρίσει όλο το τοπικό δίκτυο.

Ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου χωρίς πολλές δημόσιες δηλώσεις, έδειξε επίσης ότι διέθετε ένα δυναμικό, κυρίως από αποφοίτους του, που κατείχαν κορυφαία αξιώματα σε διαφορετικούς τομείς ικανά να προσδώσουν κύρος στο αφήγημα και τις ενέργειες του Συλλόγου και να παρέχουν γνωστικούς, νομικούς και πολιτικούς πόρους στο δίκτυο¹⁰⁶. Η ιδιαιτερότητα που συμβαίνει σε αυτή την περίπτωση είναι, ότι ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου έδειξε πως έχει μεγάλη εγγενή ετερογένεια, η οποία βασιζόταν στο υψηλό επίπεδο γνώσεων και εμπειριών που προερχόταν από διαφορετικούς τομείς και θα μπορούσε να λειτουργήσει ως εισροή νέων ιδεών και καινοτομιών οι οποίες αφορούν στο ζήτημα της επαναφοράς του θεσμού των Προτύπων. Οι ισχυροί δεσμοί όμως που υπήρχαν μεταξύ αποφοίτων και εκπροσώπων του συλλόγου τους (είχαν προσκληθεί από τους εκπροσώπους του Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου) λόγω της κοινής ιστορικής μνήμης του σχολείου και της εκλογίκευσης ότι η κοινωνική άνοδός τους σε μεγάλο βαθμό οφειλόταν στο σχολείο από το οποίο αποφοίτησαν, φάνηκε ότι περιόριζε την εισροή νέων ιδεών και καινοτομιών. Βέβαια υπάρχει πιθανότητα να υπήρχαν μη φανερές ανταλλαγές πόρων.

Καταληκτικά, το συγκεκριμένο δίκτυο, χαρακτηρίζεται ως μία πυρηνική δομή, η οποία αξιοποιεί το δυναμικό της. Ήταν η κοινωνική δομή, η οποία έλαβε την πρωτοβουλία για την διεκδίκηση της πιλοτικής επαναφοράς του θεσμού των Πρότυπων σχολείων στο δημόσιο Εκπαιδευτικό σύστημα.

Επικέντρωσε τις ενέργειές του στην επαναφορά του θεσμού αξιοποιώντας:

---

¹⁰⁶ Όπως φάνηκε στην ημερίδα με θέμα: Ο ρόλος των προτύπων σχολείων στην σύγχρονη εκπαίδευση» στις 20/6/2009

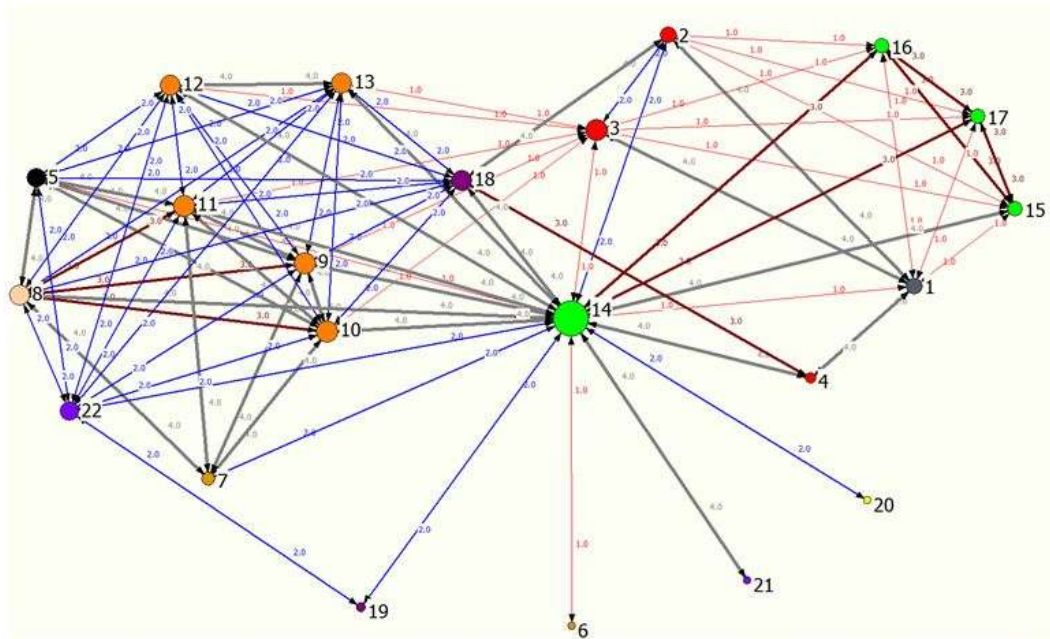
- την ιστορική μνήμη του σχολείου
- τις στενές σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ των συντελεστών λειτουργίας του Σχολείου (διευθυντές σχολείων, συλλόγους γονέων, Πρόεδρο Βαρβακείου ιδρύματος)
- τις στενές σχέσεις με αποφοίτους σε διακεκριμένες πολιτικές θέσεις, θέσεις στην τοπική αυτοδιοίκηση και ακαδημαϊκές θέσεις.

Ανέπτυξε συνεργασίες με άλλους συλλόγους αποφοίτων, στενότερες με της Ζωσιμαίας, αλλά και επίσης με το σύνδεσμο αποφοίτων της Ιωνιδείου και το σύλλογο αποφοίτων του Πειραματικού σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών, μαζί με τους οποίους προσπάθησε να κατευθύνει την επίλυση του ζητήματος.

Επικεντρώθηκε στο συγκεκριμένο σκοπό της πιλοτικής επαναφοράς του θεσμού των ιστορικών προτύπων σχολείων χωρίς φανερή ανάμειξη στο ζήτημα της διαχείρισης του Βαρβάκειου Ιδρύματος.

Αξιοποίησε αποφοίτους στα κέντρα πολιτικής εξουσίας.

10.2.1.2. Δίκτυο για την επαναφορά Ζωσιμαίας Σχολής ως Πρότυπο σχολείο

Γράφημα 10.3.: Αναπαράσταση δικτύου για την επαναφορά της Ζωσιμαίας Σχολής ως Πρότυπο Σχολείο στην χρονική τομή του Ν.3966/2011

ΔΙΚΤΥΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ ΩΣ ΠΡΟΤΥΠΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ ΤΟΥ Ν.3966/2011				
Α/Α		ΕΝΕΡΓΑ ΔΡΩΝΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	
1	ΥΡΑΙΔ	Υπουργείο Παιδείας	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ	
2	ΚΕΕ	Κέντρο Εκπαιδευτικής έρευνας	ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	
3	ΕΜΥ	Επιτροπή μορφωτικών υποθέσεων		
4	ΠΡΕΣΥΡ	Θάνος Βερέμης, πρόεδρος Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας		
5	ΜΗΤΡΙΟΑΝ	Μητροπολίτης Ιωαννίνων και πρόεδρος αγαθοεργών καταστημάτων	ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΑΓΑΘΟΕΡΓΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ	
6	ΡΕΡΙΠΙ	Περιφερειάρχης Ηπείρου	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	
7	ΔΙΜΙΟΑΝ	Φίλιππος Φίλιος, Δήμαρχος Ιωαννίνων	ΔΗΜΟΣ Ν.ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	πρώην πρόεδρος Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας

8	DIMSYMIOAN	37 Δημοτικοί Σύμβουλοι του Δήμου Ιωαννιτών	Σε σύνολο 40, οι 37 δημοτικοί Σύμβουλοι υπερψήφισαν την πρόταση του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας (εκτός από Τασιούλα Δημήτριο, Σκοπούλη Στέφανο και Μαντά Χρήστο)	
9	VOULAPASOK	Αργύρης Ευάγγελος, βουλευτής ΠΑΣΟΚ	ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (ΝΥΝ ΚΑΙ ΠΡΩΗΝ)	
10	VOULBPASOK	Οικονόμου Αθανάσιος βουλευτής ΠΑΣΟΚ		
11	VOULCPASOK	Παντούλας Μιχαήλ, βουλευτής ΠΑΣΟΚ		απόφοιτος Ζωσιμαίας,
12	VOULAND	Τασούλας Κων/νος, βουλευτής Ν.Δ		
13	VOULBND	Καλογιάννης Σταύρος, βουλευτής Ν.Δ		απόφοιτος Ζωσιμαίας,
14	SAPZOS	Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής		ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
15	SAPVARV	Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής		
16	SAPION	Σύνδεσμος αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά		
17	SAPPIRATH	Σύλλογος αποφοίτων Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών		
18	PRPANIOAN	Πρότανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων	ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΙ ΜΕ ΕΜΠΛΟΚΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	
19	EXPREKPA	Γεώργιος Μπαμπινιώτης Πρόην πρότανης ΕΚΠΑ		
20	PREHM	Πρόεδρος εταιρίας Ηπειρωτικών Μελετών (Ε.Η.Μ)	ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	
21	ESTIA	Εφημερίδα Εστία	ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ-ΤΥΠΟΣ	
22	TOPTYPOS	Τοπικές Εφημερίδες		

Πίνακας 10.3.: Κατηγορίες ΕΔΥ που συμμετείχαν στο δίκτυο για την επαναφορά των σχολείων της Ζωσιμαίας Σχολής ως Πρότυπο Σχολείο στην χρονική τομή του Ν.3966/2011

Σε πρώτη φάση, απαριθμήθηκαν τα ΕΔΥ, σημειώθηκε η ιδιότητα ή οι ιδιότητες (οργανωτικές ή μη) με τις οποίες συμμετέχουν (Πίνακας 10.3). Στο δίκτυο αυτό έχουν καταγραφεί 22 ΕΔΥ τα οποία ανήκουν σε 10 κατηγορίες ανάλογα με τον τομέα από τον οποίο προέρχονται, αν και 3 τουλάχιστον από αυτά (σε όσα βρέθηκαν σχετικά στοιχεία) είναι ταυτόχρονα απόφοιτοι της Ζωσιμαίας Σχολής. Ο σύλλογος

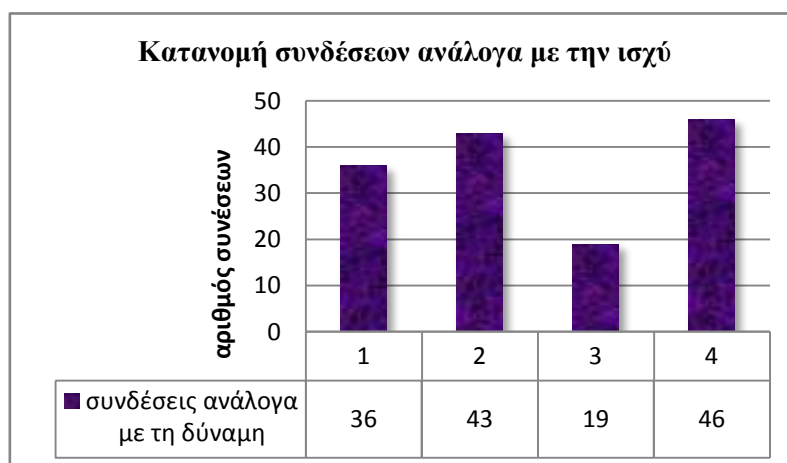
αποφοίτων της Ζωσιμαίας διακρίνεται από μόνος του για την μεγάλη ετερογένεια (700 περίπου μέλη) και οι απόφοιτοι έχουν στελεχώσει κρίσιμες θέσεις σε πολλούς τομείς. Τα ίδιο συμβαίνει και με ΕΔΥ, όπως είναι το Δημοτικό συμβούλιο Ιωαννίνων (37 άτομα από τα 40 τάχθηκαν υπέρ της αναβίωσης της Ζωσιμαίας Σχολής με την ένταξη της στο θεσμό των προτύπων).

Η ανάλυση των υποομάδων (θυλάκων) αποκαλύπτει δύο ομάδες. Η πρώτη υποομάδα μπορεί να ανιχνευθεί στα αριστερά στο γράφημα. Πρόκειται για τους φορείς της πόλης των Ιωαννίνων που συμμετέχουν στο συντονιστικό όργανο που δημιουργήθηκε τις παραμονές της ψήφισης του νόμου 3966/2011, δηλαδή το Σύλλογο αποφοίτων Ζωσιμαίας, το Δημοτικό Συμβούλιο, τους 5 βουλευτές του νομού σε πρώτο πλάνο, αλλά και άλλους φορείς της πόλης, προκειμένου να διεκδικήσουν την ένταξη των σχολείων της Ζωσιμαίας στο θεσμό των προτύπων. Ο δεύτερος θύλακας δεξιά αντικατοπτρίζει το συνασπισμό με τους άλλους συλλόγους αποφοίτων Πρότυπων Σχολείων του παρελθόντος, με ιδιαίτερα ισχυρή τη σχέση του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας με τον Σύλλογο αποφοίτων Βαρβακειού Σχολής και με αρκετά ισχυρή τη σχέση με τους απόφοιτους Ιωνιδείου και Πειραματικού σχολείου Πανεπιστημίου Αθηνών.

▪ **Δείκτες κλειστότητας του δικτύου**

▪ **Πυκνότητα**

Τα ΕΔΥ συνδέονται με 144 συνδέσεις. Το σύνολο των δυνατών (πιθανών) συνδέσεων είναι 231 και εξ αυτού η πυκνότητα υπολογίζεται σε 0,785 d (density average value), η οποία είναι σημαντικά υψηλή τιμή. Προφανώς, το δίκτυο είναι καλά συνδεδεμένο. Είναι σημαντικό ότι στο επίπεδο αυτό η ιεραρχία κατανέμεται μεταξύ του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας, των βουλευτών και του Δήμου.

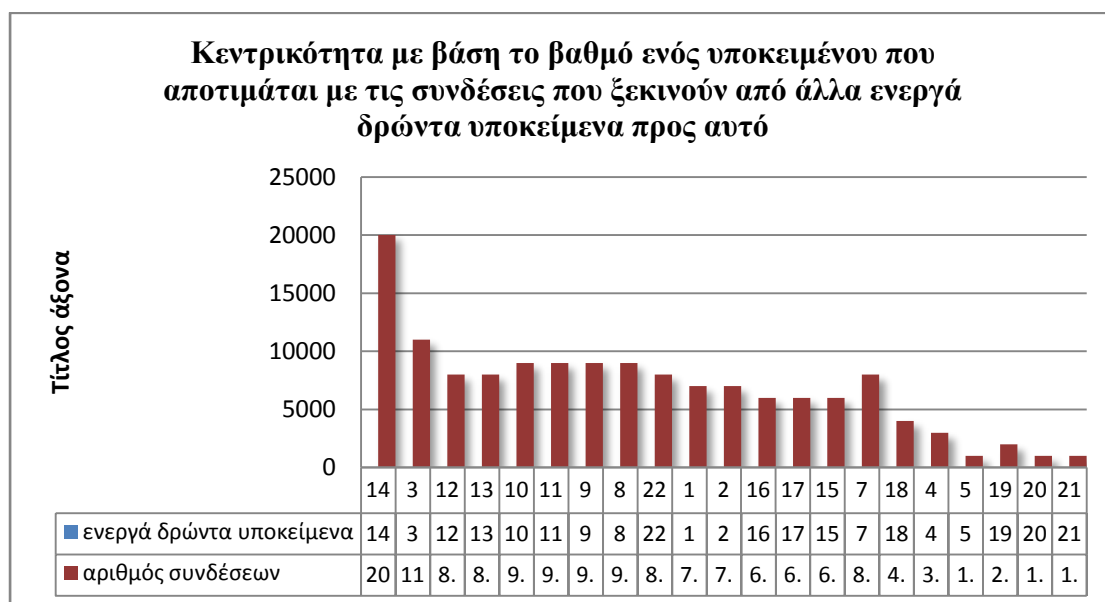
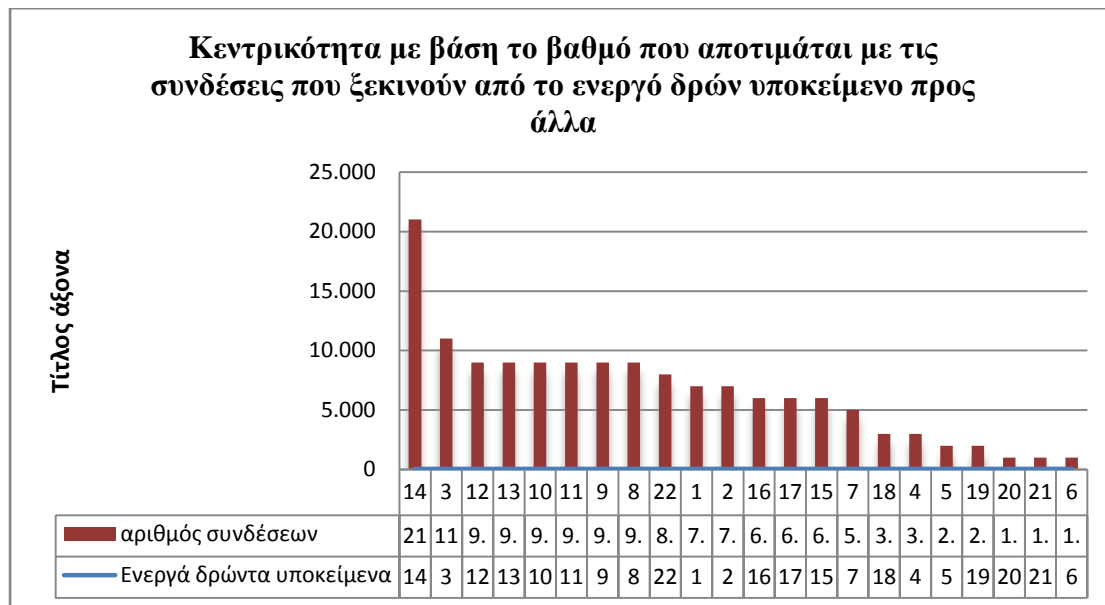

Η ισχύς των συνδέσεων κατανέμεται στην κλίμακα 1 έως 4 πιο ομοιόμορφα σε σχέση με την προηγούμενη δομή του Βαρβακείου. Αντανακλά λιγότερο κλειστή δομή με αρκετές αδύναμες συνδέσεις, ώστε να δημιουργούνται γέφυρες.

- **Κεντρικότητα**

-Κεντρικότητα με βάση το βαθμό

(Προσέγγιση Freeman)

		OutDegree	InDegree
14	SAPZOS	21.000	20.000
3	EMY	11.000	11.000
12	VOULAND	9.000	8.000

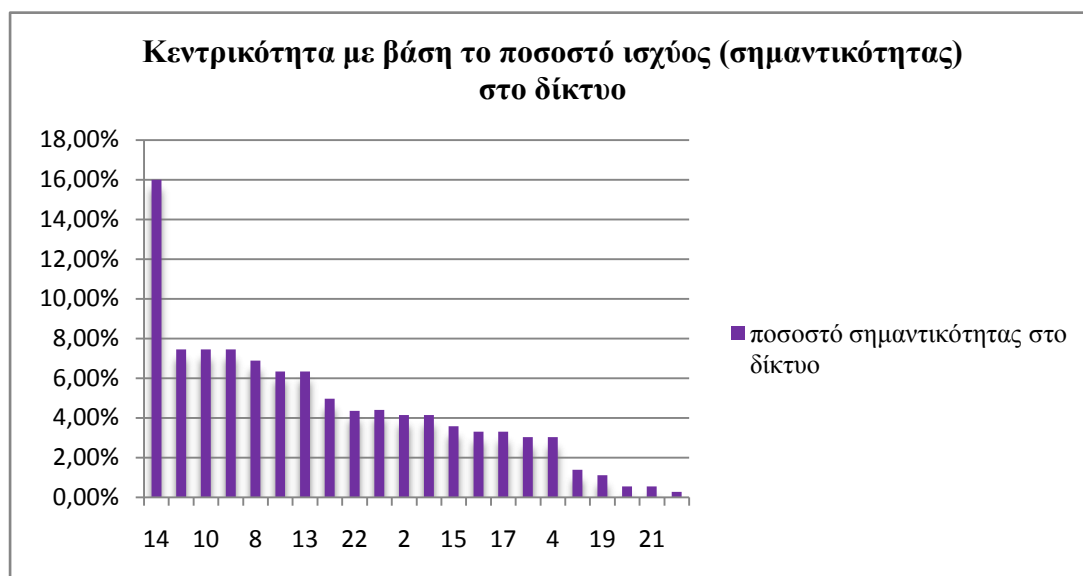
13	VOULBND	9.000	8.000
10	VOULBPASOK	9.000	9.000
11	VOULCPASOK	9.000	9.000
9	VOULAPASOK	9.000	9.000
8	DIMSYMIOAN	9.000	9.000
22	TOPTYPOS	8.000	8.000
1	YPAID	7.000	7.000
2	KEE	7.000	7.000
16	SAPION	6.000	6.000
17	SAPPIRATH	6.000	6.000
15	SAPVARV	6.000	6.000
7	DIMIOAN	5.000	8.000
18	PRPANIOAN	3.000	4.000
4	PRESYP	3.000	3.000
5	MHTRIOAN	2.000	1.000
19	EXPREKPA	2.000	2.000
20	PREHM	1.000	1.000
21	ESTIA	1.000	1.000
6	PERIPI	1.000	1.000

Ο Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας κυριαρχεί στις παλινδρομικές σχέσεις που υπάρχουν στο δίκτυο, όμως αρκετά άλλα ΕΔΥ διατηρούν ένα σημαντικό βαθμό παλινδρομικών σχέσεων. Η αναπαράσταση αντανακλά την δημιουργία του συντονιστικού οργάνου στο επίπεδο της πόλης (Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας - 700 μέλη, Δήμαρχος και 37 δημοτικοί σύμβουλοι στους 40, 3 βουλευτές του Νομού της συμπολίτευσης και 2 της αντιπολίτευσης)

Με βάση το δεδομένο ότι κατευθύνεται στον Σύλλογο αποφοίτων Ζωσιμαίας ο εξαιρετικά μεγάλος αριθμός συνδέσεων (20), δείχνει ότι στο τοπικό δίκτυο της πόλης είναι οι προεξέχοντες και στην συγκεκριμένη περίπτωση οι διαθέτοντες μεγαλύτερο κύρος. Επειδή διαφαίνεται και σχέση αμοιβαιότητας και εμπιστοσύνης στο συγκεκριμένο δίκτυο, μπορεί να ερμηνευτεί και ως μια μορφή δημοτικότητας που ξεπερνά την αδράνεια.

Μια σχετική κεντρικότητα, αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό κατά φθίνουσα σειρά εμφανίζουν οι βουλευτές του Νομού, το Δημοτικό Συμβούλιο και ο τοπικός τύπος.

(Προσέγγιση Bonacich)

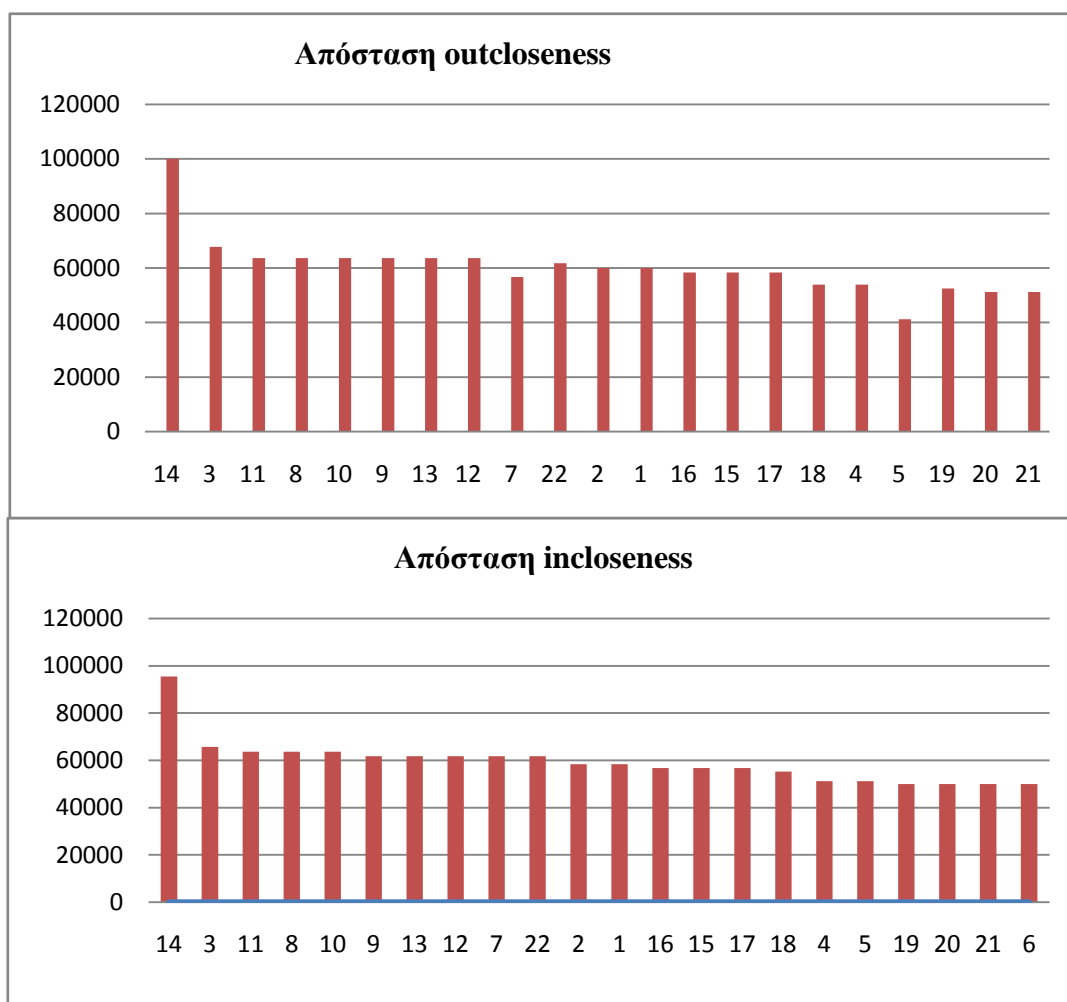
Ενεργά υποκείμενα	δρώντα	κωδικοί	Κεντρικότητα με βάση το ποσοστό ισχύος στο δίκτυο (BONACICH POWER)
14		SAPZOS	15,99%
9		VOULAPASOK	7,44%
10		VOULBPASOK	7,44%
11		VOULCPASOK	7,44%
8		DIMSYMIOAN	6,89%
12		VOULAND	6,34%
13		VOULBND	6,34%
7		DIMIOAN	4,96%
22		TOPTYPOS	4,36%
1		YPAID	4,41%
2		KEE	4,14%
3		EMY	4,14%
15		SAPVARV	3,58%
16		SAPION	3,31%
17		SAPPIRATH	3,31%
18		PRPANIOAN	3,03%
4		PRESYP	3,03%
5		MHTRIOAN	1,38%
19		EXPREKPA	1,10%
20		PREHM	0,55%
21		ESTIA	0,55%
6		PERIPI	0,28%
			100%

Το δίκτυο είναι ασύμμετρο και σχετικά ιεραρχημένο. Παρά το γεγονός, ότι κυριαρχεί ο Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας με 41 συνδέσεις, γεγονός που του δίνει

ασύμμετρη μορφή, πολύ λιγότερο όμως από την προηγούμενη δομή του Βαρβακείου, αντανακλά μια σχετική ιεραρχία στις συνδέσεις, καθώς σχεδόν όλες οι ενέργειες παρακινούνται από αυτόν. Όμως διαθέτουν σημαντική κεντρική θέση και άλλα ΕΔΥ. Το γεγονός δεν είναι άσχετο με την πιο δημοκρατική οργάνωση των συνδέσεων για την διεκδίκηση, στο επίπεδο της πόλης των Ιωαννίνων, της επαναφοράς των σχολείων της Ζωσιμαίας στο θεσμό των προτύπων. Σχετικά κεντρική θέση κρατούν σε παρόμοια επίπεδα οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ (από 18 συνδέσεις), της ΝΔ (από 17 συνδέσεις) και ο Δήμος Ιωαννιτών (με 13 συνδέσεις) κατά φθίνουσα σειρά. Επομένως υπάρχουν και άλλοι βασικοί παίκτες (key-players) που συνδέονται σε κάποια έκταση με άλλα μέλη του δικτύου.

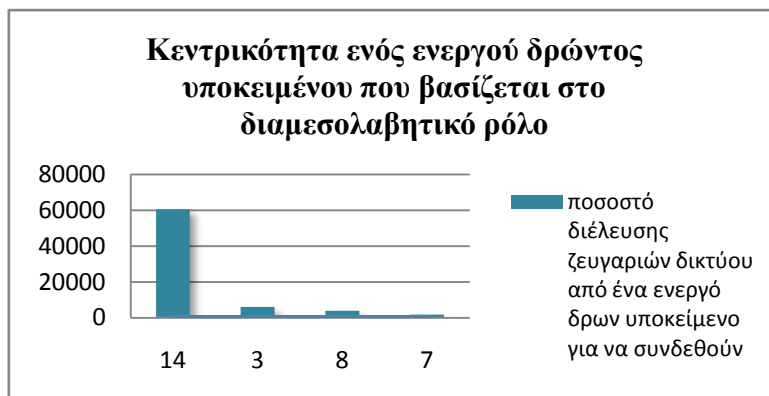
- Κεντρικότητα με βάση την εγγύτητα

		inCloseness	outCloseness
14	SAPZOS	95455	100000
3	EMY	65625	67742
11	VOULCPASOK	63636	63636
8	DIMSYMIOAN	63636	63636
10	VOULBPASOK	63636	63636
9	VOULAPASOK	61765	63636
13	VOULBND	61765	63636
12	VOULAND	61765	63636
7	DIMIOAN	61765	56757
22	TOPTYPOS	61765	61765
2	KEE	58333	60000
1	YPAID	58333	60000
16	SAPION	56757	58333
15	SAPVARV	56757	58333
17	SAPPIRATH	56757	58333
18	PRPANIOAN	55263	53846
4	PRESYP	51220	53846
5	MHTRIOAN	51220	41176
19	EXPREKPA	50000	52500
20	PREHM	50000	51220
21	ESTIA	50000	51220
6	PERIPI	50000	51220

Παρατηρούμε εδώ ότι αν και ο Σύλλογος Αποφοίτων Ζωσιμαίας (κόμβος 14) έχει τη μεγαλύτερη κεντρικότητα με βάση την εγγύτητα, ωστόσο υπάρχουν και άλλα ΕΔΥ τα οποία έχουν μεγάλα ποσοστά κεντρικότητας, Αυτό σημαίνει ότι προκειμένου να επηρεάσουν το δίκτυο τα ΕΔΥ, αυτά εξαρτώνται το ένα από το άλλο.

-Κεντρικότητα με βάση το διαμεσολαβητικό ρόλο των ΕΔΥ

Ενεργά δρώντα υποκείμενα	ΚΩΔΙΚΟΙ	nBetweenness
14	SAPZOS	60,433
3	EMY	5.952
8	DIMSYMIOAN	3.891
7	DIMIOAN	1.643

Όπως φαίνεται, το 60, 43% των ζευγαριών του δικτύου διέρχονται από τον κόμβο 14 για να συνδεθούν, δηλαδή από τους εκπροσώπους του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας. Εκφράζει το μέτρο δυνατοτήτων ελέγχου της πληροφορίας και των ενεργειών προς επίτευξη του στόχου του τοπικού δικτύου της πόλης των Ιωαννίνων, λειτουργεί ως έλεγχος εισόδου στο δίκτυο (gate-keeper), γεγονός που σημαίνει ότι η ομαλότητα και η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του τοπικού δικτύου σχεδόν αποκλειστικά εξαρτάται από αυτόν.

▪ Αποτίμηση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων

Τα βασικά σημεία τα οποία μπορούμε να αναφέρουμε βάσει των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων είναι τα εξής:

Παρατηρήθηκαν πιο δημοκρατικές διαδικασίες εντός του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής (άνοιγμα διαλόγου μέσω του περιοδικού για να προσδιορίσει τις θέσεις του για το ζήτημα της επαναφοράς του θεσμού, δημοσιοποίηση των θέσεων, ενημέρωση τοπικών φορέων, γενικές συνελεύσεις, ορισμός συντονιστικής επιτροπής. Επίσης, μέσω του περιοδικού, της ιστοσελίδας, και των τοπικών εφημερίδων υπήρχε λογοδοσία των ενεργειών και των πράξεων. Μέσω του διαλόγου και των αποφάσεων των Γενικών συνελεύσεων υπήρξε προσπάθεια οριοθέτησης του ζητήματος για τα μέλη που υπερέβαιναν τις θέσεις του συλλόγου

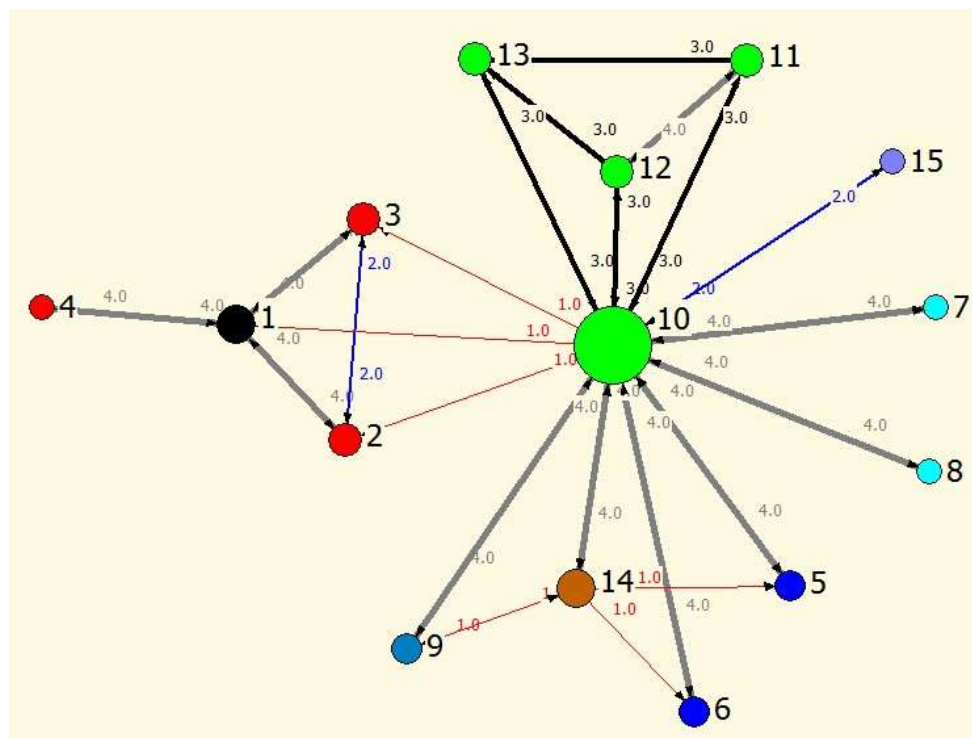
Ο Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας ξεκίνησε τη συνεργασία με άλλους φορείς οι οποίοι δεν είχαν το ζήτημα ως πρώτη προτεραιότητα (Δήμος, βουλευτές), επιθυμώντας να παρουσιάσει το ζήτημα ως αίτημα της πόλης των Ιωαννίνων, πιθανά επηρεαζόμενος και από την ερμηνεία της διαθήκης του Νικολάου Ζωσιμά. Χρησιμοποίησε επίσης τον πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, με στόχο την πρόσβαση στο ΚΕΕ για την άσκηση επιρροής στη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής στο ζήτημα επαναφοράς του θεσμού των προτύπων.

Με δική του πρωτοβουλία προσπάθησε να δημιουργήσει συντονιστικό όργανο της πόλης των Ιωαννίνων με τους βουλευτές και το Δήμο ως διαμεσολαβητές για την άσκηση επιρροής στην πολιτική εξουσία.

Περιέπλεξε την προσπάθεια ένταξης της Ζωσιμαίας στο θεσμό των προτύπων με τη διαχείριση του κληροδοτήματος Ζωσιμά εγκαλώντας για τη διαχείριση τους φορείς από τους οποίους ζητούσε συνεργασία για την επίλυση του ζητήματος. Για τον λόγο αυτό:

- Προκλήθηκε ζήτημα συνοχής στο εσωτερικό του συλλόγου λόγω δημόσιων αντεγκλήσεων σχετικά με τη διαχείριση του κληροδοτήματος και τις ανοικτές τοποθετήσεις μελών για ιδιωτικοποίηση των σχολείων της πρώην Προτύπου Ζωσιμαίας Σχολής
- Δεν ανέπτυξε σχέσεις εμπιστοσύνης με τους συντελεστές των σχολείων της Ζωσιμαίας (διευθυντές σχολείων Ζωσιμαίας), συλλόγους γονέων
- Δεν παρουσίασε ένα δυναμικό αποφοίτων με διακεκριμένες θέσεις έτοιμο να συμβάλει στην επίλυση του προβλήματος.

10.2.1.3. Δίκτυο ego net Συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής

Γράφημα 10.4.: Αναπαράσταση δικτύου ego net στο τοπικό επίπεδο με κέντρο τον Σύνδεσμο αποφοίτων Ιωνιδείου για την επαναφορά των σχολείων της Ιωνιδείου Σχολής στο θεσμό των προτύπων στη χρονική τομή του Ν.3966/2011

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΝΕΡΓΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΚΤΥΟ EGO NET ΜΕ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΝ ΣΥΝΔΕΣΜΟ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΙΩΝΙΔΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ ΤΟΥ Ν. 3966/2011			
A/A		ΕΝΕΡΓΑ ΔΡΩΝΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
1	ΥΡΑΙΔ	Υπουργείο Παιδείας	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
2	ΚΕΕ	Κέντρο Εκπαιδευτικής έρευνας	ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
3	ΕΜΥ	Επιτροπή μορφωτικών υποθέσεων	
4	ΠΡΕΣΥΡ	Θάνος Βερέμης, πρόεδρος Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας	ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΓΟΝΕΩΝ
5	ΣΥΛΓΟΝΕΓΙΟΝ	Σύλλογος Γονέων Πειραματικού Γυμνασίου Ιωνιδείου	
6	ΣΥΛΓΟΝΕΛΙΟΝ	Σύλλογος Γονέων Πειραματικού Λυκείου Ιωνιδείου	
7	ΔΠΙΡΓΥΜΙΟΝ	Διευθυντής Πειραματικού Γυμνασίου Ιωνιδείου και Σύλλογος διδασκόντων	ΔΙΟΙΚΗΣΕΙΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
8	ΔΠΙΡΛΥΚΙΟΝ	Διευθυντής Πειραματικού Λυκείου Ιωνιδείου και Σύλλογος διδασκόντων	
9	ΑΡΟΓΟΝΙΟΝ	Απόγονοι Κωνσταντίνου Ιωνίδη	ΑΠΟΓΟΝΟΙ ΔΩΡΗΤΗ
10	ΣΑΠΙΟΝ	Σύνδεσμος αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής	ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
11	ΣΑΡΒΑΡ	Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής	
12	ΣΑΡΖΟΣ	Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Πειραιά	

13	SAPPIRATH	Σύλλογος αποφοίτων Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών	
14	DIMPEIR	Δήμαρχος Πειραιά	ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΑ
15	ΤΟΡΤΥΡΙΡ	Τοπικός Τύπος Πειραιά	ΤΟΠΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

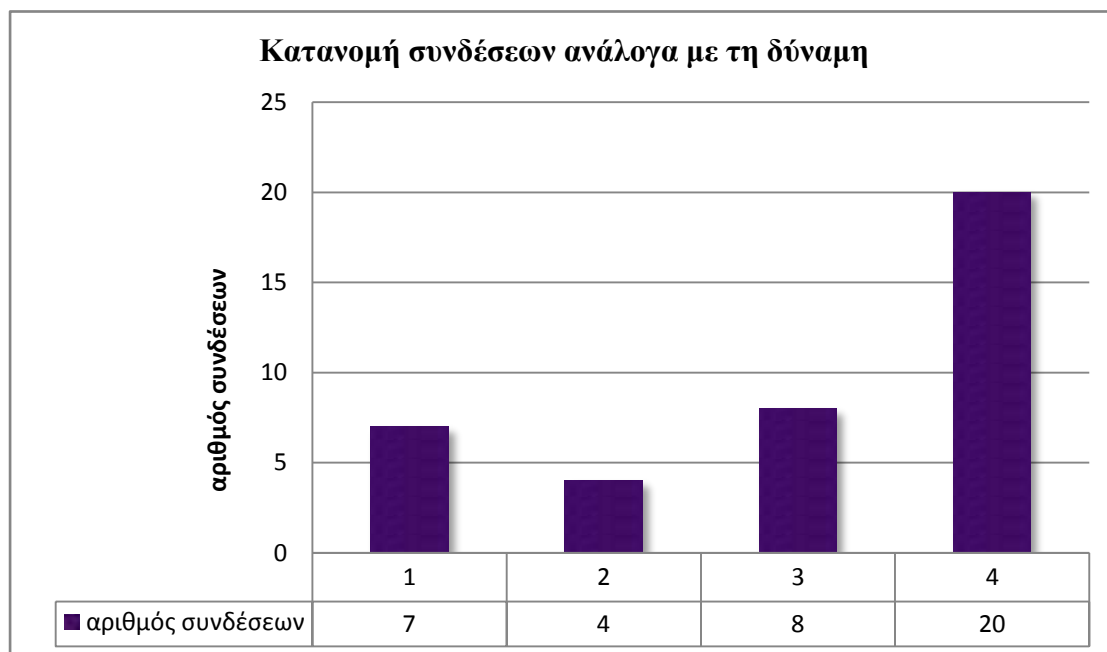
Πίνακας 10.4: Κατηγορίες των ενεργών δρώντων υποκειμένων που συμμετείχαν στο δίκτυο ego net του Συνδέσμου αποφοίτων Ιωνιδείου για την επαναφορά των σχολείων της Ιωνιδείου Σχολής στο θεσμό των προτύπων στη χρονική τομή του Ν.3966/2011

Αρχικά απαριθμήθηκαν τα ενεργά δρώντα υποκείμενα και σημειώθηκε η ιδιότητα ή οι ιδιότητες (οργανωτικές ή μη) με τις οποίες συμμετέχουν. Στο δίκτυο αυτό αποτυπώθηκαν 15 ΕΔΥ τα οποία ανήκουν σε 8 κατηγορίες ανάλογα με τον τομέα από τον οποίο προέρχονται.

- **Δείκτες κλειστότητας του δικτύου**

- **Πυκνότητα**

Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα συνδέονται με 39 συνδέσεις. Το σύνολο των δυνατών συνδέσεων είναι 105 και εξ αυτού η πυκνότητα υπολογίζεται σε 0.566d (density average value), η οποία είναι σημαντικά υψηλή τιμή. Προφανώς, το δίκτυο είναι καλά συνδεδεμένο.

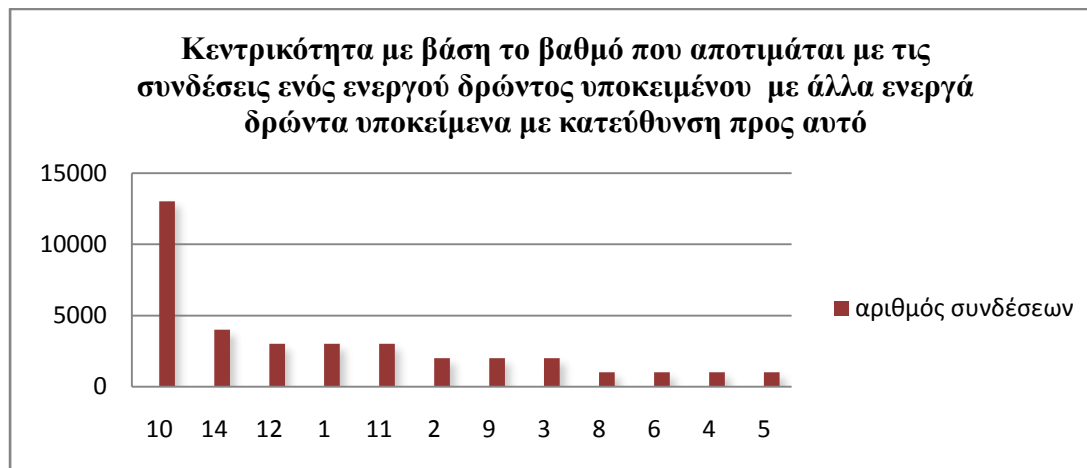

Πρόκειται για αρκετά κλειστή δομή. Κυριαρχούν οι ισχυρές συνδέσεις στην κλίμακα από 1 έως 4. Υπάρχουν όμως και πιο αδύναμες συνδέσεις, που αποτελούν γέφυρες για ανάπτυξη σχέσεων και εισροή ιδεών.

- **Κεντρικότητα**

-Κεντρικότητα με βάση το βαθμό

(Προσέγγιση Freeman)

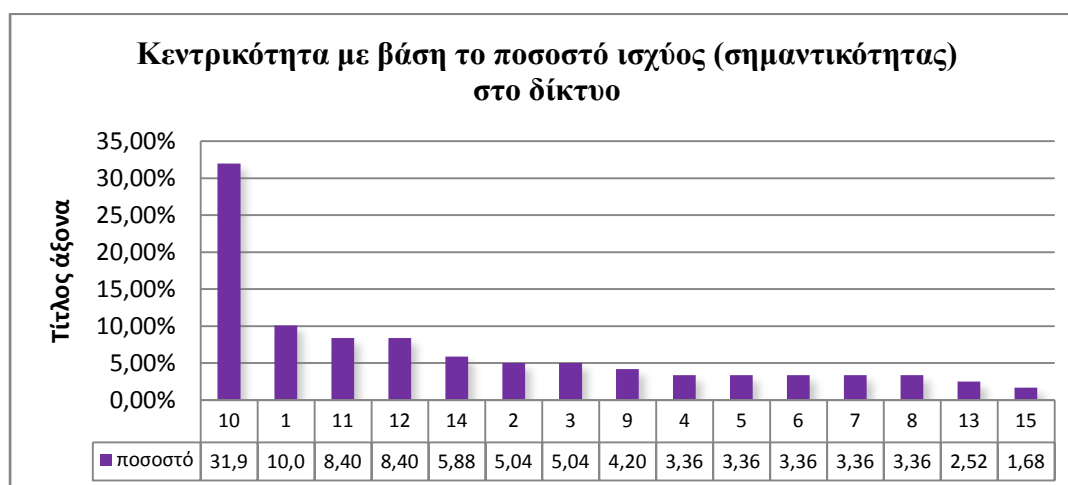

Ενεργό δρών υποκείμενο	Κωδικός	InDegree	OutDegree
10	SAPION	13.000	10.000
14	DIMPEIR	4.000	2.000
12	SAPVAR	3.000	2.000
1	YPAID	3.000	4.000
11	SAPZOS	3.000	2.000
2	KEE	2.000	3.000
9	APOGONION	2.000	2.000
3	EMY	2.000	3.000
8	DPIRLYKION	1.000	1.000
6	SYLGONELION	1.000	2.000
4	PRESYP	1.000	1.000
5	SYLGONEGION	1.000	2.000

Φαίνεται εδώ ότι οι εκπρόσωποι του Συλλόγου της Ιωνιδείου κυριαρχούν σε άμεσες συνδέσεις και σε αλληλεπιδραστικές σχέσεις με τα άλλα ΕΔΥ που συμμετέχουν στο τοπικό δίκτυο. Με βάση το δεδομένο ότι κατευθύνεται σε αυτούς ο εξαιρετικά μεγαλύτερος αριθμός συνδέσεων (23), δείχνει ότι στο τοπικό δίκτυο της Ιωνιδείου είναι οι προεξέχοντες και στην συγκεκριμένη περίπτωση οι διαθέτοντες μεγαλύτερο κύρος.

Μια σχετική κεντρικότητα, αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό κατά φθίνουσα σειρά εμφανίζουν ο Δήμος Πειραιά (6 συνδέσεις), ο Σύλλογος αποφοίτων της Βαρβακειού (5 συνδέσεις) και ο Σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας (5 συνδέσεις).

(Προσέγγιση Bonacich)

Ενεργά δρώντα υποκείμενα	κωδικοί	Κεντρικότητα με βάση το ποσοστό δύναμης BONACICH POWER
10	SAPION	31,94%
1	YPAID	10,08%
11	SAPZOS	8,40%
12	SAPVAR	8,40%
14	DIMPEIR	5,88%
2	KEE	5,04%
3	EMY	5,04%
9	APOGONION	4,20%
4	PRESYP	3,36%
5	SYLGONEGION	3,36%
6	SYLGONELION	3,36%
7	DPIRGYMION	3,36%
8	DPIRLYKION	3,36%
13	SAPPIRATH	2,52%
15	TOPTYPIR	1,68%

Το δίκτυο είναι ασύμμετρο και ιεραρχημένο, καθώς την κεντρική θέση κατέχει ο Σύλλογος αποφοίτων Ιωνιδείου με 31,94 %, δηλαδή είναι εκείνος που έχει το ρόλο του «βασικού παίκτη» (key-player) καθώς εμπλέκεται εκτενώς στις σχέσεις με άλλα μέλη του δικτύου.

- Κεντρικότητα με βάση την εγγύτητα

Όπως συνέβη και στο δίκτυο με κέντρο το σύλλογο αποφοίτων της Βαρβακειού Σχολής, έτσι και εδώ ο πιο κεντρικός με βάση την εγγύτητα, είναι ο κόμβος του Συνδέσμου αποφοίτων της Ιωνιδείου Σχολής ο οποίος είναι πιο κοντά σε όλους τους άλλους κόμβους. Άρα, θεωρείται ότι έχει μεγάλη ανεξαρτησία και μπορεί να επηρεάσει το δίκτυο πιο γρήγορα.

-Κεντρικότητα με βάση το διαμεσολαβητικό ρόλο των ΕΔΥ

ΕΔΥ	κωδικοί	nBetweenness
10	SAPION	66,48

Το 66,48% των ζευγαριών του δικτύου διέρχονται από τον κόμβο 10 για να συνδεθούν, δηλαδή από τους εκπροσώπους του Συλλόγου αποφοίτων Ιωνιδείου. Εκφράζει το μέτρο δυνατοτήτων ελέγχου της πληροφορίας και των ενεργειών προς επίτευξη του στόχου του τοπικού δικτύου των σχολείων της Ιωνιδείου, λειτουργεί ως έλεγχος εισόδου στο δίκτυο (gate-keeper) και η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του τοπικού δικτύου σχεδόν αποκλειστικά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από αυτόν.

▪ Αποτίμηση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων

Βάσει των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, παρατηρούμε τα εξής:

Ο Σύνδεσμος Αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά είχε αναπτύξει συνεργασίες με συλλόγους γονέων, διευθυντές σχολείων, συλλόγους διδασκόντων, έκανε κοινές εκδηλώσεις με τα σχολεία της Ιωνιδείου και ήταν συνεχής η αναφορά στην προσφορά τους. Επίσης, ανέπτυξε σχέσεις με τους απογόνους του Κωνσταντίνου Ιωνίδη και τον Δήμο Πειραιά.

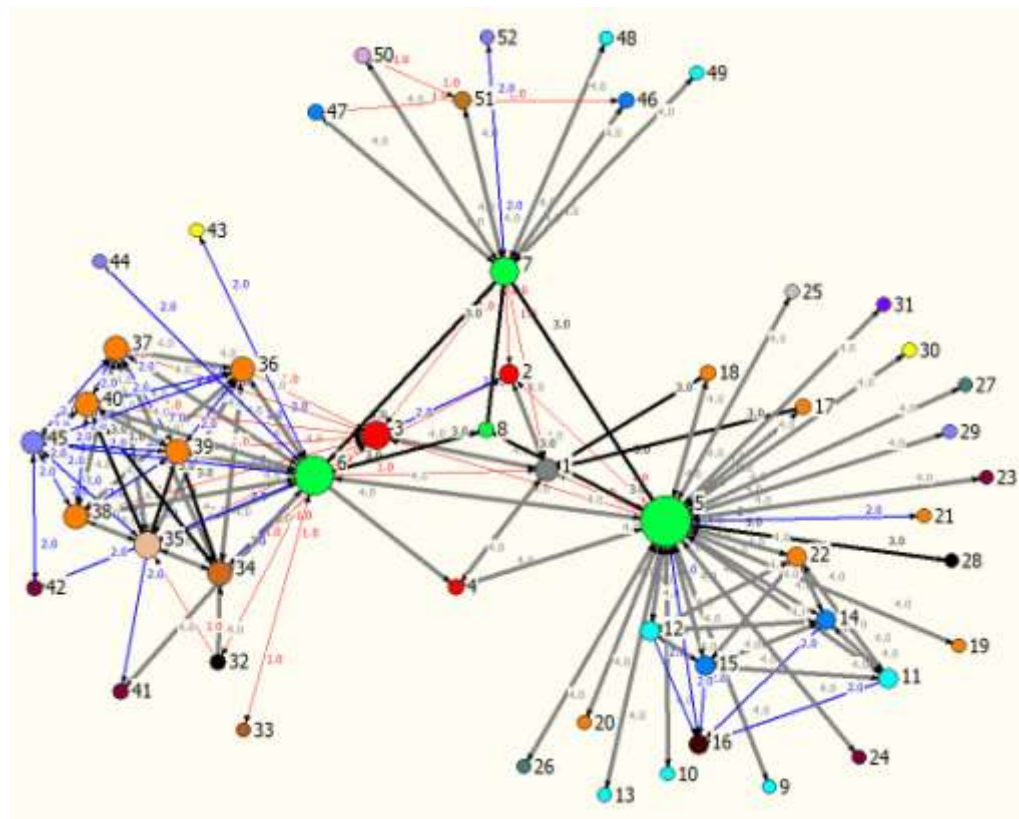
Προκειμένου να ενισχύσει μέσω συνασπισμών τα αιτήματά του, ανέπτυξε σχέσεις με τους συλλόγους αποφοίτων Ζωσιμαίας, Βαρβακειού και Πειραματικού Σχολείου Πανεπιστημίου Αθηνών.

Φάνηκε να διατηρεί ουδέτερη στάση στη δικαστική διαμάχη μεταξύ του Δήμου του Πειραιά και των απογόνων του Κωνσταντίνου Ιωνίδη για τη διαχείριση της περιουσίας της Ιωνιδείου.

Επίσης δεν παρουσιάζεται κάπου η ανάμειξη του συνδέσμου στο διαχειριστικό καθεστώς της περιουσίας της Ιωνιδείου Σχολής παράλληλα με το ζήτημα της επαναφοράς των σχολείων της Ιωνιδείου στο θεσμό των προτύπων.

Τέλος, δεν παρουσίασε ένα δυναμικό αποφοίτων με διακεκριμένες θέσεις έτοιμο να συμβάλει στην επίλυση του προβλήματος.

10.2.1.4. Αναπαράσταση του συνολικού δικτύου Εκπαιδευτικής διακυβέρνησης για την επαναφορά των Πρότυπων Σχολείων στην χρονική τομή του Ν.3966/11

Γράφημα 10.5.: Αναπαράσταση του συνολικού δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης για την πιλοτική επαναφορά των τριών ιστορικών σχολείων στην χρονική τομή του Ν.3966/11

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΛΥ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ ΤΟΥ Ν.3966/11			
A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ	ΕΝΕΡΓΑ ΔΡΩΝΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
1	ΥΡΑΙΔ	Υπουργείο Παιδείας	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
2	ΚΕΕ	Κέντρο Εκπαιδευτικής έρευνας	ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
3	ΕΜΥ	Επιτροπή μορφωτικών υποθέσεων	
4	ΠΡΕΣΥΡ	Θάνος Βερέμης, πρόεδρος Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας	
5	ΣΑΡΡΑΡ	Σύλλογος Αποφοίτων Βαρβακειού Σχολής	ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
6	ΣΑΡΡΖ	Σύλλογος Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων	
7	ΣΑΡΡΙ	Σύνδεσμος Αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής	
8	ΣΑΡΡΑΡΑΘ	Σύλλογος Αποφοίτων Πειραματικού Γυμνασίου Πανεπιστημίου Αθηνών Σχολής	
9	ΕΧΔΡΑΡ	Κυριακή Βλησίδου, Πρόην Δ/ντρια Βαρβακειού Λυκείου	ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
10	ΕΧΔΡΑΡΑΘ	Ζωή Μπέλλα. Πρόην Δ/ντρια	

		Πειραματικού Γυμνασίου Πανεπιστημίου Αθηνών	
11	DPIRGYMPVAR	Σοφία Γελαδάκη, Φιλολόγος Ph.D., Διευθύντρια Βαρβακείου Πειραματικού Γυμνασίου: "Το Βαρβάκειο και οι μαθητές του. Κοινωνική προέλευση και επιδόσεις"	
12	DPIRLYKVAR	Λεωνίδα Μάντζος, Διευθυντής Πειραματικού Βαρβακείου Λυκείου	
13	SXOLSYMB	Αιμιλία Βλαχογιάννη, Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων Γ' Αθήνας, Ph.D., π. Διευθύντρια Βαρβακείου Πειραματικού Γυμνασίου: Αντι - θέσεις και θέσεις για το θεσμό των Προτύπων Σχολείων"	
48	DPIRGYMION	Διευθυντής Πειραματικού Γυμνασίου Ιωνιδείου και Σύλλογος διδασκόντων	
49	DPIRLYKION	Διευθυντής Πειραματικού Λυκείου Ιωνιδείου και Σύλλογος διδασκόντων	
14	SYLGONEGVAR	Σύλλογος Γονέων Γυμνασίου Βαρβακείου	ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΓΟΝΕΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
15	SYLGONELVAR	Σύλλογος Γονέων Λυκείου Βαρβακείου	
46	SYLGONEGION	Σύλλογος Γονέων Πειραματικού Γυμνασίου Ιωνιδείου	
47	SYLGONELION	Σύλλογος Γονέων Πειραματικού Λυκείου Ιωνιδείου	
16	ELMEPROT	ΕΛΜΕ Προτύπων	ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ
17	NOMANAT	Λεωνίδας Κουρής, Νομάρχης Ανατολικής Αττικής και πρώην Δήμαρχος Αθηναίων	ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ
18	YFYPEHODE	Θεμιστοκλής Ξανθόπουλος, Διδάκτωρ Μηχανικός Ε.Ν.Σ.Ε.Ε.Ι.Η. Πολυτεχνείου Toulouse, Τακτικός Καθηγητής Υδρολογίας στο Ε.Μ.Π., πρώην Πρύτανης Ε.Μ.Π., Υφυπουργός Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.: Η συμβολή των Προτύπων Σχολείων στο δημόσιο χαρακτήρα και τον αναδιανεμητικό ρόλο της Παιδείας"	
19	EPPRSARPRO	Νίκος Κωνσταντόπουλος, Δικηγόρος, πρώην Πρόεδρος του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου: Τα Πρότυπα Σχολεία για την κοινωνία της γνώσης και το νέο ανθρωπισμό του 21ου αιώνα"	
20	KOINEKPRPASOK	Θεόδωρος Πάγκαλος, Νομικός, Οικονομολόγος, Δρ Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Σορβόνης, (τότε) βουλευτής και Κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του ΠΑΣΟΚ: Πρακτικά μέτρα για την ανασύσταση των προτύπων σχολείων"	
21	VOULPASOK	Τσούρας Βουλευτής ΠΑΣΟΚ	
22	PRVARVIDR	Ο εκπρόσωπος του Βαρβακείου Κληροδοτήματος και Διευθυντής του Γραφείου της Προεδρίας της Δημοκρατίας Πρέσβυς κ. Κωνσταντίνος Μπίκας	
36	VOULPASOK	Αργύρης Ευάγγελος, βουλευτής ΠΑΣΟΚ	
37	VOULBPASOK	Οικονόμου Αθανάσιος βουλευτής ΠΑΣΟΚ	
38	VOULCPASOK	Παντούλας Μιχαήλ, απόφοιτος Ζωσιμαίας, βουλευτής ΠΑΣΟΚ	

39	VOULAND	Τασούλας Κων/νος, βουλευτής Ν.Δ	
40	VOULBND	Καλογιάννης Σταύρος, βουλευτής Ν.Δ	
41	PRPANIOAN	1.Πρύτανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων	ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΑΕΙ
42	EXPREKPA	2. Γεώργιος Μπαμπινιώτης Πρώην πρύτανης ΕΚΠΑ	
23	KIATEKPA	Ευτύχιος Βορίδης, Ομότιμος Καθηγητής της Ιατρικής Πανεπιστημίου Αθηνών .	
24	OMKARXAIOL	Χρήστος Ντούμας, Ομότιμος Καθηγητής Αρχαιολογίας, Διευθυντής των ανασκαφών στη Σαντορίνη και μελετητής του αιγαιακού πολιτισμού: Πρότυπα Σχολεία για υποδειγματικούς πολίτες"	
25	ISTSYGRAF	Σαράντος Ι. Καργάκος, Ιστορικός - Συγγραφέας: Η αναγκαιότητα της επανόδου στην ορθή λειτουργία των Προτύπων σχολείων"	ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ
26	EPPRSTE	Ο πρώην Πρόεδρος του Συμβουλίου Επικρατείας και Πρόεδρος της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων κ. Χρήστος Γεραρής	ΠΡΩΗΝ ΑΝΩΤΑΤΟΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ
27	EPANTPRSTE	Ο Επίτιμος Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου Επικρατείας κ. Αναστάσιος Μαρίνος	
28	EKPRARCBISH	Ο εκπρόσωπος του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερωνύμου	ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
32	MHTRIOAN	Ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων και πρόεδρος αγαθοεργών καταστημάτων	ΤΥΠΟΣ
29	EKDAPOGEV	Ο εκδότης της εφημερίδας Απογευματινή" κ. Κώστας Σαραντόπουλος	
44	ESTIA	Εφημερίδα Εστία	
52	TOPTYPIR	Τοπικός Τύπος Πειραιά	
45	TOPTYPOS	Τοπικός τύπος Ιωαννίνων	
30	HORACCENT	κ. Κυριάκος Σαμπατακάκης, στέλεχος της υπερεθνικής εταιρίας συμβούλων επιχειρήσεων ACCENTURE	ΣΤΕΛΕΧΟΣ ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ
31	SKHNSMAR	Γιάννης Σμαραγδής, διεθνούς φήμης σκηνοθέτης κινηματογράφου	ΣΚΗΝΟΘΕΤΗΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
33	PERIPI	Περιφερειάρχης Ηπείρου	ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΡΧΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
34	DIMIOAN	Φίλιππος Φύλιος , Δήμαρχος Ιωαννίνων	ΔΗΜΑΡΧΟΙ
51	DIMPEIR	Δήμαρχος Πειραιά	
35	DIMSYMIOAN	37 Δημοτικοί Σύμβουλοι του Δήμου Ιωαννιτών	37 ΔΗΜΟΤΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΔΗΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
43	PREHM	Πρόεδρος εταιρίας Ηπειρωτικών Μελετών (Ε.Η.Μ)	ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ

50	ΑΠΟΓΟΝΙΟΝ	Απόγονοι Κωνσταντίνου Ιωνίδα	ΑΠΟΓΟΝΟΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΩΝΙΝΗ
----	-----------	------------------------------	---------------------------------

Πίνακας 10.5.: Κατηγορίες ΕΔΥ του συνολικού δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης για την πιλοτική επαναφορά των τριών ιστορικών σχολείων στην χρονική τομή του Ν.3966/11

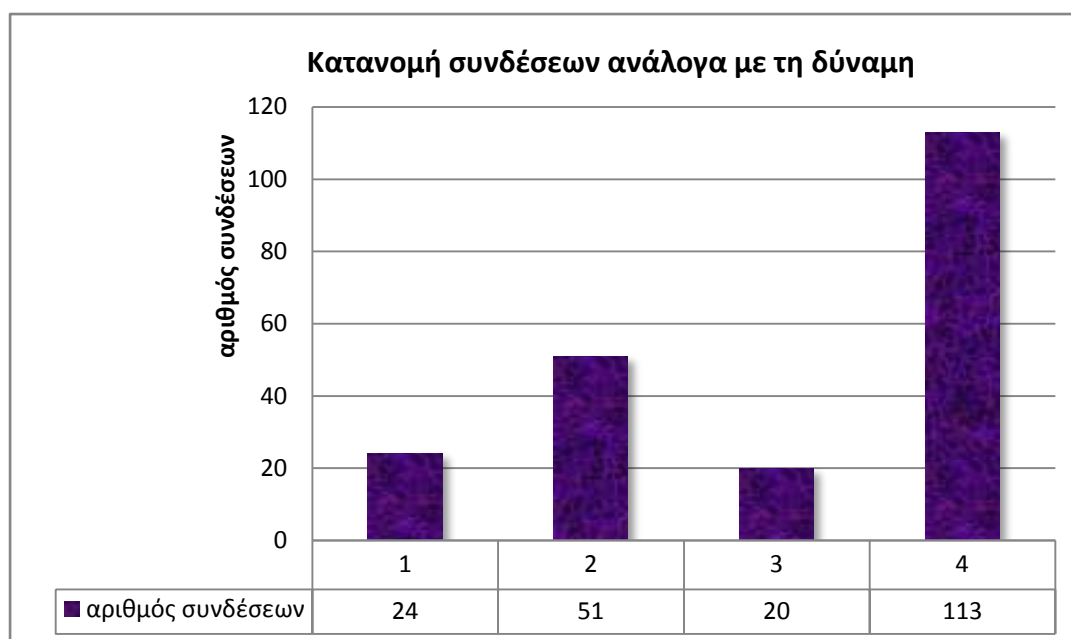
Στο συνολικό δίκτυο εκπαιδευτικής διακυβέρνησης για την πιλοτική επαναφορά των τριών ιστορικών σχολείων στην χρονική τομή του Ν.3966/11 αποτυπώθηκαν 52 ΕΔΥ που κατατάσσονται σε 18 διαφορετικές κατηγορίες ανάλογα με την ιδιότητά τους.

- **Δείκτες κλειστότητας του δικτύου**

- **Πυκνότητα**

Τα ΕΔΥ συνδέονται με 208 συνδέσεις. Το σύνολο των δυνατών συνδέσεων είναι πολύ μεγαλύτερο (864) και για τον λόγο αυτόν η πυκνότητα του δικτύου υπολογίζεται 0,2406.

Παρατηρούμε ότι οι περισσότερες συνδέσεις είναι ισχυρές συνδέσεις που χαρακτηρίζουν την εμπιστοσύνη μεταξύ των ΕΔΥ.

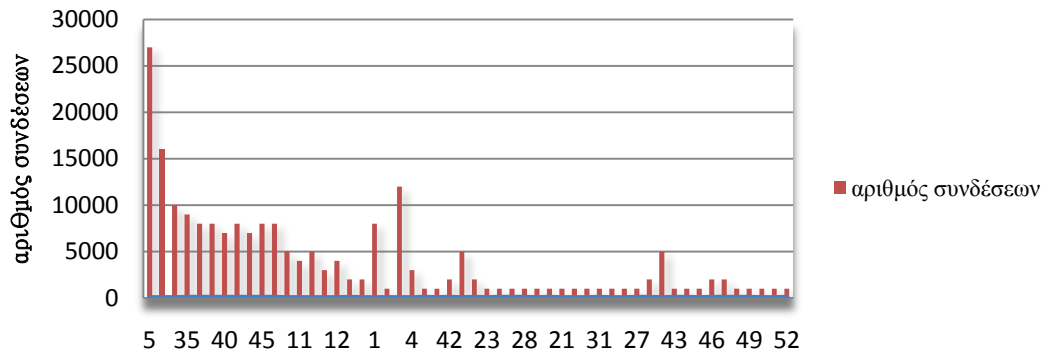

- **Κεντρικότητα**

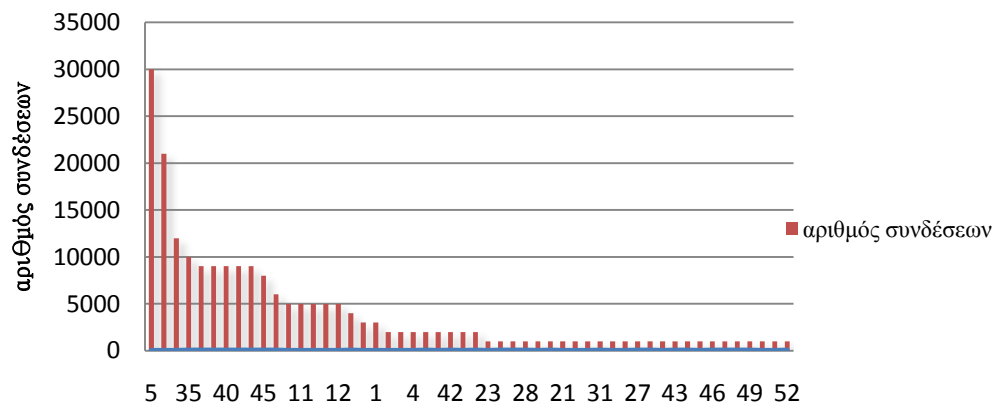
-Κεντρικότητα με βάση το βαθμό

(Προσέγγιση Freeman)

Βαθμός κεντρικότητας κάθε ενεργού δρώντος υποκειμένου με βάση τις συνδέσεις με κατεύθυνση προς αυτό

Κεντρικότητα με βάση το βαθμό που αποτιμάται με τις συνδέσεις ενός ενεργού δρώντος υποκειμένου με κατεύθυνση προς άλλα ενεργά δρώντα υποκείμενα

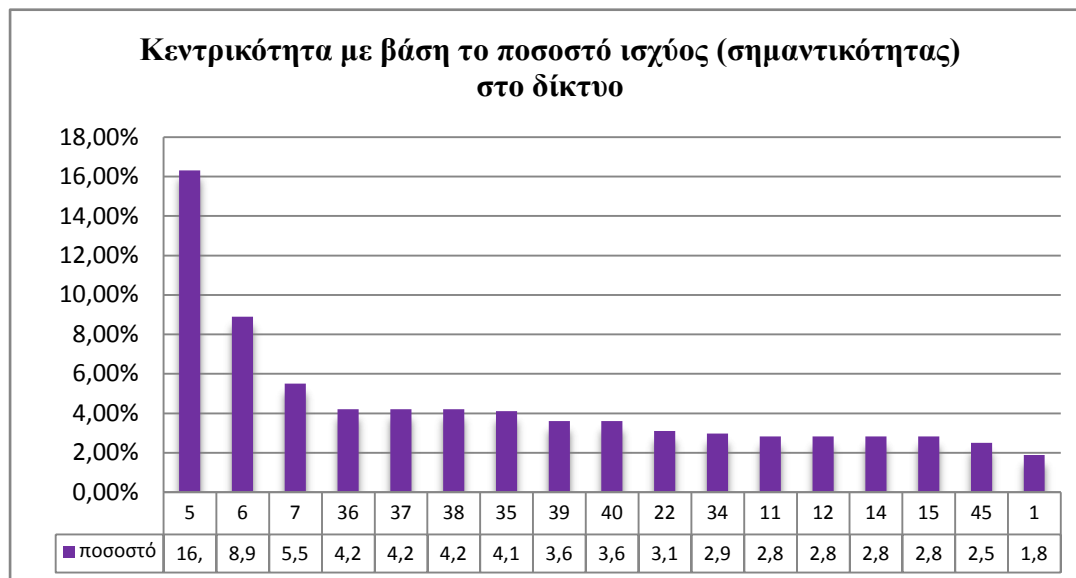
Ενεργά Δρώντα Υποκείμενα	Κωδικός	OutDegree	InDegree
5	SAPVAR	30000	27000
6	SAPZOS	21000	16000
7	SAPION	12000	10000
35	DIMSYMIOAN	10000	9000
36	VOULAPASOK	9000	8000
37	VOULBPASOK	9000	8000
40	VOULBND	9000	7000
38	VOULCPASOK	9000	8000
39	VOULAND	9000	7000
45	TOPTYPOS	8000	8000
34	DIMIOAN	6000	8000
15	SYLGONELVAR	5000	5000
11	DPIRGYMVAR	5000	4000
14	SYLGONEGVAR	5000	5000

22	PRVARVIDR	5000	3000
12	DPIRLYKVAR	5000	4000
51	DIMPEIR	4000	2000
8	SAPPIRATH	3000	2000
1	YPAID	3000	8000
17	NOMANAT	2000	1000
3	EMY	2000	12000
4	PRESYP	2000	3000
32	MHTRIOAN	2000	1000
18	YFYPEHODE	2000	1000
42	EXPREKPA	2000	2000
2	KEE	2000	5000
50	APOGONION	2000	2000
23	KIATEKPA	1000	1000
29	EKDAPOGEV	1000	1000
30	HORACCENT	1000	1000
28	EKPRARCBISH	1000	1000
20	KOINEKPRPASOK	1000	1000
33	PERIPI	1000	1000
21	VOULPASOK	1000	1000
9	EXDPIRVAR	1000	1000
10	EXDPIRATH	1000	1000
31	SKHNSMAR	1000	1000
26	EPPRSTE	1000	1000
13	SXOLSYMB	1000	1000
27	EPANTPRSTE	1000	1000
41	PRPANIOAN	1000	2000
16	ELMEPROT	1000	5000
43	PREHM	1000	1000
44	ESTIA	1000	1000
19	EPPRSARPRO	1000	1000
46	SYLGONEGION	1000	2000
47	SYLGONELION	1000	2000
48	DPIRGYMION	1000	1000
49	DPIRLYKION	1000	1000
24	OMKARXAIOL	1000	1000
25	ISTSYGRAF	1000	1000
52	TOPTYPIR	1000	1000

Με πρώτο το Σύλλογο αποφοίτων Βαρβακείου και δεύτερο το Σύλλογο αποφοίτων Ζωσιμαίας σε κεντρικές θέσεις στο δίκτυο, το συνολικό δίκτυο αντανακλά μεγάλο βαθμό ασυμμετρίας και ιεραρχίας.

(Προσέγγιση Bonacich)

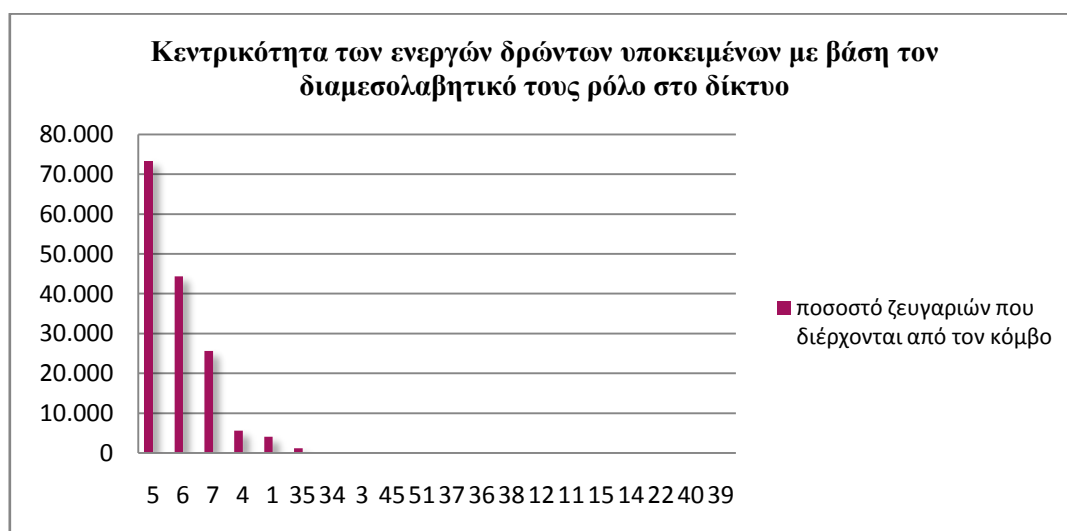
Ενεργά δρώντα υποκείμενα	κωδικοί	BONACICH POWER
5	SAPVAR	16,30%
6	SAPZOS	8,90%
7	SAPION	5,50%
36	VOULAPASOK	4,20%
37	VOULBPASOK	4,20%
38	VOULCPASOK	4,20%
35	DIMSYMIOAN	4,10%
39	VOULAND	3,60%
40	VOULBND	3,60%
22	PRVARVIDR	3,10%
34	DIMIOAN	2,98%
11	DPIRGYMVAR	2,82%
12	DPIRLYKVAR	2,82%
14	SYLGONEGVAR	2,82%
15	SYLGONELVAR	2,82%
45	TOPTYPOS	2,50%
1	YPAID	1,88%

Παρατηρούμε ότι σημαντική κεντρική θέση στο δίκτυο έχουν οι τρεις Σύλλογοι αποφοίτων των ιστορικών σχολείων. Είναι δηλαδή αυτοί που εμπλέκονται εκτενώς στις σχέσεις με άλλα μέλη του δικτύου.

- Κεντρικότητα με βάση την εγγύτητα

Ο πιο κεντρικοί με βάση την εγγύτητα, είναι οι κόμβοι των Συλλόγων αποφοίτων των τριών ιστορικών Πρότυπων σχολείων και είναι πιο κοντά σε όλους τους άλλους κόμβους. Αυτό σημαίνει ότι αυτοί οι τρεις κόμβοι εξαρτώνται ο ένας από τον άλλον, ώστε να είναι σε θέση να επηρεάσουν το δίκτυο αφού είναι αυτοί που συνδέονται και με τα άλλα ΕΔΥ και η γρήγορη κινητοποίηση του δικτύου εξαρτάται από τη συνεργασία τους. Δηλαδή, κανένα από αυτά τα ΕΔΥ δεν μπορεί στο συνολικό δίκτυο εκπαιδευτικής διακυβέρνησης να λειτουργήσει ανεξάρτητα ως προς την προσπάθεια επίλυσης του ζητήματος επαναφοράς του θεσμού των ιστορικών Πρότυπων Σχολείων.

-Κεντρικότητα με βάση το διαμεσολαβητικό ρόλο των ΕΔΥ

Ενεργά δρώντα υποκείμενα	ΚΩΔΙΚΟΙ	nbetweenness
5	SAPVAR	73.354
6	SAPZOS	44.401
7	SAPION	25.647
4	PRESYP	5.647
1	YPAID	4.105
35	DIMSYMIOAN	1.218
34	DIMIOAN	0.876
3	EMY	0.314

Το 73,354% των ζευγαριών του δικτύου διέρχονται από τον κόμβο 5 για να συνδεθούν, δηλαδή από τους εκπροσώπους του Συλλόγου αποφοίτων Βαρβακείου, το 44,401% διέρχονται από τον κόμβο 6 για να συνδεθούν, δηλαδή από τους

εκπροσώπους του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας και το 25.647% διέρχονται από τον κόμβο 7 για να συνδεθούν, δηλαδή από τους εκπροσώπους του Συλλόγου αποφοίτων Ιωνιδείου. Οι σύλλογοι αποφοίτων των ιστορικών σχολών Βαρβακείου, Ζωσιμαίας και Ιωνιδείου ελέγχουν σε συντριπτικά μεγάλο βαθμό τις συνδέσεις εντός του δικτύου.

<i>Social Network</i>	<i>Size</i>	<i>Density d</i>	<i>Degree Centralization</i>	<i>Betweenness Centralization (%)</i>	<i>Κλειστότητα δικτύου</i>
Δίκτυο Βαρβακείου	31	0,3484	100	90,85	Υψηλή
Δίκτυο Ζωσιμαίας	22	0,7857	100	58,56	Υψηλή
Δίκτυο Ιωνιδείου	15	0,5667	92,86	85,16	Υψηλή
Συνολικό δίκτυο	52	0,2406	58,82	67,35	Υψηλή

▪ **Αποτίμηση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων**

Από την ανάλυση των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων σχετικά με τη λειτουργία του συνολικού δικτύου εκπαιδευτικής πολιτικής για την πιλοτική επαναφορά των Πρότυπων Σχολείων με το Ν.3966/2011, μπορούμε να καταλήξουμε στα εξής:

Οι Σύλλογοι αποφοίτων των Ιστορικών σχολών Βαρβακείου και Ζωσιμαίας είναι τα πρώτα ενεργά δρώντα υποκείμενα που θέτουν ως προτεραιότητα την πιλοτική επαναφορά του θεσμού των προτύπων και ζητούν συνεργασία παρακινώντας και άλλους συλλόγους αποφοίτων με τις ίδιες ενσωματωμένες αξίες, αλλά και άλλους φορείς στη δημιουργία δικτύου. Σκοπός τους ήταν μέσω της προβολής του θέματος και μέσω των πολιτικών παρεμβάσεων, στα οποία μπορούσαν να συμβάλουν και άλλοι φορείς, να πετύχουν ικανοποίηση του αιτήματός τους, δηλαδή τη θεσμοποίηση της πιλοτικής επαναφοράς του εν λόγω θεσμού.

Οι προαναφερόμενοι σύλλογοι αποφοίτων θεώρησαν ως δομική οπή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος την έλλειψη ρύθμισης, περισσότερο από δύο δεκαετίες, για την διαφοροποιημένη μάθηση που αφορούσε στο μαθητικό δυναμικό με υψηλές επιδόσεις και ταλέντα, ενώ είχαν ρυθμιστεί θέματα για άλλες κατηγορίες μαθητών (καλλιτεχνικά, μουσικά, αθλητικά σχολεία, ένταξη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, επίπεδα στην Αγγλική γλώσσα). Επίσης διατύπωσαν την θέση τους σχετικά την αντιφατικότητα που υπήρχε από την πλευρά των νομοθετικών

ρυθμίσεων στο να επιτρέπεται να συμβαίνει θεσμικά η επιλογή μαθητών στα ιδιωτικά σχολεία, με κριτήρια εισαγωγής, ενώ δεν προβλεπόταν για τα δημόσια.

Το συνολικό δίκτυο εκπαιδευτικής διακυβέρνησης για την επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων από το 2005 μέχρι το 2011 κατόρθωσε να δημιουργήσει κοινές θέσεις σχετικά με την πιλοτική επαναφορά του θεσμού των Προτύπων. Παρατηρούμε πολιτικές παρεμβάσεις τόσο από τον άτυπο συνασπισμό των συλλόγων των αποφοίτων που προαναφέραμε, όσο και από παράγοντες στο επίπεδο του κάθε τοπικού δικτύου, τους οποίους ο κάθε σύλλογος αποφοίτων χρησιμοποιούσε ως συνδέσμους με την πολιτική εξουσία για την εξατομικευμένη επαναφορά στο θεσμό των προτύπων των σχολείων της κάθε πρώην προτύπου σχολής. Για παράδειγμα, ο Σύλλογος αποφοίτων της Βαρβακείου, όπως περιγράψαμε, χρησιμοποίησε κυρίως πολιτικούς που ήταν απόφοιτοι της Βαρβακείου και ο σύλλογος αποφοίτων Ζωσιμαίας τους βουλευτές του νομού Ιωαννίνων, το Δήμο, καθώς και ακαδημαϊκούς παράγοντες του πανεπιστημίου Ιωαννίνων που σχετίζονταν με πολιτικούς.

Αποτιμώντας τις ενέργειες και τις δράσεις του δικτύου θα μπορούσαμε να πούμε ότι κατόρθωσε να φέρει στο προσκήνιο το ζήτημα της πιλοτικής επαναφοράς του θεσμού των Προτύπων και προσπάθησε να επηρεάσει τις πολιτικές αποφάσεις. Αν και ο Ν.3966/2011 άφησε το δίκτυο μερικά ευχαριστημένο, οι συμμετέχοντες θεώρησαν το θεσμό των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων ως το πρώτο βήμα για την επαναφορά του θεσμού των Προτύπων δημόσιων σχολείων.

Θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη ότι στο διάστημα από το 2005 έως το 2011 άλλαξαν 4 υπουργοί Παιδείας που ανήκαν σε δύο διαφορετικά κόμματα, με διαφορετικές αντιλήψεις για την εκπαιδευτική διακυβέρνηση και για το θεσμό των Προτύπων. Όπως και τα ΕΔΥ του δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης περιέγραφαν, μέχρι να ολοκληρώσουν τις ενέργειες με τον ένα Υπουργό, τον διαδεχόταν ο επόμενος.

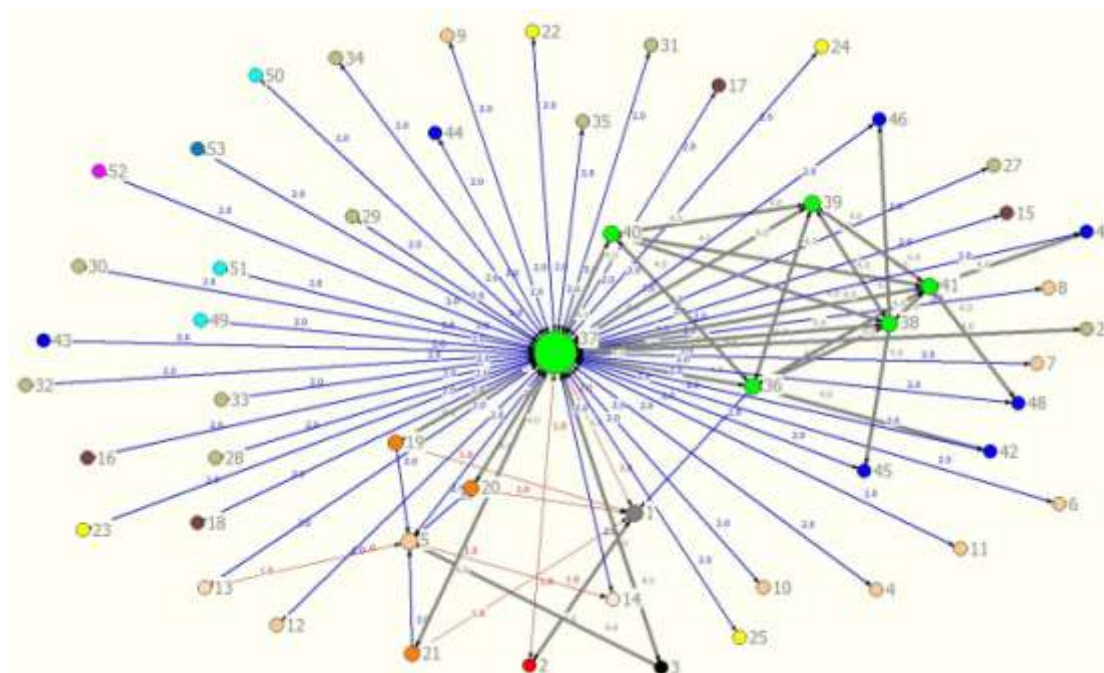
Επίσης θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη το γεγονός, ότι τα συνδικαλιστικά σωματεία των εκπαιδευτικών, που μπορούσαν να ασκούν ισχυρή πίεση στις κυβερνήσεις, ήταν κάθετα αντίθετα με την επαναφορά του θεσμού των προτύπων, λόγω των διαφορετικών ερμηνειών των εννοιών των ίσων ευκαιριών, της αριστείας και του ελιτισμού.

Ως συμπέρασμα, σχετικά με τη δομή του συνολικού δικτύου θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι το άθροισμα των σχέσεων των επί μέρους τοπικών δικτύων. Πέραν

από τις συνδέσεις των εκπροσώπων των Συλλόγων αποφοίτων δεν παρατηρούνται διασυνοριακές (crossboundary) ανταλλαγές μεταξύ των τοπικών δικτύων.

Επίσης είναι σημαντικό να αναφέρουμε, ότι δεν ωφελήθηκαν όλοι οι συμμετέχοντες με τον ίδιο τρόπο, καθώς το λύκειο της Ζωσιμαίας αποκλείστηκε από την ένταξη στο θεσμό των ΠΠΣ. Επίσης, εντάχθηκαν άλλα σχολεία στο θεσμό των ΠΠΣ των οποίων οι συντελεστές δεν ανήκαν στο δίκτυο. Παρ' όλα αυτά, ο συνασπισμός των συλλόγων αποφοίτων εξακολούθησε να υπάρχει και να διευρύνεται μετά την ψήφιση του νόμου 3966/2011 και το γεγονός αυτό εκφράζει την ανάγκη αλληλεξάρτησης και αλληλοϋποστήριξης και θα μπορούσε να εκληφθεί ως επιτυχία του εκπαιδευτικού δικτύου διακυβέρνησης.

10.2.2. Αναπαράσταση του δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης ego net στη χρονική τομή του Ν.4327/15 με κέντρο την ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας

Γράφημα 10.6.: Αναπαράσταση του δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης ego net στη χρονική τομή του Ν.4327/15 με κέντρο την ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας

ΔΙΚΤΥΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΟΜΗ ΤΟΥ Ν.4327/2015			
A/A	ΚΩΔΙΚΟΙ	ΕΝΕΡΓΑ ΔΡΩΝΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
1	ΥΡΑΙΔ	Υπουργείο Παιδείας	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
2	DEPPS	Διοικούσα Επιτροπή Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
3	ΜΗΤΡΠΟΑΝ	Μητροπολίτης Ιωαννίνων και πρόεδρος αγαθοεργών καταστημάτων	ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΑΓΑΘΟΕΡΓΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
4	ΠΕΡΙΠΙ	Καχρμάνης Αλέξανδρος, Περιφερειάρχης Ηπείρου	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ
5	DIMIOAN	Μπέγκας Θωμάς, Δήμαρχος Ιωαννίνων	ΔΗΜΟΙ Ν.ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
6	DIMPOGONI	Καψάλης Κων/νος, Δήμαρχος Πωγωνίου	
7	DIMAKONITS	Παπασπύρου Ανδρέας, , Δήμαρχος Κόνιτσας	
8	DIMDODONI	Ντακαλέτσης Χρήστος, Δήμαρχος Δωδώνης	
9	DIMZAGORI	Σπύρου Βασίλειος, Δήμαρχος Ζαγορίου	
10	DIMZITSA	Πλιάκος Μιχάλης, Δήμαρχος Ζίτσας	
11	DIMBORTZOU	Σεντελής Ιωάννης, , Δήμαρχος Βορείων Τζουμέρκων	
12	DIMETSOVO	Τζαφέας Κωνσταντίνος, Δήμαρχος Μετσόβου	

13	DIMANTIPOL	Ανεξάρτητη δημοτική Πρωτοπορία (Μείζων αντιπολίτευση Δήμου Ιωαννιτών	ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΑΞΕΙΣ
14	DIMPARAT	Δημοτική παράταξη «Γιάννενα Τώρα»	
15	EXDIMAPOZOS1	Παπασταύρος Αναστάσιος	
16	EXDIMAPOZOS2	Γκόντας Νικόλαος	ΠΡΩΗΝ ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΤΗΣ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ
17	EXDIMAPOZOS3	Γεωργιάδης Θεόδωρος	
18	EXDIMAPOZOS4	Τόλης Χαρίλαος	
19	VOULND	Τασούλας Κων/νος, βουλευτής Ν.Δ	
20	EXVOULNDAPOZOS	Καλογιάννης Σταύρος, απόφοιτος Ζωσιμαίας, πρώην βουλευτής Ν.Δ και πρώην υπουργός	ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (ΝΥΝ ΚΑΙ ΠΡΩΗΝ)
21	EXVOUPASOKAPOZOS	Παντούλας Μιχαήλ, απόφοιτος Ζωσιμαίας, πρώην βουλευτής ΠΑΣΟΚ	
22	PANOMEL	Πανεπειρωτική ομοσπονδία Ελλάδος	
23	ENIPIRPERIST	Ένωση Ηπειρωτών Περστερίου «Ο Πύρρος»	ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΤΗΣ
24	IPIRESTPAP	Ηπειρωτική Εστία Παπάγου	
25	OMOSKALA	Ομοσπονδία Καλαμά	
26	EHM	Εταιρία Ηπειρωτικών Μελετών (Ε.Η.Μ)	
27	EPIOAN	Επιμελητήριο Ιωαννίνων	
28	IATRSYLIOAN	Ιατρικός Σύλλογος	
29	FARSYLIOAN	Φαρμακευτικός Σύλλογος	
30	OIKEPIMIOAN	Οικονομικό Επιμελητήριο	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
31	IDRBOREREVN	Ίδρυμα Βορειοηπειρωτικών Ερευνών	
32	ETLOGSGRIPIR	Εταιρία Λογοτεχνών και συγγραφέων Ηπείρου	
33	ISRKOIKIOAN	Ισραηλιτική κοινότητα	
34	IDRGKANH	Ίδρυμα Γκανή	
35	ELGALSYL	Ελληνογαλλικός Σύλλογος	
36	SAPVARV	Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής	
37	ENAPZOS	Ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής	
38	SAPION	Σύνδεσμος αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά	ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
39	SAPPIRATH	Σύλλογος αποφοίτων Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών	
40	SAPZANIO	Σύλλογος αποφοίτων Ζαννείου Σχολής	
41	SAPEVAG	Σύνδεσμος Αποφοίτων Προτύπου Λυκείου Ευαγγελικής Σχολής	
42	SYLGONELVAR	Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων προτύπου Λυκείου Βαρβακείου Σχολής	
43	SYLGONEGZOS	Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων προτύπου Γυμνασίου Ζωσιμαίας Σχολής	ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ
44	SYLGONANAVR	Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων προτύπου σχολείου Αναβρύτων	

45	SYLGONELION	Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων προτύπου Λυκείου Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά	
46	SYLGONEGION	Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων προτύπου Γυμνασίου Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά	
47	SYLGONELEVAG	Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων προτύπου Γυμνασίου Ευαγγελικής Σχολής	
48	SYLGONEGEVAG	Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων προτύπου Λυκείου Ευαγγελικής Σχολής	
49	MHXANASA	Δρ Μπλέτσος Νικόλαος (ΗΠΙΑ), Μηχανικός Αεροδιαστημικής ΝΑΣΑ	
50	STEMILANO	Μιχέλης Λεωνίδας (Ιταλία) Επιχειρησιακό στέλεχος Μιλάνο, λογοτέχνης	ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ
51	KATHPOLYT	Σωμάκου Βασιλεία (Ιταλία, Ρώμη) καθηγήτρια Πολυτεχνείου	
52	STELDIASPZOS	80 άτομα με υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα και διακεκριμένες θέσεις, αρκετοί απόφοιτοι Ζωσιμαίας: Καθηγητές και υψηλόβαθμα στελέχη ΑΕΙ, στελέχη της Περιφέρειας Ηπείρου, υψηλόβαθμα στελέχη της στρατιωτικής ηγεσίας, διάσημοι γιατροί, κ.ά.	ΠΟΛΙΤΕΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ (ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ)
53	TOPTYPOS	Τοπικές Εφημερίδες	ΤΟΠΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Πίνακας 10.6.: Κατηγορίες ΕΔΥ του δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης ego net στη χρονική τομή του Ν.4327/15 με κέντρο την ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας

Στο δίκτυο εκπαιδευτικής διακυβέρνησης ego net στη χρονική τομή του Ν.4327/15 με κέντρο την ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας αποτυπώθηκαν 53 ΕΔΥ που κατατάχθηκαν σε 15 κατηγορίες ανάλογα με την ιδιότητά τους (Πίνακας 10.6).

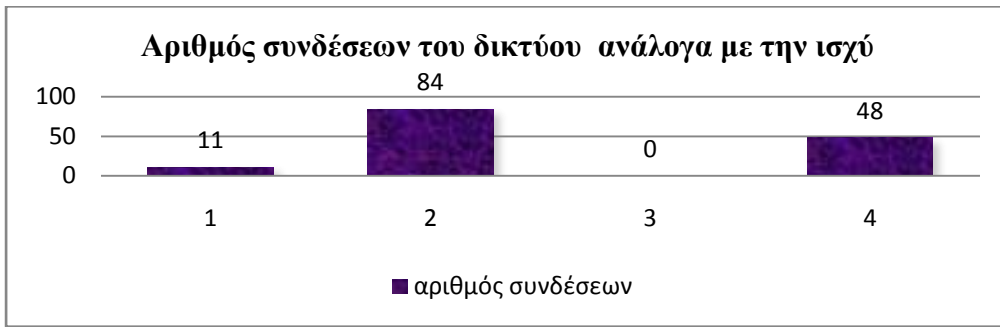
▪ Δείκτες κλειστότητας του δικτύου

▪ Πυκνότητα

Οι συνδέσεις μεταξύ των ΕΔΥ υπολογίστηκαν σε 143 ενώ οι δυνατές συνδέσεις σε 1.062. Έτσι η πυκνότητα είναι χαμηλή και ίση με 0,1346. Θα μπορούσε να πει κανείς εδώ ότι το δίκτυο δεν φαίνεται να έχει υψηλό επίπεδο συνοχής λόγω της μεγάλης ετερογένειας που παρουσιάζεται μεταξύ των ΕΔΥ.

Η ισχύς των συνδέσεων μπορεί να επιβεβαιώσει αυτή την εικασία καθώς βλέπουμε ότι τα ΕΔΥ δε συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με σχέσεις εμπιστοσύνης. Παρατηρούμε ότι κυριαρχούν οι συνδέσεις μέτριας ισχύος (84 – κλίμακα 2) ενώ είναι 48 οι ισχυρές (κλίμακα 4) και οι αδύναμες 11 (κλίμακα 1). Η αναπαράσταση αντικατοπτρίζει τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο ένα δίκτυο αρκετά ανοικτό, καθώς οι μη ισχυρές συνδέσεις μπορεί να μην επαναληφθούν. Από την άλλη πλευρά δείχνει δυνατότητες να υπάρξουν γέφυρες για πιο ισχυρές συνδέσεις.

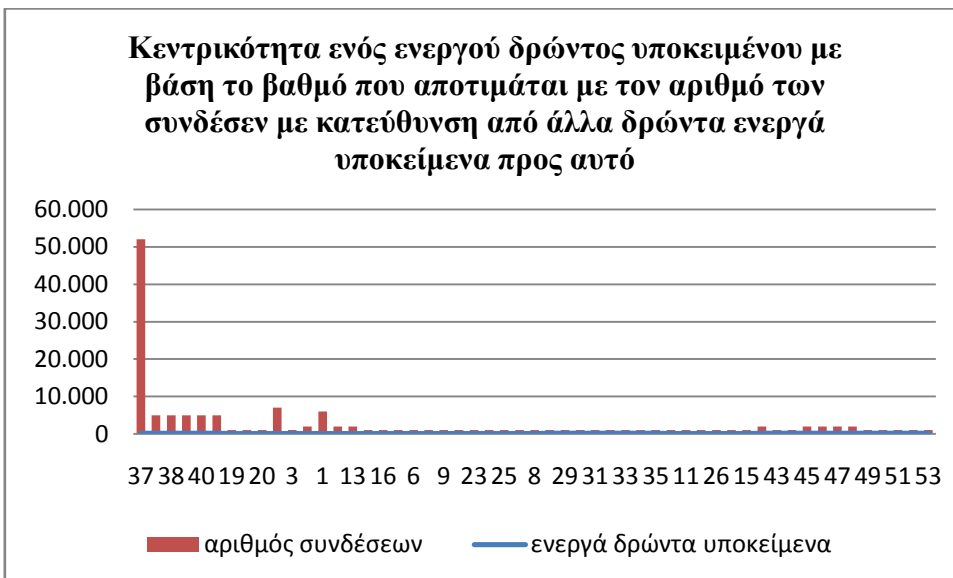
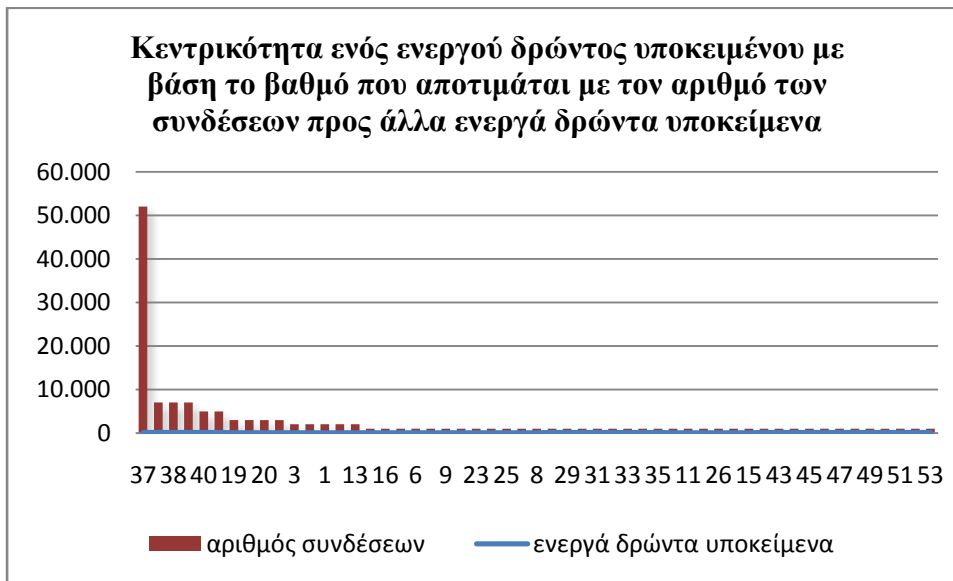

- **Κεντρικότητα**

-Κεντρικότητα με βάση το βαθμό

(Προσέγγιση Freeman)

Ενεργά δρώντα υποκείμενα	Κωδικοί	OutDegree	InDegree
37	ENAPZOS	52.000	52.000
36	SAPVARV	7.000	5.000
38	SAPION	7.000	5.000
41	SAPEVAG	7.000	5.000
40	SAPZANIO	5.000	5.000
39	SAPPIRATH	5.000	5.000
19	VOULND	3.000	1.000
21	EXVOUPASOKAPOZOS	3.000	1.000
20	EXVOULNDAPOZOS	3.000	1.000
5	DIMIOAN	3.000	7.000
3	MHTRIOAN	2.000	1.000
2	DEPPS	2.000	2.000
1	YPAID	2.000	6.000
14	DIMPARAT	2.000	2.000
13	DIMANTIPOL	2.000	2.000
4	PERIPI	1.000	1.000
16	EXDIMAPOZOS2	1.000	1.000
18	EXDIMAPOZOS4	1.000	1.000
6	DIMPOGONI	1.000	1.000
17	EXDIMAPOZOS3	1.000	1.000
9	DIMZAGORI	1.000	1.000
22	PANOMEL	1.000	1.000
23	ENIPIRPERIST	1.000	1.000
24	IPIRESTPAP	1.000	1.000
25	OMOSKALA	1.000	1.000
7	DIMAKONITS	1.000	1.000
8	DIMDODONI	1.000	1.000
28	IATRSYLIOAN	1.000	1.000
29	FARSYLIOAN	1.000	1.000
30	OIKEPIMIOAN	1.000	1.000
31	IDRBOREREVN	1.000	1.000
32	ETLOGSGRIPIR	1.000	1.000
33	ISRKOIKIOAN	1.000	1.000
34	IDRGKANH	1.000	1.000
35	ELGALSYL	1.000	1.000
10	DIMZITSA	1.000	1.000
11	DIMBORTZOU	1.000	1.000
12	DIMETSOVO	1.000	1.000
26	EHM	1.000	1.000
27	EPIOAN	1.000	1.000
15	EXDIMAPOZOS1	1.000	1.000
42	SYLGONELVAR	1.000	2.000

43	SYLGONEGZOS	1.000	1.000
44	SYLGONANAVR	1.000	1.000
45	SYLGONELION	1.000	2.000
46	SYLGONEGION	1.000	2.000
47	SYLGONELEVAG	1.000	2.000
48	SYLGONEGEVAG	1.000	2.000
49	MHXANASA	1.000	1.000
50	STELMILANO	1.000	1.000
51	KATHPOLYT	1.000	1.000
52	STELDIASPZOS	1.000	1.000
53	TOPTYPOS	1.000	1.000

Οι εκπρόσωποι της Ένωσης αποφοίτων Ζωσιμαίας φαίνεται να κυριαρχούν σε άμεσες συνδέσεις και σε αλληλεπιδραστικές σχέσεις με τα άλλα ΕΔΥ που συμμετέχουν στο δίκτυο της εκπαιδευτικής διακυβέρνησης. Με βάση το δεδομένο ότι κατευθύνεται σε αυτούς ο εξαιρετικά μεγαλύτερος αριθμός συνδέσεων (52), δείχνει ότι στο δίκτυο είναι οι προεξέχοντες.

Μια σχετική κεντρικότητα με βάση το βαθμό, αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό κατά φθίνουσα σειρά εμφανίζουν ο Σύλλογος αποφοίτων Βαρβακείου, ο Σύνδεσμος αποφοίτων Ιωνιδείου και ο Σύνδεσμος αποφοίτων Ευαγγελικής Σχολής με τους οποίους διατηρεί ισχυρό δεσμό.

Οι συνδέσεις με κατεύθυνση προς τα άλλα μέλη του δικτύου αντανακλά τις πρωτοβουλίες συνδέσεων για την επαναφορά του θεσμού των προτύπων, που την κυριαρχία κρατά η Ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας (52). Αυτό μπορεί να ερμηνευτεί από το γεγονός ότι το δίκτυο στη συγκεκριμένη περίοδο διαμορφώθηκε κύρια από τις πρωτοβουλίες της Ένωσης αποφοίτων Ζωσιμαίας, καθώς τα σχολεία της Βαρβακείου, Ιωνιδείου, Ευαγγελικής, Αναβρύτων και το Γυμνάσιο της Ζωσιμαίας είχαν ήδη χαρακτηριστεί ως Πρότυπα. Το Λύκειο της Ζωσιμαίας, ενώ με τροπολογία είχε υπαχθεί στο θεσμό των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων και θα λειτουργούσε ως τέτοιο από το σχολικό έτος 2015-16, με την αλλαγή της κυβέρνησης τον Ιανουάριο του 2015 και την ψήφιση του νόμου 4327/2015 παρέμεινε ως κοινό σχολείο της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εν τω μεταξύ το 2013 είχε γίνει γνωστή η θέση του προηγούμενου δημάρχου Ιωαννίνων σε συνεργασία με την Περιφερειακή Δ/ντρια Εκπαίδευσης Ηπείρου να προταθεί άλλο Λύκειο της πόλης για να ενταχθεί στο θεσμό των προτύπων σχολείων και όχι της Ζωσιμαίας. Φαίνεται λοιπόν ότι η Ένωση

αποφοίτων Ζωσιμαίας παίρνει τις πρωτοβουλίες, καθώς κατέχει τις περισσότερες πληροφορίες, να διευρύνει το δίκτυο με πολλούς φορείς και προσωπικότητες της ευρύτερης Περιοχής της Ηπείρου, από τους οποίους βρήκε θετική ανταπόκριση.

(Προσέγγιση Bonacich)

ΕΔΥ	Κωδικοί	Ποσοστό με βάση την ισχύ μέσα στο δίκτυο (BONACICH POWER)
37	ENAPZOS	32,91%
38	SAPION	7,55%
41	SAPEVAG	7,55%
36	SAPVARV	7,01%
39	SAPPIRATH	5,40%
40	SAPZANIO	5,40%
3	MHTRIOAN	2,16%
19	VOULND	1,89%
20	EXVOULNDAPOZOS	1,89%
21	EXVOUPASOKAPOZOS	1,89%
1	YPAID	1,35%
2	DEPPS	1,35%
5	DIMIOAN	1,08%
26	EHM	1,08%
13	DIMANTIPOL	0,81%
14	DIMPARAT	0,81%

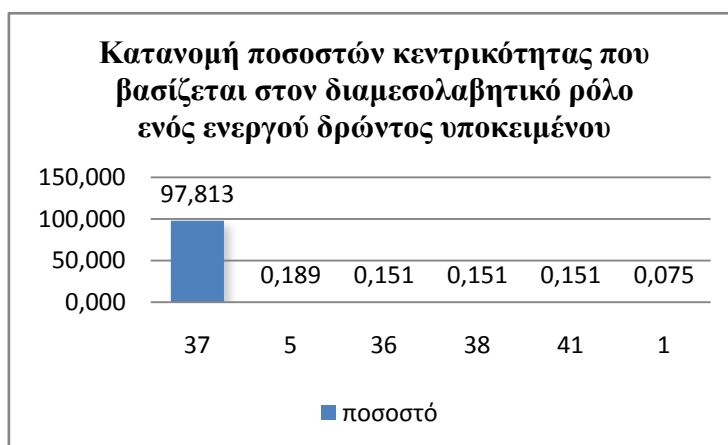
Το δίκτυο εμφανίζεται ασύμμετρο και ιεραρχημένο, καθώς την κεντρική θέση όσον αφορά στην ισχύ, την κατέχει με ποσοστό 32,91% η Ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας, δηλαδή εκείνη που έχει τον ρόλο του «βασικού παίκτη» (key-player). Μικρότερη ιεραρχία στο δίκτυο παρουσιάζουν ο σύνδεσμος αποφοίτων Ιωνιδείου και ο Σύνδεσμος αποφοίτων της Ευαγγελικής Σχολής (7,55%) κι ακολουθούν ο Σύλλογος

αποφοίτων Βαρβακείου (7,01%) και οι Σύλλογοι αποφοίτων Πειραματικού Πανεπιστημίου Αθηνών και Ζαννείου (5,4%).

- Κεντρικότητα με βάση την εγγύτητα

Ο πιο κεντρικός κόμβος με βάση την εγγύτητα είναι η Ένωση της Ζωσιμαίας Σχολής και είναι πιο κοντά σε όλους τους άλλους κόμβους. Το γεγονός αυτό του παρέχει ανεξαρτησία για την κινητοποίηση του δικτύου χωρίς να εξαρτάται από άλλα ΕΔΥ.

-Κεντρικότητα με βάση το διαμεσολαβητικό ρόλο των ΕΔΥ

Ενεργά δρώντα υποκείμενα	Κωδικοί	nBetweenness
37	ENAPZOS	97,813
5	DIMIOAN	0,189
36	SAPVARV	0,151
38	SAPION	0,151
41	SAPEVAG	0,151
1	YPAID	0,075

Το 97,813% των ζευγαριών του δικτύου διέρχονται από τον κόμβο 37, δηλαδή την Ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας για να συνδεθούν. Εκφράζει το μέτρο δυνατοτήτων ελέγχου της πληροφορίας και των ενεργειών προς επίτευξη του στόχου του δικτύου, λειτουργεί ως έλεγχος εισόδου στο δίκτυο, γεγονός που σημαίνει, ότι η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του δικτύου εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από τον συγκεκριμένο κόμβο.

▪ **Αποτίμηση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων**

Κατά το διάστημα ψήφισης του Ν. 4327/2015 τα τρία γυμνάσια και τα τρία λύκεια, που ως ιστορικά σχολεία διεκδικούσαν να ενταχθούν στο θεσμό των

Προτύπων, το έχουν ήδη καταφέρει (Βαρβακείου, Ιωνιδείου, Ευαγγελικής Σχολής) αλλά και αυτά της Σχολής Αναβρύτων η οποία δεν συμμετείχε στο δίκτυο. Ακόμα εντάχθηκε στο θεσμό το Γυμνάσιο της Ζωσιμαίας. Επομένως στο τοπικό επίπεδο της Βαρβακείου σχολής και της Ιωνιδείου δεν υπάρχουν κινητοποιήσεις. Παρ' όλα αυτά, παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές στη δομή του δικτύου. Ο συνασπισμός των αποφοίτων διευρύνεται (γίνονται πλέον 7 οι Σύλλογοι αποφοίτων), αποκτά θεσμική μορφή ως συντονιστικό όργανο και ζητά από την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας να αποκτήσει διευρυμένο θεσμικό ρόλο στη λειτουργία των Πρότυπων σχολείων. Το τοπικό δίκτυο των Ιωαννίνων διευρύνεται τόσο σε αριθμό φορέων που στηρίζουν την επαναφορά στο θεσμό των προτύπων του ιστορικού λυκείου της Ζωσιμαίας, όσο και σε χωρική εμβέλεια, καθώς οι φορείς που συμμετέχουν προέρχονται από την ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου και όχι μόνο της πόλης των Ιωαννίνων.

Το 2015 επίσης διασπάστηκε ο Σύλλογος αποφοίτων της Ζωσιμαίας σχολής. Η Ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας που προέκυψε από την διάσπαση σε τοπικό επίπεδο συνεχίζει την προσπάθεια για την επαναφορά στο θεσμό των Προτύπων του λυκείου της Ζωσιμαίας Σχολής. Ο πρόεδρος της Ένωσης, πρώην πρόεδρος της συντονιστικής επιτροπής για την επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων σχολείων του Συλλόγου αποφοίτων Ζωσιμαίας ετοιμάζει υπόμνημα προς τον υπουργό Παιδείας που ζητά την ένταξη στο θεσμό των Προτύπων του λυκείου της Ζωσιμαίας, το οποίο προσυπογράφει ένας πολύ μεγάλος αριθμός φορέων και προσωπικοτήτων του ακαδημαϊκού, επιστημονικού, καλλιτεχνικού και επαγγελματικού χώρου της Ηπείρου. Συμμετέχει πλέον και ο Μητροπολίτης, ο οποίος απευθύνει και προσωπικές ενέργειες προς το υπουργείο Παιδείας. Παρατηρούμε επιπλέον, ότι το υπόμνημα προσυπογράφουν οι σύλλογοι αποφοίτων, αλλά και οι Σύλλογοι γονέων των άλλων ήδη Πρότυπων σχολείων, αλλά και αυτών που ενδιαφέρονταν να γίνουν. Αναγνωρίζονται για πρώτη φορά δηλαδή διασυνοριακές ανταλλαγές μεταξύ των τοπικών δικτύων με στόχο τη στήριξη για την ένταξη στο θεσμό των Προτύπων του Λυκείου της Ζωσιμαίας. Επίσης παρατηρείται μια επικέντρωση του τοπικού δικτύου προς την Ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας, αλλά το ίδιο συμβαίνει και με το συνολικό δίκτυο.

Επανερχόμενοι στο υπόμνημα, που υποβλήθηκε από την Ένωση αποφοίτων Ζωσιμαίας, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι απαντήθηκε από το Υπουργείο, το

οποίο τόνισε ότι οι προαναφερόμενοι φορείς «δεν έχουν δικαίωμα υποβολής αιτήματος περί χαρακτηρισμού του Λυκείου Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων ως Προτύπου», καθώς το δικαίωμα με βάση το νόμο 4327/2015 «παρεχόταν μόνο στα όργανα της σχολικής μονάδας». Το γεγονός ότι ο πρόεδρος της Ένωσης Ζωσιμαίας, ενώ γνώριζε τις διατάξεις του νόμου, κινητοποίησε τόσο μεγάλο αριθμό φορέων και προσωπικοτήτων, μπορεί να ερμηνευτεί από το κεκτημένο του 2014, δηλαδή ότι κατόρθωσε να πετύχει τροποποίηση του Ν.3966/2011 και να εντάξει τότε το Λύκειο της Ζωσιμαίας στο θεσμό των Πρότυπων Πειραματικών, μέσω πολιτικών παρεμβάσεων.

Αμέσως μετά την ψήφιση του νόμου 4327/2015 ο άτυπος συνασπισμός αποφοίτων των ιστορικών και Πρότυπων σχολείων, όπως αποκαλείται ο ίδιος, με επιστολή του στον υπουργό παιδείας ζητά να ενταχθούν στο θεσμό των προτύπων το πειραματικό σχολείο του Πανεπιστημίου Αθηνών, το Α΄ Γυμνάσιο Πλάκας και τα σχολεία της Ζαννείου σχολής, ενώ παραλείπει το λύκειο της Ζωσιμαίας. Επίσης ζητά να συσταθεί μια κεντρική επιτροπή θεμάτων εισαγωγής στα πρότυπα σχολεία, την οποία θα μπορούσαν να στελεχώσουν αμισθί απόφοιτοι των πρότυπων σχολείων, καθηγητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης αναφέρει τις προϋποθέσεις, κατά την άποψη του συνασπισμού των αποφοίτων, ώστε να λειτουργήσουν ποιοτικά τα πρότυπα σχολεία. Βλέπουμε λοιπόν την προσπάθεια των αποφοίτων μέσω του συνασπισμού τους για την απόκτηση θεσμικού ρόλου με την παροχή συμβουλών και εμπειρογνομόνων στη λειτουργία των Πρότυπων σχολείων επιδιώκοντας την επίσημη συμμετοχή τους στα συμβούλια των σχολείων και στις ΕΠΕΣ που θα διαχειρίζονται τους πόρους των σχολείων. Ο συνασπισμός αυτός ζητά καθαρά την απεμπλοκή της χρηματοδότησης των προτύπων από τις σχολικές επιτροπές των δήμων καθώς και τη χρηματοδότησή τους από ειδικό λογαριασμό του Υπουργείου Παιδείας και από την αξιοποίηση και εκμετάλλευση των κληροδοτημάτων και των δωρεών.

Η προσπάθεια αυτή των συλλόγων αποφοίτων υπέκρυπτε αφ'ενός μεν την βούληση για ιδιαίτερη χρηματοδότηση, ιδιαίτερα των Ιστορικών σχολείων, που ήταν δυνατόν να γίνει από πόρους ιδρυμάτων, κληροδοτημάτων με τα οποία στο παρελθόν ήταν συνδεδεμένα και αφ'ετέρου την θεσμοθέτηση του ρόλου των συλλόγων των αποφοίτων, οι οποίοι θα συντελούσαν στην αναβάθμιση της ποιοτικής λειτουργίας

των πρότυπων πειραματικών σχολείων και στην αξιοποίηση των πόρων που προορίζονταν για το λόγο αυτό.

10.3. Αποτίμηση των ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων του πλέγματος ανάλυσης και της χαρτογράφησης

Στο κεφάλαιο αυτό πραγματοποιήθηκε μια διεπιστημονική προσέγγιση των δικτύων εκπαιδευτικής διακυβέρνησης, τα οποία έθεταν ως πρωταρχικό σκοπό την πιλοτική επαναφορά του θεσμού των Προτύπων και την διασφάλιση της ποιοτικής λειτουργίας τους κατά το διάστημα από το 2005 έως το 2018, που συνέδεσε την έρευνα με τις αναλυτικές προσεγγίσεις των κοινωνικών επιστημών, της πολιτικής επιστήμης και των συστημικών θεωριών προερχόμενων από τις θετικές επιστήμες.

Οι θεωρητικές ιδέες σχετικά με τη χάραξη πολιτικής ως διαδικασία επίλυσης εκπαιδευτικών προβλημάτων, που αποτυπώνεται από την απόδοση και το συντονισμό ενός συνόλου οργανωτικών λειτουργιών, καθοδήγησαν ολόκληρη την ερευνητική διαδικασία, από το στάδιο της συλλογής δεδομένων έως την ανάλυση των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων δικτύωσης.

Έτσι, εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν οι διαδικασίες σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους το δίκτυο των ενεργών δρώντων υποκειμένων καθόρισε το πρόβλημα, τα τοπικά και τα διευρυμένα δίκτυα προέβησαν στις απαραίτητες προτεραιότητες, εκλογικεύτηκε η συμβολή του δικτύου στην επαναφορά και διατήρηση του θεσμού των Προτύπων σχολείων και αποτιμήθηκαν οι δράσεις δικτύωσης.

Το δίκτυο αποτελείτο από πολλαπλά στρώματα. Οι οργανώσεις λειτουργούσαν σε επίπεδα, στο τοπικό του ιστορικού σχολείου, σε επίπεδο συνασπισμών και σε συνολικό επίπεδο στο πλαίσιο της κυβερνητικής χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής.

Αναγνωρίζεται ότι η ελληνική περίπτωση εμφανίζει ειδικά δομικά χαρακτηριστικά. Οι πλούσιοι εκπαιδευτικοί και οικονομικοί πόροι της κληρονομιάς των ιστορικών σχολείων, τα οποία είχαν λειτουργήσει ως πρότυπα μέχρι το 1985, η κυριαρχία ενός ενδογενούς φαντασιακού των γονέων που σχετίζεται με τα πλεονεκτήματα της φοίτησης μαθητών με υψηλές μαθησιακές επιδόσεις σε αυτά τα σχολεία, οι απόφοιτοι των οποίων είχαν στελεχώσει κρίσιμες θέσεις του κράτους στο παρελθόν, η οικονομική κρίση που δεν επέτρεπε σε μαθητές/τριες με αυτές τις

ιδιότητες από την μεσαία τάξη να φοιτήσουν σε ανάλογα ιδιωτικά σχολεία προβάλλοντας ως μόνη επιλογή ποιοτικής εκπαίδευσης τα πρότυπα δημόσια σχολεία, αποτελούν στοιχεία που επηρέασαν διαχρονικά το μοντέλο της πορείας προς την αριστεία.

Επίσης όλες αυτές οι ιδιαιτερότητες σηματοδοτούν ευκαιρίες και κινδύνους για το μέλλον της δημόσιας εκπαίδευσης, ανάλογα με τις ερμηνείες που έχουν δεχθεί οι έννοιες της αριστείας, του ελιτισμού, της ιδιωτικοποίησης της εκπαίδευσης καθώς και της παροχής ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών.

Επιπλέον, ο ρόλος των αποφοίτων των σχολείων αυτών που εμφανίζονται ως εγγυητές της διεκδίκησης της πιλοτικής επαναφοράς των ιστορικών σχολείων στο θεσμό των προτύπων και η πρόθεση εμπλοκής τους τόσο στη διοίκηση των σχολείων όσο και στη διαχείριση της περιουσίας τους, αποτελεί μια ιδιαιτερότητα της ελληνικής περίπτωσης. Συνολικά, η ανάλυση δικτύου δημιούργησε ενδιαφέρουσες γνώσεις σχετικά με την πολυπλοκότητα της χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής στην ελληνική πραγματικότητα.

Δεδομένου ότι μετρήθηκαν υψηλά επίπεδα πυκνότητας στο δίκτυο εκπαιδευτικής διακυβέρνησης, τα οποία υποδηλώνουν υψηλά επίπεδα κλειστότητας, τα οποία προάγουν την ομοιογένεια των ιδεών και των αξιών, θεωρείτο αναμενόμενο το γεγονός ότι δεν εμφανίστηκε η πρόωθηση διαφορετικών απόψεων.

Η ετερογένεια είναι η δεύτερη ποιότητα του δικτύου που υποτίθεται ότι προάγει μια καλύτερη απόδοση. Η ανομοιογένεια του συγκεκριμένου δικτύου πολιτικής θα μπορούσε να δημιουργήσει την εικασία ότι η επαφή με πολιτικούς, διοικητικούς και ακαδημαϊκούς φορείς, μέσω των τοποθετήσεών τους για το ζήτημα της επαναφοράς των προτύπων έχει βαθύνει τις γνώσεις των συμμετεχόντων στο δίκτυο για τα ζητήματα της ισότητας των ευκαιριών, της αριστείας και του ελιτισμού. Η ανάλυση των ζητημάτων αυτών όμως διαμορφώθηκε από την συγκεκριμένη οπτική της επαναφοράς του θεσμού των πρότυπων σχολείων.

Στην παρούσα διατριβή, δεν κατέστη δυνατό να διευρυνθεί η γνώση σχετικά με τα πλεονεκτήματα και τις συνέπειες των διαφορετικών περιπτώσεων εφαρμογής της διαφοροποιημένης μάθησης στο χώρο της δημόσιας εκπαίδευσης, καθώς υποστηρίχθηκε μόνο η άποψη της επαναφοράς των Πρότυπων σχολείων για τους μαθητές με υψηλές μαθησιακές επιδόσεις, που θα μπορούσαν ύστερα από εισαγωγικές εξετάσεις να φοιτήσουν σε αυτά τα σχολεία, όσο και αν αυτή η άποψη

εμπλουτίστηκε από τις τοποθετήσεις φορέων που προέρχονταν από διαφορετικούς τομείς.

Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί από ένα φιλτράρισμα των συμμετεχόντων στο συγκεκριμένο δίκτυο καθώς και των απόψεών τους. Τα περισσότερα δρώντα υποκείμενα που συμμετείχαν ενεργά στο δίκτυο καταθέτοντας τις απόψεις τους δημόσια ή επιχειρώντας πολιτικές παρεμβάσεις, ήταν απόφοιτοι των ιστορικών πρότυπων σχολείων. Οι συναισθηματικοί δεσμοί τους με τα συγκεκριμένα σχολεία και τους άλλους αποφοίτους, που εν πολλοίς περιγράφονταν στο πλαίσιο μιας άλλης μη καταναλωτικής εποχής και μιας κοινωνίας κλειστής, διαφορετικής από τη σημερινή πολυπολιτισμική και στο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού και της παγκοσμιοποίησης, ήταν ισχυροί. Επίσης η εκλογίκευση, ότι στα σχολεία αυτά οφείλουν εν πολλοίς την επιτυχημένη σταδιοδρομία τους, καθώς και η έλλειψη της ειδικής γνώσης που αφορά στην βαθμίδα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης περιόριζαν την οπτική του θέματος.

Εντός του δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης που αναλύθηκε στην παρούσα διατριβή, δεν εμφανίστηκε ένα διαφορετικό σύνολο φορέων με διαφορετικές βάσεις γνώσεων και αντιτιθέμενα συμφέροντα, το οποίο θα μπορούσε να συνεργαστεί και να συμβιβαστεί γύρω από ένα πολιτικό πρόβλημα και εν τέλει να προσαρμοστεί προκειμένου να δώσει προτεραιότητα στο να επιτύχει κοινή δράση.

Η ποικιλομορφία και η προώθηση διαφορετικών απόψεων βέβαια, όπως προαναφέραμε, μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από την ετερογένεια και τις διασυνωριακές ανταλλαγές μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκείμενων που συμμετέχουν σε ένα δίκτυο, αλλά μπορεί επίσης να έχει επιπτώσεις στην αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητά του, όπως φάνηκε σε επιμέρους αποτελέσματα στο τοπικό δίκτυο της Ζωσιμαίας.

Επίσης κατά την ανάλυση των ενεργειών του δικτύου φάνηκε η εναλλαγή των απόψεων των διαφορετικών κυβερνήσεων σχετικά με το ζήτημα της αριστείας και η αδυναμία καθιέρωσης μιας σαφούς σχέσης μεταξύ της εκπαιδευτικής γνώσης και της διαδικασίας διαμόρφωσης των θεσμικών ρυθμίσεων.

Τα ενεργά δρώντα υποκείμενα, στην πραγματικότητα, με την ψήφιση του Ν.3966/2011 αν και φάνηκαν να μην είναι απόλυτα ικανοποιημένα με αυτό που επέτυχαν, εντούτοις έδειξαν ότι επικρατούσε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, η οποία επιβεβαιώνεται με τη διατήρηση και διεύρυνση του συνασπισμού των συλλόγων των

αποφοίτων και με τη συνέχιση των διαδικασιών διεκδίκησης μέχρι την εκπλήρωση του σκοπού τους. Όλες οι διαδικασίες, όπως προαναφέραμε, αποσκοπούσαν στη δημιουργία πολιτικών ρυθμίσεων, που αφορούσε κυρίως στη διαφοροποιημένη μάθηση εντός των Πρότυπων σχολείων της δημόσιας Εκπαίδευσης για τους μαθητές με υψηλές μαθησιακές επιδόσεις.

Όσον αφορά το ζήτημα της αποτελεσματικότητας του δικτύου, αντικατοπτρίζοντας την ικανότητα συλλογικής δράσης, υπάρχει σαφής σχέση μεταξύ του επιπέδου κλειστότητας του δικτύου (δίκτυα υψηλού επιπέδου δραστηριότητας που είναι ιεραρχικά ενσωματωμένα) και της αποτελεσματικότητας. Ταυτόχρονα δηλαδή, τα τοπικά δίκτυα της Βαρβακείου και της Ιωνιδείου Σχολής φάνηκαν να είναι σημαντικά πιο αποτελεσματικά από το τοπικό δίκτυο της Ζωσιμαίας. Αυτό θα μπορούσε εν μέρει να ερμηνευτεί από το γεγονός, ότι τα ετερογενή δίκτυα, που περιέχουν ένα ποικίλο σύνολο φορέων, χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να δημιουργήσουν μια κατάσταση κοινής δράσης. Επιπλέον, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ένα δίκτυο το οποίο περιέχει φορείς που δεν έχουν προηγούμενες εμπειρίες συνεργασίας, είναι λιγότερο αποτελεσματικό από αυτό στο οποίο οι φορείς και οι ατζέντες τους είναι γνωστοί σε όλους τους εμπλεκόμενους.

Εάν η επιτυχία ενός δικτύου είναι η αποτελεσματικότητα ως προς αυτό που το ίδιο υποστηρίζει, τότε η κλειστή δομή είναι αποδοτικότερη. Αν όμως χρειάζεται να είναι τόσο αποτελεσματικό όσο και αποδοτικό στο χώρο της εκπαίδευσης, τότε θα έπρεπε να συνδέεται με την έννοια της καινοτομίας. Έτσι οι εικασίες σχετικά με τη δομή δικτύων υψηλής απόδοσης υπερβαίνουν τη σημασία της κλειστότητας. Η καινοτομία και η ικανότητα προώθησης νέων γραμμών σκέψης και νέων εννοιών φαίνεται να συσχετίζεται θετικά με το επίπεδο της ετερογένειας και των διασυννοριακών αλληλεπιδράσεων.

Σε μια διαφορετική περίπτωση θα μπορούσε να έχει σχηματισθεί ένα εξαιρετικά ετερογενές δίκτυο με χαμηλό επίπεδο κλειστότητας που θα έπρεπε να ενεργοποιείται για την κινητοποίηση και την προώθηση της μετα-γνώσης, ενώ ένα κλειστό δίκτυο που δημιουργεί κανόνες και χαρακτηρίζεται από την ομοιογένεια των απόψεων, θα μπορούσε να προωθεί μια κοινά αποδεκτή λύση περισσότερο αποτελεσματικά. Η ύπαρξη και των δύο τύπων δικτύων θα ήταν επωφελής για την εξέλιξη της πορείας προς την αριστεία και την πιο δημοκρατική θέσμιση κανόνων από την πολιτεία.

Πέμπτο Μέρος

Παρουσίαση Ερευνητικών Ευρημάτων

Κεφάλαιο 11: Αποτελέσματα Έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας, όπως προέκυψαν από την ποσοτική και ποιοτική ανάλυση του αρχαιακού υλικού. Ο συνδυασμός αυτός μας επέτρεψε να εντοπίσουμε τη δομή των δικτύων εκπαιδευτικής διακυβέρνησης που σχετίζονται με την επαναφορά και διατήρηση των Πρότυπων Σχολείων, την επίδρασή της δομής των δικτύων στη διαδικασία χάραξης πολιτικής καθώς και την επίδραση του ευρύτερου περιβάλλοντος στη δομή και τη διαδικασία. Επίσης καταφέραμε να αναδείξουμε τις λεπτές πτυχές του συγκεκριμένου θέματος τόσο ως προς τη θέση των κρατικών φορέων σε σχέση με την εμπλοκή αυτών των δικτύων στη διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής όσο και ως προς τα βαθύτερα κίνητρα των ενεργών δρώντων υποκειμένων (δημόσιων και ιδιωτικών) που εμπλέκονται στα συγκεκριμένα δίκτυα και τον τρόπο που εκλογικεύουν τις δράσεις τους.

Οι άξονες στους οποίους παρουσιάζονται τα αποτελέσματα απαντούν στην υπόθεση εργασίας και τα προκύπτοντα ζητήματα που ανέδειξε (ενότητα 9.2.), καθώς και στα ερευνητικά ερωτήματα (ενότητα 9.4.) της εμπειρικής έρευνας τεκμηρίωσης.

11.1. 1^{ος} άξονας: Η ανάδυση των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής στο ελληνικό πλαίσιο και η προσπάθεια επαναφοράς και διατήρησης των Πρότυπων Σχολείων

Παρατηρούμε στην Ελλάδα την εμφάνιση μη θεσμισμένων δικτύων τα οποία ζητούν να αποκτήσουν θεσμικό ρόλο στη διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής. Ήδη από το 2005 οι παρεμβάσεις των Συλλόγων αποφοίτων μέσω βουλευτών, κυρίως παλιών απόφοιτων των Πρότυπων Σχολών, δείχνουν την αξιοποίηση των πόρων που διαθέτουν τα δίκτυα αυτά με σκοπό τη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής προς όφελός τους. Καθ' όλη τη χρονική περίοδο αναφοράς της εμπειρικής έρευνας (2005-2018) και κυρίως πριν τις μεταρρυθμίσεις που αφορούν τον θεσμό των Πρότυπων Σχολείων (Ν.2966/11, Ν.4327/2015) παρατηρούμε την έντονη κινητοποίηση των δικτύων εκπαιδευτικής διακυβέρνησης. Ειδικότερα, η συνεργασία των αποφοίτων των ιστορικών Πρότυπων Σχολείων μετά το 2006 δείχνει πώς τα δίκτυα αυτά προκειμένου να ανταλλάξουν τους πόρους που διαθέτουν, συνεργάζονται ώστε να επιτύχουν τον κοινό τους σκοπό, δηλαδή την

επαναλειτουργία των Πρότυπων Σχολείων με εξετάσεις εισαγωγής. Η από κοινού διοργάνωση ημερίδων, εκδηλώσεων και τα κοινά υπομνήματα και επιστολές προς τους αρμόδιους υπουργούς αποτελούν δράσεις προς την κατεύθυνση αυτή.

Στα δίκτυα αυτά συμμετέχουν τόσο δημόσιοι όσο και ιδιωτικοί φορείς έχοντας ως κοινό σκοπό την επαναλειτουργία των Πρότυπων Σχολείων (πριν τον Ν.3966/11) και τη μετέπειτα διατήρησή τους. Αν και ο σκοπός είναι κοινός, τα κίνητρα δείχνουν να διαφέρουν μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων. Άλλοι κινητροδοτούνται από ένα κοινωνικό φαντασιακό που προκύπτει από την ιστορικότητα αυτών των σχολείων, άλλοι από την προσδοκία πρόσκτησης ενός κοινωνικού κεφαλαίου που θα εξασφαλίσει μια επιτυχημένη μετέπειτα πορεία, άλλοι από οικονομικά κίνητρα και πιο συγκεκριμένα την προσπάθεια ιδιωτικοποίησης των σχολείων αυτών μέσω της σύνδεσης με τα κληροδοτήματά τους και άλλοι από την ανάγκη προβολής ή αυτο-επιβεβαίωσης.

Η λειτουργία αυτών των δικτύων σε ένα συγκεντρωτικό εκπαιδευτικό σύστημα όπως το ελληνικό, όπου τα δίκτυα δεν έχουν αποκτήσει θεσμικό ρόλο, αποκαλύπτει μια ιδιαιτερότητα της ελληνικής πραγματικότητας καθώς φαίνεται να επηρεάζουν, ακόμα και σε ένα τέτοιο πλαίσιο, τις πολιτικές αποφάσεις. Τα παραδείγματα που αναφέρονται στη διατριβή σχετικά με τις απαντήσεις των Υπουργών Παιδείας (όπως για παράδειγμα πριν τον Ν.3966/11) και τη διαβεβαίωση για την ικανοποίηση των αιτημάτων των συλλόγων αποφοίτων είναι πολλά. Το γεγονός ότι το 2015 μία αριστερή Κυβέρνηση όπως αυτή του ΣΥΡΙΖΑ, έστω και με τη συγκυβέρνηση ΑΝΕΛ, διατήρησε τα σχολεία αυτά, αν και είχε προαναγγείλει την κατάργησή τους, δείχνει ακριβώς την επιρροή των δικτύων αυτών στη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής και αναδεικνύεται από τις επιστολές των συντονιστικών οργάνων των συλλόγων αποφοίτων και την κινητοποίηση του δικτύου πριν τον νόμο 4327/2015 με τον οποίο τα πέντε Πρότυπα Σχολεία διατηρήθηκαν, ενώ όλα τα υπόλοιπα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία μετατράπηκαν σε Πειραματικά χωρίς εξετάσεις εισαγωγής. Μπορούμε να πούμε ότι εμφανίζεται μια προσπάθεια διαχείρισης των δικτύων αυτών από την εκάστοτε κυβέρνηση και χρησιμοποίησής τους για την επίτευξη προκαθορισμένων στόχων. Αυτό τεκμηριώνεται και από την αποδοχή και διαπραγμάτευση των θέσεων του συντονιστικού των συλλόγων αποφοίτων στην Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής (9/6/2016).

Η ανάδυση των συγκεκριμένων δικτύων πολιτικής φαίνεται να επηρεάζεται από το ευρύτερο πολιτικό περιβάλλον τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο. Οι πολιτικές αριστείας, που προωθήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και η ανάγκη μετάβασης στην κοινωνία της γνώσης, φαίνεται ότι συνέβαλαν στην προσπάθεια επαναφοράς του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων που τα προηγούμενα χρόνια είχαν κατηγορηθεί για την μη παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση. Η ένταξη στο Πρώτο Μνημόνιο το 2010 και η συμμετοχή συντηρητικών κομμάτων στην κυβερνήσεις, μετά το 2011, που μάχονταν για την αξιοκρατία, δημιούργησαν επίσης τις ευνοϊκές συνθήκες ώστε να αποδώσουν καρπούς οι προσπάθειες των δικτύων αυτών. Τέλος, σε τοπικό επίπεδο, φάνηκε στο παράδειγμα της Ζωσιμαίας Σχολής ότι ενώ όλη η πόλη εντάχθηκε αρχικά στην προσπάθεια επαναφοράς της Ζωσιμαίας Σχολής και δημιούργησε μια μεγάλη δυναμική προς αυτή την κατεύθυνση, εντούτοις τα θέματα οικονομικής διαχείρισης δημιούργησαν ρίζεις στο δίκτυο αυτό και πιθανώς η τοπική αυτοδιοίκηση να παρακώλυσε τις προσπάθειες του δικτύου.

11.2. 2^{ος} άξονας: Η δομή των δικτύων πολιτικής και τα αποτελέσματά της στη διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής

Όσον αφορά τη δομή των δικτύων αυτών και τα αποτελέσματά της στη διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής, όπως φάνηκε από την ανάλυση των δεδομένων στην χαρτογράφηση, τα τοπικά δίκτυα της Βαρβακείου και της Ιωνιδείου Σχολής παρουσίασαν μεγαλύτερη ομοιογένεια από το τοπικό δίκτυο της Ζωσιμαίας. Τα τοπικά δίκτυα της Βαρβακείου και της Ιωνιδείου εμφανίστηκαν με μεγαλύτερη κεντρικότητα ως προς το Σύλλογο αποφοίτων Βαρβακείου και τον Σύνδεσμο αποφοίτων Ιωνιδείου αντίστοιχα ενώ ο Σύλλογος Ζωσιμαίας μοιράστηκε την κεντρικότητα στο τοπικό του δίκτυο και με άλλους φορείς όπως το Δημοτικό Συμβούλιο και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Οι διαφορές αυτές στη δομή των τοπικών δικτύων και στην αποτελεσματικότητα που τελικά είχαν τα δύο πρώτα έναντι του τρίτου (Το Λύκειο Ζωσιμαίας δεν εντάχθηκε ποτέ στον θεσμό των Προτύπων), μπορεί να ερμηνευτεί ως προς την ετερογένεια τους. Η ετερογένεια των φορέων κατέστησε δυσκολότερη την ανάπτυξη μιας κοινής δράσης, ειδικά εφόσον οι επιμέρους στόχοι δεν ήταν γνωστοί σε όλους τους εμπλεκόμενους. Για παράδειγμα, η πρόταση του Προέδρου του

Συλλόγου Αποφοίτων Ζωσιμαίας το 2007 για ιδιωτικοποίηση του Σχολείου μέσω της σύνδεσής του με το κληροδότημα που διαχειριζόταν ο Δήμος Ιωαννιτών, δυσαρέστησε τους άλλους βασικούς φορείς του δικτύου που είχαν αρχικά ταχθεί στο πλευρό του. Επίσης, το γεγονός ότι η κεντρικότητα και η ιεραρχία μοιραζόταν στο δίκτυο μεταξύ αυτών των φορέων, έδειξε ότι κανένας από τους φορείς αυτούς δεν μπορούσε από μόνος του να κινητοποιήσει το δίκτυο και εξαρτιόταν από τους άλλους για την επιτυχία των στόχων του δικτύου. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ήταν το γεγονός ότι ο σύλλογος καθηγητών του Λυκείου Ζωσιμαίας δεν υπέβαλε ποτέ αίτηση για να ενταχθεί στα ΠΠΣ του Ν.2966/11 και η διάσπαση του Συλλόγου Ζωσιμαίας το 2015.

Άρα, στην περίπτωση του τοπικού δικτύου της Ζωσιμαίας, η ύπαρξη διαφορετικών επιμέρους στόχων των διαφορετικών φορέων δημιούργησε ρήξη μεταξύ των φορέων που κατείχαν κεντρικό ρόλο στο δίκτυο και ταυτόχρονα αναποτελεσματικότητα ως προς την επιρροή στη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής.

Αντίθετα τα τοπικά δίκτυα για την επαναφορά της Βαρβακείου και της Ιωνιδείου Σχολής στο καθεστώς των Προτύπων, που ήταν πιο ομοιογενή, ιεραρχημένα και είχαν έντονη κεντρικότητα ως προς τους Συλλόγους αποφοίτων των συγκεκριμένων σχολείων, συνεργάστηκαν με τα άλλα όργανα των σχολείων (συλλόγους γονέων, καθηγητών κλπ) των οποίων οι στόχοι ήταν σαφείς, και φάνηκε να έχουν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα ως προς τους στόχους τους και την ένταξή τους στο θεσμό των ΠΠΣ με τον Ν.3966/2011 και στο θεσμό των Προτύπων με τον Ν. 4327/2015.

11.3. 3^{ος} άξονας: Η πρόσκτηση κοινωνικού κεφαλαίου από τη φοίτηση στα Πρότυπα Σχολεία και το κοινωνικό φαντασιακό των ενεργών δρώντων υποκειμένων των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής που προωθούν τη διατήρησή τους

Τα συγκεκριμένα δίκτυα φαίνεται να προβάλλουν ιδιαίτερα την ιστορικότητα αυτών των σχολείων σε όλες τους τις δηλώσεις και τοποθετήσεις. Η φοίτηση στα σχολεία αυτά καθώς και ο τίτλος του απόφοιτου ενός τέτοιου σχολείου προβάλλεται ως ένα «ισχυρό χαρτί» στο βιογραφικό για τη μετέπειτα επαγγελματική πορεία του.

Το κοινωνικό αυτό φαντασιακό φαίνεται να διακατέχει τους συλλόγους αποφοίτων και να υποκινεί τις δράσεις τους. Οι διάσημοι απόφοιτοι που

προβάλλονται, η μεγάλη ιστορία των σχολείων, οι επιτυχίες των μαθητών προσδίδουν σε όλη την εκπαιδευτική κοινότητα των σχολείων αυτών ένα κοινωνικό κεφάλαιο που νιώθουν πως τους ακολουθεί σε όλη τους τη ζωή.

Το γεγονός αυτό δημιουργεί, όπως αναφέρεται σε πολλές δηλώσεις των αποφοίτων, το καθήκον για την επαναφορά και διατήρηση των σχολείων που τόσο τους βοήθησαν. Οι απόφοιτοι δηλαδή παρουσιάζονται επιφορτισμένοι με το χρέος της διατήρησης αυτών των σχολείων και ως εμπειρογνώμονες για τη σωστή λειτουργία τους, διεκδικώντας θέσεις στα εποπτικά συμβούλια των σχολείων αυτών κατά προτεραιότητα.

11.4. 4^{ος} άξονας: Η αριστεία ως όχημα για την ιδιωτικοποίηση των σχολείων του δημόσιου τομέα και τη δημιουργία μιας εκπαιδευτικής «ελίτ»

Για τη σωστή λειτουργία των σχολείων αυτών προβάλλεται από τους συλλόγους αποφοίτων ένα ιδιαίτερο μοντέλο ιδιωτικοποίησης, μέσω της επανασύνδεσής τους με τα κληροδοτήματα. Η ύπαρξη κληροδοτημάτων θεωρούν πως τους επιτρέπει να λειτουργούν ως ιδιωτικά επιλέγοντας τους καλύτερους μαθητές και χρηματοδοτώντας τις σπουδές τους δίνοντας υποτροφίες από τα κληροδοτήματα. Το αν θα λειτουργήσουν υπό το καθεστώς αυτό εντός ή εκτός του δημόσιου τομέα ήταν ένα ζήτημα που δημιούργησε αντεγκλήσεις ακόμα και μεταξύ των ίδιων των αποφοίτων.

Η επιλογή αυτή των καλύτερων μαθητών που προβάλλεται συνεχώς μέσω των εξετάσεων εισαγωγής στα σχολεία αυτά, προωθεί καθώς φαίνεται και μια λογική αξιοκρατίας αφού συνεχώς τονίζεται η έλλειψη ρύθμισης για τους καλούς μαθητές, οι οποίοι θα πρέπει να κατέχουν και τις υψηλότερες θέσεις στην κοινωνία. Το αίτημα αυτό υποστηρίζεται τόσο από τους απόφοιτους που ήδη θεωρούν ότι κατέχουν αξιοκρατικά τη θέση τους στην κοινωνία όσο και από τους γονείς των καλών μαθητών που αδυνατούν οικονομικά να επιλέξουν ένα ιδιωτικό σχολείο και θεωρούν ότι μέσω της φοίτησης σε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα με τέτοια φήμη, μπορούν να διεκδικήσουν ευκολότερα μια μετέπειτα επιτυχημένη πορεία για τα παιδιά τους στις εκπαιδευτικές «ελίτ».

Κεφάλαιο 12: Γενικά Συμπεράσματα

Η παρούσα διατριβή ανέδειξε στο θεωρητικό της μέρος τις μορφές μετασχηματισμού των διαδικασιών χάραξης πολιτικής στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον κατά τη μεταστροφή που είναι γνωστή ως μετάβαση από την κυβέρνηση στη διακυβέρνηση μέσω των δικτύων πολιτικής. Ειδικότερα, ασχολήθηκε με ζητήματα της εκπαιδευτικής πολιτικής στη σύγχρονη κοινωνία της γνώσης, όπως τα δίκτυα εκπαιδευτικής διακυβέρνησης με την συμμετοχή δημόσιων και ιδιωτικών ενεργών δρώντων υποκειμένων, τα νέα πρότυπα της εκπαίδευσης και τις μορφές ιδιωτικοποίησης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, την ανάλυση των διαφορετικών νοηματοδοτήσεων των εννοιών της απόκτησης κοινωνικού κεφαλαίου μέσω της εκπαίδευσης, της αριστείας και του ελιτισμού.

Το εμπειρικό μέρος της διατριβής επικεντρώθηκε στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο των ευρύτερων φαινομένων της εκπαιδευτικής πολιτικής, αλλά και των ιδιαίτερων εγχώριων συνθηκών. Η προσπάθεια της πιλοτικής επαναφοράς του θεσμού των Πρότυπων σχολείων και της διατήρησής τους αναδεικνύει αφ' ενός μεν τις χρόνιες παθογένειες κατά τη διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής, αλλά και την προσπάθεια ανάδυσης ενός δικτύου εκπαιδευτικής διακυβέρνησης κατά το διάστημα από το 2005 έως σήμερα.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την παρούσα διατριβή απαντούν στα τρία βασικά ερευνητικά ερωτήματα της διατριβής ήτοι

α) πώς διαμορφώνεται η οργάνωση των κοινωνικών δικτύων στα πλαίσια ενός παγκοσμιοποιημένου μετασχηματισμού στον τρόπο χάραξης πολιτικής από την κυβέρνηση στη διακυβέρνηση

β) με ποιους τρόπους διαμορφώνεται η διακυβέρνηση μέσω των δικτύων εκπαιδευτικής πολιτικής σε ένα συγκεντρωτικό σύστημα όπως το ελληνικό

γ) ποια είναι τα βαθύτερα κίνητρα των ενεργών δρώντων υποκειμένων που εμπλέκονται στα δίκτυα που σχετίζονται με τα Πρότυπα σχολεία και με ποιους τρόπους εκλογικεύουν αυτή τους τη συμμετοχή, αναλύοντας τη νοηματοδότησή τους τόσο σε σχέση με τους προσανατολισμούς της εκπαιδευτικής πολιτικής όσο και με τους τρόπους χάραξής της.

Από την παρούσα ερευνητική εργασία προκύπτει ότι μέσα στο πλαίσιο του μετασχηματισμού από την κυβέρνηση στη διακυβέρνηση, που λαμβάνει χώρα στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, σχηματίζονται δίκτυα κοινωνικών σχέσεων που προσπαθούν να επηρεάσουν την διαδικασία χάραξης πολιτικής. Η περιγραφόμενη μετατόπιση της χάραξης πολιτικής αντανακλά ένα νέο ρόλο για το κράτος, το οποίο χρειάζεται να συνεργάζεται και να ανταλλάσσει πόρους με ένα σύνολο φορέων κατά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής. Αυτό συμβαίνει αφ' ενός μεν διότι τα σύγχρονα προβλήματα θεωρούνται πολύπλοκα ως αλληλεξαρτώμενα και διαπλεκόμενα με άλλα, αφ' ετέρου δε, διότι οι κεντρικές γενικευμένες λύσεις δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις σύγχρονες κατακερματισμένες κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από έλλειψη συνοχής. Τα δίκτυα και η δικτύωση έχουν καταστεί για το λόγο αυτό βασικές έννοιες στην επίσημη χάραξη πολιτικής και τη δημόσια διοίκηση. Ένα ευρύ φάσμα παραγόντων, όπως η ανάγκη αποκέντρωσης, οι ταχείες τεχνολογικές μεταβολές, οι περιορισμένοι πόροι (οικονομικοί, γνωστικοί, νομικοί κ.ά.) μπορούν να αιτιολογήσουν τη διακυβέρνηση μέσω δικτύων. Τέτοια δίκτυα αναφέρονται ως δίκτυα πολιτικής ή οντότητες που διαμορφώνονται προκειμένου να αντιμετωπίσουν προβλήματα που απαιτούν πολιτικές λύσεις με διάφορες μορφές συντονισμού της συλλογικής δράσης. Η θεωρία του κοινωνικού κεφαλαίου μπορεί να αιτιολογήσει τη συμμετοχή ενεργών δρώντων υποκειμένων σε δίκτυα, καθώς θεωρεί το κεφάλαιο ως τους πόρους που περιέχονται στις κοινωνικές σχέσεις. Η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου συνυφαίνεται με την επένδυση σε κοινωνικές σχέσεις για προσδοκώμενα οφέλη καθώς και με τα εκπαιδευτικά επιτεύγματα (επίδοση, διατήρηση βαθμού, ποσοστό εγκατάλειψης, φοίτηση σε κολέγιο κ.τ.λ.).

Με την εστίαση της διατριβής στην εκπαιδευτική πολιτική στο πλαίσιο του παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος διαπιστώνεται η τάση ελλιπούς χρηματοδότησης από την πλευρά των κυβερνήσεων για την αναβάθμιση της δημόσιας εκπαίδευσης, προκειμένου να ανταποκριθεί στην κοινωνία της γνώσης, ενώ παράλληλα στο διεθνές περιβάλλον προωθείται ο ανταγωνισμός τόσο μεταξύ των εκπαιδευτικών συστημάτων των χωρών όσο και μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, με διακύβευμα την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα. Η πραγματικότητα αυτή αιτιολογεί την διαμόρφωση δικτύων εκπαιδευτικής διακυβέρνησης με συμμετοχή δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και την αναζήτηση μορφών ιδιωτικοποίησης των σχολείων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Στην ελληνική εκπαίδευση οι ευρύτερες προαναφερόμενες μεταβολές συμπίπτουν αφ' ενός μεν με μια παρατεταμένη οικονομική κρίση αφ' ετέρου δε με εκπαιδευτικές νομοθετικές ρυθμίσεις, που αφορούν στη συμπερίληψη μαθητών με μαθησιακές και ειδικές δυσκολίες στα δημόσια σχολεία, στην εγγραφή μεγάλου αριθμού μεταναστών και προσφύγων στερούμενων του απαραίτητου επιπέδου γνώσης της ελληνικής γλώσσας, χωρίς να μπορούν να εγγυηθούν τη δυνατότητα της άρτιας εφαρμογής τους και να παρέχουν τις απαραίτητες προβλεπόμενες δομές και υποδομές. Η υποβάθμιση του επιπέδου της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ιδιαίτερα στα αστικά περιβάλλοντα, γίνεται γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη των δικτύων εκπαιδευτικής διακυβέρνησης, προβάλλοντας την ανάγκη δημιουργίας ποιοτικών δημόσιων σχολείων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα μη θεσμισμένα δίκτυα που αναλύονται στην παρούσα διατριβή και αφορούν στην πιλοτική επαναφορά του θεσμού των Πρότυπων σχολείων. Αυτή αφορούσε πρωτίστως όσα χαρακτηρίζονται ως ιστορικά σχολεία, στα οποία εμπλέκονται κυβερνητικοί, δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς, καθώς και άλλες κοινωνικές ομάδες, αποσκοπώντας στην απόκτηση θεσμικού ρόλου τόσο στη διοίκηση και στη λειτουργία τους όσο και στη διαχείριση των κληροδοτημάτων τους. Υποδουλώνουν έτσι την πρόθεσή τους για μια μορφή ιδιωτικοποίησης εντός του δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος.

Τα συγκεκριμένα δίκτυα εκπαιδευτικής διακυβέρνησης, εκμεταλλευόμενα τις συγκυρίες προωθούν την έννοια της αριστείας ως όχημα για την αναβάθμιση της δημόσιας εκπαίδευσης με σκοπό να επιτύχουν την επανίδρυση των Πρότυπων σχολείων, χρησιμοποιώντας ως επιχειρήματα την έλλειψη νομοθετικών ρυθμίσεων διαφοροποιημένης μάθησης για το μαθητικό δυναμικό με υψηλές επιδόσεις.

Παρά το γεγονός της ύπαρξης ενός συγκεντρωτικού εκπαιδευτικού συστήματος, η χρησιμοποίηση του κοινωνικού κεφαλαίου των συγκεκριμένων δικτύων, συγκεκριμένα μέσω των αποφοίτων τους, που κατέχουν πολιτικές ή άλλες διακεκριμένες θέσεις, δίνει τη δυνατότητα παρέμβασης στους κυβερνητικούς κύκλους και επιρροής στη διαδικασία χάραξης πολιτικής.

Τα κίνητρα των φορέων που συμμετέχουν στα δίκτυα αυτά δείχνουν να διαφοροποιούνται ως προς το τρόπο που εκδηλώνονται και ως προς το τρόπο με τον οποίο εκλογικεύονται. Σημαντικό κίνητρο για τους συλλόγους των αποφοίτων των ιστορικών Πρότυπων σχολείων, που ήταν οι φορείς που έθεσαν ως πρώτη προτεραιότητα το ζήτημα της πιλοτικής επαναφοράς του θεσμού των Προτύπων και

για το λόγο αυτό συνεργάστηκαν μεταξύ τους και παρακίνησαν και άλλους φορείς να συμμετέχουν στο δίκτυο εκπαιδευτικής διακυβέρνησης, φαίνεται να αποτελεί η απόκτηση θεσμικού ρόλου των συλλόγων αποφοίτων στη λειτουργία των σχολείων και στη διαχείριση των κληροδοτημάτων τους. Σύμφωνα με το κοινωνικό φαντασιακό τους, θεωρούσαν τους ίδιους ως τους πλέον κατάλληλους για να εγγυηθούν την ποιοτική λειτουργία των Πρότυπων σχολείων, χρησιμοποιώντας βέβαια τους απαραίτητους πόρους από τα κληροδοτήματα, που συνδέονταν στο παρελθόν με τη λειτουργία των εν λόγω σχολείων. Η προσπάθεια αυτή ενισχύθηκε και από το φαντασιακό των γονέων των μαθητών με υψηλές επιδόσεις (κύρια από τη μεσαία τάξη), εκ των οποίων άλλοι λόγω συνθηκών οικονομικής κρίσης αδυνατούσαν να εγγράψουν τα παιδιά τους σε ιδιωτικά σχολεία, που θα μπορούσαν να τους παρέχουν υψηλής ποιότητας εκπαίδευση και θεωρούσαν, ότι τα πρότυπα θα μπορούσαν να υποκαταστήσουν τα ιδιωτικά σχολεία, άλλοι δε, που η επιλογή τους ήταν η δημόσια εκπαίδευση, βασίζονταν στην ιστορική μνήμη των Πρότυπων σχολείων και στα αποτελέσματα που είχαν δείξει στο παρελθόν, δηλαδή στο μεγάλο αριθμό αποφοίτων που κατείχαν υψηλές θέσεις. Σε κάθε περίπτωση όμως υπολόγιζαν αφ' ενός μεν στη χρηματοδότηση της λειτουργίας των Πρότυπων σχολείων και σε υποτροφίες μέσω των κληροδοτημάτων τους, όπως συνέβαινε και στο παρελθόν, αφ' ετέρου δε στην απόκτηση υψηλού μορφωτικού και κοινωνικού κεφαλαίου, ιστορικά δομημένου πάνω στην πολιτογραφημένη γεωγραφία των ελίτ και τα πολιτικά ή πολιτιστικά έργα τους. Το φαντασιακό των γονέων και των μαθητών εκδηλώνεται με τον μεγάλο αριθμό υποψηφιοτήτων για την εισαγωγή μέσω εξετάσεων.

Ως μέσα εκλογίκευσης, που χρησιμοποιούνται κυρίως από τους συλλόγους αποφοίτων των ιστορικών σχολείων, είναι η ιστορικότητα των σχολείων, το χρέος για την εκπλήρωση της βούλησης των ευεργετών, η ανάγκη της προώθησης της αριστείας, στην οποία θα συνέβαλλαν οι εξετάσεις για την εισαγωγή στα Πρότυπα σχολεία, και η οποία θα μπορούσε να αναβαθμίσει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα «επ' ωφελεία» της κοινωνίας. Το γεγονός της συνεργασίας των συλλόγων αποφοίτων των ιστορικών Πρότυπων σχολείων με τους αποφοίτους των επώνυμων ιδιωτικών σχολείων για τη δημιουργία ενός διευρυμένου συντονιστικού οργάνου με κοινούς στόχους για την εκπαίδευση από το 2018, όπως πραγματοποιήθηκε με τη σύμπραξη των αποφοίτων της Βαρβακείου και του Κολλεγίου Αθηνών για την προβολή του ρόλου των Προτύπων Σχολείων στη δημόσια εκπαίδευση, δημιουργεί

ένα περαιτέρω προβληματισμό ως προς τα κίνητρα των φορέων αυτών, καθώς θολώνει τα όρια μεταξύ του τι θεωρείται δημόσια και τι ιδιωτική εκπαίδευση.

Η περίπτωση της προσπάθειας για την πιλοτική επαναφορά των Πρότυπων σχολείων στην Ελλάδα, που αναλύεται σε αυτή τη διατριβή, αναδεικνύει ότι ανεξάρτητα από τη διαφορετική πορεία προς την ιδιωτικοποίηση τμήματος της δημόσιας Εκπαίδευσης που έχει εντοπιστεί στην Ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, κάποιο επίπεδο διεθνούς σύγκλισης φαίνεται να εκδηλώνεται με την τάση υιοθέτησης μέτρων εσωτερικής παρακολούθησης της πορείας των Πρότυπων σχολείων και την προώθηση της αξιολόγησης στο Δημόσιο Σχολείο. Αυτά σχετίζονται με τη σχολική διαχείριση, τη λογοδοσία βάσει αποτελεσμάτων και τις αμοιβές των εκπαιδευτικών που βασίζονται στην αξία τους, τάσεις που έχουν διεισδύσει ακόμα και σε χώρες με ισχυρά κράτη πρόνοιας. Επίσης παρατηρήθηκαν πολλαπλές πτυχές και επίπεδα όπου διεξήχθησαν οι προσπάθειες επαναφοράς του θεσμού των Προτύπων καθώς και αλληλεπιδράσεις και συνδέσεις μεταξύ τους. Ομοίως, έχουμε σημειώσει ότι αυτές οι διαδικασίες, που υποκρύπτουν ιδιωτικοποίηση τμήματος της δημόσιας δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μπορούν να προέρχονται είτε από συγκεκριμένες εκπαιδευτικές πολιτικές (όπως π.χ. διάκριση μεταξύ ιδιωτικών και δημόσιων σχολείων στο ζήτημα της επιλογής των μαθητών με κριτήρια) ή από την έλλειψή τους (ρύθμιση ζητημάτων διαφοροποιημένης μάθησης για το μαθητικό δυναμικό με υψηλές επιδόσεις).

Ο πολύπλοκος χαρακτήρας της συγκεκριμένης διαδικασίας που συνδέθηκε με την προσπάθεια ιδιωτικοποίησης τμήματος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, την καθιστά ενδιαφέρον πεδίο εμπειρικής μελέτης, δεδομένου ότι μέσω της ανάδυσης των μη θεσμισμένων δικτύων εκπαιδευτικής διακυβέρνησης υλοποιήθηκαν συνεργασίες μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και έλαβαν χώρα κυβερνητικές και μη κυβερνητικές διαδικασίες, οι οποίες διέρρηξαν την μονολιθικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος, εισάγοντας την ανάγκη για ετερογενή γνώση και άλλους πόρους στη δημόσια εκπαίδευση.

Η επίτευξη διεξοδικής κατανόησης της δυναμικής μεταξύ των φορέων που κινητοποιούνται με σκοπό τη νομοθετική ρύθμιση ζητημάτων εκπαιδευτικού χαρακτήρα είναι ουσιώδης για τη διασφάλιση παροχής δίκαιης και καλύτερης ποιότητας εκπαίδευσης για όλο το μαθητικό δυναμικό. Όλα τα παραπάνω

συνεπάγονται ένα δραστικό επαναπροσδιορισμό του ρόλου του κράτους σχετικά με την εκπαίδευση.

Προκύπτοντα ζητήματα προς περαιτέρω μελέτη

Τα προκύπτοντα ζητήματα που θα μπορούσαν να τεθούν προς συζήτηση, τοποθετούνται επάνω σε δύο άξονες: τον θεωρητικό-εμπειρικό και το μεθοδολογικό

- Προτάσεις για τον θεωρητικό-εμπειρικό άξονα:

Η προσέγγιση της έννοιας της δημοκρατίας συνδέεται με ποιότητες που η αποτίμησή τους συνιστά μια σύνθετη διαδικασία. Στο πλαίσιο της διακυβέρνησης μέσω δικτύων, η δημοκρατικότητα των διαδικασιών χάραξης πολιτικής γίνεται ακόμα περισσότερο πολύπλοκη. Μέχρι σήμερα η δημοκρατικότητα κατά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής συνήθως αποτιμάται από τους πολιτικούς χειρισμούς της κυβέρνησης και των επίσημων αρχών. Συνήθως δε, οι πολιτικές αποφάσεις δεν είναι επαρκώς συνδεδεμένες με τη βαθιά γνώση των προς επίλυση ζητημάτων και εν προκειμένω των εκπαιδευτικών ζητημάτων.

Θα μπορούσαν λοιπόν να μελετηθούν εφαρμόσιμα πλαίσια εκπαιδευτικής διακυβέρνησης μέσω δικτύων για δημοκρατικές χώρες και ιδιαίτερα για την Ελλάδα, που να είναι δυνατόν να αποτιμηθούν μεν ως δημοκρατικές τόσο οι δομές διακυβέρνησης όσο και η λειτουργία τους, να εξασφαλίζουν δε την πολύπλευρη, αλλά και ευαίσθητη διαχείριση των εκπαιδευτικών ζητημάτων. Επίσης θα έπρεπε να διασφαλίζουν τη νομιμότητα και ένα ικανό επίπεδο ετερογενούς συμμετοχής.

Αυτό θα απαιτούσε την μελέτη εναλλακτικών κανονιστικών πλαισίων εκπαιδευτικής διακυβέρνησης που θα εξασφάλιζαν μια δημοκρατική διαδικασία χάραξης πολιτικής, η οποία θα αντανάκλούσε μια ισχυρή σχέση μεταξύ της γνώσης, της νομιμότητας, της ισότητας των ευκαιριών και της αμοιβαίας προσαρμογής των διεκδικήσεων και της ανταλλαγής πόρων των ενεργών δρώντων υποκειμένων, προκειμένου να επιλυθούν εκπαιδευτικά ζητήματα.

Είναι ακόμα σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη κρίσιμοι παράγοντες, καθώς η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση συνιστά μια δυναμική διαδικασία, που περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση μεταβλητών με την πάροδο του χρόνου. Για το λόγο αυτό θα έπρεπε να διασφαλίζεται και η ανατροφοδότηση των αποτελεσμάτων της χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής μέσω της διακυβέρνησης.

- Προτάσεις για έρευνα στο μεθοδολογικό άξονα

Στην παρούσα διατριβή ως πηγές δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν δημοσιευμένες πηγές, που θεωρούμε ότι με την κατάλληλη κατάταξη των δεδομένων, διασφαλίζουν σε μεγάλο βαθμό εγκυρότητα και αξιοπιστία.

Σε άλλες έρευνες σχετικές με δίκτυα θα μπορούσαν να τεθούν και κοινωνιομετρικά ερωτήματα στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής, ώστε να επιβεβαιώνεται η δύναμη των συνδέσεων μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων, αλλά και να αποκαλύπτονται άτυπες, αλλά και κρυφές σχέσεις, που είναι δυνατόν να επηρεάζουν τη δομή του δικτύου και την διαδικασία χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής. Η συμπληρωματική μέθοδος πιθανόν να βελτίωνε το βαθμό εγκυρότητας και αξιοπιστίας της έρευνας.

Στις θεωρητικές προσεγγίσεις τόσο των κοινωνικών δικτύων όσο και των δικτύων πολιτικής υπήρξε ένας σοβαρός υπαινιγμός για την αλληλεπιδραστική σχέση μεταξύ δομής, λειτουργίας και αποτελεσματικότητας των δικτύων πολιτικής. Στη διατριβή μελετήθηκαν η πυκνότητα του δικτύου και η κεντρικότητα των ενεργών δρώντων υποκειμένων, που οι υψηλές τιμές σε μεγάλο βαθμό αντανακλούν τις κλειστές αμοιβαίες σχέσεις και την ιεραρχία αντίστοιχα, προκειμένου να αποτιμηθεί η κλειστότητα των δικτύων πολιτικής, καθώς θεωρείται, ότι ο υψηλός βαθμός κλειστότητας επηρεάζει θετικά την αποτελεσματικότητα, γεγονός που βεβαιώθηκε και στην παρούσα διατριβή.

Επίσης εξετάστηκε η ετερογένεια του δικτύου που όταν συναρτάται με χαμηλό βαθμό κλειστότητας δίνει δυνατότητα για διασυνοριακές ανταλλαγές, οι οποίες μπορούν να δημιουργήσουν εισροές γνώσεων και καινοτομιών στο δίκτυο εκπαιδευτικής διακυβέρνησης. Θα μπορούσαν όμως να διερευνηθούν ζητήματα όπως:

- ✓ Η υψηλή κλειστότητα πάντα αυξάνει την αποτελεσματικότητα; Υπάρχει βέλτιστη σχέση μεταξύ κλειστότητας και αποτελεσματικότητας ή υπάρχει μια γραμμική σχέση;
- ✓ Κάθε είδους ετερογένεια μπορεί να φέρει χρήσιμους γνωστικούς πόρους ή καινοτομία στο δίκτυο;
- ✓ Μπορούν άλλα δομικά χαρακτηριστικά του δικτύου εκτός από την πυκνότητα και τη συγκέντρωση του δικτύου να αυξάνουν την αποτελεσματικότητά του;
- ✓ Η αποτελεσματικότητα είναι συνάρτηση μόνο της δομής του δικτύου ή και της συνέπειας των κυβερνητικών χειρισμών;

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Adam, F. & Rončević, B. (2003). Social Capital: Recent Debates and Research Trends. *Social Science Information*. 42: 155-183.
- Adam, S. and Kriesi, H. (2007). The Network Approach. In Sabatier, P.A. (Ed.), *Theories of the Policy Process*, (pp.129-154). Colorado: West Press.
- Adler, E. & Kwon, S. (2000). Social capital: the good, the bad, the ugly. In: E. L. Lesser (Ed.), *Knowledge and Social Capital* (pp. 89-115). Boston, MA: Butterworth-Heinemann.
- Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). *Collaborative public management New strategies for local governments*. Washington DC: Georgetown University Press.
- Ahl, V., Allen, T.F.H. (1996). *Hierarchy Theory: A Vision, Vocabulary, and Epistemology*. Columbia University Press, New York.
- Alberti, M., Marzluff, J., Shulenberger, E. Bradley, G. Ryan, C. & Zumbrunnen, C. (2003). Integrating humans into ecology: opportunities and challenges for studying urban ecosystems. *Bioscience*. 53 (12): 1169-1179.
- Aldrich, H., & Herker, D. (1977). Boundary spanning roles and organization structure. *Academy of Management Review*, 2, 217-230.
- Allen, T. J., & Cohen, S. (1969). Information flow in R and D labs. *Administrative Science Quarterly*, 14, 12-19.
- Allen, T.F.H. & Starr, T.B. (1982). *Hierarchy: perspectives for ecological complexity*. Chicago: University of Chicago Press.
- Allison, G.T. (1971). *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. Harper Collins Publishers.
- Allouch, A. & VanZanten, A. (2008). Formateurs ou ‘grands frères’? Les tuteurs des programmes d’ouverture sociale des Grandes Écoles et des classes préparatoires. *Education et sociétés*, 2:49–65.
- Anderson, J. (1979). *Public policy-making*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Anheier, H., Gerhards, J. & Romo, F. (1995). Forms of Social Capital and Social Structure in Cultural Fields: Examining Bourdieu’s Social Topography. *American Journal of Sociology*, 100(4):859-903.
- Arnot, M. & Reay, D. (2006). The framing of performance pedagogies: pupil perspectives on the control of school management and its acquisition. In H. Lauder, P. Brown, J. Dillabough and A. H. Halsey (Eds.), *Education, Globalization and Social Change* (pp 766-778). Oxford: Oxford University Press.
- Ascher, K. (1987). *The Politics of Privatisation*. London: Macmillan.
- Atkinson, M. & Coleman, W.D. (1992). Policy Networks, Policy Communities and the Problems of Governance, *Governance: An International Journal of Policy and Administration*, 5 (2), pp.154-180.

- Atkinson, M. & Coleman, W.D. (1989): Strong States and Weak States: Sectoral Policy Networks in Advanced Capitalist Economies. *British Journal of Political Science* 19, pp. 48-67.
- Auyang, S. (1998). *Foundations of Complex-System Theories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ball, S. J. (1993). What is Policy: Texts, Trajectories, and Toolboxes. *Discourse* 13 (2):10-17.
- Ball, S. J. (1994). *Education Reform. A critical and post-structural approach*. Buckingham: Open University Press.
- Ball, S. (2004). Performativities and fabrications in the education economy. In Ball, S. (Eds.) *The RoutledgeFalmer Reader in Sociology of Education* (pp.143–155). London: Routledge.
- Ball, S. J. (2007). *Education plc: Understanding private sector participation in public sector education*, The Routledge International Handbook Series, 425.
- Ball, S. J. (2008). New Philanthropy, New Networks and New Governance in Education. *Political Studies*, 56(4): 747–765.
- Ball, S. J. (2009). Privatising education, privatising education policy, privatizing educational research: Network governance and the “competition state”. *Journal of Education Policy*, 24(1), 83–99.
- Ball, S. J. (2012). *Global education Inc. New policy networks and the Neoliberal imaginary*, Abingdon, Oxon: Routledge.
- Ball, S. J. (2015). Elites, education, and identity: An emerging research agenda. In Van Zanten, A., Ball, S.J. & Darchy-Koechlin, B. (eds) *World Yearbook of Education 2015: Elites, Privilege and Excellence: The National and Global Redefinition of Educational Advantage* (pp.233-240). London: Routledge.
- Ball, S. J. and Youdell, D. (2007). *Hidden privatisation in public education*. Retrieved May 23, 2017 from http://www.ei-ie.org/annualreport2007/upload/content_trsl_images/613/Hidden_privatisation-EN.pdf
- Bankston, C. & Zhou, M. (2002). Social capital as process: the meanings and problems of a theoretical metaphor. *Sociological Inquiry*, 72(2), 285–317.
- Barnes, J. (1969) Networks and political processes. In James Clyde Mitchell (Ed.), *Social networks in urban situations*. Manchester, Engl.: University of Manchester Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Baumgartner, F. R., & Jones, B. D. (2009). *Agendas and Instability in American Politics (2nd edition)*. Chicago: University of Chicago Press.
- Beck, U. (2006). *Cosmopolitan Vision*, Cambridge: Polity Press.
- Bernoux, P. (1985). *La sociologie des organisations. Initiation théorique suivie de douze cas pratiques*. Paris: Éditions du Seuil.
- Bernstein, B. (1990). *Class, Codes and Control, Volume IV. The structuring of Pedagogic Discourse*. London: Routledge.

- Berry, J.W. (1984). Multicultural policy in Canada: A social psychological analysis. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 16, 353-370.
- Besussi, E. (2006). Policy networks: conceptual developments and their European applications. *Working papers series*, 102. London: UCL Centre for Advanced Spatial Analysis.
- Bevir, M. & Rhodes, R. A. W. (2003). *Interpreting British Governance*. London: Routledge.
- Bevir, M. & Richards, D. (2009). Decentring policy networks: A theoretical agenda. *Public Administration*, 87(1):3-14.
- Bevir, M. (2009). Decentring Policy Networks: A Theoretical Agenda. *Public Administration*, 87(1):3-14.
- Blau, P. M. (1964). *Exchange and power in social life*. New York: Wiley.
- Boedeltje, M. and Cornips, J. (2004) Input and output legitimacy in interactive governance. *Paper prepared for the Conference on Democratic Network Governance*, Copenhagen, October 21-22.
- Bogdanor, V. (1987). Electoral Reform and British Politics. *Electoral Studies* 6 (2).
- Boissevain, J. (1974). *Friends of friends*. New York: St. Martin's Press.
- Boix, C. and Posner, D. (1998), Social Capital: Explaining its Origins and Effects on Government Performance. *British Journal of Political Science*, (29)3: 686–93.
- Bomberg, E. (1998). *Green parties and politics in the European Union*. London: Routledge.
- Borgatti, S. P., Everett, M.G., & Freeman, L. C. (2002). *UCINET for Windows: Software for Social Network Analysis*. Harvard, MA: Analytic Technologies.
- Borgatti, S. P., & Foster, P. C. (2003). The Network Paradigm in Organizational Research: A Review and Typology. *Journal of Management*, 29(6), 991-1013.
- Börzel, T.A. & Risse, T. (2004). One Size Fits All! EU Policies for the Promotion of Human Rights, Democracy and the Rule of Law. *Prepared for the Workshop on Democracy Promotion*, Oct. 4-5, 2004, Center for Development, Democracy, and the Rule of Law, Stanford University
- Börzel, T.A. (1997). What's so special about policy networks - An exploration of the concept and its usefulness in studying European governance. *European Integration online Papers*, 1. <http://eiop.or.at/eiop/texte/1997-016a.htm>
- Börzel, T.A. (1998). Organizing Babylon – On the Different Conceptions of Policy Networks, *Public Administration*, Vol. 76, pp. 253-273.
- Bourdieu, P. (1980). Le capital social. Notes provisoires, *Actes de la recherche en sciences sociales*, 31, 2-3.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241 - 258). New York: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (2003). *Firing back. Against the tyranny of the market 2*. London: Verso.

- Bradbury, A, McGimpsey, I. & Santori, D. (2013). Revising rationality: The use of 'Nudge' approaches in neoliberal education policy. *Journal of Education Policy*, 28(2), 247–267.
- Brass, D. J. (1992). Power in organizations: A social network perspective. In G. Moore & J. A. Whitt (Eds.), *Research in politics and society* (pp. 295-323). Greenwich, CT: JAI Press.
- Brewer, G. (2003). Building social capital: Civic attitudes and behavior of public servants. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 13(1): 5–26.
- Brewer, G. D. (1974). The Policy Sciences Emerge: To Nurture and Structure a Discipline, *Policy Sciences*, Vol. 5, No. 3, pp. 239-244.
- Brewer, G. D., & DeLeon, P. (1983). *The Foundations of Policy Analysis*, Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Bridgman, P. & Davis, G. (1998). *The Australian policy handbook*. Sydney: Allen & Unwin.
- Broccolichi, S. & van Zanten, A. (2000). School Competition and Pupil Flight in the Urban Periphery. *Journal of Education Policy*, 15(1), pp. 51-60.
- Brown, P., Lauder, H. & Sung, J. (2015). Higher Education, Corporate Talent and the Stratification of Knowledge Work in the Global Labour Market. In Van Zanten, A., Ball, S.J. & Darchy-Koechlin, B. (eds) *World Yearbook of Education 2015: Elites, Privilege and Excellence: The National and Global Redefinition of Educational Advantage* (pp.217-230). London: Routledge.
- Burns, T., & Stalker, G. (1961). *The management of innovation*. London: Tavistock.
- Burt, R. (1992). *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge: Harvard University Press.
- Burt, R. (2000). The Network Structure of Social Capital. *Research in Organisational Behaviour*, 22: 345-423.
- Cadenasso, M.L., Pickett, S.T.A. & Grove, J.M. (2006). Dimensions of ecosystem complexity: Heterogeneity, connectivity, and history. *Ecological Complexity*. 3:1-12.
- Carlsson, L. (1996). Nonhierarchical Implementation Analysis. An Alternative to the Methodological Mismatch in Policy Analysis. *Journal of Theoretical Politics* 8(4):527–546
- Carlsson, L. (2000a). Policy Networks as Collective Action. *Policy Studies Journal* 28(3):502–520.
- Carlsson, L. (2000b). Non-hierarchical evaluation of policy. *Evaluation*, vol. 6, no. 2, pp. 201–216.
- Castells, M. (1997). *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. II*. Cambridge, Massachusetts; Oxford, UK: Blackwell.
- Castoriadis, C. (1997). *Fait et à faire. Les carrefours du labyrinthe*. Paris: Seuil.
- Cerna, L. (2013). The Nature of Policy Change and Implementation: A Review of Different Theoretical Approaches, OECD Publishing, Paris. Retrieved

- November, 12, 2017 from www.oecd.org/edu/cei/The%20Nature%20of%20Policy%20Change%20and%20Implementation.pdf
- Cerny, P.G. (1990). *The changing architecture of politics: structure, agency and the future of the state*. London and Newbury Park, CA: Sage.
- Child, J. (1972). Organization structure, environment, and performance: The role of strategic choice. *Sociology*, 6, 1-22.
- Claridge, T. (2004). Designing social capital sensitive participation methodologies. *Report, Social Capital Research, Brisbane, Australia*.
- Coleman J.S. (1974). *Power and the Structure of Society*. New York: Norton.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94, S95-S120.
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of social theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Coleman, W. D. and Skogstad, G. (1990) (Eds) *Policy Communities and Public Policy in Canada*. Toronto: Copp Clark Pitman.
- Coleman, J. S. (1987). Microfoundations and Macrosocial Behavior. In Alexander, J. C. (Ed.) *The Micro - Macro Link* (pp.153-176) Berkeley CA: University of California Press.
- Cooley, C. H. (1956) *Human nature and the social order*. Glencoe, Ill.: Free Press.
- Costanza, R., Wainger, L. Folke, C. & Maler, K.-G. (1993). Modeling complex ecological economic systems: toward an evolutionary, dynamic understanding of people and nature. *BioScience* 43:545-555.
- Crick, B. (1962). *In defence of politics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Crozier, M. (1972). The Relationship between Micro- and Macrosociology: A Study of Organizational Systems as an Empirical Approach to the Problems of Macrosociology. *Human Relations*, 25:239-251.
- Davis, G. et al. (eds) (1993). *Public Policy in Australia*, 2nd ed. Sydney: Allen and Unwin.
- de Laat, M., Lally, V., Lipponen, L. & Simons, R.-J. (2007). Investigating patterns of interaction in networked learning and computer - supported collaborative learning: A role for Social Network Analysis. *International Journal of Computer-Supported Collaborative Learning*, 4, 259-287.
- deLeon, P. (1999). The Stages Approach to the Policy Process: What Has It Done? Where Is It Going?. In P. A. Sabatier (Ed.), *Theories of the Policy Process* (pp. 19-32), Boulder, CO: Westview Press.
- Demeritt, D. (1994). The nature of metaphors in cultural geography and environmental history, *Progress in Human Geography*, 18:163-85.
- Deutsch, K. W. (1966). *The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control*. New York: Free Press.
- Dowding, K. (1995) Model or Metaphor? A Critical Review of the Policy Network Approach. *Political Studies*, 43 (1): 136-158.

- Dunbar, R. I. M. (1992). Neocortex size as a constraint on group size in primates. *Journal of Human Evolution* 22, 469–493.
- Dunleavy, P. & O'Leary, B. (1987). *Theories of the State: the politics of liberal democracy*. London: Macmillan.
- Durkheim, Emile. (1964). *The elementary forms of the religious life*. London: Allen & Unwin.
- Duru-Bellat, M. & Van Zanten, A. (2002). *Sociologie de l'école*. Paris : Armand Colin.
- Duru-Bellat, M., Vérétoit, A. & Dubet, F. (2013). Education and Social Cohesion in a Comparative Perspective. In Jan Germen Janmaat, Marie Duru-Bellat, Andy Green & Philippe Méhaut (éds.), *The Dynamics and Social Outcomes of Education Systems*, Basingstoke, Palgrave Mc Millan, pp. 245-266.
- Džunić, M. (2008) The Possibilities of Incorporating Social Capital into Economic Models. *Economic themes*, No 1: 77-94.
- Eagleton, T. (1996). *The illusions of postmodernism*. Oxford: Blackwell.
- Edwards, M. (1998). Australian Social Policy Development Processes. *Canberra Bulletin of Public Administration*, No. 90, p.115.
- Egonman, A. (1991). *Public policy analysis: concepts and applications*. Benin City: S.M.O. Aka and Bros. Press.
- Ekeh, P. P. (1974). *Social exchange theory: The two traditions*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Ellison, N. B., Steinfield, C. & Lampe, C. (2007). The benefits of facebook 'friends': Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication* 12, 1143–1168.
- Fawcett, P. & Daugbjerg, C. (2012). Explaining governance outcomes: Epistemology, network governance and policy network analysis. *Political Studies Review* 10: 195–207.
- Fimyar, O. (2014). What is policy? In search of frameworks and definitions for non-Western contexts, *Educate*, 14 (3), pp. 6-21. <http://www.educatejournal.org/index.php/educate/article/view/375>
- Fischer, F. (2003). *Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices*. Oxford: Oxford University Press.
- Foucault, M. (1971). *The Order of Discourse*. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. (1998). *The History of Sexuality: The Will to Knowledge v.1 (New Ed.)*. London: Penguin.
- Foucault, M. (2001). *The Order of Things (Routledge Classics): Archaeology of the Human Sciences (2nd ed.)*. London: Routledge.
- Foucault, M. (2002). *Archaeology of Knowledge (Routledge classics)*. London: Routledge.
- Foucault, M. (2010a). *The government of the self and others: Lectures at the college de France 1982–1983*, Basingstoke: Palgrave.
- Foucault, M. (2010b). *The Birth of biopolitics. Lectures at the collège du France, 1978–1979*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Frazer, J. (1919). *Folklore in the Old Testament (Vol. 2)*. London: Macmillan.
- Freeman, L. C. (2006). *The development of Social Analysis*. Vancouver: Empirical Press.
- Freeman, L.C. (1979). Centrality in Social Networks Conceptual Clarification. *Social Networks*, 1, 215-239.
- Galey, S. & Youngs, P. (2014). *Moving Towards an Integrated Theory of Policy Networks: A Multi-Theoretical Approach for Examining State-Level Policy Change in U.S. Subsystems*. Working Paper #45, Education Policy Center at Michigan State University.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1997). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Goldstein, H. & Noden, P. (2003). Modeling social segregation. *Oxford Review of Education*, 29(2), 225-237.
- Golubovic', N. (2009). Network structure of social capital. *Economics and Organization*, 6(3), 211–219.
- Gouvias, D. (2007a). The 'Response' of the Greek State to Global Trends of Educational Policy Making. *European Educational Research Journal*, Volume 6, Number 1, pp.25-38.
- Gouvias, D. (2007b). The 'Regulatory' State and the Use of 'Independent' Agencies as Legitimising Mechanisms of Educational Reform. *Research in Comparative and International Education* Volume 2, Number 4, pp.297-313
- Granovetter, M. 1973. The strength of weak ties. *American Journal of Sociology* 78: 1350-80.
- Grek, S. & Ozga, J. (2010). Re-Inventing public education: The new role of knowledge in education policy making. *Public Policy and Administration*, 25(3), 271-288.
- Grootaert, C. & van Bastelaer, T. (2002). *Understanding and Measuring Social Capital: A Multi-Disciplinary Tool for Practitioners*. Washington: World Bank.
- Gross, N., Mason, W., & McEachen, A. W. (1958). *Explorations in role analysis: Studies of the school superintendency role*. New York: Wiley.
- Habermas, J. (1987). *The Philosophical Discourse of Modernity: Twelve Lectures*. Cambridge, MA: Polity.
- Hamza, K. (2013). *The impact of social media and network governance on state stability in times of turbulence: Egypt after 2011 revolution*. PhD thesis, Institute for European Studies, Vrije Universiteit, Brussels
- Hanf, K. and O'Toole, L (1992) Revisiting Old Friends: Networks, Implementation Structures and the Management of Inter-Organizational Relations, *European Journal of Political Research*, 21:163-80.
- Hanifan, L. J. (1916). The Rural School Community Centre. *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*. 67, 130-38.
- Hanneman, R. (2001) *Introduction to Social Network Methods*. Retrieved April, 17, 2018 from <http://www.faculty.ucr.edu/~hanneman/>.

- Harvey, L., & Green, D. (1993). Defining Quality. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 18, 9-34.
- Hazlehurst, D. (2001). Networks and policy making: From theory to practice in Australian social policy. *Discussion Paper 83, Canberra: Graduate Program in Public Policy, Australian National University*.
- He, J., Chu, W. W. & Liu, Z. (2006). Inferring privacy information from social networks. *Intelligence and Security Informatics, Lecture Notes in Computer Science*, vol. 3975, 154–165.
- Head, B.W. (2007). Research and Evaluation. Three Lenses of Evidence Based Policy. *The Australian Journal of Public Administration*, 67 (1), : 1-11
- Head, B.W. (2008). Wicked Problems in Public Policy, *Public Policy*, 3 (2), pp. 101-116.
- Heclo, H. (1978). Issue Networks and the Executive Establishment. In A. King (ed.) *The New American Political System* (pp.87-124). Washington, DC: American Enterprise Institute.
- Heffron, J. (2000). Beyond community and society: The externalities of social capital building. *Policy Sciences*, 33: 477-494.
- Hess, R. (2005). *Excellence, Equity and Efficiency: How Principals and Policymakers Can Survive the Triangle of Tension Robert Thomas Hess*. United States of America: Scarecrow Education.
- Heywood, A. (1997). *Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hjern, B. (1987). Policy analysis: An implementation approach. *Paper prepared for delivery at the Annual Meeting of the American Political Science Association*, 3-6 May, Chicago, Illinois.
- Holling, C.S., Gunderson, L.H., 2002. Resilience and adaptive cycles. In: Gunderson, L.H., Holling, C.S. (Eds.), *Panarchy: Understanding Transformations in Human and Natural Systems* (pp. 25–62). Washington, DC: Island Press.
- Homans, G. C. (1961). *Social behavior: Its elementary forms*. New York: Harcourt, Brace, & World.
- Huisman, J. (2015). HE Experts and Commissioned Research: Between Stability, Fragility and Ambiguity? In M. Souto-Otero (ed.) *Evaluating European Education Policy-Making. Privatization, Networks and the European Commission*. pp.146-165. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hull, C.J. & Hjern, B. (1987). *Helping Small Firms Grow. An Implementation Approach*. London: Croom Helm.
- Isham, J., Kelly, T. & Ramaswamy, S. (2002) *Social Capital and Economic Development: Well Being in Developing Countries*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
- Jacobson, E., & Seashore, S. (1951). Communication patterns in complex organizations. *Journal of Social Issues*, 7, 28-40.

- Jessop, B. (1998). The rise of governance and the risks of failure: The case of economic development. *International Social Science Journal*, 50(155), 29–45.
- Jessop, B. (2002). *The future of the capitalist state*, Cambridge: Polity.
- John, P. (2003). Is there life after policy streams, advocacy coalitions, and punctuations: Using evolutionary theory to explain policy change? *Policy Studies Journal* 31 (4), 481-498.
- Jordan G. (1993). The new right and public policy: a preliminary overview. In: Grant Jordan and Nigel Ashford (eds.), *Public Policy and the Impact of the New Right*. (pp.46–58). London and New York: Pinter Publisher.
- Jordan, G. (1990). Sub-governments, policy communities and networks: refilling the old bottles? *Journal of Theoretical Politics*, 2 (3), 319–38.
- Jordan, G. & Richardson, J.J. (1983). *Government and Pressure Groups in Britain*. Oxford: Clarendon.
- Jordan, G., & Schubert, K. (1992). A preliminary ordering of policy network issues. *European Journal of Political Research*, 21, 7–27.
- Kadushin, C. (1968). Power, influence, and social circles: A new methodology for studying opinion makers. *American Sociological Review*, 33,685-699.
- Kadushin, C. (2012). *Understanding Social Networks: Theories, Concepts, and Findings*. Oxford: Oxford University Press.
- Katz, D., & Kahn, R. (1966). *The social psychology of organizations*. New York: Wiley.
- Katz, R., & Tushman, M. (1979). Communication patterns, project performance, and task characteristics: An empirical evaluation and integration in an R&D setting. *Organizational Behavior & Human Performance*, 23.
- Kauffman, S. (1993). *The Origins of Order*. Oxford: Oxford University Press.
- Kenis, P. & Schneider, V. (1989) Policy Networks as an Analytical Tool for Policy Analysis, *Paper for a conference at the Max Planck Institute*, Cologne, 4–5 December 1989.
- Kenis, P., & Schneider, V. (1991). Policy networks and policy analysis: Scrutinizing a new analytical toolbox. In B. Marin, & R. Mayntz (Eds.), *Policy networks: Empirical evidence and theoretical considerations* (pp. 25-59). Boulder, CO: Westview Press.
- Khan, S.R. (2012). Elite identities. *Identities*, 19(4), 477–484.
- Kickert, W. (1997). Public Management in the United States and Europe. In W. Kickert (ed) *Public Management and Administrative Reform in Western Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Kickert, W. J. M., Klijn, E-H. & Koppenjan, J. F. M. (1997). Introduction: A Management Perspective on Policy Networks. In Kickert, W. J. M., Klijn, E-H. & Koppenjan, J. F. M. (eds) *Managing Complex Networks* (pp.4-5) London:Sage Publications.
- Kingdon, J. (1984). *Agendas, Alternatives and Public Policies*. Boston: Little Brown.

- Kooiman, J. (1993). Governance and Governability Using Complexity, Dynamics and Diversity. In J. Kooiman, (Ed.), *Modern governance, New Government – Society Interactions*, London: Sage Publications, pp. 35-48.
- Koppenjan, J. F. M. & Klijn, E-H. (2004). *Managing uncertainties in networks: A network approach to problem solving and decision making*. London: Routledge.
- Kriesi, H. (1994). *Les démocraties occidentales. Une approche comparée*. Paris: Economica.
- Laswell, H. D. (1956). *The Decision Process, Bureau of Governmental Research*, University of Maryland, College Park, Maryland.
- Laumann, E. O. & Knoke, D. (1987). *The Organizational State. Social Choices in National Policy Domains*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.
- Laumann, E. O. & Pappi, F. U. (1976). *Networks of Collective Action: A Perspective on Community Influence Systems*. London: Academic Press.
- Laumann, E. O. (1966). *Prestige and Association in an Urban Community*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Lawn, M. and Grek, S. (2012). *Europeanizing education: Governing a new policy space*, Oxford: Symposium Books.
- Leenders, R. & Gabbay, S. M. (Eds), (1999). *Corporate Social Capital and Liability*. Amsterdam: Kluwer Academic Publishers.
- Leftwich, A. (1984). *What Is Politics?: The Activity and Its Study*. New York: B. Blackwell.
- Lehmbruch, G. (1991). The organization of society, administrative strategies, and policy networks: Elements of a developmental theory of interest systems. In Czada, Roland M.; Windhoff - Heritier, Adrienne (eds): *Political Choice: Institutions, Rules and the Limits of Rationality* (pp.121-158). Frankfurt am Main/Boulder, Col: Campus/ Westview Press.
- Levin, J. R., & O'Donnell, A. M. (1999). What to do about educational research's credibility gaps? *Issues in Education*. 5(2), 177-229.
- Levin, S.A. (1998). Ecosystems and the biosphere as complex adaptive systems, *Ecosystems*, 1: 431–436.
- Levi-Strauss, C. (1969). *The elementary structures of kinship*. Boston: Beacon Press.
- Li, H., Reynolds, J.F., 1995. On definition and quantification of heterogeneity. *Oikos* 73, 280–284.
- Lin, N. (2001). *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lin, N., Cook, K. & Burt, R. (2001). *Social capital: theory and research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Linder, S. H. and Rosenau, P. V. (2000). Mapping the Terrain of the Public-Private Policy Partnership. In P.V. Rosenau (Ed.) *Public-Private Policy Partnerships*. Cambridge MA: MIT Press, pp. 1-18.

- Loury, G. (1977). A dynamic theory of racial income differences. In Wallace, P. A. and Le Mund, A. (eds), *Women, Minorities and Employment Discrimination* (pp. 153-186). Lexington: Lexington Books.
- Luhmann, N. (1982). *The Differentiation of Society*. New York: Columbia University Press.
- MacGillivray, A., & Walker, P. (2000). Local Social Capital: Making it Work on the Ground. In S. Baron, J. Field & T. Schuller (Eds.), *Social Capital: Critical Perspectives* (pp. 197 - 211). Oxford: Oxford University Press.
- Mahony, P., Menter, I. & Hextall, I. (2004). Building dams in Jordan, assessing teachers in England: A case study in edu-business. *Globalisation, Societies and Education*, 2(2), 277–296.
- Malinowski, B. (1922). *Argonauts of the Western Pacific*. New York: Dutton.
- Mandell, M.P. (ed.) (2001). *Getting results through collaboration; networks and network structures for public policy and management*. Westport: Quorum Books.
- March, J.G. & Olsen, J.P. (1989). *Rediscovering Institutions*. New York: Free Press.
- Marsden, P. V. & Campbell, K. E. (1984). Measuring tie strength. *Social Forces* 63, 482–501.
- Marsh, D. & Smith, M. (2000). Understanding policy networks: Towards a dialectical approach. *Political Studies*, 48(1), 4-21.
- Marsh, D., & Rhodes, R. A. W. (eds) (1992) *Policy networks in British government*. Oxford: Clarendon Press.
- Maxwell, C. (2015). Elites: Some Questions for a New Research Agenda. In Van Zanten, A., Ball, S.J. & Darchy-Koechlin, B. (eds) *World Yearbook of Education 2015: Elites, Privilege and Excellence: The National and Global Redefinition of Educational Advantage* (pp.15-28). London: Routledge.
- Mayntz, R. (1993). Modernisation and the Logic of Interorganisational Networks. In Child, J., Crozier, M. and Mayntz, R. et al. (eds), *Societal change between market and organisation*, Aldershot: Avebury.
- McCulloch, W.S. (1945). A Hierarchy of values determined by the topology of nervous nets. *Bull Math Biophys* 7(2):89–93.
- McPherson, A.F. & Raab, C.D. (1988). *Governing Education: A Sociology of Policy since 1945*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Melbeck, C. (1998). Comparing Local Policy Networks. *Journal of Theoretical Politics* 10:531–552.
- Mele, V. & Baccaro, L. (2008). Network governance in international organizations: The case of global codes of conduct. *Global Policy Forum*, <http://www.globalpolicy.org/images/pdfs/0408codes.pdf>.
- Michels, R. ([1911] 1962). *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. New York: Collier Books.
- Milne, B.T. (1998). Motivation and benefits of complex systems approaches in ecology. *Ecosystems* 1:449-456.
- Minogue, K. (2000). *Politics: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

- Mintzberg, H. (1979). *The structuring of organizations*. Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall.
- Mitchell, J. C. (1969). The concept and use of social networks. In J. C. Mitchell (ed.), *Social Networks in Urban Situations: Analyses of Personal Relationships in Central African Towns* (pp. 1-50). Manchester, England: Manchester University Press.
- Moody, J. & White, D. R. (2003). Structural Cohesion and Embeddedness: A Hierarchical Conception of Social Groups. *American Sociological Review* , 68, 103-127.
- Moody, J. (2004). Social Network Analysis. *Paper presented in American Sociological Association*, San Francisco, August, 2004.
- Moreno, J. & Jennings, H. (1938). Statistics of social configurations. *Sociometry*, 1:342-374.
- Mosca, G., (1939). *The Ruling Class: Elemenzi di scienze politica*. London: McGraw-Hill.
- Nölke, A. (2004) Limits to Democratic Network Governance: The Case of Transnational Politics. *Paper prepared for the Conference on Democratic Network Governance*, Copenhagen, October 21-22.
- O'Neill, R.V., DeAngelis, D.L., Waide, J.B., Allen, T.F.H. (1986). *A hierarchical concept of ecosystems*. Princeton: Princeton University Press.
- Olmedo, A. and Ball, S. (2015) Competition, governance and global education policy. In M. Souto-Otero (ed.) *Evaluating European Education Policy-Making. Privatization, Networks and the European Commission*. pp.25-52. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- O'Reilly, C. A., III, & Pondy, L. R. (1979). Organizational communication. In Steve Kerr (Ed.), *Organizational behavior*. Columbia, Ohio: Grid..
- Osborne, D., & Gaebler, T. (1992). *Reinventing government*. Reading, MA: Addison - Wesley.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: the evolution of institutions for collective action*. New York: Cambridge University Press.
- Ozga, J. (1990). Policy research and policy theory: A comment on Fitz and Halpin. *Journal of Education Policy*, 5(4), 359-362.
- Ozga, J. (2000). *Policy Research in Educational Settings*. Buckingham: Open University Press.
- Pareto, V., ([1935] 1963). *The Mind and Society: A Treatise on General Sociology*. New York: Dover.
- Park, R. E. (1924). The concept of social distance. *Journal of Applied Sociology*, 8, 339-344.
- Parsons, T. (1960). *Structure and process in modern society*. New York: Free Press.
- Pennings, J. (1978). Interlocking directorates. *Unpublished manuscript, Carnegie-Mellon Institute*.

- Peters, M. A. (1996). *Poststructuralism, politics and education*. Westport, CT and London: Bergin and Garvey.
- Peters, M. A. (2001). Education, enterprise culture and the entrepreneurial self: A Foucauldian perspective. *Journal of Educational Enquiry*, 2(2), 58–71.
- Peterson, J. & Bomberg, E. (1999). *Decision-making in the European Union*. Basingstoke and New York: Palgrave.
- Peterson, J. & O'Toole Jr., L. J. (2001) Federal Governance in the United States and the European Union: a Policy Network Perspective. In Nicolaïdis, K. and Howse, R. (ed.) *The Federal Vision: Legitimacy and Levels of Governance in the United States and the European Union*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Peterson, J. (2003). Policy Networks, *Political Science Series 90*, Vienna: Institute for Advanced Studies. http://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_90.pdf
- Phillips, A. (1991) *Engendering Democracy*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Podolny, J. M. (1993). A status-based model of market competition. *American Journal of Sociology*, 98: 829-872.
- Portes, A. (1998). Social Capital: Its origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1 - 24.
- Portes, A., Landolt, P. (1996). The Downside of Social Capital. *The American Prospect*, No. 26, pp. 18–2.
- Portugali, J. (2000). *Self – organization and the city*. Berlin: Springer-Verlag.
- Portugali, J. (2004). Toward a cognitive approach to urban modeling. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31, pp. 589-613.
- Power, S. & Taylor, C. (2013). Social justice and education in the public and private spheres. *Oxford Review of Education*, 39(4), 464–479.
- Power, S., Edwards, T., Whitty, G. and Wigfall, V. (2003). *Education and the Middle Class*. Buckingham: Open University Press.
- Provan, K.G. & Milward, H.B. (1995). A Preliminary Theory of Interorganizational Network Effectiveness: A Comparative Study of Four Community Mental Health Systems. *Administrative Science Quarterly*, 40, 1-33
- Provan, K.G. & Milward, H.B. (2001). Do Networks Really Work? A framework for evaluating public-sector organizational networks. *Public Administration Review*, 61, 414- 423.
- Putnam, R. D. (1993). The Prosperous Community: Social Capital and Public Life. *The American Prospect* (13):35-42.
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*. 6 (1), 65-78.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Reinicke, W. (1999), The other world wide web: Global public policy networks, *Foreign Policy* 117, pp. 44-59.

- Rhodes R. A. W. (1990). Policy Networks: A British Perspective. *Journal of Theoretical Politics*, 2(3): 312- 313.
- Rhodes, R. A .W. (1986) Power Dependence Theories of Central-Local Relations. In M. J. Goldsmith (Ed.) *New Research in Central-Local Relations*. Aldershot: Gower.
- Rhodes, R. A .W. (2002). Putting People Back into Networks. *Australian Journal of Political Science*, 37(3): 399-416.
- Rhodes, R. A. W. (1988). *Beyond Westminster and Whitehall: The sub-central governments of Britain*. London and Winchester, MA: Unwin-Hyman/Allen & Unwin.
- Rhodes, R. A. W. (1997). *Understanding governance Policy networks, governance and accountability*. Buckingham: Open University Press.
- Rhodes, R. A. W. (2006). Policy network analysis. In M. Moran, M. Rein & R. E. Goodin (Eds.), *The Oxford handbook of public policy* (pp. 425-447). New York: Oxford University Press.
- Rhodes, R. A. W. (2013). *How to manage your policy network*, Retrieved September 12, 2017, from <http://www.raw-rhodes.co.uk/wp-content/uploads/2013/07/Com-Sec-2013-v2.pdf>
- Rhodes, R. A.W. (1999). Forward: Governance and Networks. In Stoker, G. (ed.) *The New Management of British Local Government*. Basingstoke: Macmillan.
- Rhodes, R.A.W. (2000). Introduction: The ESRC Whitehall Programme: A Guide to Institutional Change. In R.A.W. Rhodes (ed.), *Transforming British Government. Volume I. Changing Institutions*. (pp. 1-22) London: Macmillan.
- Richardson, J. & Jordan, G. (1979) *Governing Under Pressure: The Policy Process In A Post-Parliamentary Democracy*. Oxford: Robertson.
- Rittel, H. and Webber, M. (1973) Dilemmas in a General Theory of Planning, *Policy Sciences*, Vol. 4, pp. 155–169 Amsterdam : Elsevier Scientific Publishing Company, Inc.
- Rizvi, F., & Kemmis, S. (1987). Dilemmas of reform: The participation and equity program in Victorian schools, *Australian Universities Review*, 41(2), 7–12.
- Roberts, K., & O'Reilly, C. III. (1974). Measuring organizational communication. *Journal of Applied Psychology*, 14, 98-104.
- Robertson S. L. & Dale, R. (2013). The social justice implications of privatization in education governance frameworks: A relational account. *Oxford Review of Education*, 39(4), 426–445.
- Rogers, E., & Rogers, A. (1976). *Communication of organizations*. New York: Free Press.
- Rose, N. S. (1996). Governing “advanced” liberal democracies, in A. Barry, T. Osborne and N. S. Rose (eds), *Foucault and political reason: Liberalism, neo-liberalism and rationalities of government*, Chicago: University of Chicago Press, 37–62.

- Rosenau, J. & Czempiel, E.O. (1992). *Governance without Government: Order and Change in World Politics*. London: Cambridge University Press.
- Routledge, B. & von Amsberg, J. (2003). Social capital and growth. *Journal of Monetary Economics*, 50, (1): 167-193.
- Sabatier, P. (1986). Top-Down And Bottom-Up Approaches To Implementation Research. *Journal Of Public Policy*, v.6 (1), pp.21-48.
- Sabatier, P. (1987). Knowledge, policy-oriented learning, and policy change: an advocacy coalition framework. *Science Communication*. Sage. 8 (4): 649–692
- Sabatier, P. A. & Jenkins-Smith, H. (1999). The advocacy coalition framework: an assessment. In P. A. Sabatier (Ed.), *Theories of the Policy process* (pp.117-166). Boulder, CO:Westview Press.
- Sabatier, P.A. & Jenkins-Smith, H. (eds). (1993). *Policy Change and Learning: An advocacy coalition framework*. Boulder, CO: Westview Press
- Sabatier, P.A. & Weible, C.M. (2007). The advocacy coalition: innovations and clarifications. In P. A. Sabatier (Ed.), *Theories of the policy process, 2nd edn.*(pp.189–220). Boulder, CO:Westview Press.
- Sandefur, R. & Laumann, E. (1998). A paradigm for social capital. *Rationality Soc.* 10,481–501.
- Scharpf, F. W. (1978). Interorganizational Policy Studies: Issues, Concepts and Perspectives. In K.I. Hanf & F.W. Scharpf (eds.), *Interorganizational policy making: limits to coordination and central control* (pp. 345-370). London: Sage.
- Scharpf, F. W. (1999). *Governing in Europe, Effective and Democratic*. Oxford: Oxford University Press.
- Schlager, E. (1999). A comparison of frameworks, theories, and models of policy processes. In P. A. Sabatier (Ed.), *Theories of the policies process* (pp.233-260). Boulder, CO:Westview Press.
- Schmitter, P. & Lehmbruch, G. (eds) (1979). *Trends towards Corporatist Intermediation*. London: Sage.
- Schneider, V. & Bauer, J. (2007). Governance Prospects of Complexity Theory in Revisiting System Theory. *Paper prepared for the Annual Meeting of the Annual meeting of the Midwest Political Science Association*. Chicago, Illinois, 14 April 2007.
- Schneider, V. (2005). Policy networks and the governance of complex societies. *Paper presented at the conference on Network Societies and Postindustrial Identities at the University of Tuebingen, Germany, Post-Graduate Research Programme, Global Challenges – Transnational and Transcultural Approaches*, Tübingen, 28 – 30 October 2005.
- Schwartz, D., & Jacobson, E. (1977). Organizational communication network analysis: The liaison role. *Organizational Behavior & Human Performance*, 18,158-174.
- Scott, W. R. (1995). *Institutions and Organizations. Ideas, Interests and Identities*. London: Sage.

- Shamir, R. (2008). The age of responsabilization: On market-embedded morality. *Economy and Society*, 37(1), 1–19.
- Simmel, G. (1950). *The sociology of Georg Simmel* (K. Wolff, trans.). Glencoe, III.: Free Press.
- Skelcher, C. (1998). *The appointed state*, Buckingham: Open University Press.
- Skinner, Q. (1978). *The Foundations of Modern Political Thought: Volume One, The Renaissance. Volume Two. The Age of Reformation*. Cambridge: University Press.
- Smith, M. J. (1993). *Pressure, Power and Policy: State Autonomy and Policy Networks in Britain and the United States*. Harvester Wheatsheaf: Hertfordshire.
- Sørensen, E. & Torfing, J. (2004). *Making Governance Networks Democratic*, Working Paper 2004: 1. Roskilde: Centre for Democratic Network Governance.
- Sørensen, E. & Torfing, J. (Eds). (2007). *Theories of democratic network governance*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan
- Souto-Otero, M. (2015). European education policy-making in education and training: between institutional legitimization and policy privatization. In M. Souto-Otero (ed.) *Evaluating European Education Policy-Making. Privatization, Networks and the European Commission*. pp.1-24. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Stoker, G. (1999). Introduction: The Unintended Costs and Benefits of New Management Reform for British Local Government. In G. Stoker (ed.) *The New Management of Local Governance: Audit of an Era of Change in Britain*. London: Macmillan.
- Stoker, G. (2000). Urban Political Science and the Challenge of Urban Governance. In, Pierre, J. (ed.) *Debating Governance: Authority, Steering and Democracy*, (pp.91-109). Oxford: Oxford University Press.
- Szreter, S., (2000). Social capital, the economy and education in historical perspective. In Baron, Field & Schuller (eds.) *Social Capital: critical perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Termeer, C. J. A. M. and Koppenjan, J. F. M. (1997). Managing Perceptions in Networks. In Kickert, W. J. M., Klijn, E-H., and Koppenjan, J. F. M. (eds) (1997), *Managing Complex Networks* (pp. 35-62). London: Sage Publications.
- Thatcher, M. (1998). The development of policy network analyses: from modest origins to overarching frameworks. *Journal of Theoretical Politics* 10(4): 389–416.
- Thibaut, J., & Kelley, H. (1959). *The social psychology of groups*. New York: Wiley.
- Thompson, G. & Pforr, C. (2005) *Policy Networks and Good Governance: A Discussion*, Working Paper Series 2005: no. 2005:1, Perth, WA: Curtin University of Technology.
- Thompson, J. D. (1967). *Organizations in action*. New York: McGrawHill.

- Tichy, N. (1973). An analysis of clique formation and structure in organizations. *Administrative Science Quarterly*, 18,194- 208.
- Tichy, N., Tushman, M. & Fombrun, C. (1979). Social network analysis for organisations, *Academy of Management Review*, 4(4), 507–519.
- Trowler, P. (1998). *Education Policy: A Policy Sociology Approach*. Eastbourne: Gildredge Press.
- Tsakiris, D. & Samara, A. T., (2018). Forms of European Governance and Education Policy: The case of Selective Schools in Greece. *Paper presented at European Educational Research Association, ECER 2018 “Inclusion and Exclusion, Resources for Educational Research?”*, Free University Bolzano, 3 – 7 September. Retrieved 31 August 2018 from <https://eera-ecer.de/ecer-programmes/conference/23/contribution/43827/>
- Tsakiris, D., Samara, A. T. & Kallimani M., (2016). An Emerging Type of ‘Privatisation’ at Public Schools and the Role of Political and Social Networks in Accessing Educational ‘Elites’. *Paper presented at European Educational Research Association, ECER 2016 Dublin Annual Conference Leading Education: The Distinct Contributions of Educational Research and Researchers*. University College Dublin, 22-26 August 2016. Retrieved 21 September 2016 from <http://www.eera-ecer.de/ecer-programmes/conference/21/contribution/38672>
- Tsatsaroni, A., Vrettos, I., Kyridis, A., Katsis, A. & Linardos, P. (2011). *Overcoming school failure. Policies that work. Country background report: Greece, OECD*. Ανακτήθηκε 15/3/2018 από <http://www.oecd.org/dataoecd/8/1/49528233.pdf>
- Tushman, M. L. (1979). Determinants of subunit communication structure: A contingency analysis. *Administrative Science Quarterly*, 24, 82-98
- van Waarden F. (1992). Dimensions and types of policy networks, *European Journal of Political Research*, 21(1-2):29 – 52.
- van Zanten, A. (2010). Prépas, élites et inégalités. *Le Monde*, 13 septembre 2010.
- van Zanten, A. (2014). *The sociology of elite education*. Ανακτήθηκε 20 Οκτωβρίου 2014 από hal-sciencepo.archives-ouvertes.fr/hal-00982726
- van Zanten, A. (2015). Educating Elites: The Changing Dynamics and Meanings of Privilege and Power. In Van Zanten, A., Ball, S.J. & Darchy-Koechlin, B. (eds) *World Yearbook of Education 2015: Elites, Privilege and Excellence: The National and Global Redefinition of Educational Advantage*. London:Routledge.
- van Zanten, A., Ball, S.J. & Darchy-Koechlin, B. (eds) (2015) *World Yearbook of Education 2015: Elites, Privilege and Excellence: The National and Global Redefinition of Educational Advantage*. London:Routledge.
- Vernant, J.P. (1980). *Mythe et pensée chez les Grecs. Études de psychologie historique* (Collection «Les textes à l'appui », 13). Paris: François Maspéro.
- Warren M. (1999). What is political? *Journal of Theoretical Politics* 11(2), pp.207-231.
- Watson, G. & Papamarcos, S. (2002). Social Capital and Organizational Commitment. *Journal of Business and Psychology*, Vol. 16, No. 4, p.p. 537-552.

- Weick, K. (1969). *The social psychology of organizing*. Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- Weiss, R. S., & Jacobson, E. (1955). A method for the analysis of the structure of complex organizations. *American Sociological Review*, 20, 668-670.
- Wellman, B. & Wortley, S. (1990). Different strokes from different folks: Community ties and social support. *American Journal of Sociology* 96, 558-588.
- Whitty, G. (2000). Privatisation and marketisation in education policy. *Speech given to the National Union of Teachers conference on Involving the Private Sector in Education: Value Added or High Risk?* London, 21 November, <http://firgoa.usc.es/drupal/files/whitty.pdf>.
- Williamson, O.E. (1996). *The mechanisms of governance*. New York: Oxford University Press.
- Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Towards a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27, 151 - 208.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. *The World Bank Research Observer*, 15(2), 225 - 249.
- Wright-Mills, C. (1956). *The Power Elite*. Oxford: Oxford University Press.
- Wright-Mills, C. (1959). *The Sociological Imagination*. Oxford: Oxford University Press.
- Yin, R. (1994). *Case Study Research: Design & Methods, (2nd edition)*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Young, M. (1958). *The Rise of the Meritocracy 1870-2033: An essay on education and society*. London: Thames and Hudson.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Αντωνίου, Ι. (2014). Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία: Χθες, Σήμερα, Αύριο. Στο 1^ο Συνέδριο Διοικούσας Επιτροπής Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων με τίτλο: «Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία. Απαντώντας στις προκλήσεις του σήμερα-Ανιχνεύοντας τις προοπτικές του αύριο, 26-28 Σεπτεμβρίου 2014. Ανακτήθηκε 20 Δεκεμβρίου 2014 από <http://depps.minedu.gov.gr>.
- Ασημάκη, Α., Καμαριανός, Ι. & Κουστουράκης, Γ. (2011). Οι έννοιες της νεωτερικότητας και της μετανεωτερικότητας και η σχέση τους με τη γνώση: Μια κοινωνιολογική προσέγγιση. *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τόμος ΙΕ, τεύχος 60, 99-120.
- Βλάχος, Κ. (2002). Η Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων. *Ζωσιμάδες*, τεύχος 1.
- Γκίκα, Ε., Μάντζος, Α. & Νέζη, Μ. (2008). Στάσεις και προσδοκίες των γονιών που επιλέγουν τα παιδιά τους να φοιτήσουν σε πειραματικά σχολεία. Το παράδειγμα του Βαρβακείου Πειραματικού Γυμνασίου, *Νέα Παιδεία*, τεύχος 128, 108-128.
- Γουδήρας, Δ. (2013). Πρότυπα, Πειραματικά ή Σχολεία Αριστείας; Στο *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου ΠΠΣ Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης*, 26-27

- Απριλίου 2013. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου 2014 από <http://3dimenosm.web.auth.gr/conference>.
- Δάλλας, Α. (2009). Ιστορικά Πρότυπα Σχολεία: πιλοτική εφαρμογή του θεσμού. *Ζωσιμάδες*, τεύχος 28, σσ.41-47.
- Καρύδας, Α. (2013). Μερικοί στοχασμοί επί της κοινωνικής λειτουργίας και της φιλοσοφίας των νέων Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων. *Pedagogy, Theory & Praxis*. V.6 (pp.92-100).
- Καστοριάδης, Κ. (1982). Η πολιτική σκέψη. Στο Ζ. Καστοριάδη (επιμ.), *Η ελληνική ιδιαιτερότητα (πρώτος τόμος) από τον Όμηρο στον Ηράκλειτο - σεμινάρια 1982-1983*. Αθήνα: Κριτική (2007).
- Καστοριάδης, Κ. (1990). *Οι ομιλίες στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ύψιλον.
- Κουστουράκης Γ. & Ασημάκη Α. (2009). Όψεις της νεωτερικότητας και της μετανεωτερικότητας στο περιεχόμενο των curricula της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (1982-2003). Στο *ΙΓ' Διεθνές Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος, Αναλυτικά Προγράμματα και Σχολικά Εγχειρίδια: Ελληνική Πραγματικότητα και Διεθνής Εμπειρία*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 20-22 Νοεμβρίου 2009.
- Λάμνιαν, Κ. (1999). Νεωτερικότητα. Μορφές λογικής και επιρροές στις διαδικασίες συγκρότησης της σχολικής γνώσης. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 29/99, 7-33.
- Μπουζάκης, Σ. (1994). *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια, Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική Εκπαίδευση, Τόμος Β', Μεταρρυθμιστικές Προσπάθειες 1959, 1964, 1976/77, 1985, 1997/98*, Αθήνα: Gutenberg.
- Μπουζάκης, Σ. (2005). *Συγκριτική Παιδαγωγική. Τόμος Α'*. Αθήνα: Gutenberg.
- Νικολακάκη, Μ. (2001). Ο εκσυγχρονισμός και το εκπαιδευτικό σύστημα στη Μετανεωτερικότητα:Μια σχέση εξελισσόμενη. *Επιθεώρηση Επιστημονικών και Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 4, 117 - 135.
- Οικονόμου, Γ. (2003). Πλάτων και Καστοριάδης: Η συγκάλυψη και η ανάδειξη της δημοκρατίας, *Νέα Εστία*, τχ. 1760, Οκτώβριος 2003, σσ.467-489.
- ΟΟΣΑ (2011). «Καλύτερες Επιδόσεις και Επιτυχείς Μεταρρυθμίσεις στην Εκπαίδευση, Συστάσεις για την Εκπαιδευτική Πολιτική στην Ελλάδα». <https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/oosa.pdf>
- Παπανούτσος, Ε. (1974). *Πρακτική Φιλοσοφία*. Αθήνα: Δωδώνη.
- Σταμέλος Γ., Βασιλόπουλος Α. & Καβασακάλης Ά. (2015). *Εισαγωγή στις Εκπαιδευτικές Πολιτικές*. [e-book.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. ISBN: 978-618-82124-9-7. <http://hdl.handle.net/11419/226>
- Τσακίρη, Δ. (2007). Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση: ποικιλότητα και συνθετότητα νέων αιτημάτων και καταστάσεων στην Εκπαιδευτική πράξη - ερευνητικές διαπιστώσεις κα Προοπτικές. *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: «Σχολείο Ίσο για Παιδιά Άνισα»* (σσ.372-379). Αθήνα, 4- 6 Μαΐου 2007.

- Τσακίρη, Δ. (2009). Οι κοινωνικές φαντασιακές σημασίες των χωρικών πρακτικών στην εκπαίδευση: η περίπτωση της διαμόρφωσης του σχολικού χάρτη φοίτησης των μαθητών. Στο Σπυριδάκης Ε. (Επιμ.) *Μετασχηματισμοί του χώρου: Κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις* (σς.397-425). Αθήνα: Νήσος.
- Τσακίρη, Δ. (2018). *Η θέσμιση της αξιολόγησης των μαθητών και το φαντασιακό στοιχείο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Τσακίρη Δ., Θεοχάρη Ι. & Σαμαρά Α.- Θ. (2016). Αυτοαξιολόγηση στα Πρότυπα και Πειραματικά Σχολεία και τα παράδοξα στη διαμόρφωση της φήμης τους. Στο *1ο Επιστημονικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης με θέμα: «Αξιολόγηση των Σχολικών Μονάδων και των εκπαιδευτικών :Σύγχρονες τάσεις, διλήμματα και Προοπτικές» 28-29 Μαΐου, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών*.http://www.eletea.gr/wpcontent/uploads/2018/02/PRAKTIKA_TELIKO.pdf σς.204-211
- Τσαούσης, Δ. (2009). *Η κοινωνία της γνώσης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Υφαντή, Α. & Βοζαΐτης, Γ. (2009). Η επιμόρφωση και η επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού ως στοιχεία ποιότητας στο εκπαιδευτικό έργο. *Παιδαγωγική - Θεωρία και Πράξη* (σς.31-46), τευχος 3.
- Φωτόπουλος, Ν. (2016). Η Διά βίου Μάθηση ως δημόσια πολιτική – Η κοινωνία της γνώσης στην εποχή της κρίσης. Στο Α-Ι. Δ. Μεταξάς (επιμ.), *Πολιτική Επιστήμη: Διακλαδική και Κριτική Προσέγγιση της Πολιτικής Πράξης (Δεκάτομο Έργο). Τόμος VI: Συγκριτική Πολιτική*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης & Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, σς.501-51

Ηλεκτρονικές Πηγές

- Ανθούν και πάλι τα πειραματικά σχολεία. (30.09.2014). Ανακτήθηκε από <http://www.kathimerini.gr/>
- Ερίζουν για την Ιωνίδειο Σχολή. (03.05.2013). Ανακτήθηκε από <http://www.kathimerini.gr/>

Νομοθεσία

Νομοθετικό Διάταγμα 2562/1953 (Φ.Ε.Κ. 240 Α΄) «Περί συστάσεως Βαρβακείου Ιδρύματος».

Βασιλικό Διάταγμα της 17/2/1956 (ΦΕΚ 76 Α΄) «Περί του τρόπου διοικήσεως και διαχειρίσεως της περιουσίας του Βαρβακείου Ιδρύματος».

Προεδρικό Διάταγμα 690/1974 (ΦΕΚ 298 Α΄) «Περί τροποποιήσεως του από 17/2/56 Β.Δ/τος».

Νόμος 725/1977 (ΦΕΚ 300 Α΄) «Περί συνθέσεως του Δ.Σ. του Βαρβακείου Ιδρύματος και άλλων τινών διατάξεων».

Νόμος 1566/1985, «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις». ΦΕΚ 167, τ.Α΄, 30.09.1985.

Κ.Υ.Α.1114515/4165/0001/27-10-89 (ΦΕΚ 840 Β΄, όπως διορθώθηκε στο ΦΕΚ 875 Β΄) «Αντιστοίχιση Υπηρεσιακής Μονάδας του Βαρβακείου Ιδρύματος με εκείνες του Ν.1586/1986 και καθορισμός κλάδων, των οποίων οι υπάλληλοι κρίνονται για κάλυψη θέσεων προϊσταμένων».

Νόμος 3852/2010, «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης». ΦΕΚ 87, τ.Α΄, 07.06.2010.

Νόμος 3966/2011, «Θεσμικό πλαίσιο των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, Ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και λοιπές διατάξεις». ΦΕΚ 119, τ.Α΄, 24.05.2011.

Νόμος 4182/2013, «Κώδικας κοινωφελών περιουσιών, σχολαζουσών κληρονομιών και λοιπές διατάξεις». (ΦΕΚ 185, τ.Α΄, 10.09.2013).

Νόμος 4327/2015, «Επείγοντα μέτρα για την Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και άλλες διατάξεις». ΦΕΚ 50, τ.Α΄, 14.05.2015.

Παραρτήματα

Παράρτημα Α - Αρχαιακό Υλικό

Α.1. Πρακτικά Κοινοβουλίου (Παράδειγμα)

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΠΛΑ'

Τετάρτη 11 Μαΐου 2011

ΘΕΜΑΤΑ

Α. ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Επικύρωση Πρακτικών, σελ. 9787
2. Ανακοινώνεται ότι τη συνεδρίαση παρακολουθούν μαθητές από το ιδιωτικό Δημοτικό Σχολείο της Ερασμείου Ελληνογερμανικής Σχολής, σελ. 9796
3. Επί διαδικαστικού θέματος, σελ. 9787, 9792
4. Αναφορά στη δολοφονική επίθεση που δέχθηκε 44χρονος Έλληνας Πολίτης στο Κέντρο της Αθήνας και στην κατάσταση που επικρατεί σε αυτό, σελ. 9796, 9797, 9798, 9801, 9810, 9812
5. Επί του Κανονισμού, σελ. 9805, 9811, 9812, 9825, 9826, 9828, 9829
6. Η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Κοινοβουλευτικής Δεοντολογίας καταθέτει τις Εκθέσεις της στις αιτήσεις της Εισαγγελικής Αρχής για τη χορήγηση άδειας άσκησης ποινικής δίωξης κατά Βουλευτών, σελ. 9835

Β. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Ανακοίνωση του δελτίου επικαίρων ερωτήσεων της Πέμπτης 12 Μαΐου 2011, σελ. 9777

Γ. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

1. Ψήφιση στο σύνολο του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Οικονομικών: "Αναμόρφωση πλαισίου λειτουργίας Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων, Οργανισμού Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους, Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών, Σύσταση Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Περιουσίας και άλλες διατάξεις", σελ. 9777
2. Συζήτηση επί των άρθρων και των τροπολογιών του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων: "Θεσμικό πλαίσιο των Προτύπων Πειραματικών Σχολείων, Ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και λοιπές διατάξεις", σελ. 9787

ΜΕΡΕΝΤΙΤΗ Α. , σελ. 9826
ΠΟΛΥΔΩΡΑΣ Β. , σελ. 9811, 9812
ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ Χ. , σελ. 9828
ΤΣΟΥΚΑΛΗΣ Ν. , σελ. 9829

Δ. Επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων:

ΑΪΒΑΛΙΩΤΗΣ Κ. , σελ. 9809
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ Σ. , σελ. 9795
ΒΛΑΤΗΣ Ι. , σελ. 9813
ΓΕΙΤΟΝΑΣ Κ. , σελ. 9812, 9813
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ Σ. , σελ. 9790, 9792
ΔΑΒΑΚΗΣ Α. , σελ. 9810
ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ Α. , σελ. 9801, 9802, 9803, 9804, 9805, 9818, 9819
ΕΜΙΝΙΔΗΣ Σ. , σελ. 9793
ΖΟΥΝΗ Π. , σελ. 9828
ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ Α. , σελ. 9819, 9824, 9825
ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗΣ Γ. , σελ. 9800, 9801, 9804, 9805
ΚΑΡΤΑΛΗΣ Κ. , σελ. 9814
ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ Γ. , σελ. 9798
ΚΟΥΡΑΚΗΣ Α. , σελ. 9792
ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Μ. , σελ. 9799
ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Ν. , σελ. 9830
ΝΤΟΛΙΟΣ Γ. , σελ. 9820, 9821
ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ Ι. , σελ. 9831, 9832, 9833, 9836
ΠΑΝΤΟΥΛΑΣ Μ. , σελ. 9819
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΗ Α. , σελ. 9816
ΠΛΕΥΡΗΣ Α. , σελ. 9797
ΠΟΛΥΔΩΡΑΣ Β. , σελ. 9819
ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ Χ. , σελ. 9806, 9807, 9808
ΡΕΝΤΑΡΗ - ΤΕΝΤΕ Ο. , σελ. 9788, 9835
ΡΟΝΤΟΥΛΗΣ Α. , σελ. 9808, 9831, 9835, 9836
ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Α. , σελ. 9805, 9807, 9827
ΤΑΛΙΑΔΟΥΡΟΣ Σ. , σελ. 9789, 9835
ΤΑΣΟΥΛΑΣ Κ. , σελ. 9817
ΤΣΟΥΚΑΛΗΣ Ν. , σελ. 9829

Α. 2. Αιτιολογικές Εκθέσεις Νομοσχεδίων, Συνοδευτικές Εκθέσεις, Εκθέσεις της επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής (Παράδειγμα)

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

στο σχέδιο νόμου «Θεσμικό πλαίσιο των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, Ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και λοιπές διατάξεις»

Προς τη Βουλή των Ελλήνων

Περιεχόμενα Αιτιολογικής Έκθεσης

Α. Γενική παρουσίαση του Νομοσχεδίου

Β. Ειδικότερα επί του Κεφαλαίου Α΄:
«ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»

Άρθρα 1-21

- 1) Ιστορική παρουσίαση
- 2) Οι σημερινές συνθήκες
- 3) Διασφάλιση του υφιστάμενου προσωπικού των καταργούμενων φορέων
- 4) Αριθμητικά δεδομένα – Σύγκριση με το παρελθόν

- 5) Ο Νέος Φορέας
- 6) Επί των άρθρων

Γ. Ειδικότερα επί του Κεφαλαίου Β΄:
«ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»» Άρθρα 22-35

- 1) Η εκπαιδευτική αναγκαιότητα
- 2) Ο Νέος Φορέας
- 3) Επί των άρθρων

Δ. Ειδικότερα επί του Κεφαλαίου Γ΄:
«ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ» Άρθρα 36-52

παιτητικό έργο.

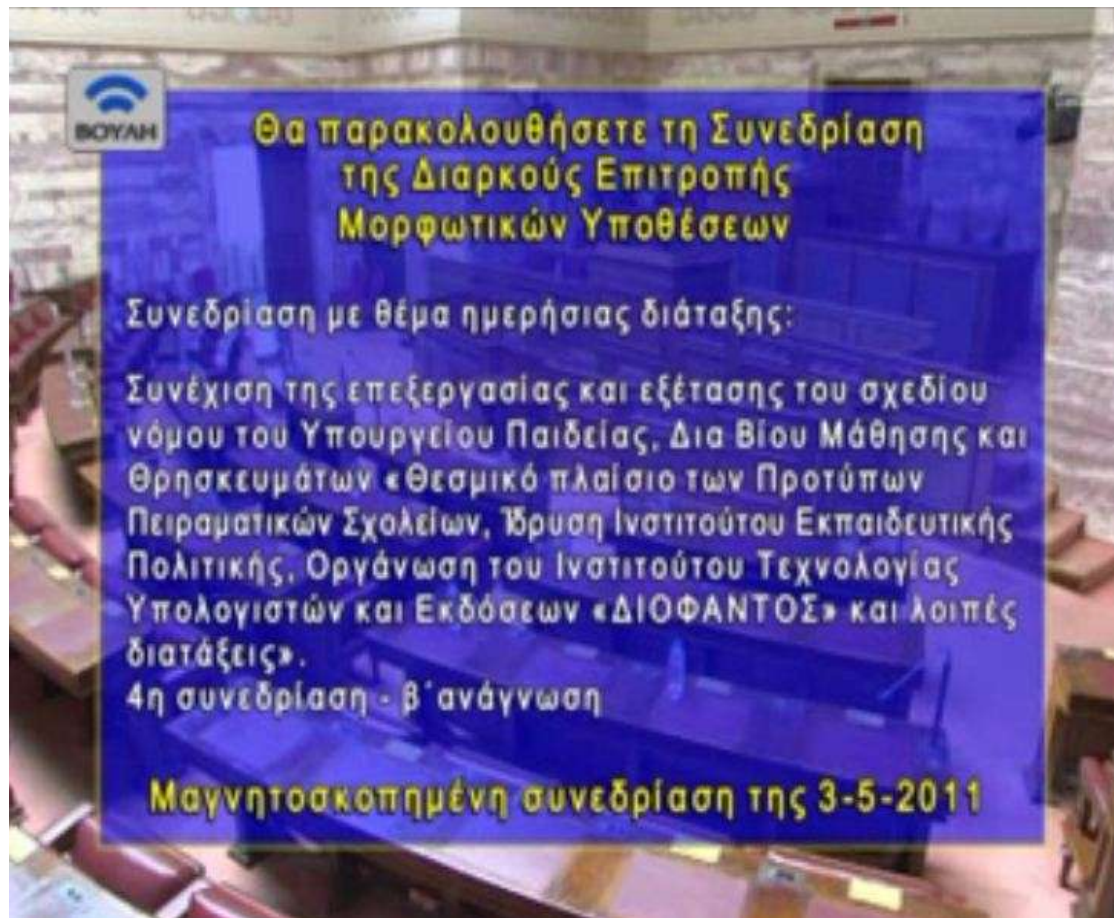
Η πρόσβαση στη γνώση και η παροχή υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης σε όλους χωρίς διακρίσεις, είναι αναμφισβήτητη ένας από τους πιο ευγενείς και σημαντικούς στόχους για κάθε χώρα σε κάθε εποχή.

Σήμερα, σε μια εποχή ραγδαίας εξέλιξης της επιστήμης και της τεχνολογίας, μεγάλων κοινωνικών αλλαγών, ανάδειξης νέων οικονομικών δυνάμεων και ενός συνεχώς εντεινόμενου διεθνούς ανταγωνισμού, αλλάζουν συνεχώς τα δεδομένα για το εκπαιδευτικό σύστημα και το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων χρειάζεται ιδιαίτερη και συνεχή υποστήριξη στο έργο του.

Με το παρόν σχέδιο νόμου υπηρετούνται δύο κομβικοί στόχοι της εκπαιδευτικής πολιτικής: αφ' ενός τίθενται τα θεμέλια για την ορθολογική αναδημιουργία, βάσει των απαιτήσεων του 21ου αιώνα, των επιστημονικών φορέων που υποστηρίζουν το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων στο στρατηγικό σχεδιασμό και την εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής, αφ' ετέρου δε ανανεώνεται και αναβαθμίζεται το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων.

Ο πρώτος στόχος επιδιώκεται με δύο εμβληματικές παρεμβάσεις: από τη μια, με την ίδρυση του «Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής» (Ι.Ε.Π.), ενός νέου φορέα που λειτουργεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος, στον οποίο μεταβιβάζονται οι κύριες αρμοδιότητες τεσσάρων φορέων που λειτουργούσαν ως τώρα με αλληλεπικαλυπτόμενες αρμοδιότητες και πλέον καταργούνται, δηλαδή του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας, του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και του Οργανισμού Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (άρθρα 1-21). Από την άλλη πλευρά, η προσπάθεια επίτευξης του ανωτέρω στόχου συμπληρώνεται μέσω της θεσμικής αναβάθμισης, της αναδιοργάνωσης και, σε συμβολικό επίπεδο, της μετονο-

Α. 3. Πρακτικά Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων (παράδειγμα στιγμιότυπο από βίντεο)

Α. 4. Πρακτικά Συνεδρίων και Ημερίδων για τα Πρότυπα Σχολεία (Παράδειγμα)

Ημερίδα: **Ο ρόλος των Προτύπων Σχολείων στη Σύγχρονη εκπαίδευση**
Οργανωτές: **Σύλλογοι αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής και Ζωσιμαίας Σχολής**
Χρόνος: **20 Ιουνίου 2009**
Τόπος: **Αθήνα, Μέγαρο της Παλαιάς Βουλής**

ΨΗΦΙΣΜΑ

Μετά την επιτυχή έκβαση των εργασιών της ημερίδας, οι συμμετέχοντες στη συζήτηση Ετρογγυλής Τραπέζης και οι σύνεδροι προτείνουν τα εξής:

1. Επαναφορά της λειτουργίας των ιστορικών Προτύπων Σχολείων με βάση το καταστατικό ίδρυσής τους και όποιες προσθήκες είναι αναγκαίες.
2. Άμεση ίδρυση Προτύπων Σχολείων σε κάθε Περιφέρεια ή Νομό, σε όλη τη χώρα.
3. Πρότυπα Σχολεία τουλάχιστον τριών κατευθύνσεων: θεσικό, κλασικό, καλλιτεχνικό, με επιμέρους κλάδους και με δυνατότητα των μαθητών για αλλαγή κατεύθυνσης.
4. Εισαγωγή μαθητών με εξετάσεις και καθορισμός κριτηρίων για τις κατ' έτος επιδόσεις.
5. Άμεση αξιολογική επιλογή του εκπαιδευτικού προσωπικού με βάση μετρήσιμα κριτήρια (παιδαγωγικές γνώσεις, διδακτική μεθοδολογία και κατ' έτος αξιολόγηση) και θεσικά στοιχεία για μεταθέσεις - προαγωγές.

Οι συμμετέχοντες στη συζήτηση
Ετρογγυλής Τραπέζης

Θάνος Βερέμης   Κυριακή Βλησίδου   Νίκος Κωνσταντόπουλος   Ζωή Μπέλλα

Χρήστος Νεοφύμας   Θεόδωρος Πάγκαλος   Θεμιστοκλής Ξανθόπουλος

Η Οργανωτική Επιτροπή της Ημερίδας
(για λογαριασμό όλων των συνέδρων)

Θάνος Βερέμης   Ειμιλία Βλαχογιάννη   Αθανάσιος Δάλλος

Μάριος Μπαχός   Κυριάκος Σαμπανθκάκης

ΕΘΝΟΣ 22/3/2016

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2016-2017

Με εξετάσεις στα πρότυπα, με κλήρωση στα πειραματικά

ΟΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ των υποψήφιων μαθητών θα αναρτηθούν στο Διαδίκτυο και στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου μέχρι τη λήξη της προθεσμίας υποβολής των αιτήσεων

Κάθε ενδιαφερόμενος δικαιούται να συμμετάσχει στις διαδικασίες επιλογής μιας και μόνο σχολικής μονάδας, είτε πειραματικής είτε πρότυπης

ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΑΣ ΤΗΧΟΝΟΛΙΑ ΠΡΟΤΥΠΑ

Τις δεκαετίες για την εισαγωγή μαθητών στις πειραματικές και στα πρότυπα σχολεία για το έτος 2016-2017 καθόρισε το υπουργείο Παιδείας προκείμενου να ενδιαφερόμενοι να προσκομίσουν για τις αναγκαίες κινήσεις, καθώς η επιλογή θα γίνει με κλήρωση για το πειραματικό και με εξετάσεις για τα πρότυπα. Κάθε ενδιαφερόμενος για εισαγωγή δικαιούται να συμμετάσχει στις διαδικασίες επιλογής μιας και μόνο σχολικής μονάδας, είτε πειραματικής είτε πρότυπης.

Όσον αφορά στα πειραματικά σχολεία η επιλογή των μαθητών θα γίνει με κλήρωση ως εξής: Οι ενδιαφερόμενοι γονείς και κηδεμόνες θα υποβάλουν ηλεκτρονικά αίτημα στην οποία θα δηλώνουν το πειραματικό σχολείο που επιθυμούν, κατά το χρονικό διάστημα 11 Απριλίου - 13 Μαΐου 2016. Οι καταστάσεις των υποψήφιων μαθητών θα αναρτηθούν στο Διαδίκτυο και στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου μετά τη λήξη της προθεσμίας υποβολής των αιτήσεων.

Τα έγγραφα τα οποία ζητεί η γνώμη για την εγγραφή συμπεριλαμβανομένων και παιδιών που υπάρχουν δικαιολογούν την ένταξη των παιδιών στην ειδική κλήρωση του 20% θα καταταθούν από τους γονείς και κηδεμόνες των παιδιών που θα κληρωθούν μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας της κλήρωσης και στη συνέχεια στη διαδικασία εγγραφής.

Η κλήρωση θα διεξαχθεί την Τρίτη 7 Ιουνίου 2016 μέσω του σχολείου και ενόψει των ενδιαφερόμενων γονέων, από τριμελή επιτροπή γονέων που ορίζεται από τους ίδιους. Τους κλήσεις τραβούν

οι παραρτησόμενοι γονείς με τη σειρά. Το έργο επιτηρητής λαμβάνει με τη σύνταξη ειδικού σχετικού πρωτοκόλλου. Αρκετά θα διεξαχθεί η γενική κλήρωση, σύμφωνα με την οποία θα επιλεγεί το 80% των προκηρυσσόμενων θέσεων στην οποία θα συμμετάσχουν όλοι οι υποψήφιοι μαθητές και μαθήτριες.

Γραπτή δοκιμασία

Η εισαγωγή στα πρότυπα σχολεία θα γίνει με γραπτή δοκιμασία η οποία θα πραγματοποιηθεί σε όλα τα πρότυπα γυμνάσια την Τετάρτη 22 Ιουνίου 2016.

Οι γονείς και κηδεμόνες που ενδιαφέρονται για τη συμμετοχή των παιδιών τους στη γραπτή δοκιμασία για την εισαγωγή σε πρότυπο Γυμνάσιο οφείλουν να υποβάλουν ηλεκτρονικά αίτηση από 11 Απριλίου έως και 13 Μαΐου 2016, με τη γραπτή εξέταση οι μαθητές αξιολογούνται σε γνώσεις και δεξιότητες που απαιτούνται κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στο Δημοτικό Σχολείο, ειδικά με τη Νεοελληνική Γλώσσα και τη Μαθηματικά.

Οι μαθητές θα εξεταστούν στο

πλαίσιο μιας ενιαίας έθνικης δοκιμασίας. Ειδικότερα:

• Στη Νεοελληνική Γλώσσα αξιολογούνται οι ικανότητες των μαθητών στην ανάγνωση, στην κατανόηση γραπτού κειμένου, παλαιών κειμένων και παρεκκέντρου διαλογικού κειμένου, αλλά επίσης επιτηρηθούν ή περιθωρούν κ.λπ. και στην παραγωγή γραπτού λόγου.

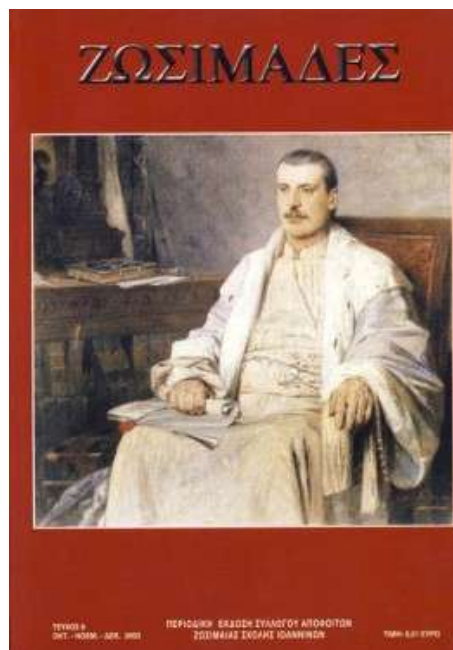
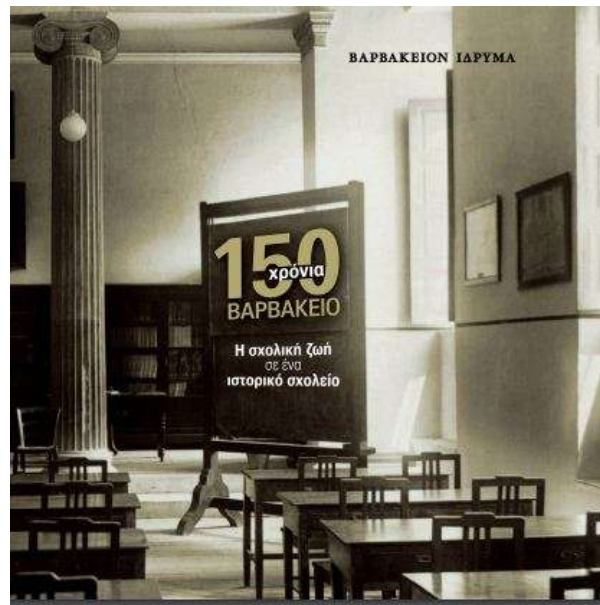
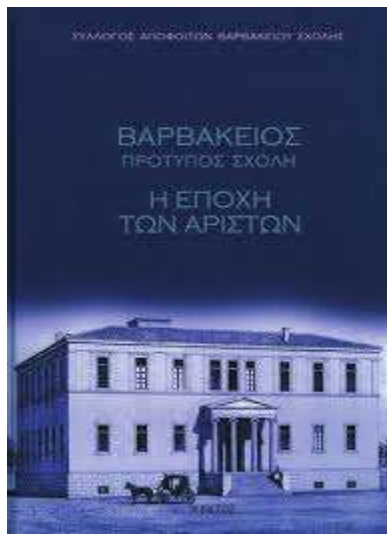
• Στα Μαθηματικά ελεγχονται οι ικανότητες των παιδιών στην κρισιμότητα και επίλυση προβλημάτων που αναρτηθούν στο γλωσσικό τους επίθετο. Σε ορισμένες περιπτώσεις θα απαιτηθεί η διεπιστημονική αποδότηση και μαθηματικού συλλογισμού.

Οι αιτήσεις συμμετοχής θα υποβληθούν ηλεκτρονικά από τις 11 Απριλίου έως τις 13 Μαΐου

Α.7. Περιοδικά, Λευκώματα Συλλόγων Αποφοίτων για τα Πρότυπα Σχολεία
(Παραδείγματα)

150 Χρόνια Βαρβάκειο Η σχολική ζωή σε ένα ιστορικό σχολείο

Επιμέλεια Λευκώματος
Ελισάβετ Γκόλα, Μαργαρίτα Μελισσηράκη

Α.8. Ιστοσελίδες σχολείων, Συλλόγων Αποφοίτων, Συλλόγων Γονέων κ.τ.λ. των Πρότυπων Σχολείων και Ηλεκτρονικά Καταστατικά Πρακτικά των Συλλόγων αυτών (Παραδείγματα)

<http://varvakio.gr/alumni/>

<http://www.zosimaia.gr/>

<http://www.saisp.gr/ionideios/>

Α.9. Επιστολές Συλλόγων αποφοίτων προς τους αρμόδιους Υπουργούς (Παράδειγμα)

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ – ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ - ΖΑΝΝΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ –
ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ - ΙΩΝΙΔΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ – ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ – Α' ΠΛΑΚΑΣ

Αθήνα, 24 Φεβρουαρίου 2016

Αξιότιμο Υπουργό Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων

Κύριο Νίκο Φίλη,
Α. Παπανδρέου 37, 151 80 Μαρούσι

Θέμα: Δημόσια Πρότυπα Σχολεία

Αξιότιμε Κύριε Υπουργέ,

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΈΡΕΥΝΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

ΕΛΗΦΘΗ 02 ΜΑΡ 2016 ΑΡ. ΠΡΩΤ. 1472

ΤΗΛ 2103443531-3569-2769

Οι Σύλλογοι Αποφοίτων των ιστορικών πρότυπων σχολείων θέλοντας να συμβάλλουμε στον Εθνικό Διάλογο για την Παιδεία καταθέτουμε τις απόψεις μας που παρακαλούμε να λάβετε υπ' όψη και να υλοποιήσετε πιστεύοντας ότι είναι σε όφελος της δημόσιας παιδείας.

1. Στήριξη και διεύρυνση του θεσμού των Πρότυπων Σχολείων

Υποστηρίζουμε τη λειτουργία δημόσιων πρότυπων σχολείων (με εισαγωγικές εξετάσεις στο γυμνάσιο), ζητάμε από την Πολιτεία την ουσιαστική στήριξη τους και τη λειτουργία τους με τους δικούς τους, ιστορικά αιτιολογημένους κανόνες και προτείνουμε τη διεύρυνσή τους με ένταξη στο θεσμό: α) του Λυκείου της Ζωσιμαίας Σχολής, το οποίο θα ενταχθεί στην ίδια σχολική μονάδα με το, ήδη, λειτουργούν Πρότυπο Γυμνάσιο β) της Ζαννείου Σχολής Πειραιώς, του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Α' Πλάκας, που ιδρύθηκαν και λειτούργησαν ως Πρότυπα Σχολεία και γ) επιλεκτικά και άλλων σχολείων, ιδίως πειραματικών, ειδικά σε περιοχές πληθυσμιακά μεγάλες ή περιοχές που υπάρχει σχετική εκπαιδευτική παράδοση (Δυτικά προάστια Αθήνας, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο).

Η επιλογή ένταξης ενός πειραματικού σχολείου στο θεσμό των πρότυπων να είναι στη δικαιοδοσία της ΔΕΠΣ μετά από εισήγηση του συμβουλίου του αντίστοιχου σχολείου και πρόταση του ΕΠΕΣ. Η αποδοχή των πρότυπων σχολείων από την κοινωνία και τα οφέλη που θα προκύψουν για τη δημόσια παιδεία να αξιολογηθούν σε βάθος πενταετίας οπότε και να αποφασιστεί η σκοπιμότητα της περαιτέρω διεύρυνσης του θεσμού των πρότυπων σχολείων και σε άλλες περιοχές της χώρας.

2. Χρηματοδότηση – Αξιοποίηση πόρων

Η χρηματοδότηση των πρότυπων σχολείων δεδομένου ότι συγκεντρώνουν μαθητές από ευρύτερες περιοχές αλλά και λόγω του ειδικού τους χαρακτήρα θα πρέπει να απευπλάκει από τις σχολικές επιτροπές των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και να απορρέει απ' ευθείας από ειδικό λογαριασμό του Υπουργείου Παιδείας.

Επιπροσθέτως, η πλήρης δικαιοδοσία αξιοποίησης και εκμετάλλευσης των κληροδοτημάτων των πρότυπων σχολείων, καθώς και κάθε είδους δωρεών προς αυτά και εσόδων από την χρήση των υποδομών τους (π.χ ενοίκια κτηρίων), θα πρέπει, όπου δεν προβλέπεται σύσταση άλλου ειδικού φορέα, να δίνεται στα ΕΠΕΣ μετά από εισήγηση των συμβουλίων των σχολείων αυτών υπό την εποπτεία της ΔΕΠΠΣ. Μόνο με τον τρόπο αυτό θα ξεπερνιούνται τα γραφειοκρατικά προσκόμματα που είτε εμποδίζουν την αξιοποίηση

ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ - ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ
Φιλελλήνων 28, Αθήνα 105 68
Τηλέφωνο: 210- 33.18.170 · Κινητό: 6944-774.767 · e-mail: m.bahas@bahagram.com

A.10. Δημόσιες Τοποθετήσεις (ηλεκτρονική διαβούλευση, προσωπικά blogs κ.τ.λ.)

<http://www.opengov.gr/yprepth/?p=552> (Παράδειγμα)

Κατεβάστε το σχέδιο νόμου από εδώ.

Δημόσια Διαβούλευση σχετικά με την αναβάθμιση του ρόλου των Πρότυπων - Πειραματικών Σχολείων

Τα πειραματικά δημόσια σχολεία έχουν μακρά ιστορία στην Ελλάδα, η οποία αρχίζει στα τέλη της δεκαετίας του 1920. Κατά τη διάρκεια της λειτουργίας τους συνέβαλλαν στην ανάπτυξη και εφαρμογή εκπαιδευτικών καινοτομιών και λειτούργησαν ως πρότυπα για τη βέλτιστη εφαρμογή των εκάστοτε νέων παιδαγωγικών και διδακτικών μεθόδων. Παράλληλα προσέφεραν σημαντικές υπηρεσίες ως κέντρα πρακτικής άσκησης εκπαιδευτικών.

Η χώρα μας χρειάζεται, περισσότερο παρά ποτέ, την αξιοκρατική πνευματική άμιλλα, την αριστεία και την καινοτομία, την ανοικτή και ποιοτική αναβάθμιση μαθητών και εκπαιδευτικών.

Στόχος, συνεπώς, της αναβάθμισης των πειραματικών σχολείων είναι η επέκταση της εκπαιδευτικής έρευνας στην πράξη, η άσκηση των φοιτητών και η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Εξάλλου, η πειραματική εφαρμογή προγραμμάτων σπουδών, εκπαιδευτικού υλικού, καινοτόμων εκπαιδευτικών πρακτικών και δράσεων, εναλλακτικών μοντέλων διοίκησης και λειτουργίας του σχολείου θα συμβάλλει στον γενικό εκσυγχρονισμό του συστήματος.

Σε γενικότερο επίπεδο το προτεινόμενο σχήμα ανανεωμένης λειτουργίας των πειραματικών σχολείων επιδιώκει να εξουδετερώσει τις πιθανότητες κοινωνικών διακρίσεων, οι οποίες χαρακτήριζαν άλλοτε τα σχολεία αυτά. Το νέο σχήμα θα συμβάλλει στην άμβλυση των ανισοτήτων που οφείλονται σε κοινωνικο-οικονομικούς παράγοντες και στην εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλα τα παιδιά που έχουν δυνατότητες ακαδημαϊκής ανόδου.

Σας καλώ να συμμετέχετε ενεργά στη διαβούλευση.

Η Υπουργός

Άννα Διαμαντοπούλου

Παράρτημα Β - Πλέγμα ανάλυσης

(Παράδειγμα)

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ					ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
ΕΝΕΡΓΑ ΔΡΩΝΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ (Ε.Δ.Υ.)	ΠΑΡΟΝΤΑ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΟΜΕΝΑ ΑΚΡΟΑΤΕΣ	ΕΚΠΡΟΣΩΠΙΟΣ Ε.Δ.Υ.	ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	ΑΠΟΣΤΟΛΗ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΆΛΛΑ Ε.Δ.Υ.	ΘΕΣΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΆΛΛΑ Ε.Δ.Υ.	ΠΡΟΒΛΕΨΙΜΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ
Σύλλογος Αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής	Αντιπροσωπευόμενος	Πρόεδρος	Πριν από τις εκλογές του 2009 και την καθιέρωση του Ν.3966/2011	Επαναφορά των Πρότυπων Σχολείων	Ο νέος Νόμος για την Εκπαίδευση - Επαναφορά των Πρότυπων Σχολείων	Διασυνδέσεις με πολιτικούς και εκκλησία - προς επηρεασμό της άσκησης πολιτικής	Σύλλογος Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής, Σύλλογος Αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιώς, Σύλλογος Αποφοίτων Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης	Προσπάθεια προώθησης των θέσεων μέσω σχέσεων με άλλα Ε.Δ.Υ.	Επαφές με πολιτικούς, ακαδημαϊκούς και θρησκευτικούς αντιπροσώπους με σκοπό την ενίσχυση της θέσης τους εν όψει των εκλογών και του νέου Νόμου
Σύλλογος Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής	Αντιπροσωπευόμενος	Πρόεδρος	Πριν από τις εκλογές του 2009 και την καθιέρωση του Ν.3966/2011	Επαναφορά των Πρότυπων Σχολείων	Ο νέος Νόμος για την Εκπαίδευση - Επαναφορά των Πρότυπων Σχολείων	Διασυνδέσεις με πολιτικούς και εκκλησία - προς επηρεασμό της άσκησης πολιτικής	Σύλλογος Αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής, Σύλλογος Αποφοίτων Ιωνιδείου Σχολής Πειραιώς, Σύλλογος Αποφοίτων Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης	Προσπάθεια προώθησης των θέσεων μέσω σχέσεων με άλλα Ε.Δ.Υ.	Επαφές με πολιτικούς, ακαδημαϊκούς και θρησκευτικούς αντιπροσώπους με σκοπό την ενίσχυση της θέσης τους εν όψει των εκλογών και του νέου Νόμου

Υπουργός Παιδείας (Ευριπίδης Στυλιανίδης)	Παρών	Ίδιος	Πριν από τις εκλογές του 2009 και την καθιέρωση του Ν.3966/2011	Απάντηση στους Συλλόγους Αποφοίτων Βαρβακείου και Ζωσιμαίας για την απαίτηση επαναφοράς των Πρότυπων Σχολείων	Απάντηση στους δύο Συλλόγους Αποφοίτων ότι συμφωνεί με τις θέσεις τους πλήρως	Η Θέση του δεν είναι μόνιμη	Καλές σχέσεις με τις ομάδες πίεσης	Δημιουργός πολιτικής	Ευελπιστεί να έχει καλές σχέσεις με τους Συλλόγους λόγω και των επικείμενων εκλογών
Υπουργός Παιδείας (Άρης Σπηλιωτόπουλος)	Παρών	Ίδιος	Πριν από τις εκλογές του 2009 και την καθιέρωση του Ν.3966/2011	Πρόταση προς τους Συλλόγους Αποφοίτων Βαρβακείου και Ζωσιμαίας για την οργάνωση ημερίδας για τα Πρότυπα Σχολεία	Απάντηση στους δύο Συλλόγους Αποφοίτων ότι γνωρίζει το θέμα ως απόφοιτος Προτύπου Γυμνασίου	Η Θέση του δεν είναι μόνιμη	Χωρίς αποτελέσματα ως προς τις σχέσεις με τις ομάδες πίεσης λόγω του σύντομου της παραμονής του ως υπουργού	Δημιουργός πολιτικής	Ευελπιστεί να έχει καλές σχέσεις με τους Συλλόγους λόγω και των επικείμενων εκλογών
Υπουργός Παιδείας (Άννα Διαμαντοπούλου)	Παρούσα	Ίδια	Μετά τις εκλογές του 2009 και πριν την καθιέρωση του Ν.3966/2011	Ανάθεση στο Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας σύνταξης μελέτης για τα «Πρότυπα Πειραματικά Γυμνάσια και Λύκεια»	Αποφυγή της σύγκρουσης με τους καθηγητές	Η Θέση της δεν είναι μόνιμη	Αποφυγή της σύγκρουσης με τους συνδικαλιστές καθηγητές	Δημιουργός πολιτικής	Μετατροπή των Πειραματικών σε Πρότυπα-Πειραματικά και αποφυγή της λύσης αναβίωσης των «Πρότυπων Σχολείων»

Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ)	Αντιπροσωπευόμενο	Πρόεδρος	Μετά τις εκλογές του 2009 και πριν την καθιέρωση του Ν.3966/2011	Σύνταξη μελέτης για τα «Πρότυπα Πειραματικά Γυμνάσια και Λύκεια»	Σύνταξη προσχεδίου Νόμου για τα Πειραματικά Πρότυπα Γυμνάσια και Λύκεια και ψήφισή του από το Ελληνικό Κοινοβούλιο	Επιτελικό Όργανο στην Υπηρεσία του Υπουργού Παιδείας	Με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων	Υπό την Διοίκηση Του Υπουργείου Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων	Μετατροπή των Πειραματικών σε Πρότυπα-Πειραματικά
Συντονιστικό Συλλόγων Αποφοίτων Παλαιών Προτύπων Γυμνασίων (Βαρβακείου, Ζωσιμαίας, Ίωνιδείου, Πειραματικού Πανεπιστημίου Αθηνών)	Αντιπροσωπευόμενο	Πρόεδροι	Μετά τις εκλογές του 2009 και πριν την καθιέρωση του Ν.3966/2011	Αποστολή Υπομνήματος στην Υπουργό Παιδείας	Παρατηρήσεις επί του κειμένου δημόσιας διαβούλευσης και προτάσεις για βελτίωση του Νομοσχεδίου για τα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία	Συνένωση όλων των Συλλόγων Αποφοίτων Παλαιών Προτύπων Γυμνασίων	Σύλλογος Αποφοίτων Βαρβακείου Σχολής, Σύλλογος Αποφοίτων Ζωσιμαίας Σχολής, Σύλλογος Αποφοίτων Ίωνιδείου Σχολής, Σύλλογος Αποφοίτων Πειραιώς, Σύλλογος Αποφοίτων Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης	Ισότιμη σχέση όλων των Συλλόγων Αποφοίτων Σχολών	Η επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος στα πλαίσια της χαρασσόμενης πολιτικής για τα Πρότυπα Πειραματικά Σχολεία από μέρος του Υπουργείου Παιδείας

Παράρτημα Γ - Επεξήγηση όρων

Ανάλυση κοινωνικών δικτύων: Η ανάλυση των κοινωνικών δικτύων είναι ένας ενεργός τομέας μελέτης που λειτουργεί συμπληρωματικά με την κοινωνιολογία. Ανακαλύπτει τον χαρακτήρα των σχέσεων μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων σε ένα δίκτυο και παρέχει βαθύτερη κατανόηση των κοινωνικών διαδικασιών και συμπεριφορών. Η ανάλυση μπορεί να συμβάλει στον εντοπισμό κρίσιμων ενεργών δρώντων υποκειμένων ή συνδέσμων. Υπάρχει μια επίσημη μέθοδος ανάλυσης κοινωνικών δικτύων (SNA), η οποία καθοδηγεί τη διαδικασία διερεύνησης των κοινωνικών δομών μέσω της χρήσης των δικτύων και της θεωρίας γραφημάτων, που επιτρέπει την ποσοτική ανάλυση των κοινωνικών δομών. Η μέθοδος εφαρμόζεται σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών κλάδων. Η υπόθεση που διατρέχει την ανάλυση ενός κοινωνικού δικτύου είναι ότι η δομή, δηλαδή η μορφή και οι τύποι των συνδέσεων εντός ενός συνόλου κοινωνικών ενεργών δρώντων υποκειμένων, (π.χ. ατόμων, ομάδων, οργανισμών και εθνών), καθώς και οι ιδιότητες αυτής της δομής σχετίζονται με το αποτέλεσμα του ενδιαφέροντος

Αποδοτικότητα (efficiency) του δικτύου: (ονομάζεται επίσης εσωτερική αποτελεσματικότητα) αναφέρεται στην εσωτερική διαδικασία, η οποία συνδέεται με την προσπάθεια και τους πόρους που απαιτούνται για την παραγωγή των επιθυμητών αποτελεσμάτων.

Αποτελεσματικότητα (effectiveness) δικτύου: Σε αυτή τη διατριβή, η αποτελεσματικότητα (ονομάζεται επίσης εξωτερική αποτελεσματικότητα) θεωρείται ως η ικανότητα να παράγει το επιθυμητό αποτέλεσμα ή την ικανότητα να επιτύχει τους οργανωτικούς στόχους.

Διακυβέρνηση: Η διακυβέρνηση νοείται ως μια διαδικασία με την οποία η πολιτική παράγεται μέσα από δομές πολλαπλών δράσεων πέρα από την επίσημη ιεραρχία. Η διακυβέρνηση μπορεί να θεωρηθεί ως μια διαδικασία που «περιλαμβάνει τον καθορισμό κανόνων, την εφαρμογή κανόνων και την επιβολή κανόνων» (Feeny 1988, p.172). Η έννοια αυτή αναφέρεται σε μια διαδικασία στην οποία οι φορείς δημιουργούν συλλογικά θεσμικά όργανα και πολιτικές, εκτός από τις επίσημες ιεραρχίες (Hertting, 2003). Για να υπάρξει διαδικασία διακυβέρνησης, συνήθως απαιτούνται κανόνες - επίσημοι ή ανεπίσημοι - που θεωρούνται δεσμευτικοί για ένα συγκεκριμένο σύνολο ενεργών δρώντων υποκειμένων.

Δίκτυα πολιτικής: Αποτελούνται από τα ενεργά δρώντα υποκείμενα που εμπλέκονται στη διαδικασία χάραξης πολιτικής και τις σχέσεις τους. Θεωρούνται ως «οντότητες που δημιουργούνται για την επίλυση συγκεκριμένου προβλήματος που αφορά σε ένα τομέα πολιτικής και που οργανώνουν διαφορετικές μορφές συλλογικής δράσης» (Carlsson 2000, p.508). Σε αυτή τη διατριβή τα δίκτυα πολιτικής θεωρούνται οργανωμένες οντότητες που αντικατοπτρίζουν τις προσπάθειες για επίτευξη θεσμικών ρυθμίσεων.

Δομή Δικτύου: Η δομή (διάρθρωση του δικτύου) αναφέρεται στο «πώς οι άμεσες σχέσεις συνδυάζονται ή διευθετούνται σε ένα δίκτυο» (Friedkin 1981, p.41). Έτσι, είναι μια αντανάκλαση των μορφών αλληλεπίδρασης

Ενεργό δρών υποκείμενο (actor): Αναφέρεται σε ένα άτομο, μια οργάνωση ή ένα έθνος που εμπλέκεται σε μια κοινωνική σχέση. Ένα ενεργό δρών υποκείμενο αναπαριστάται ως ένας κόμβος σε ένα κοινωνικό δίκτυο.

Ετερογένεια του Δικτύου: Αναφέρεται στην ποικιλότητα των ενεργών δρώντων υποκειμένων που συμμετέχουν σε ένα δίκτυο, όσον αφορά κάποιο σημαντικό χαρακτηριστικό. Επίσης λαμβάνεται υπόψη το επίπεδο της διασυνοριακής ανταλλαγής (cross-boundary exchanges) μεταξύ των ενεργών δρώντων υποκειμένων. Η ετερογένεια του δικτύου αντιμετωπίζεται ως δείκτης δυνατότητας γεφύρωσης ευρύτερων δομικών οπών. Εάν ένα κοινωνικό δίκτυο είναι δομημένο από ετερογενή μείξη ενεργών δρώντων υποκειμένων, αυτά είναι δυνατόν να συνεργαστούν για να «παράγουν» κάτι που είναι ποιοτικά διαφορετικό από το αυτό που θα μπορούσε να παράγει το άθροισμα των τμημάτων του.

Ιεραρχία Δικτύου: Η έννοια της ιεραρχίας αναφέρεται στην κατανομή της εξουσίας μέσα σε ένα δίκτυο. Όσο πιο συγκεντρωτικό είναι το δίκτυο τόσο πιο ιεραρχική είναι η δομή του.

Κεντρικότητα (centrality): Η κεντρικότητα είναι ένα μέτρο της ανάλυσης κοινωνικών δικτύων (SNA) που περιγράφει με ποιο τρόπο τοποθετείται κεντρικά ένα ενεργό δρών υποκείμενο μέσα σε μια δεδομένη κοινωνική δομή. Η κεντρικότητα μετρά εμπειρικά το επίπεδο ιεραρχίας του δικτύου. Ενώ η πυκνότητα αντικατοπτρίζει την αναλογία των συνδέσεων που υπάρχουν, η κεντρικότητα αντικατοπτρίζει τη διαμόρφωσή τους, παρέχοντας πληροφορίες σχετικά με το βαθμό στον οποίο οι δραστηριότητες εξαρτώνται από ένα κυρίαρχο άτομο (Burt, 2000). Όταν πολλές συνδέσεις κατευθύνονται από-και προς ένα ενεργό δρών υποκείμενο αυξάνεται η

κεντρική του θέση. Υπάρχουν διαφορετικές έννοιες του χαρακτήρα της κεντρικότητας

Κλειστότητα δικτύου: Ένα δίκτυο που χαρακτηρίζεται από κλειστότητα είναι ένα δίκτυο με υψηλό επίπεδο συνδετικότητας, δηλαδή ένα δίκτυο στο οποίο τα ενεργά δρώντα υποκείμενα συνδέονται άμεσα μεταξύ τους με πολλές και ισχυρές σχέσεις ή έμμεσα μέσω μιας ενιαίας επαφής.

Κοινωνικό κεφάλαιο: Η ύπαρξη κοινωνικού κεφαλαίου δείχνει κάποιο πλεονέκτημα που προέρχεται από την κοινωνική δομή. Κύρια αναφέρεται στους «πόρους που ενσωματώνονται σε μια κοινωνική δομή και στους οποίους έχουν πρόσβαση οι συμμετέχοντες και / ή μπορούν να κινητοποιούνται ανάλογα με τις σκοπιμότητες» (Lin et al., 2001, p.12). Αυτή η επιλεγμένη ερμηνεία δείχνει ότι το κοινωνικό κεφάλαιο έχει δύο κύριες πτυχές: τους πόρους και τις σχέσεις.

Κυβέρνηση: Ο όρος κυβέρνηση στη παρούσα διατριβή χρησιμοποιείται ως αναφορά στις δομές χάραξης πολιτικής που συνδέονται με την τυπική πολιτική-διοικητική ιεραρχία.

Ομοφιλία (homophily): Αφορά το φαινόμενο κατά το οποίο άνθρωποι ή κοινωνικές ομάδες με παρόμοια χαρακτηριστικά αλληλεπιδρούν συχνότερα απ' ό, τι άτομα ή ομάδες με ανόμοια χαρακτηριστικά.

Πυκνότητα (density) Δικτύου: Η πυκνότητα του Δικτύου παρέχει ένα μέτρο της συνολικής δραστηριότητας ή της συνδετικότητας σε ένα δίκτυο. Με τη διαίρεση του πραγματικού αριθμού (ή των ισχυρών συνδέσεων) των συνδέσεων με τον μέγιστο αριθμό συνδέσεων (ή τις ισχυρές συνδέσεις), υπολογίζεται ένα μέτρο γενικής πυκνότητας για τη δομή του δικτύου (Scott, 2000).

Κοινωνικό δίκτυο: Ένα κοινωνικό δίκτυο ορίζεται ως «σύνολο ενεργών δρώντων υποκειμένων και μια μορφή οργάνωσης ανταλλαγής πληροφοριών και / ή αγαθών μεταξύ αυτών των υποκειμένων» (Annen, 2001, p.451). Έτσι, ένα κοινωνικό δίκτυο χαρακτηρίζεται από τα συμμετέχοντα ενεργά δρώντα υποκείμενα και την από μορφή οργάνωσης των σχέσεών τους. Τα δίκτυα αναπαριστούνται με βάση τη θεωρία γραφημάτων (graph theory) και μαθηματικούς αλγόριθμους ως ένα σύνολο κορυφών (ή κόμβων, μονάδων, σημείων) που αντιπροσωπεύουν ενεργά δρώντα υποκείμενα και ένα σύνολο γραμμών που αντιπροσωπεύουν μία ή περισσότερες κοινωνικές σχέσεις μεταξύ τους.

Δομική οπή (structural hole): Οι δομικές (διαρθρωτικές) οπές ορίζονται ως η απουσία συνδέσεων ή η παρουσία ασθενέστερων συνδέσεων εντός των δικτύων. Μεταφορικά, είναι οπές στο κοινωνικό δίκτυο. «Οι οπές είναι απομονωτές, όπως ένας μονωτήρας σε ένα ηλεκτρικό κύκλωμα. Οι άνθρωποι εκατέρωθεν μιας δομικής οπής δέχονται διαφορετικές ροές πληροφοριών» (Burt 2000, p.353).

Υποομάδες: Οι υποομάδες είναι ένα διακεκριμένο σύνολο παραγόντων μέσα σε ένα δίκτυο. Είναι κατά κάποιο τρόπο πιο αλληλοσυνδεδεμένοι μεταξύ τους παρά με το υπόλοιπο δίκτυο. «Οι συνεκτικές υποομάδες είναι υποσύνολα των παραγόντων μεταξύ των οποίων υπάρχουν σχετικά ισχυροί, άμεσοι, έντονοι, συχνότεροι και θετικοί δεσμοί» (Wasserman & Faust 2000, p.249). Έτσι, υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις για τον ορισμό υποομάδων.